

UNKT

UNITED NATIONS KOSOVO TEAM

The United Nations Common Development Plan 2016–2020

UNKT

UNITED NATIONS KOSOVO TEAM

**The United Nations
Common Development Plan
2016–2020**

Declaration of Commitment

The United Nations Kosovo Team (UNKT) is firmly committed to working together with the Kosovo institutions and people to identify and achieve their own development aspirations and goals.¹ This strong commitment underpins the United Nations Common Development Plan 2016-2020 (CDP), a five-year programmatic framework that describes the shared strategic priorities of the UNKT that will require the full range of expertise and resources from the United Nations programmes, funds and agencies.

The CDP was designed via a two-track approach that combined traditional analysis and formal consultations with more informal efforts to redesign the way that the UNKT members collaborate as a team. By lightening process burden as much as possible while at the same time fostering new mental models, behaviours and relationships, the UNKT is working to construct a more organic, less formal and more fluid approach to working that provides the necessary space for thinking together, learning together and acting together.

The results set out in the CDP will serve as a mutual accountability framework for the UNKT and its implementing partners in Kosovo. It is closely aligned to both the emerging global Sustainable Development Goals as well as to the European integration agenda. By focusing its combined resources on strengthening governance and rule of law, social inclusion, and environment and health, the UNKT seeks to leverage its unique, comparative advantages in pursuit of positive, transformative changes that will benefit all Kosovars.

Andrew Russell
United Nations
Development Coordinator

Laila Omar Gad
UNICEF, Head of Office

N L Narasimha Rao
UNHCR, Representative

Alessandra Roccasalvo
UNDP, Deputy Resident Representative

Doina Bologa
UNFPA, Regional Representative

Ingibjorg Gisladdottir
UN Women, Regional Director for Europe and
Central Asia

Andrew Russell
on behalf of OHCHR, Representative

¹ References to Kosovo shall be understood to be in the context of Security Council Resolution 1244 (1999).

Zsuzsanna Jakab
WHO, Regional Director for Europe

Jan Dusik,
UNEP, Regional Representative

Antonio Graziosi
ILO, Director, DWT/CO Budapest

Alexandre Schmidt
UNODC, Chief, Regional Section for Europe, West
and Central Asia, Regional Representative for
South Eastern Europe

Fred Fripiat
UNOPS, Head of Office

Vladimir Rakhmanin,
FAO, Assistant-Director General,
Regional Representative for Europe and Central
Asia

Gwendoline Mennetrier
UN-Habitat, Head of Office

Richard Dictus
UNV, Executive Coordinator

Fifteen years after a period of turbulent violence, and seven years since its unilateral declaration of independence, the paradoxes of Kosovo's resilient but fractured society are still visible in every town and village. Widespread hope and optimism that followed the declaration of independence have given way to mounting dissatisfaction with the resulting political system that many fought hard to establish. In the past year, the political and economic stagnation sparked a mass movement of youth and families out of Kosovo. They sought a better future and hoped to get it faster than currently projected.

Growth of GDP peaked at 5.4 percent in 2008, after the immediate post-conflict surge, and continues to rise at a slower pace of 3.3 percent in 2014. Kosovo's authorities and enterprising communities, including its diaspora, play a crucial part in the entrepreneurial conversion of donor aid from international residents as well as remittances from Kosovans abroad.

There are several uniquely positive aspects to Kosovo though, as this enduring corner of Europe aspires to be recognised as a prosperous member of the global community and to its European economic and political neighbours. Security has been re-established; NATO's KFOR troops now maintain a relatively light footprint. Reconciliation at a community level has taken recognizable leaps, outpacing higher-level political resolution.

Compared to some other post-conflict situations, the current context in Kosovo provides many opportunities to address factors that erode good governance and basic living conditions. Although tensions remain palpable between ethnic communities in a limited number of areas, most are felt only locally. It is the social and human rights conditions for Roma, Ashkali and Egyptian communities that pose particular concern as the realization of political commitments addressed to their rights lags.

True social inclusion rooted in human rights is the only way forward. Kosovo's greatest socio-economic asset is the potential of its population to generate enterprise and collaborate in raising living standards; connecting this potential to the on-going dialogue on economic, social and political reforms will be crucial.

The international development community continues to rally behind Kosovo to catalyse development, aiming to bring focus, common direction and mutual accountability to the joint effort underway for stability, peace and economic progress in the region. Global discussions on the Sustainable Development Goals, the European Union Stabilisation Association Agreement (SAA) and Kosovo's Medium Term Expenditure Framework (MTEF) 2016-2018 are amongst the frameworks governing Kosovo's drive towards a better future.

The United Nations Kosovo Team (UNKT) has prepared its second Common Development Plan (CDP) 2016-2020 as a contribution to these local, regional and global efforts. UN agencies, funds and programmes have been working since the late 1990s alongside Kosovo's authorities to relieve the most acute symptoms of conflict and poverty - focusing on specific sectors within agency mandates. The CDP represents the next phase in this collaboration and represents the UNKT's adoption of the global UN "Delivering as One" approach to address Kosovo's complex development challenges as one team and to forge closer ties with other actors working towards the same.

The coordinated efforts in the next five years - in addition to individual agency programming - are tailored to address three strategic priority areas: 1. Governance and Rule of law - will focus on budgeting and planning, accountability and regular monitoring, to ensure a stronger normative base for good governance, a sound judiciary and effective police; 2. Social inclusion - will aim to empower women, youth and other vulnerable groups to demand and enjoy better access to, and higher quality of, services

for fuller economic and social well-being; 3. Environment and health- will be treated as two interconnected areas with programs that seek to make a more immediate impact on Kosovo's most dire living conditions. Actions will boost communities' resilience to adapt to climate changes. All three priority areas envision an active dialogue between communities and authorities on the kind of society they wish to live in – and a positive cycle of change as people receive and contribute to better services, livelihoods, social justice and environmental welfare.

This UN CDP 2016–2020 is based on a clear set of guiding principles. First, it views Kosovo as an aspiring middle-income context hampered by poverty, corruption and discrimination. With its participation in the design of the Sustainable Development Goals (SDG) it aspires to follow a profound shift in institutional accountability and realization of equality of opportunities as requested by the voices of its people (more than 7,000 young and old were reached during two phases of Post 2015 consultations in 2013 and 2014). In this area, Kosovo's biggest challenges are also its greatest opportunities – for example, the 45 percent² of its population under the age of 18 years, who are waiting to bloom.

Secondly, it presumes that Kosovo's population is striving not just for better education and employment systems but for stronger structural cohesion linking authorities to communities, and communities to their own development. These themes are designed to foster the greatest possible cross-sectoral cooperation across the Kosovo context. They aim, ultimately, to accelerate inclusion for the most vulnerable within Kosovo society.

Finally, the UN CDP recognizes the clear limits of the UN's scope in addressing Kosovo's development and human rights challenges. With an approximately \$30 million contribution for joint programmes during the next five years, the UNKT is not presenting itself as a major donor in the Kosovo context. This modest document is designed to marshal the UNKT's considerable technical resources to complement the wider Kosovo development partnership. Its goal is to reinforce, at this important moment for Kosovo, the UN's deep commitment to Kosovo's population and create a more targeted UNKT presence to catalyse Kosovo's own considerable potential in a Post 2015 era.

Table of Contents

Declaration of Commitment

Executive Summary

Acronyms

1. Introduction
2. Context Analysis
 - 2.1 Situation and causal analysis
 - 2.1.1 Economic growth and social inclusion
 - 2.1.2 Labour market
 - 2.1.3 Education
 - 2.1.4 Health
 - 2.1.5 Environment
 - 2.1.6 Rule of Law
 - 2.1.7 Gender equality and the human rights of women
 - 2.1.8 Migration
 - 2.2 Existing political and development priorities
 - 2.3 Added value of the United Nations in Kosovo
3. UN CDP
 - 3.1 Expected results from the CDP
4. CDP Implementation
 - 4.1 CDP implementation and oversight structures
 - 4.2 Monitoring and Evaluation
 - 4.3 Resourcing plan
 - 4.4 Advocacy for communicating CDP results

References

Annex 1: UNCDP 2016-2020 Results Matrix

Annex 2: Sector strategies and plans of actions of relevance within the CDP

Acronyms

BEEPS	Business Environment and Enterprise Performance Survey
BOS	Business Operations Strategy
CDP	Common Development Plan
CPR	Contraceptive Prevalence Rate CSOs Civil Society Organizations
DRR	Disaster Risk Reduction
EC	European Commission
EU	European Union
FYROM	Former Yugoslav Republic of Macedonia
GDP	Gross Domestic Product
GBV	Gender Based Violence
HDI	Human Development Index
HDR	Human Development Report
HoA	Heads of Agency
IDP	Internally Displaced Persons
ILO	International Labour Organization
IMF	International Monetary Fund
IOM	International Organization for Migration
KAS	Kosovo Agency of Statistics
KEPA	Kosovo Environmental Protection Agency
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexuals and Transsexuals
M&E	Monitoring and Evaluation
MDGs	Millennium Development Goals
MIA	Ministry of Internal Affairs
MICS	Multiple Indicator Cluster Survey
MNCRH	Maternal, Neonatal, Child and Reproductive Health
MTEF	Mid-Term Expenditure Framework
NCD	Non-Communicable Diseases
NDS	National Development Strategy
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights

OMT	Operations Management Team
OPM	Office of the Prime Minister
QCPR	Quadrennial Comprehensive Policy Review
RBM	Results-based Management
SAA	Stabilisation and Association Agreement
SDG	Sustainable Development Goals
SRH	Sexual and Reproductive Health
THB	Trafficking in Human Beings
UNDAF	United Nations Development Assistance Framework
UNDG	United Nations Development Group
UNDC	United Nations Development Coordinator
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
UNFPA	United Nations Population Fund
UN Habitat	United Nations Human Settlements Programme
UNHCR	United Nations Refugee Agency
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNKT	United Nations Kosovo Team
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
UNOPS	United Nations Office of Project Services
UNSF	United Nations Strategic Framework
UNV	United Nations Volunteers
UN Women	United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women
WB	World Bank
WHO	World Health Organization

1. Introduction

The UN CDP 2016-2020 serves as the strategic framework for the collective efforts of the UNKT coordinated under the auspices of the UN Development Coordinator (UNDC). The CDP does not reflect the totality of programmes and activities implemented by the UN system in Kosovo. It only reflects the areas for strategic UNKT cooperation for achieving common goals, principally through joint-programming and collective advocacy. In this way, the CDP should be seen as complementary to individual agency initiatives.

The document is meant to be a practical and reader-friendly instrument describing how the UNKT proposes to jointly contribute to the achievement of development results and human rights challenges in Kosovo in some strategic priority areas. It is considered as a tool to support the UNKT in ensuring Results-Based Management (RBM) by measuring and demonstrating the extent of achievement of its objectives, the efficiency and relevance of its activities and the level of contribution to the development outcomes in Kosovo. Moreover the CDP is deemed a tool to improve inter-agency collaboration and coordination, as well as to strengthen the partnership between the authorities and civil society in Kosovo and to contribute to a stronger UN Coordination system.

The CDP is backed up by the framework of the Quadrennial Comprehensive Policy Review (QCPR); a landmark resolution (67/226) adopted by the UN General Assembly in December 2012 on assessing the effectiveness, coherence and impact of UN operational activities for development. Several UN entities have already aligned their new strategic plans with the QCPR both in timing and content. While the QCPR time-span covers the period 2012-2016, the CDP will build on the recommendations stemming from this resolution and other reports for a more effective alignment with internationally agreed development goals and locally identified needs and priorities. The CDP is further guided by the "Delivering as One" approach, which aims to strengthen the performance of the UN system at the local level. Motivated by the Delivering as One Standard Operating Procedures, the UNKT has adopted this approach

in the areas most relevant for the context of Kosovo. More specifically, the UNKT is committed to augment its performance by creating additional value through joint programming, becoming more efficient through UN common services and by enhancing impact through collective advocacy. The CDP is further situated at the core of international and regional Human Rights instruments, as well as the Millennium Development Goals (MDGs) and the evolving Post 2015 Development Agenda.³

The UN CDP 2016-2020 has been developed in close consultation with the Kosovo authorities at the central level, with local and international Civil Society Organizations (CSOs) in the context of the Post 2015 development debates, and with the international community composed of bilateral and multilateral international organizations. The main aim has been to ensure its alignment with local needs and development agendas. The consultation process undertaken throughout 2014 and 2015 has also served as a way to promote local ownership, as well as to strengthen the partnership between these key stakeholders and the UNKT as a group. Indirectly, the process has served to contribute to the application of the Paris Declaration and the Busan Partnership principles. In parallel to the consultation process, the UNKT collected data across sectors with the aim of analysing the current status of the main development outcomes and of the drivers of and restraints to human rights in Kosovo. The sectors which have the greatest influence on the development of Kosovo are presented in the context analysis in this document.

Simultaneously, UNMIK and the UNKT are updating the joint UN Strategic Framework (UNSF) for the period 2015-2017 to articulate common strategic objectives and approaches in peace consolidation for the entire UN system in Kosovo. The framework also outlines the responsibilities of UN actors, and coordination mechanisms in this process. Further, the UNSF clarifies the strategic positioning and role of the UN vis-à-vis local and international actors on the basis of UN comparative advantages. The two efforts will be separate but synchronized and mutually reinforcing.

3 For further information, please refer to section 2.1.

The structure and content of the UN CDP 2016–2020 builds upon the overall guidelines provided by the UN Development Group (UNDG) for any UNDAF document.⁴ It also builds on the good examples of UNDAFs shared by the UNDG Peer Support Group for Europe and Central Asia and a logic evolving from the present UN CDP 2011–2015. Chapter 2 analyses the current development situation through a human rights-based approach, it examines environment which could enable the fulfilment of the human rights of the people in Kosovo, access to services and the ability to exercise their rights. It also analyses the capacity of

the authorities to fulfil their obligations. It continues with a brief analysis of the existing political and development priorities in Kosovo. It continues with a description of the added value and comparative advantage of UN system in Kosovo. The analysis of these elements provides the fundamentals on which the UNKT selected the three priority areas for joint efforts for the upcoming period of 2016–2020. In Chapter 3 there is a narrative description of each priority area and of the expected changes the UNKT aims to achieve through its joint efforts. The final chapter develops the proposed structures for the implementation of the UN CDP 2016–2020.

2. Context Analysis

The UN CDP 2016–2020 builds upon the assessment of where Kosovo stands in relation to the standards set in the MDGs and other international development goals. It also builds upon the appraisal of where Kosovo stands in relation to the standards set in relevant international and regional human rights instruments. The goal is to determine where barriers to development exist, to pin down the constraints faced by people in Kosovo in accessing services and exercising their rights, in order to push the authorities to fulfil their obligations.

2.1 Situation and causal analysis

UN engagement in Kosovo remains under UN Security Council Resolution 1244 (1999) and consequently Kosovo's access to global UN development platforms, trust funds and international conventions for reporting on achieved development and human rights standards remains limited. Nevertheless, the authorities in Kosovo have included substantive aspects of several international human rights instruments in their normative acts.⁵ The UN has supported Kosovo to prepare for its possible future reporting responsibilities on UN human rights conventions, including through "as-if" reporting exercises in line with global require-

ments. The UN has also supported Kosovo in contributing to several development streams which are open to contributions from Kosovo regardless of the political status; one of them is a highly valued consultation report on the Post 2015 dialogue.

The concerns of the people in Kosovo were not captured during the discussions on the MDGs in 2000 due to the post-crisis situation but, 15 years later, these are now expressed through the "One Million Voices: the Post 2015 debate." The results come from a thorough consultation process and are presented in a report⁶ that goes deeper into the reasons for persistent poverty rates and disparities in the access to employment opportunities and high-quality education; priorities that the people in Kosovo expressed as the most important for the future. The report also provided an in-depth analysis on how to increase accountability in Kosovo; an element identified as one of the major weaknesses of the authorities today. The results from the Post 2015 dialogue have been used throughout the CDP document as inputs to the causal analysis and priority-setting in the areas of employment and education and as guidance in the definition of key strategies to be used to achieve the expected results.

4 UN Development Assistance Framework (UNDAF).

5 The Universal Declaration of Human Rights; the European Convention for the Protection of Human rights and Fundamental Freedom and its Protocols; the International convention on Civil and Political Rights and its Protocols; the Council of Europe Framework Convention for the Protection of National Minorities; the Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination; the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (CEDAW); the Convention on the rights of the Child; and the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhumane or Degrading Treatment or Punishment.

6 Post 2015 Kosovo's debate: Accountability Mechanisms in Education in Employment; The Case of Kosovo, October 2014, UNKT.

Another important point of reference for the CDP is the Human Development Reports (HDR) and its corresponding Human Development Index (HDI). Based on data from the HDR in 2012, the HDI in Kosovo was established at 0.714;⁷ placing Kosovo in the group of high-ranking HDI members.⁸ However, in comparison with the Western Balkans and the European Union (EU), Kosovo is still ranked lowest.⁹ In order to increase this rating there are many challenges ahead. The MDGs are the world's time-bound targets to address what in year 2000 were decided to be the key obstacles towards poverty reduction and human development. They have provided a framework for development agents on where to focus the efforts until 2015 inclusively, when the Post 2015 Development Agenda will kick in.

In general terms, there has been progress in terms of capacity-development of the authorities towards ensuring the accomplishment of their obligation to fulfil the human rights of the persons living in Kosovo and the improvement of some development outcomes. The authorities in Kosovo have in a relatively short time reached a level of maturity in terms of definition of mandates, positioning and establishment of procedures. Without denying the fact that there are differences between the various authorities and sectors, the on-going legal and organizational reforms and sector strategies currently under development or implementation together with the support from the international community are positive drivers that are creating political momentum and a positive environment to improve performance, quality of public services and access for the most socially excluded groups. There is particularly strong political will to ensure progress in the areas identified as gaps in the European Commission (EC) annual progress reports.

Challenges nevertheless remain. Full enjoyment by Kosovars of the full effect of legal and organizational reforms and sector strategies will require continuous monitoring and oversight to ensure systemic implementation. There are gaps in the organizational capacity related to the number of staff and to the technical and managerial expertise

and specialization. These areas include transparent decision-making, management, accountability, quality-assurance, professional know-how and gender-responsive policy-making, budgeting and planning. Other areas to address are the budget allocations for the implementation of present programmatic priorities, the need to improve inter-sectoral coordination and programming at both central and local levels, decentralization of responsibilities and coordination of the agendas among different stakeholders.

During the current phase of development, Kosovars continue to face challenges in claiming rights and holding authorities accountable, especially with respect to equal access to opportunities for quality employment and education, improved access to public services, and the possibility to participate in decision-making processes. There are many local CSOs supporting them to voice these claims, but there are still obstacles keeping them from being a full-fledged driving force in the development of Kosovo. CSOs would benefit from capacity-building in advocacy and lobbying skills and by adopting a stronger results-based management (RBM) approach. They are further limited by restricted access to financial resources before they can scale up the support to awareness-raising strategies on basic human rights and the reduction of social stigma towards certain populations. Ethnic minority groups face discrimination and language barriers and would also gain from more effective action by CSOs to support their claims. So would women, many of whom are negatively affected due to the traditional society's gender roles.

2.1.1 Economic growth and social inclusion

Economic growth is a powerful instrument for reducing social exclusion and contributing to the improvement of standards of living. The recent growth rate in Kosovo, fuelled to some extent by an increase in Kosovo diaspora investment, is not sufficient to translate into significant changes in development indicators such as access to employment, quality healthcare and education or ameliorating poverty rates.

7 Kosovo Human Development Report (HDR) 2012, UNDP.

8 According to the Global HDR 2014, the group of high-ranking HDI members was placed at 0.790 (Uruguay) - 0.700 (Dominican Republic).

9 Right below Albania ranked at 0.716 according to the global HDR 2014.

Social protection policies and programmes are not designed to reduce the multi-dimensional aspects of poverty. The current social protection schemes in Kosovo are falling short when it comes to providing equal and adequate access to all socially excluded groups;¹⁰ both when it comes to coverage and the amount of benefits.

The present social protection regime is comprised of schemes for pensions, war veterans, a disability allowances, social assistance, as well as social services offered through Centres of Social Work in each municipality. There is still a need to develop schemes for universal child allowances and health insurance, among other social services. The social assistance benefits would further profit from adjustments at the base-level and for the fluctuations of the cost of the food-basket.

There are only a few CSOs that have real access to policy discussion processes around the social protection schemes and they are not always able to truly incorporate the voice of the most socially excluded groups. Once decisions and agreements have been made and approved, it is necessary to further support the CSOs to monitor the implementation of the legal and policy decisions and to evaluate whether or not they are indeed reaching the most excluded groups of the society.

2.1.2 Labour market

Economic growth and job creation is on the political agenda of the authorities in Kosovo and several important sector policies have been put in place to promote the development of the private sector and to build bridges between supply and demand in the labour market.¹¹

As pointed out in the report on the Post 2015 dialogue in Kosovo, the establishment of a well-functioning labour market will depend on the capacity of the authorities to implement these strategies and to enforce labour standards. The capacity to ensure constant provision of energy, access to credit and adequate infrastructure, as well as to enhance the regulatory practices and contract en-

forcement will be key to guarantee a sound business environment. The authorities in Kosovo will also need to increase their capacity to develop and implement more gender-responsive labour market policies and services.

The Kosovo Public Employment Service must also be strengthened in order to make certain the provision of adequate job matching services and job placement support. The Kosovo Labour Inspectorate faces a challenge in terms of its institutional capacity when it comes to protecting basic labour rights, as highlighted in the *Post 2015 dialogue*.

One hurdle for the people in Kosovo to accessing employment is due to the oversupply of labour versus the low demand. This is to a great extent due to an under-developed private sector. The private sector continues to be dominantly oriented towards small-scale businesses and low value-adding services. The diversification in the manufacturing and service industries has not yet taken off and the existing private sector enterprises do not contribute sufficiently to exports or import substitution.

Another hurdle is related to inadequate skills and education of the labour force in relation to the needs of employers. Studies from UNDP and the WB indicate that the percentage of firms that consider that the skills and education of available workers does not match their needs range from

The economy in Kosovo benefited from a high average growth of 6.3% per year between 2006 and 2008. In recent years however, it has not been possible to sustain this growth rate. In the period of 2009 to 2013, Kosovo's economy grew at a lower rate with an average of 3.3% per year. It is important to note that when analysing the Gross Domestic Product (GDP) per capita, the economic growth declines even further from 4.8% per year in the period 2006-2008, to 1.8% per year in the period 2009-2013. (Source: Kosovo Agency for Statistics, National Accounts and IMF)

10 The UNKT has agreed to define socially excluded group in line with the definition used in the White Paper "Kosovo Social Inclusion Challenges" from Oct. 2009. The White Paper concludes that there is a great number of individuals or groups suffering from social exclusion in Kosovo, such as: poor people, children, youth, older people, persons with disabilities, Roma, Ashkali and Egyptian communities, Internally Displaced Persons (IDPs), refugees and returnees, Diaspora, families with lost or missing members, veterans and war invalids, political prisoners, persons with post-traumatic stress disorder, women victims of domestic violence, abused women during the war, homeless people, Lesbian, Gay, Bisexuals and Transsexuals(LGBT), people dependent on narcotics and persons living with HIV/AIDS.

11 SME Development Strategy 2012-2016, Industrial Policy 2014, Agriculture and Rural Development Programme (ARDP) 2007-2013 and Ministry of Labour and Social Welfare (MLSW) Sector Strategy and Action Plan 2014-2020.

The multi-dimensional aspects of poverty: Housing conditions and access to basic amenities like running water are below EU standards. Income poverty also remains persistent and widespread in accordance with latest available data. In 2011 it is estimated that 29.7% of Kosovo's population lives below the poverty line and 10.2% of the population lives below the extreme poverty line. Income poverty affects the people in Kosovo unequally. Poverty rates affect children disproportionately, with almost 33% of children living in poverty. The poorest live in rural areas (65%), slightly more women than men live in poverty (30.3% and 29.2% respectively) and female headed-households have a higher poverty rate than households led by men (39.8% compared to 29%). (Source: KAS/ WB: Consumption poverty in the Republic of Kosovo in 2011; March 2013.) Reports from the World Bank (WB) and the UN Development Program (UNDP) estimate that poverty and vulnerability levels would be even higher without the safety net provided through migration and remittances.)

37% to 60% depending on the size of the firm and the source. The outbound migration of human capital might further affect the possibility of the employers to satisfy their needs.

The labour market indicators suggest that access to employment is lower for women than for men. Factors contributing to the low participation of women in the labour market are related to the gender roles given to women as primary care-givers within the family as well as low quality of employment opportunities, which, in turn, does not create adequate incentives to participate in the labour market. Women spend about 80 percent of their time doing unpaid work inside the house taking care of children, the sick and the elderly.¹² An additional factor affecting women's career-development and participation in the labour-market is the lack of encouragement to contribute to the family-income. A final factor negatively affecting women taking on a more active role in the labour market is the reproduction of stereotypical professions for women and men which is reflected by the vocational schools where more men are enrolled (71 percent) than women (29 percent).¹³ At 55.9% unemployment rate, the access to the labour market is lowest among young people.¹⁴ The inactivity rate among young people – that is,

young people who are not studying, working or training – is 35.3%.¹⁵ Even though more young people are graduating from Upper Secondary School and University today, they currently face a very long transition period from school to employment which negatively affects their participation in the labour market.

Further, the capacity of employers' and workers' organizations to influence policy development is currently limited. Social partners need to be strengthened to be able to adequately represent and service their membership and to effectively engage in social dialogue. The conclusion of the General Collective Agreement in 2013 highlights the need to establish sound legal and institutional frameworks for collective bargaining at various levels, as well as for the development of an industrial relations system.

The labour market outcomes have remained unchanged in recent years. In 2013, the employment rate, the lowest in the region and far below the EU, was 28.4%. Meanwhile, the unemployment rate was 30%. In terms of the quality of employment, the rate of informal employment is estimated at around 20% and is still an important feature of the labour market in Kosovo. Self-employment and non-wage employment continues to contribute to about 20% of overall employment. (Source: KAS/WB/UNDP: Results of the Kosovo Labour Force Survey 2013; July 2014.)

2.1.3 Education

Human capital is a key element for economic, political and social development. Human capital is built up primarily through education or training. The authorities in Kosovo have demonstrated capacity to promote access to education and universal access to primary education is almost achieved. There has also been steady growth in the number of students attending secondary and tertiary education in Kosovo; with a gross enrolment rate in upper secondary education of 92% in 2011-12; pleasingly enough, the highest in the Western Balkans. In the same positive way, there has also been a decrease in the drop-out rates from upper

12 Orgut Consulting AB: Country Gender Profile: an analysis of gender differences at all levels in Kosovo; April 2014, p. 18.

13 Ibid, p. 19.

14 Persons aged 15-24 years.

15 KAS/WB/UNDP: Results of the Kosovo Labour Force Survey 2013; July 2014, p. 2.

secondary schools from 3.1% in 2009-10 to 2.5% in 2011-12.¹⁶ Similarly, literacy rates¹⁷ are higher than many developing countries and similar to the average rate for Eastern Europe and Central Asia.

It is nevertheless hard to evaluate to what extent these encouraging trends have a positive impact on development in Kosovo as there is limited information on the quality and relevance of the education and training provided.¹⁸ One signal that Kosovo is facing a challenge in this area is that the UNDP survey for the HDR reported that the skills and education of available workers today is a constraint principally to medium and small enterprises rather than to micro enterprises. The quality and relevance of the education and training provided is affected by limited institutional capacity to implement and monitor legislation, policies and strategies in the area of education¹⁹ that are in line with international standards.

Other elements affecting the quality of education is the lack of fiscal space to allocate more resources for quality education, insufficient support for improving school performance and teachers' professional development, as well as a divergence be-

The employment rate for women is 12.9% compared with 44% for men, the unemployment rate is 38.8% for women and 26.9% for men. The inactivity rate among women is 78.9% compared to 38.8% among men. (Source: KAS/WB/UNDP: Results of the Kosovo Labour Force Survey 2013; July 2014.)

tween the school curriculum and the needs of the labour market.

Disparities remain in the access to education, negatively affecting children living in rural areas, children with disabilities and children in socially excluded families; particularly in Roma, Ashkali and Egyptian families. Lack of transportation is

reported to be one of the major reasons for non-attendance for children with disabilities or children in rural areas. Other reasons negatively affecting the enrolment, attendance and drop-out rates of children in socially-excluded families are the lack of sufficient financial resources, early marriage and insufficient parental support to encourage the education; the last two factors are particularly persistent among Roma, Ashkali and Egyptian families.

There are gaps in legislation related to pre-school education and early childhood development programmes. Apart from the limited financial and human resources to offer pre-school programmes on behalf of authorities, there is also a lack of parental awareness about the benefits of early learning and childhood development.

Gender disparities also prevail, particularly in secondary education.

2.1.4 Health

Kosovo has in a short period of time established an institutional and legal platform that provides for a framework to develop public health policy in Kosovo. Currently, the health authorities in Kosovo are undertaking comprehensive health policy reform; something that has created a positive environment for improving the quality and coverage of the healthcare services, as well as the performance of the healthcare providers.

Only 85% of Roma, Ashkali and Egyptian children in Kosovo attend primary school. The numbers are even lower for secondary school. There are also higher drop-out rates among Roma, Ashkali and Egyptian children. (Source: KAS: Roma Ashkali and Egyptian communities in Kosovo: Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2013-2014, Oct. 2014.)

16 Ministry of Education, Science and Technology (MEST): Kosovo Education Indicators, 2009/10, 2010/11 and 2011/12; June 2013, pp. 71 and 86.

17 The illiteracy rate in Kosovo is 3.8 percent, 80 percent of which are women. KAS: Kosovo Population and Housing Census 2011.

18 Data gaps exist at both input, output and outcome level for the education and training system. There are no systematically collected and disseminated data with regard to the number of students who enrol in private higher education providers, or education and training received from private non-formal education and training providers (including NGOs) in terms of participation rates and hours of training. No data exists on learning outputs; i.e., what students are learning nor on employment outcomes, whether they are working and what jobs they are doing. There are no functional international assessments in place, such as: PISA, PIRLS, TIMSS to measure skills competencies provided by providers for different level of education.

19 Kosovo Education Strategy 2011-2016; Kosovo Curriculum Framework for preschool, primary and secondary education; National Strategy for Prevention and Response of School Drop-out 2009-2014; Strategy for Integration of Roma, Ashkali and Egyptian Children in education 2009-2015; National and Municipality Action Plan on the Integration of Roma, Ashkali and Egyptian 2007-2009; Health Promoting School Strategy 2007-2017.

Regardless of the positive development in creating the basis for the provision of healthcare services to the people in Kosovo, there are still multiple challenges when it comes to accessing these services. Despite improved coverage of the health insurance that will start come into effect in 2016, 85 percent of the population has difficulties in accessing healthcare due to the cost of medicine and

88% of girls, in comparison to 96% of boys were enrolled in upper secondary education in the 2011-12 school year. In the same year, the transition rate from lower to upper secondary was 85% for girls and 97% for boys. (Source: Ministry of Education, Science and Technology (MEST): Kosovo Education Indicators, 2009-10, 2010-11 and 2011-12.)

58 percent due to the cost of seeing a doctor.²⁰ The high out-of-pocket expenditures disproportionately affect the socially excluded groups for whom transportation costs also constitute an additional barrier. Moreover, women and socially excluded groups have difficulties accessing healthcare services due to a low awareness of

Kosovo invests only 4.9% of its budget in education, in relation to the 6% average among high-income countries. (Source: MEST: Kosovo Education Indicators 2009-10, 2010-11 and 2011-12; June 2013, p. 81.)

their rights to health, shortcomings in health literacy and social stigma.

There are various challenges related to the health authorities' capacity to fulfil their obligations towards the people in Kosovo. Even though the 9 percent of the central budget is allocated to the health sector, including for primary health care, is considered to be insufficient to meet the multiple needs, it is likely that more needs could be satisfied by a different distribution and a more effective management of these resources within the health sector. Despite the existence of a fairly comprehensive policy framework, the health authorities have only partly succeeded in assuring the fulfilment of their obligations, due to a gap in implementation, as reflected in the Post 2015 dialogue report.

One key factor in further developing the needed planning, budgeting and monitoring capacities of the health authorities is a strong Health Information System. The present Health Information System has relatively adequate capacities when it comes to data collection and analysis, but would benefit from a more efficient reporting system within the sector and closer coordination within and outside the sector.

Considering the leading mortality and morbidity causes and that the right to health extends to the underlying determinants of health, it has been ar-

The gross enrolment rate for preschool education of children aged 0 to 6 year is 15.5%. (Source: Kosovo Education Indicators, 2009/10, 2010/11 and 2011/12; June 2013.)

gued that the health authorities in Kosovo need to strengthen their capacities and coordination, particularly with the education and the environment sectors, to implement a comprehensive public health policy that targets these determinants and addresses particularly the physical environment and behaviour-related challenges.

The on-going Health Reform and corresponding Health Strategy 2015-2020 is expected to tackle some, if not all, of the challenges mentioned. It is also expected that it will enable the health authorities to improve the quality of healthcare services. The quality of SRH services in general; and maternal and neo-natal care services in particular, is affected by a lack of guidelines and protocols on the one hand and the lack of mechanisms for enforcement and compliance with available protocols by medical personnel on the other. The coordination between the different levels of services also affects the overall quality of the services.

Apart from strengthening the capacities of authorities to improve the quality of healthcare services, it is necessary to strengthen the capacities to enable the provision of a wider range of services. For example, not all primary healthcare facilities provide full packages of primary health services.

Lastly, insufficient health technology assessment and quality assurance mechanisms are affecting

the health system's transparency and accountability and should be an integral part of a patient safety culture.

2.1.5 Environment

Kosovo suffers from environmental pollution and degradation of natural resources that severely affect livelihood opportunities and public health and undermines development achievements. The principal environmental problems in Kosovo include air pollution, water scarcity and pollution and land degradation.

Air pollution is a critical environmental problem in urban areas, though less so for Kosovo as a whole.

The **life expectancy** at birth in Kosovo is about 70 years.

The **primary causes of death** are diseases in the circulatory system, neoplasms, conditions related to the perinatal period and diseases in the respiratory system. Diseases in the respiratory system are also the leading cause of **morbidity**; particularly among young people. (Source: UNDP: Human Development Report 2012.)

The principal sources of pollution are old coal-fired power plants, the coal-mining area, wood and lignite for household heating, nickel-mining and production, industrial complexes, a cement factory in Hani i Elezit/ Elez Han and fossil fuels from increased traffic and old vehicles. Gaps in implementation of environmental legislation and control of industry, but also inadequate technologies for production and an increase of non-industrial emissions contribute to the air pollution in Kosovo.

Kosovo also faces inadequate quality and quantity of its water resources. Chemical and bacteriological monitoring shows that the majority of rivers in Kosovo are polluted.²¹ Data from the National Institute of Public Health show that 74-90 percent of the water wells are contaminated²² and there have been cases of contamination in the

public water supply, largely from bacteriological contamination rather than from chemical contamination.²³ When it comes to water pollution and poor sanitation, contributing factors includes inadequate management of the water supply and sanitation systems, a lack of waste water treatment and monitoring schemes and inadequate waste management systems, which potentially can affect the drinking water sources. The inadequate waste management system is in fact one of

Sexual and reproductive health (SRH):

Even with declining trends in the Maternal Mortality Ratio (from 23 in 2000 to 10.5 in 2012) and Perinatal mortality (from 29.1 per 1000 live births in 2000 to 16.3 per 1,000 live births in 2013 (Source: Ministry of Health, May 2014); maternal and child health status

continues to be considered the poorest in the European region. The use of modern contraceptives differs with ethnicity and level of education and marital status. The Contraceptive Prevalence rate (CPR) is showing a decreasing trend (from 15% in 2009 (source: KAS: DHS) to 14% in 2013 (source: KAS: MICS). The CPR among Roma, Ashkali and Egyptians was in 2013 slightly higher than the general population, at 19%. The unmet need for family planning is 9% for women in general and 18% for Roma, Ashkali and Egyptian women. The adolescent birth rate and the early child-bearing rate are 15% and 1% respectively, for the population in general and 69% and 17% respectively, for Roma, Ashkali and Egyptian women (source: KAS: MICS). Kosovo is currently categorized with a low rate of HIV prevalence with a rate below 1% in the general population and

below 5% in all groups with higher exposure to the possibility of HIV infection (source: National Institute of Public Health, Jan. 2015).

the major environmental challenges due to the low coverage and inappropriate conditions for collection, classification, recycling and proper waste management for virtually all solid waste types.²⁴

Forests cover around 44% of the territory, and suffer high rates of illegal and unregulated deforestation. This, along with industrial and sanitary landfills, erosion and unplanned extension of set-

21 Ministry of Environment and Spatial Planning/ Kosovo Environmental Protection Agency (KEPA): Report on State of Environment 2011-2012; 2013.

22 Ibid

23 The World Bank: Kosovo Country Environmental Analysis; January 2013

24 Ibid

lements, contributes to land degradation in Kosovo.²⁵ The 28 contaminated sites identified by the Kosovo Environmental Protection Agency (KEPA) are another major challenge that has been difficult to tackle due to the low level of implementation of the National Environmental Action Plan and the unclear legal status of certain industrial sites, among other factors.

Climate change is likely to add to the current environmental challenges in Kosovo. Projections for the whole Western Balkan region indicate higher temperatures and more irregularity in precipitation, lead to exposure to hazards such as droughts, floods, and forest fires. This change jeopardizes the livelihoods which rely on natural resources such as agriculture and forestry and increase the vulnerability of those living in areas with risk of natural disasters such as landslides and floods.²⁶

Poor housing conditions, overcrowding and a reduced ability to afford basic services lead to certain groups of society being disproportionately affected by environmental risks. The Roma, Ashkali and Egyptian communities and those living in air polluted sites are particularly vulnerable as well as other socially excluded groups. A low level of general public awareness of the environmental risks and lack of influence in society also increases the vulnerability of some socially excluded groups. Inequalities in environmental risks are not included in any public strategy or policy and no Kosovo-wide assessment on environmental inequalities, related health effects and resulting economic loss is available at present.²⁷

The authorities in Kosovo have developed several important policy documents to address the aforementioned challenges. More specifically, the "Kosovo Environmental Strategy 2011-2021," the "National Environmental Action Plan 2011-2015" and the "Climate Change Framework Strategy 2014-2024." They are also involved in an on-going process of harmonizing the legislative framework with the EU acquis. The main challenge is now implementing the policy framework and enforcing the legislation.

2.1.6 Rule of Law

Significant progress has been made in the area of Rule of Law in Kosovo in recent years. Key institutions such as the Ministry of Justice, the Kosovo Judicial Institute, the Kosovo Judicial Council, the Kosovo Prosecutorial Council and the Kosovo Chamber of Advocates have been working together with the international community to put in place a legal framework in line with international and regional human rights standards, including in the area of juvenile justice. Significant steps have been taken in the area of Kosovo's juvenile justice system in relation to the legal framework, institutional structures and capacities to implement the law. In 2014, UNICEF conducted a comprehensive legal review of Kosovo legislation to harmonize it with the major international instruments including the Convention of the Right of the Child and applicable EU legislation.

Despite recent reforms and developments in the justice system, Rule of Law authorities need to do more and at a faster pace. Several international actors such as the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) and the EC have expressed concerns related to the access to justice, including property rights, in Kosovo.

There is a limited awareness about legal procedures among the population in Kosovo; minorities in particular encounter barriers to access the system. Only about half of the municipalities in Kosovo have Legal Aid Offices. Moreover, although there are gender units or gender focal points within the police and the judiciary, proper support often does not reach women and girls who are in contact with the law. Despite de jure equality for men and women, de facto discrimination against women continues. Women tend to have reduced access to justice and proper legal remedies guaranteed by law and compensation for crimes suffered are inadequate. Similar patterns seem to exist for persons with disabilities and Roma, Ashkali and Egyptians (women particularly) who do not benefit from adequate human rights protection.

25 The World Bank, Kosovo Country Environmental Analysis; January 2013

26 University of Gothenburg School of Business, Economics and Law: Kosovo Environment and Climate Analysis; March 2008

27 The World Bank, Kosovo Country Environmental Analysis; January 2013

The effective enjoyment of women's rights is affected to some extent by patriarchal customs and tradition, but it is also perpetuated by weak Rule of Law.

Access to justice is further hampered by a large backlog of court cases that, together with the slow enforcement of court rulings and a perceived large-scale corruption in certain sectors, affects the legal rights of the people in Kosovo. These elements combined influence the public trust and confidence in the justice system.

Considering the importance of an effective and independent Rule of Law system for guaranteeing better access to justice for all people and for the EU integration process of Kosovo, there has been and still is a strong focus on strengthening the ethical and professional capacity of the authorities in order to enable them to fulfil their obligations. It is also important to open the Kosovo rule of law institutions to the new generation of Kosovo legal professionals, especially to those individuals who have studied abroad. Several important sector strategies have been developed in the areas of anti-corruption, fighting organized crime, fighting drug-trafficking and Trafficking in Human Beings (THB), among others, and different coordination mechanisms for their implementation have been established. There are a number of opportunities for the UNKT to reinforce these mechanisms. As well, within the broader context of the United Nations Strategic Framework for Kosovo, the UNCT will also strengthen its collaboration with and use of capacities available from the UNMIK Rule of Law section.

Nevertheless, before being able to truly promote human rights standards and ensure better access to justice for all people in the territory, the Rule of Law authorities in Kosovo need to meet the minimum human rights standards. There are multiple challenges at the institutional level, including improving coordination and cooperation between relevant authorities in the area of Rule of Law to progress in exchange of data and case-management, notably within and between police, courts and prosecutorial offices. Capacity-building of administrative staff in all justice institutions to guarantee that procedures are upheld in a timely, transparent and adequate manner is another challenge, as is closing the gap in legislation and policies related to, for example organized crime,

juvenile justice and ensuring sufficient budget-allocations to and ownership of the implementation of the different sector strategies.

Of particular importance is the strengthening of and support to the Anti-Corruption Council for the implementation of the new anti-corruption strategy. So is the support to the Inter-Ministerial Working Group on Dealing with the Past and

Data from 2008 indicates that 46% of women suffer domestic violence at least once during their lifetimes, compared to 40% of men. 91% of the perpetrators of domestic violence, as per 2013 police reports, are men. (Source: Orgut Consulting AB: Country Gender Profile: an analysis of gender differences at all levels in Kosovo; April 2014.)

Reconciliation for the drafting and adoption of a strategy on dealing with the past beyond the prosecution of war crimes and with the active participation of civil society.

Two additional elements important in the fulfilment of the obligations of the authorities to uphold the legal and procedural rights of the people in Kosovo is ensuring a labour force of legal professionals with an adequate understanding of European and International standards related to Rule of Law and an effective law enforcement in the Northern parts of Kosovo.

2.1.7 Gender equality and the human rights of women

Kosovo's legal and organizational framework for the promotion of gender equality and the em-

Around half of the population in Kosovo has the perception of large-scale corruption in health-care, customs and other public institutions and approximately 10% of the adult population reports having either directly or indirectly been exposed to annual bribery experiences with a public official (source: UN Office on Drugs and Crime (UNODC): Corruption in Kosovo: Bribery as experienced by the population; 2011). Businesses also claim to have experienced bribery: 11% of those who have contacts with the public administration claim to pay at least one bribe annually and many mention doing so with considerable regularity (source: UNODC/ KAS: Business, Corruption and Crime in Kosovo – the impact of bribery and other crime on private enterprise; 2013).

powerment of women is relatively comprehensive and compliant with international norms and standards, such as the CEDAW, Beijing+20, UNSCR 1325 and the Istanbul Convention, among others, in addition to the EU gender equality acquis.

The predominant forms of organized crime in Kosovo are THB and drug-trafficking.

Kosovo's Agency for Gender Equality was established as the executive body for primarily, but not exclusively, the coordination and monitoring of the implementation of the Law on Gender Equality and corresponding strategies and action plans, with the support of Officers for Gender Equality within central and local authorities.

Nevertheless, although Kosovo's legal framework offers de jure equality for men and women, de facto discrimination against women continues, resulting in inadequate protection of several basic human rights guaranteed by Kosovo Laws. In addition to the inequalities already mentioned in previous sections, compared to men, women in Kosovo remain underrepresented both quantitatively and qualitatively in decision-making processes at all levels. One hindrance to women's participation in decision-making processes is the perceived traditional gender roles in Kosovo. People continue to associate leadership with men, which is the reason why women have difficulties in participating adequately in decision-making within political parties and why there are fewer women in decision-making positions within central and local institutions.

Women in Kosovo also suffer from additional violation of their human rights through gender-based violence (GBV). The Law on Protection against Domestic Violence, together with the "National Programme on Protection against Domestic Violence," is fairly comprehensive. Additionally, coordination among the relevant authorities has improved in recent years. Yet, implementation remains a challenge, particularly related to access to justice, rehabilitation, and reintegration. There are shelters for women and children who have suffered GBV, but both the shelters and the rehabilitation and reintegration services are sorely under-funded. There are only limited services for the perpetrators and no shelter services in the

northern part of Kosovo or for men and boys above the age of 12 years. Stigma and mistaken perceptions on what is acceptable behaviour between partners are other barriers to combat GBV and to provide services to the victims. These perceptions also include conflict-related sexual violence. The baseline survey conducted in 2013 by UNICEF and partners highlighted a major concern related to a widespread acceptance of domestic violence and GBV, including among young men and women.²⁸

When looking at the economic empowerment of women beyond the labour market participation rates, it should be highlighted that less than 10% of businesses in Kosovo are female-led or female-owned. Their businesses are also smaller than businesses led by men (women have an average of 3.07 employees compared to 5.27 employees among male-led businesses). Access to credit or loans is a major obstacle for the growth of businesses led or owned by women: only 3 percent of commercial bank loans are allocated to women, principally due to a lack of collateral. Although the legal framework offers equality for men and women over property rights, women often forfeit their inheritance in favour of their brothers to protect the interests of the family. In 2014, only 8 percent of properties, including land ownership, were owned by women, leaving men in control of 92% of all collateral properties in Kosovo.²⁹ There is an action plan for the economic empowerment of women but the authorities lag behind in implementation.

2.1.8 Migration

Kosovo experiences a mix of migration flows through regular and irregular channels as a place

Kosovo's Law on General Elections and Law on Local Elections in Kosovo both mandate a 30% quota to guarantee access for women's participation in central and local assemblies. Without this, the last elections would have resulted in a mere 15% of women elected as deputies at central level. Only two of the current ministers are women and 7% of the total decision-making positions within the ministries in Kosovo are occupied by women. (Source: OPM/ AGE: Participation, the role and position of women in central and local institutions and political parties in Kosovo, Oct. 2014)

28 UNICEF: Baseline survey on Domestic Violence and Gender Based Violence; 2013.

29 ORGUT Consulting AB: Country Gender Profile for Kosovo: an analysis of gender differences at all levels in Kosovo; April 2014

of origin and transit, and, to a lesser extent, as a place of destination for asylum seekers.

As a place of origin, the Kosovo Agency for Statistics estimates that approximately 550,000 Kosovars migrated from Kosovo during the period from 1969–2011, with a slightly greater representation of men at 57 percent, due to the prominence of migration for labour purposes. If including the estimated number of children born abroad with at least one parent of Kosovar origin, the Kosovar diaspora numbers reach nearly 700,000.³⁰ The Kosovar diaspora plays an important role in contributing to poverty alleviation and reducing vulnerability levels through investment and remittances reaching 621 million euro – around 12.5 percent of the GDP in 2013.³¹ However, there remains considerable concern about lost human capital and emigration of highly educated and skilled segments of the population.

The underlying causes of migration from Kosovo as a place of origin include the pull factor of family reunification (46 percent) as well as push factors of unemployment or other economic reasons (35 percent), political reasons or conflict-related (8 percent), the lack of opportunities to relevant education (1 percent), and other reasons (10 percent).³² Despite the improved political and social stability in Kosovo, there continues to be a stream of asylum-seekers of Kosovar origin in EU countries. Since the early 2010s, the annual number of asylum-seekers from Kosovo has more than doubled from approximately 10,000 in 2011 and 2012 to over 26,000 in 2014, with the largest number of asylum-seekers in Hungary (11,220) and Germany (8,920) followed by France, Sweden and Austria.³³

The increase in asylum-seekers from Kosovo is continuing during 2015 due to the aforementioned push and pull factors. When looking at Kosovo as a place of transit and destination, the main pull factor is the geographical position of Kosovo in the south-eastern part of Europe bordering with Albania, Montenegro, FYROM³⁴ and Serbia. The lo-

cation facilitates the transit of both regular and irregular migrants to the EU and the porous borders generate an influx of irregular migrants transiting the area. Since 2009, when the Kosovo authorities assumed the responsibility over the Refugee Status Determination, nearly 700 asylum claims have been submitted, of whom only 5 have been granted subsidiary protection.

Kosovo has become a place of destination for returning migrants from surrounding countries, the EU, and North America who left Kosovo during two major waves in the early 1990s and during the conflict in 1998–1999.³⁵ Between 1999 and 2014 the International Organization for Migration (IOM) assisted 203,294 voluntary returns to Kosovo in total; including 181,561 massive voluntary returns during the period 1999–2001. Since 2002, IOM annually assists the voluntary return and reintegration of 2,000 Kosovars on average.³⁶ In addition to voluntary returns, there are also a number of forced returns to Kosovo yearly from European countries via readmission agreements. More specifically, in 2014 there were 1,292 assisted voluntary returns and 3,318 forced returns to Kosovo.³⁷ The number of forced returns is expected to increase considerably from 2015 onwards as the vast majority of asylum seekers from Kosovo during the aforementioned surge will be returned. To support the reintegration process of persons who are forced to return to Kosovo, the Ministry of Internal Affairs (MIA) relies on guidelines on reintegration and a monitoring system that have been developed with the technical assistance of UNICEF. The social exclusion of this particular group of families and children who are returning to Kosovo is of major concern.³⁸

2.2 Existing political and development priorities

In the first half of 2015, Kosovo is in the process of developing a comprehensive planning document, the “National Development Strategy” (NDS). The

30 KAS: Kosovan Migration; April 2014

31 Central Bank of Kosovo: Annual Report 2013; June 2014

32 KAS: Kosovan Migration; April 2014

33 Eurostat statistics on asylum seekers.

34 Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM).

35 KAS: Kosovan Migration; April 2014.

36 IOM statistics on Assisted Voluntary Return and Reintegration.

37 Data shared by the Ministry of Internal Affairs, Department of Citizenship, Asylum, and Migration.

38 UNICEF: Baseline Report on Piloting the Repatriation Guidelines in two municipalities (Gjakovë/Djakovica, Prishtinë/Prishtina); January 2015.

NDS will not substitute present and future sector strategies, but will focus on two overall goals considered by the Kosovo authorities to require attention at the highest level, more specifically: Economic growth and job creation, as well as European Integration. The NDS will build on four pillars: 1) Good Governance and the Rule of Law; 2) Human Capital and Social Cohesion; 3) Private Sector Competitiveness; and 4) Enabling Infrastructure. Other referenced planning tool for the priority setting within the framework of the CDP is the MTEF, which the authorities develop periodically in accordance with the Law on Public Financial Management and the annual Legislative Agendas.

Despite constant polarization there is still political consensus on EU integration. Agreements like the SAA negotiated between the EU and Kosovo and the First agreement of principles governing the normalisation of relations (the Brussels agreement) between Kosovo and Serbia in April 2013, as well as any subsequent agreement within the EU-facilitated dialogue between these territories, are likely to guide the priority-setting of the authorities and the international community in Kosovo in the close future. The EU-led strategic paper guiding their support to Kosovo is the EU Indicative Strategy Paper for Kosovo 2014-2020.

At the global level, the Open Working Group on Sustainable Development Goals (SDGs) reaffirmed the commitment to fully implement the Rio Declaration, Agenda 21, the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development (Johannesburg Declaration and Plan of Implementation). With all members states that participated. It also reaffirmed the commitment to the full implementation of the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2011-2020 (Istanbul Programme of Action), the Almaty Programme of Action: Addressing the Special Needs of Landlocked Developing Countries within a New Global Framework for Transit Transport Cooperation for Landlocked and Transit Developing Countries. It reaffirmed the commitments in the outcomes of all the major United Nations conferences and summits in the economic, social and environmental fields, including the United Nations Millennium Declaration, the 2005 World Summit Outcome, the Monterrey Consensus of

the International Conference on Financing for Development, the Doha Declaration on Financing for Development, commitments of the General Assembly on the Millennium Development Goals, the Programme of Action of the International Conference on Population and Development.

The Outcome document of the September 2013 special event to follow up efforts made towards achieving the Millennium Development Goals reaffirmed, inter alia, the determination to craft a strong post-2015 development agenda. The commitment to migration and development was reaffirmed in the Declaration of the High-Level Dialogue on International Migration and Development.

Kosovo was part of the Post 2015 consultation since 2013 and an observer to some of the events mentioned above. Apart from these broader policy frameworks (global and local), there are a large number of sector strategies³⁹ of relevance for the UNKT that details the goals agreed by the different stakeholders from the Kosovo institutions, CSOs and the international community.

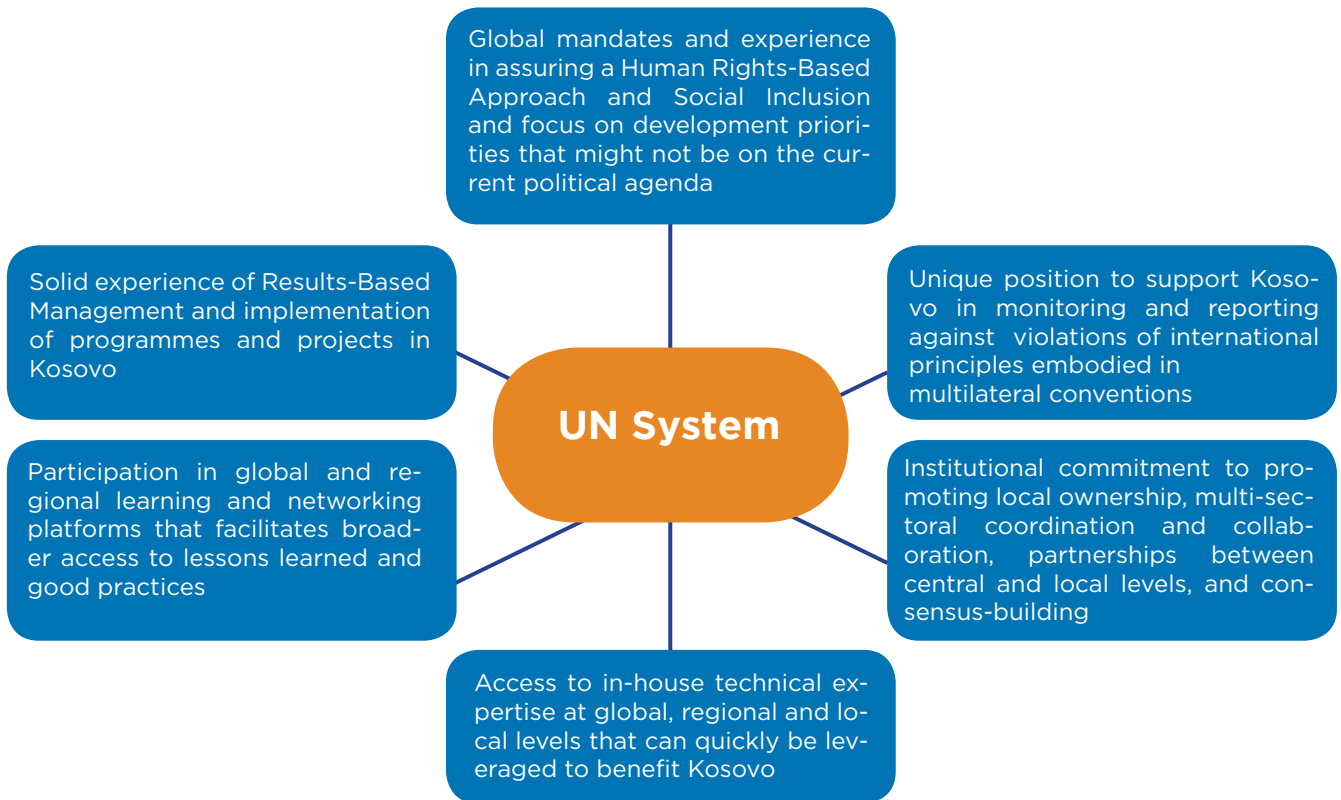
2.3 Added value of the United Nations in Kosovo

After over a decade of their presence in Kosovo, the UN agencies, funds and programmes gathered under the umbrella of the UNKT are established partners in Kosovo, recognized as trustworthy and reliable partners in building human and institutional capacities. This is a result of its global experience and expertise, its established partnerships with central and local level institutions, as well as its recognised impartiality. Despite the many pending issues which call for continuous support, the international community is shrinking; with it the amount of financial support invested in Kosovo.

As such, the UNKT is well positioned to address multiple challenges in Kosovo's development agenda in a most efficient manner, with its alignment to Kosovo's development priorities in the new chapter of Post 2015 discussions and the rejuvenated performance of the UN system. The UN continues to demonstrate its comparative advantages in six key positions (Figure 1):

39 The most important ones are mentioned throughout the text and in Annex 2.

Figure 1

These comparative advantages, combined with the individual strengths of each UN agency, programme and fund in their relevant thematic areas, provides the UNKT with a great added value. This added value was made evident during the implementation of the UN CDP 2011-2015 through the implementation of Joint initiatives and collective advocacy efforts in the areas of GBV and transitional justice, for example.

There has been progress in the strengthening of capacities in terms of reporting, accountability and responsiveness. The UNKT has been supporting the Kosovo Agency for Statistics and other relevant authorities to produce reports and to improve present information systems to enable them

to provide data at any point in time disaggregated by gender, age, ethnic minority groups, among others.

The UNKT worked with authorities at the local level to develop local action plans, including on local environmental Disaster Risks and Reduction (DRR) and on protecting natural resources.

It also implemented initiatives to address the needs of socially excluded groups, including women, and to build the capacities of CSOs to do the same.

On a final note, the UNKT supported CSOs and local communities to implement communication strategies to promote behaviour changes related to health and the environment.

The UNKT worked with authorities to develop local action plans in 19 municipalities. In 16 municipalities consultative processes were established and feed into the policy-development processes.

33 public awareness raising campaigns, 60 community sessions and nine advocacy initiatives were supported by the UNKT.

Nine consultations with socially excluded groups were organized; ten joint initiatives to address the needs of socially-excluded groups and 44 capacity building initiatives with CSOs were implemented.

About 30 reports were produced and seven information systems were strengthened with the support of the UNKT.

3. UN CDP

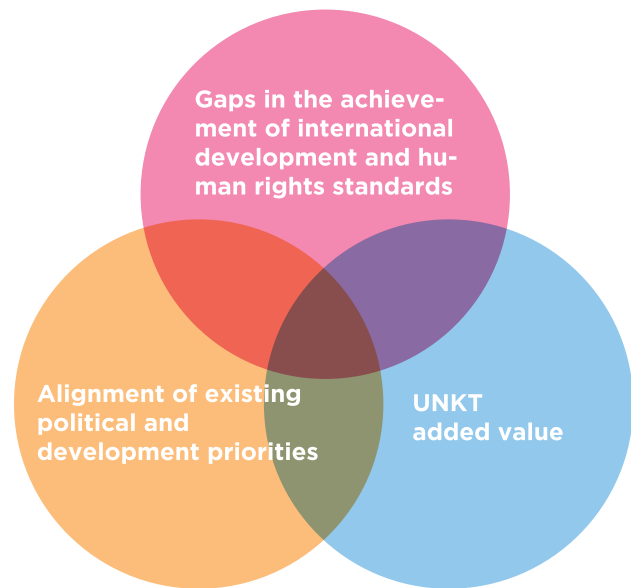
In the process of deciding how to best contribute to addressing the multiple development and human rights challenges in Kosovo, the UNKT applied the following analytical framework (Figure 2). The main criteria for identifying the priority areas for the UN CDP 2015–2020 are represented as three circles:

1. *Gaps in the achievement of international development and human rights standards: The situation and causal analysis provided for a platform to identify the main gaps in the achievement of international development and human rights standards and the obstacles to progress towards closing the gaps.*
2. *UNKT added value: The UNKT added value should be understood as the value that the UNKT can provide by working together and not as individual agencies, funds or programmes.*
3. *Alignment with existing political and development priorities: This alignment should be understood as either a contribution or as a complement to the development goals set by the authorities together with other stakeholders in Kosovo.*

The top strategic areas are those where these three criteria meet; that is, where there is a gap in the achievement of international development and human rights standards; where the UNKT jointly can provide the highest added value; and where there is either a contribution or complementarity to existing political and development priorities. There are development and human rights gaps identified, as well as political and development priorities that are not included among the UN CDP final priority areas and strategic initiatives, as the UNKT as a group might not be able to provide added value for addressing the gap, for example.

It is important to clarify that the UN CDP 2016–2020 does not include individual agency initiatives but rather singles out priority areas for strategic UNKT cooperation towards realization of mutual goals, principally through joint programming and collective advocacy. That is, the UN CDP 2016–2020 should be seen as a complement to the strategic planning of each individual UN agency, programme and fund working in Kosovo.

Figure 2

It should be noted that these criteria are not static in time; gaps can widen or close, the political and development priorities can change and the added value of the UNKT can increase or decrease. The UNKT has therefore to monitor the criteria and the possible shifts and stand ready to adjust the priority areas and implementation strategies accordingly.

3.1 Expected results from the CDP

Based on this analysis and in close consultation with the authorities in Kosovo, numerous CSOs and bilateral and multilateral international organizations, it was decided that the UN CDP 2016–2020 should focus on three priority areas. What follows is a more detailed description of the expected changes in institutional performance and in the position of the rights-holders that the UNKT aims to achieve within each priority area, as well as the reasoning behind the selection of each of them. Namely, the development and human rights gaps that will be addressed; why the UNKT is well-placed to work collectively in these areas; and how these priority areas are aligned with existing political and development priorities.

Priority Area 1: Good Governance and Rule of Law

Outcome 1.1:
Rule of law system and institutions are accessible to all and perform in a more efficient and effective way

Outcome 1.2:
Civil society participates more effectively in the design of rule of law reforms and in holding relevant institutions accountable for their implementation

Outcome 1.3:
The authorities of Kosovo manage mixed migration flows more effectively and in line with international standards

Good Governance is an essential reform achieved through institutional and human development. One of the eight pillars of the UN's good governance is to ensure a functional Rule of Law system. Within this first priority area, the UNKT seeks to work with its partners to strengthen the Rule of Law institutions so they can accomplish their obligation to provide access to justice in a more inclusive, efficient and effective manner. The UNKT will also work together with the rights holders by supporting and reinforcing their engagement in decision making and in holding the authorities accountable for the implementation of the Rule of Law reforms designed to ensure more inclusive access to and a more efficient justice system for people across Kosovo, including the northern municipalities. The UNKT will, as a third component within this priority area, reinforce the concept of Migration Governance to assure it follows international standards and it safeguards the human rights of migrants and persons in need of protection.

Strengthening the Rule of Law is one of the top priorities of other key stakeholders in Kosovo. It is one of the main strategic pillars of the Kosovo's NDS for the next five years; it is pointed out as one of the priority areas of concern in the EC Kosovo Progress Report 2014, which raised serious concerns regarding the independence, accountability, impartiality and efficiency of judges and prosecutors. The importance of Rule of Law is also reflected in the 19 April 2013 Brussels Agreement on normalisation of relations between Kosovo and Serbia.

The UNKT is already a well-established partner in the area of Good Governance and Rule of Law in Kosovo and is positioned to contribute in multiple ways. In line with the human rights-based approach on which all work of the UNKT is founded,

the UNKT is able to ensure a focus on socially excluded groups. It also stands ready to support the integration of international norms and standards in Kosovo's legislative and policy frameworks related to the Rule of Law and can bring in-house or external expertise to the area; including to the areas of juvenile justice, anti-corruption, organized crime, transitional justice, GBV, THB and migration. It is important to note the UNKT's favourable position as an external independent body that is brought in to build bridges and facilitate dialogue between authorities and CSOs. On a final note, the UNKT brings years of collective experience in supporting access to justice, including juvenile justice, free legal aid, and migration management.

There are several on-going or planned joint programmes in the area of strengthening the Rule of Law in Kosovo on which future work will be built. Special attention will also be given to strengthening cooperation with UNMIK within the context of the joint DPKO/UNDP Global Focal Point (GFP) mechanism for Police, Justice and Corrections Areas in the Rule of Law in Post-Conflict and other Crisis Situations.

Within this priority area, the UNKT will work with both duty-bearers and rights-holders. On the one hand, the first expected change is to support the Rule of Law system and institutions, and particularly the Ministry of Justice, the Kosovo Judicial Institute, the Kosovo Judicial Council and the Prosecutorial Council, to become more accessible to all and to perform in a more efficient and effective manner. Under the overall framework of key international human rights standards such as the European Convention for Human Rights, the UN Declaration of Human Rights, the UN Convention against Corruption and the Bangalore Principles of Judicial Conduct, the UNKT proposes to build on previous results in the area of Rule of Law

to further improve access to justice particularly for women and other socially-excluded groups. Key components of the plan include supporting alternative dispute resolutions, strengthening the Legal Aid Offices and streamlining case-management of survivors of GBV. The UNKT will also focus its joint efforts to support the harmonization of policies and practices, the alignment of strategies, to target the gap in legislation, strengthen coordination mechanisms and to upgrade the legal education for professionals in the area of Rule of Law. The main aim is to directly stimulate a more efficient and effective performance and indirectly, to increase the public trust and confidence in the justice system.

The UNKT's work will include anti-corruption efforts engaging relevant anti-corruption institutions, CSO platforms and the judiciary to improve the integrity of the systems in place. With the Public Administration Reform initiatives, the authorities' capacities will be supported to improve public sector efficiency and streamline services. Within the existing "Government Strategy for Cooperation with Civil Society 2013-2017" there are four objectives. The first one pays special attention to strengthening the role of CSO in drafting and qualitative implementation of laws. The UNKT contributes to this cooperation by facilitating dialogue between all stakeholders at the local level on issues of crucial interest especially for the communities and socially-excluded groups. This will be done through the concept of Local Action Groups as the most effective mechanisms in place at the local level Kosovo wide.

Secondly, the UNKT will partner with the CSOs active in Kosovo at both central and local levels, including women's organizations, to strengthen their capacities to participate more effectively in the design of Rule of Law reforms and in holding relevant authorities accountable for their implementation. That is, the second expected change within the priority area of Good Governance and Rule of Law overall aims to target transparency and accountability. These influence the trust and confidence in the Rule of Law authorities and thus, access to justice. The role of civil society during both phases of the Post 2015 consultations was crucial to transmit the voices of Kosovo's people from all walks of life who noted fair treatment and equity as their main priority.

To support the efforts of the authorities to tackle corruption, the UNKT will help to promote a culture of non-tolerance toward corruption in the public sector, as well as measures to reduce the vulnerability of central and local institutions, based on the UN Convention against Corruption. Collaboration will be fostered with other groups in society, including the private sector, on the investigation and prosecution of money laundering, smuggling and trafficking. Efforts will be made to ensure that legislation in these areas conforms to international standards. The UNKT will support the development of a judicial training curriculum for judges and prosecutors. To contribute to this outcome, UN joint programming may include: developing new skills and services to strengthen implementation of legal and human rights mechanisms and frameworks according to internationally recognized standards; introducing measures to enhance access to justice and protect socially excluded groups and increasing the use of protection systems by those whose human rights are violated or discriminated against; establishing alternative diversion and prevention measures for children in conflict with the law, or those at risk of being in conflict with the law; supporting the fight against organised crime through integrated border management and a unified response to cross-border crimes; countering irregular migration and THB and promoting regular migration; awareness-raising activities on different topics relating to the Rule of Law and human security.

Thirdly, the migration flows from, through and into Kosovo have both positive and detrimental impacts on Governance and the EU integration process. A separate body was established in 2013 in accordance with the Government Decision No. 08/158 to monitor the movements of migration. This body is a permanent body responsible for compiling and updating the migration profile, for providing recommendations for policy development in migration management, monitoring the implementation of migration policies; particularly the "National Strategy on Migration 2013-2018," and providing expertise on legislative and regulatory reform related to migration management. This new entity is an inter-ministerial body with an unclear mandate and role in the migration management. Most importantly, it lacks executive powers. It remains to be seen how it will collaborate and interact with already existing and functioning executive structures such as "National Coordinator for Migration"

(a responsibility under the Deputy Minister of the MIA); the Department for Citizenship, Asylum and Migration (DCAM) within the MIA; and the Directorate for Foreigners and Migration (Kosovo Border Police), just to name few.

The UNKT will work with the Kosovo institutions to develop their capacity to manage migration processes in line with international standards and best practices,⁴⁰ particularly in the areas of THB, migrant smuggling, unaccompanied migrant children, labour migrants, IDPs and people in need of international protection, and linking them to wider population polices at central and local levels. Efforts are focused on building the prerequisite gender-sensitive data collection and analysis on a regular basis to develop evidence-based deci-

sion making at all levels. In focus particularly is maximising the developmental impact of migrant remittances and increasing Diaspora investments as well as converting the negative consequences of loss of human capital through migration into something more positive. These efforts, in addition to fostering economic development in Kosovo, seek to address the principal push factors of migration for both men and women. The UNKT also aims to support the strengthening of repatriation support schemes for returning migrants, the border management system and cross-border cooperation with neighbouring countries to regulate migration flows, reduce irregular migration, protect vulnerable categories of migrants and align it with EU acquis on border management.

Priority Area 2: Social Inclusion

Outcome 2.1:
Education & employment policies and programmes enable greater access to decent employment opportunities for youth and women.

Outcome 2.2:
Women in Kosovo increasingly enjoy their economic rights

Outcome 2.3:
Social protection policies and schemes enable greater benefits and access to social services to the most vulnerable groups

The second priority area – Social Inclusion – focuses on building capacities to increase the access to equal opportunities for socially excluded groups in Kosovo, so they can become truly active members of the society and enjoy their rights to the fullest extent. The specific focus areas are: access to decent employment opportunities and high-quality education, particularly for youth and for women; the economic empowerment of women beyond the increase in access to employment; and equal and adequate access to social protection schemes by socially excluded groups.

In Kosovo, much political energy is being invested within the international arena. Focus areas are the EU integration process, normalising relations with Serbia and continued efforts to achieve in-

ternational recognition. This highly sensitive political agenda sometimes overshadows the development needs and social issues; some of which have been highlighted in the CDP context analysis. Gaps of particular concern were found in relation to the labour market outcomes for women, youth and Roma, Ashkali and Egyptian communities, in the areas of education and economic empowerment of women and in the coverage and quality of social protection schemes beyond labour market interventions, distinctively when it comes to social assistance.

The NDS includes Human Capital and Social Cohesion among its four main pillars, but with a strong focus on economic growth rather than on the integral well-being of the people in Kosovo. So-

⁴⁰ For example: Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children; EU acquis on THB and particularly the EU Directive on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims; the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air; the Convention on the Rights of the Child; the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families; the Guiding principles on Internal Displacement; the UN Convention relating to the Status of Refugees; the UN Convention relating to the Status of Stateless Persons; EU acquis for border management.

cial protection is also only mentioned marginally among the areas of concern in the 2014 EC Kosovo Progress Report. The UNKT has therefore found it essential to focus on these issues that currently might not be considered political top priorities for today's leadership but are nonetheless key for the sustainable long-term development of Kosovo.

The UNKT will build on its institutional commitments, draw from its technical expertise to assure a human rights-based approach, and will pay proper attention to equity in the social protection schemes in Kosovo of all socially excluded groups, more specifically, women, youth, persons with disabilities, returnees and Roma, Ashkali and Egyptian communities.

This priority area also contains three outcomes. The two first outcomes target socially excluded groups and aim to increase their access to decent employment opportunities and high-quality education, among others. This outcome is strongly linked to the results of the Post-2015 dialogue in Kosovo and aims to increase accountability on behalf of the authorities in Kosovo for improving access to decent employment opportunities for youth and women (including entrepreneurship and self-employment) and to secondary education for girls and Roma, Ashkali and Egyptians. The UNKT aims to work at both central and local levels together with the authorities, civil society and directly with the communities and to strengthen the links between these levels. More specifically, at the central level and within the already existing policy framework, the UNKT aims to contribute to more open and participatory planning, monitoring and reporting processes, strengthening capacities for the enforcement of basic labour rights, as well as policy reviews and adjustments that integrate opinions from civil society and from the communities. At the local level, the aim is to support the development and implementation of multi-sectoral action plans to implement the available labour and education strategies while focusing on building local economic potential and enhancing service delivery to all socially excluded groups, with a particular attention focus on women and youth. The communication and coordination between these levels will be mainstreamed into the implementation strategies.

The second outcome complements the first outcome by focusing on the economic empowerment of women; one of the population groups with the

highest unemployment and inactivity rates and with the greatest difficulties in starting and running a business. The second outcome goes beyond the economic empowerment of women through employment policies and programmes. It looks at the right-holders' side by supporting more women in Kosovo to increasingly enjoy the full range of economic rights, including equal inheritance, business development, and labour market participation. The UNKT will monitor the implementation of the inheritance law, by which both women and men are entitled to inheritance equally. It will also tackle the high inactivity rate among women by addressing the key barriers for greater participation in the labour market, examining gender roles, maternity leave provision, as well as social policies that can assist women with family responsibilities and child care. The strategies for achieving the expected result involve strong partnership with CSOs dealing with women's issues, as well as UNKT joint programming and collective advocacy efforts.

The third expected result at outcome level within the priority area of Social Inclusion is the improvement of the authorities' capacity to ensure equal and adequate access to comprehensive social protection schemes and social services for all socially excluded groups in Kosovo. In particular, the aim is to work towards an increase in the rate of social assistance coverage and of benefits. For this to be achieved, the UNKT will advocate for an overall reform of the Social Protection Regime in Kosovo. It will also bring attention to the need for including a social welfare perspective into the broader political agenda and a higher budget allocation for means-tested social assistance. At the local level, the UNKT will work with the authorities, civil society and the communities to develop evidence-based action plans to improve institutional performance when it comes to social services delivered to the most socially excluded groups in Kosovo by Centres of Social Work in selected municipalities.

Priority Area 3: Environment and Health

Outcome 3.1:

The authorities of Kosovo have enhanced mechanisms for evidence-based planning, implementation and monitoring of environmental impacts on health.

Outcome 3.2:

The authorities of Kosovo have improved coverage of quality and equitable essential health care services for Maternal, Neonatal, Child and Reproductive Health (MNCRH) and Non-Communicable Diseases (NCD).

Outcome 3.3:

More people adopt behaviours that are healthy and that increase resilience to potential threats from environmental pollution, disasters and climate change.

Under the third priority area - Environment and Health - the UNKT will build on its previous work to continue tackling the social determinants of health in Kosovo, including some of the worst environmental conditions in Europe. Under the framework of the Health 2020 policy framework and strategy in general and the relevant sector strategies in Kosovo in particular, the UNKT will work with the authorities in Kosovo to strengthen their institutional capacities for evidence-based planning, implementation and monitoring of the environmental impacts on health, as well as to improve the coverage of quality and equitable services in the area of SRH and NCDs. The UNKT further expect to address some of the behaviour-related challenges affecting the health of the people in Kosovo, as well as their resilience to potential threats from environmental pollution, disasters and climate change.

The severity of the environmental condition in Kosovo and its link to the well-being of its population, as well as to the livelihood opportunities, is of great concern to the UNKT. Correspondingly, the UNKT agreed to put great emphasis on this priority area in view of its complementarity to the NDS and the European integration process; as well as in view of the alignment with the Health 2020; the policy framework and strategy for the WHO European region.

Environment and Climate Change, as well as health, have for long been considered global issues in which the UN plays a significant role. Even though these topics have not explicitly been included among the top priorities of the leadership in Kosovo, the UNKT recognizes that they are on the radar of every key stakeholder in the territory. Building on its global mandates, with access to

technical expertise, the UNKT is well-positioned to work with its partners to monitor and evaluate the environmental conditions and their consequences on the well-being of the persons living in the territory of Kosovo, as well as to strengthen the capacities of the authorities in Kosovo. The UNKT likewise has important in-house experience and expertise in the Western Balkans and in Kosovo through the implementation of numerous projects in the area of Environment and Environment and Health since 1999.

Since several of the morbidity and mortality rates are estimated to be directly or indirectly linked to the environmental conditions in Kosovo, the UNKT will work at the policy level to promote a multi-sectoral approach to the challenges ahead and advocate for stronger ownership of the Environmental Health agenda at the central and local levels. To this end, and in line with the conclusions of the report on the Post 2015 dialogue, the UNKT will strengthen CSOs to raise their concerns and to represent the local communities in front of the authorities. More specifically, the expected change within this third priority area is the realisation of enhanced mechanisms for evidence-based planning, implementation and monitoring of environmental impacts on health. The UNKT will provide technical assistance to the authorities and within the Health Information System to ensure these mechanisms are in line with international standards. The UNKT will moreover provide capacity building to the authorities by supporting their first reporting exercises and research for assessing the impact of environmental conditions on selected health issues.

The second expected result within this priority area is to promote change in terms of the in-

stitutional performance of the health authorities related to the coverage and quality of equitable essential health care services in the areas of SRH and NCDs. The UNKT will support the Ministry of Health and other relevant institutions. In line with the overall aim of tackling the social determinants of health in Kosovo, the third expected change within the priority area of Environment and Health is linked to behaviour change (promoting healthier lifestyles) and SRH rights,

and the increase in awareness at the local level of potential threats from environmental pollution, disasters and climate change based on UN Habitat's environmental risk reports. Within a broader framework of DRR and under the guidance of the Sendai Framework for DRR 2015-2030, the UNKT will, in partnership with local CSOs, develop comprehensive community-based, as well as school-based, educational programmes to increase resilience to these potential threats.

4. CDP Implementation

4.1 CDP implementation and oversight structures

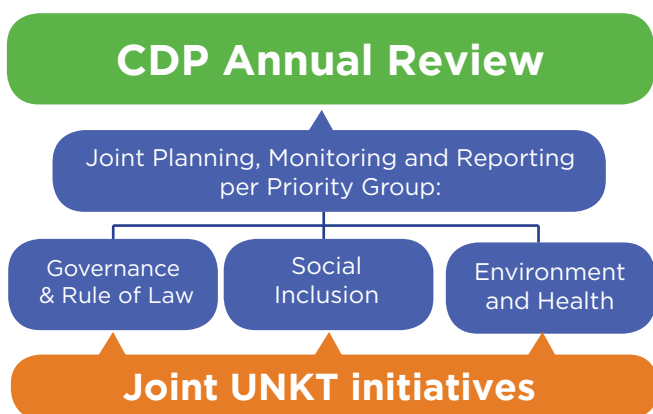
The implementation and oversight structures of the UN CDP 2016-2020 build on the existing coordination and collaboration platforms of the UN system in Kosovo today.

The UNKT brings together all UN Agencies, Funds and Programmes present in Kosovo and is coordinated under the auspices of the UNDC. The UNKT at Heads of Agency (HoA) level will provide strategic guidance, overall coordination and supervision of the implementation of the UN CDP 2016-2020. They will engage in an annual review process of the progress of implementation of the CDP in close consultation with local counterparts at senior level.⁴¹ This review will address the overall status of implementation, including changes at both the output and outcome levels. The HoA will also promote harmonization with individual agency initiatives and policy priorities. Additional periodic meetings with the authorities, civil society and

other stakeholders from the international community will be held as necessary to promote alignment with Kosovar development priorities and support Kosovar-led coordination of development activities.

At the operational level, the implementation structure will follow the distinguished elements of the three priority areas: (1) Governance and Rule of Law; (2) Social Inclusion; and (3) Environment and Health. Three CDP Priority Groups, chaired and co-chaired by the HoA and with the participation of UNKT staff at technical level, will be created to implement the strategic initiatives under each of the priority areas. These Priority Groups will bring together the UNKT members with the greatest engagement in each respective area and they will be responsible for the planning, implementation and monitoring of the strategic initiatives under each priority area.

They will further be responsible for the collective resource mobilization and coordination with external partners: the authorities in Kosovo, civil society and the international community. Under the overall principles of promotion of local ownership and sustainability, each Priority Group will discuss and decide upon the implementation strategies; mainly through joint programming and collective advocacy, for each of the strategic initiatives within their respective areas. The implementation strategies will build on the lessons learned and on-going joint initiatives from the CDP cycle 2011-2015.

41 Annual review reports will describe actual outputs or the results of major activities delivered against those specified in the work plans, as well as their contribution to the achievement of the CDP outcomes. During the annual reviews, the HoAs will take decisions as to any need to revise CDP strategy, outcomes, or indicators.

The Priority Groups will meet at least three times a year, or as needed, to oversee progress with respect to the results generated by the strategic initiatives within their respective priority area. The first meeting of the year will focus on reviewing and approving strategic initiatives and work plans. Mid-year reviews will focus on assessing progress, identifying eventual bottlenecks and deciding on possible solutions. End-of-year reviews will take stock of results at output level and monitor progress towards the achievement of CDP outcomes.

The members of the Operations Management Team (OMT) will provide support to harmonizing business operations necessary for delivering results of the CDP Priority groups. The existing capacities of the OMT will be used for guiding the preparation of the BOS elements which were decided and followed up from the prototyping activities organized by the UNDC. Supported by the HoAs they will find common solutions for more cost-efficient, effective and higher quality joint programmes/projects/activities and promote these through advocacy and through the communications team.

In addition, the UNKT will continue its active participation in two broader cross-cutting theme groups that support coordination across CSOs and the international community: the Security and Gender Group, facilitated by UN Women; and the Human Rights Contact Group, facilitated by UNMIK. In addition UNMIK will continue to contribute its resources in the implementation of its mandate, some of which coincide with UNKT priority areas.

The CDP will be guided by by-yearly work plans for each CDP Priority Areas prepared by their respective Priority Group, in consultation with stakeholders at all levels. This plan will include outputs to be achieved, indicators, planned activities, budgets, and responsible partners. These groups, led by the HoAs and external partners, will prepare, track and update work plans, and report on progress against planned activities and results, and identify lessons, good practices, and needed adjustments to overall results, strategies, and resource allocations. The chair of each priority area will fulfil a coordination and leadership function

on behalf of the UNKT. The Office of the UNDC participates in Priority Group meetings and supports the participation and engagement of non-resident and regionally based agencies.

All the results will be promoted through advocacy campaigns involving media and other social advocacy tools. Interactive platforms will be used for information and knowledge sharing for all the achievements that have an impact and deliver changes in the development indicators and realisation of human rights standards.

4.2 Monitoring and Evaluation

A Monitoring and Evaluation (M&E) plan, based on UN standards and practices and building on the Results Matrix in Annex 1 and the respective work-plans for each priority area, will be developed as the key tool to monitor and evaluate the progress made in the implementation of the UN CDP 2016-2020. Gender and Human Rights will be mainstreamed into the M&E plan as will the monitoring of unintended impacts on target and non-target groups. The main purposes of the M&E plan are to serve as a management tool for the UNKT HoA and the Priority Groups and to facilitate accountability internally within the UN system and externally to the authorities, the civil society and the international community in Kosovo. The M&E plan will detail the target audience and the utilization of the information to be produced through the M&E system. It will also specify further the data collection tools and criteria at the outcome and output levels, the sources and flow of information and the reporting tools and reporting periods.

At output level, the priority groups would rely on the information provided in the reports on the implementation of each strategic initiative, and at outcome level, the priority groups would coordinate the data collection with the relevant authorities and other data sources as per definition in the Results Matrix.

The M&E plan will also include further details on the evaluation process of the UN CDP 2016-2020. In general, the production of an external report on the relevance, effectiveness, efficiency, impact and sustainability of the UN CDP 2015-2020 will be done towards the end of the implementation period.⁴²

42 As mentioned under Section 4.1, Priority Groups will meet at least three times a year to review implementation progress and constraints against planned outputs and identify key issues for escalation to the HoA level.

When it comes to the reporting specifications, the M&E plan will mention the linkages to other UN reporting requirements. For example, the UN CDP 2016–2020 Results Framework does not include indicators for the monitoring of the achievement of the draft SDGs, but it does include references to the SDGs relevant for each priority area. The M&E plan will also have a link to the UNDC annual report.

The M&E plan also has linkages to the communication strategy, which will be developed to encourage communication synergies on issues of common concern and identified in the UN CDP 2016–2020. It will also provide for knowledge sharing on achievements on development indicators and human rights standards. The communication plan will pay particular attention to the use of new information technologies and social media and to ensuring the voices of the socially excluded groups in Kosovo are heard. The communication plan will be developed and implemented in close coordination with the UNKT communication experts and focal points.

4.3 Resourcing plan

Believing in the strategic importance of the initiatives included in the UN CDP 2016–2020, the UNKT is committed to dedicating internal human and financial resources towards its implementation. The indicative cost for achieving the expected results has been estimated to around \$33,335,000.⁴³ The distribution of resources as per the three priority areas is:

Priority area 1	
Governance and Rule of Law:	\$15,585,000 (47%)
Priority area 2	
Social inclusion:	\$11,100,000 (33%)
Priority area 3	
Environment and Health:	\$6,650,000 (20%)

The UNKT has already allocated, with the support of its partners, approximately \$17,790,000 to the implementation of the strategic initiatives included in the CDP, leaving an indicative gap of approximately \$15,545,000. The UNKT will look to catalyse financing through coordinated resource mobilization efforts within and outside Kosovo.

4.4 Advocacy for communicating results of the CDP

Strategic internal and external communications on the basis laid out in the UN CDP will ensure that UNKT personnel, partners, and the targeted public are informed about the development challenges and priorities in Kosovo on which the UNKT is working to deliver as one. Internal communications will help to build UN staff commitment around expected UN CDP results and strategies.

The focus will be on highlighting pressing development needs and challenges in Kosovo as well as raising awareness of Kosovo's local and international obligations. Drawing from the exercise of the two phases of Post 2015 consultations which took place in Kosovo since 2013, the focus of the overall advocacy efforts will be to increase possibilities for better social protection schemes and a higher accountability drawn from Kosovo institutions. The global messages related to the promotion of future development goals will be integrated across Outcomes of the CDP.

The UNKT Communications Group, is comprised of Communications Experts/ Focal Points from UN Agencies, chaired by the UN DCO team guided by the DC and UN Heads of agencies. This group will provide all necessary advocacy support to UNKT on the group's planned activities and results. This will inquire creating public space for policy debates and consensus building on existing and other emerging priority issues on which the UNKT will be working.

The UNKT involvement in the work of Results Groups and other substantive meetings and events allows it to fully comprehend expected UN CDP results and strategies and to provide well-informed communications support to local partners, the UNKT, and UN Agency staff. Results Groups makes necessary alerts about the results milestones and provides the group with materials and information to communicate the role of the UN system and how it is contributing to the achievement of CDP outcomes.

The UN Communications Group will also help the UNKT members to convey common advocacy messages in multiple fora by using different and advanced advocacy tools. The group will prepare

43 For exact figures, please, refer to the Results Framework in Annex 1.

and implement a more detailed UN Communications Strategy or a detailed Action Plan that will be tailored specifically for joint UNKT communication and advocacy. Resources for joint commu-

nications activities will be provided via the cost-sharing modality and as part of joint efforts for resource mobilisation.

References

Central Bank of Kosovo: Annual Report 2013; June 2014

National Institute of Public Health: Report on Epidemiological Situation for HIV/AIDS/STI in Kosovo for the year 2014, Prishtina January 2015

KAS: Demographic, Social and Reproductive Health Survey (DHS) in Kosovo; Nov. 2009

KAS: Kosovo Population and Housing Census; 2011

KAS: Kosovan Migration; April 2014

KAS: Kosovo Population and Housing Census 2011

KAS: Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2013–2014; Oct. 2014

KAS: Roma Ashkali and Egyptian communities in Kosovo: Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2013–2014; Oct. 2014

KAS/WB: Consumption poverty in the Republic of Kosovo in 2011; March 2013. KAS/WB/UNDP: Results of the Kosovo Labour Force Survey 2013; July 2014.

Ministry of Education, Science and Technology (MEST): Kosovo Education Indicators, 2009/10, 2010/11 and 2011/12; June 2013

Ministry of Environment and Spatial Planning/ Kosovo Environmental Protection Agency (KEPA): Report on State of Environment 2011–2012; 2013

Ministry of Health: Report on Perinatal Situation in Kosovo 2013, Prishtina, May 2014

Office of the Prime Minister/ AGA: Participation, the role and position of women in central and local institutions and political parties in Kosovo; Oct. 2014

Orgut Consulting AB: Country Gender Profile: an analysis of gender differences at all levels in Kosovo; April 2014

UNICEF: Baseline survey on Domestic Violence and Gender Based Violence; 2013

UNICEF: Silent harm – a report assessing the situation of repatriated children's psycho-social health; March 2012

University of Gothenburg School of Business, Economics and Law: Kosovo Environment and Climate Analysis; March 2008

UNODC: Corruption in Kosovo: Bribery as experienced by the population; 2011

UNODC/ KAS: Business, Corruption and Crime in Kosovo – the impact of bribery and other crime on private enterprise; 2013

World Bank: Kosovo Country Environmental Analysis; January 2013

World Bank: Kosovo Country Profile 2013; Enterprise Surveys series

Annex 1: Kosovo UNCDP 2016-2020 Results Matrix

Priority Area 1: Governance and Rule of Law						
Relevant SDGs: Goal 1. End poverty everywhere; Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls; Goal 10. Reduce inequality within and between countries; Goal 16. Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels						
Outcomes	Indicators, Baseline, Target	Means of Verification	Risks and Assumptions	Total Indicative Resources	Available Resources	Indicative Gap
<p><i>Outcome 1.1: Rule of law system and institutions are accessible to all and perform in a more efficient and effective manner.</i></p> <p><i>Participating UN agencies: UNDP, UNICEF, UNODC, UNWOMEN, UNFPA</i></p> 	<p>1.1.1 Indicator: Number of people who receive free legal assistance disaggregated by sex and non-majority population Baseline: 2900 receiving legal aid (30% women/ 30% minorities) (2014) Target: 3500 receiving (45% women/ 40% minorities) by 2020</p> <p>1.1.2 Indicator: Efficiency of the basic courts: cases resolved / new cases entered Baseline: 84% (2013) Target: 94% by 2020</p>	<p>Agency for Free Legal Aid, Yearly Report; (UNDP)44</p>	<p>Assumptions: - Agency for free legal aid will increase capacities in providing services for citizens. - Authorities will remain committed to implementing the Kosovo judicial Strategy.</p> <p>Risks: - Agency for free legal aid will not guarantee sustainability of all offices. - Lack of timely court decisions, lengthy court proceedings and current case backlog will hamper substantive access to justice.</p>	\$2,100,000	\$1,235,000	\$865,000

				Internal review of annual reports from Correc-tional Ser-vice Kosovo Judicial Council; (UNICEF)		
1.1.3 Indicator: % of children spending more than 6 months in pre- sentence/ pre-trial detention. Baseline: 8% (2014) Target: 0% by 2020				Experts survey ⁴⁶ (UNWOMEN)		
1.1.4 Indicator: Average score of experts for assessment of competent policy re-sponse to incidents of domestic violence ⁴⁵ Baseline: By July (2015) Target: By July (2020)						
1.1.5 Indicator: Number of functioning referral mechanisms which provide ser-vices and support to survivors of conflict related sexual violence Baseline: 0 opera-tional (2014) Target: 3 referral mechanisms operational by 2019				MLSW reports Reports on imple-mentation of Kosovo Action plan on UN-SCR 1325 (UNWOM-EN)		
1.1.6 Indicator: % of the adult population that has either direct or indirect exposure to a bribery experience with a public official Baseline: 9.4% (2012) Target: 6.4% by 2020				Diagnostic Review for UNCAC Thematic Reports (UNODC)		

44 UN Agencies that are specified in the means of verification are responsible for collecting, measuring and liaising with other UN agencies on the Indicator progress (Including Baselines and Targets).
46 The survey needs respondents who are experts with specialized knowledge about law enforcement, courts, prosecution, criminal defence, corrections, juvenile justice or human rights in a given context. Beneficiaries will be also included in the survey. More information about the Expert Survey can be found in the report on The United Nations Rule of Law Indicators.

<p><i>Outcome 1.2: Civil society participates more effectively in the design of rule of law reforms and in holding relevant institutions accountable for their implementation</i></p> <p><i>Participating UN agencies: UNDP, UNWOMEN, UNICEF</i></p> 	<p>1.2.1 Indicator: Level of satisfaction of CSO with engagement in the design of rule of law reforms Baseline: TBD by April (2016) Target: TBD by April (2016)</p>	<p>Experts survey (UNDP)</p>	<p>Assumptions: -There is no significant decrease in the support to capacity enhancement of civil society organizations</p>	\$200,000	\$0	\$200,000
	<p>1.2.2 Indicator: Number of performance monitoring reports produced and publicly disseminated by CSO on rule of law institutions Baseline: 2 Target: 4 by 2020</p>	<p>Internal review of reports /Monitoring/Progress Reports (UNDP)</p>				

45 Average score of relevant experts on a four-point scale corresponding to the four response categories: fully agree (4); partly agree (3); disagree (2); strongly disagree (1) on the question “To what extent do you agree that the police respond competently and in accordance with the procedure or the referral mechanism to incidents of domestic violence (violence occurring in the family)?” More information can be found in the report on The United Nations Rule of Law Indicators.

<p>Outcome 1.3: <i>The authorities of Kosovo manage mixed migration flows more effectively in line with international standards⁴⁷</i></p> <p><i>Participating UN agencies: IOM, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNOPS, UN-Habitat</i></p> 	<p>1.3.1 Indicator: Number of central and local level institutions applying the evidence from population data and migration profile to their policy making decisions. Baseline: 6 Central / 0 Municipal (2014) Target: 9 Central (MCR, MIA, MD, MLSW, MEI, MFA, MESP, MLGA and MEST) / 38 Municipal by 2020</p>	<p>Internal Monitoring/Progress reports (IOM) »</p>	<p>Assumptions: -Alignment with the EU Acquis continues Risk: -Rapid increase in migration flows</p>	\$13,285,140	\$11,551,020	\$1,734,112	
	<p>1.3.2 Indicator: % of persons in need of international protection referred to adequate protection mechanisms disaggregated by sex Baseline: 70% (2014) (out of which 70% men; 30% women) Target: 90% (out of which 50% men; 50% women) by 2020</p>	<p>Internal Monitoring/Progress Reports (UNHCR)</p>					
	<p>1.3.3 Indicator: % of families repatriated in Kosovo that are beneficiaries of the repatriation support scheme Baseline: 70% (2014) Target: 90% by 2020</p>	<p>Database of repatriated families MIA, and quarterly reports of NGO Monitor (UNICEF)</p>					
	<p>1.3.4 Indicator: Number of functional border management infrastructure facilities (IBM) in place Baseline: 2 (2014) Target: 8 by 2020</p>	<p>Internal Monitoring/Progress Reports (UNOPS)</p>					
	<p>1.3.5 Indicator: % of decisions made on refugee status Baseline: 0% (2014) of total applications Target: 10% by 2020 (10% of all applications, male and female)</p>	<p>Internal Monitoring/Progress Reports (UNHCR)</p>					
TOTAL Priority Area 1: Governance and Rule of Law				\$15,585,140	\$12,786,028	\$2,799,112	

47 Such as the UN Convention relating to the Status of Refugees and relating to the Status of Stateless Persons; Guiding principles on Internal Displacement; the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air; EU acquis for border management etc.

Priority Area 2: Social Inclusion

Relevant SDGs: Goal 1. End poverty in all its forms everywhere; Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote life-long learning opportunities for all; Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls; Goal 8. Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all

Outcomes	Indicators, Baseline, Target	Means of Verification	Risks and Assumptions	Total Indicative Resources	Available Resources	Indicative GAP	
<p><i>Outcome 2.1: Education & employment policies and programmes enable greater access to decent employment opportunities for youth and women.</i></p> <p><i>Participating UN agencies:</i> UNDP, UN Women, UNICEF, ILO, UNV</p> 	<p>2.1.1 Indicator: Number of new and revised policies to support decent employment opportunities for youth and women Baseline: 3 existing policies (Agriculture policy, MLSW strategy 2014-2020, SME Development Strategy 2012-2016 (MTI)); (2014) Target: 4 Policies developed⁴⁸ and 3 existing policies reviewed for greater inclusion of women and young people by 2020</p>	<p>Review of policy documents - Internal Monitoring/Progress Reports (UNDP)</p>	<p>Assumptions: -Institutions remain committed to implement and expand employment policies Risks: -Change in focus of the Kosovo institutions to other priority areas -Diminishing economic growth can affect job creation.</p>	\$8,700,000	\$2,630,000	\$6,070,000	
	<p>2.1.2 Indicator: Number of women beneficiaries from employment policy measures from MTI, MLSW, and MAFRD Baseline: 1,376 (30% of total beneficiaries) (MLSW 2014) Target: At least 2064 by 2020 (40% of total beneficiaries)</p>	<p>Official reports of MLSW; MTI; MAFRD, (UNDP) MICS</p>					
	<p>2.1.3 Indicator: Transition rate of girls to upper secondary education Baseline: 89% (2014) Target: 95% by 2020</p>	<p>(UNICEF)</p>					
	<p>2.1.4 Indicator: Number of youth (15 – 24) beneficiaries (disaggregated by sex) from employment and education policy measures from MTI, MLSW, MEST and MAFRD Baseline: 1,353 beneficiaries (29% of total beneficiaries)(32%F) (MLSW 2014) Target: At least 2029beneficiaries (40% of total beneficiaries) (42%F) (MLSW) by 2020</p>	<p>Official reports of MLSW; MTI; MAFRD, MEST (UNDP)</p>					

<p><i>Outcome 2.2: Women in Kosovo increasingly enjoy their economic rights</i></p> <p><i>Participating UN agencies: UNWOMEN, UNDP, UNV</i></p> 	<p>2.2.1 Indicator: Inactivity rate for women Baseline: 79% (2013) Target: 60% by 2020</p> <p>2.2.2 Indicator: Percentage of property owned by women. Baseline: 6% (2014) Target: At least 10% by 2020</p>	<p>Kosovo Agency for Statistics, Labour Force Survey (UNWOMEN)</p> <p>Kosovo Cadastral Agency Report GIZ property rights reports (UNWOMEN)</p>	<p>Assumptions: -Continuation of trends of increasing women's economic empowerment</p> <p>Risks: -Change in focus of the Kosovo Institutions to other priority areas -Resistance to change of the gender-related social norms -Increased influence of radical ideology</p>	<p>\$2,000,000</p>	<p>\$260,000</p>	<p>\$1,740,000</p>
<p><i>Outcome 2.3 : Social protection policies and schemes enable greater benefits and access to the social services to the most vulnerable groups⁴⁹</i></p> <p><i>Participating UN agencies: UNICEF, UNDP, ILO</i></p> 	<p>2.3.1 Indicator: % of poor who receive social assistance benefits Baseline: 23% (2009) Target: 40% by 2020</p> <p>2.3.2 Indicator: Amount (in €) of monthly cash benefit for social assistance scheme to one - member households Baseline: €40 for one - member households (2014) Target: Minimum €63 (up to 80€) for one - member households as a base (UNDP, the Real Value of Social Assistance, 2014) by 2020</p> <p>2.3.3 Indicator: Number of minimum social services provided by Centres for Social Work in selected municipalities Baseline: 3 (2014) Target: 6 by 2020</p>	<p>Kosovo Agency for Statistics, Labour Force Survey (UNICEF)</p> <p>Kosovo Cadastral Agency Report GIZ property rights reports (UNICEF)</p> <p>Ministry of Labour and Social Welfare / Admin Data (UNICEF)</p>	<p>Assumptions: -Institutions remain committed to implement and expand social protection</p> <p>Risks: -Change in focus of the Kosovo institutions to other priority areas -Diminishing economic growth can affect social protection.</p>	<p>\$400,000</p>	<p>\$100,000</p>	<p>\$300,000</p>
<p>TOTAL Priority Area 2: Social Inclusion</p>						

Priority Area 3: Environment and Health

Relevant SDGs: Goal 3. Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages; Goal 5. Achieve gender equality and empower all women and girls; Goal 11. Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable

Outcomes	Indicators, Baseline, Target	Means of Verification	Risks and Assumptions	Total Indicative Resources	Available Resources	Indicative GAP
<p><i>Outcome 3.1: The authorities of Kosovo have enhanced mechanisms for evidence based planning, implementation and monitoring of environmental impacts on health.</i></p> <p><i>Participating UN agencies: WHO, UNDP, UN-Habitat, UNEP, FAO</i></p> 	<p>3.1.1 Indicator: Number of functional monitoring systems that monitor the environmental impact on health Baseline: 0 (2014) Target: 3 monitoring systems (on polluting industries, industrial contaminated sites, and air quality) are in line with international standards by 2020</p> <p>3.1.2 Indicator: Number of studies conducted by the authorities of Kosovo assessing the impact of environmental conditions on selected health outcomes Baseline: 1 study (2014) Target: at least 2 studies on environmental health and 2 on environmental assessment by 2020</p>	<p>Expert review of reports / Benchmarking using a checklist based on international standards. (UNDP)</p> <p>Analysis of study reports conducted - Internal Monitoring/ Progress Report (WHO)</p>	<p>Assumption: -Civil society is actively advocating and promoting the importance of environmental impact on health -Kosovo remains committed to improving environmental impact on health.</p> <p>Risk: Possible decline in donor interest in environmental impacts on health.</p>	\$1,050,000	\$50,000	\$1,000,000

<p><i>Outcome 3.2: The authorities of Kosovo have improved coverage of quality and equitable essential health care services for Maternal, Neonatal, Child and Reproductive Health (MNCRH) and Non-Communicable Diseases (NCD).</i></p> <p><i>Participating UN agencies: WHO, UNFPA, UNICEF</i></p> 	<p>3.2.1 Indicator: Percentage of out-of-pocket expenditure out of total health expenditures Baseline: estimated 30%-50% (2014) Target: Percent of out-of-pocket expenditure below 20% of the total health expenditures by 2020</p>	<p>Household budget Survey –KAS/ WB survey (WHO)</p>	<p>Assumption: Ministry of health committed to carry on with reforming health sector including introduction of the health insurance fund</p> <p>Risk: Lack of sufficient funding for universal healthcare</p>	<p>\$2,800,000</p>	<p>\$950,000</p>	<p>\$1,850,000</p>	
	<p>3.2.2 Indicator: Percentage of children age 12-23 months immunized with DTP3 Baseline: Kosovo 95% and Roma, Ashkali and Egyptian 63% (2013-2014) Target: Kosovo >95% and Roma, Ashkali and Egyptian 90% by 2020</p>	<p>MICS (UNICEF)</p>					
	<p>3.2.3 Indicator: Proportion of women aged 15-49 years with a live birth in the last 2 years who had their blood pressure measured and gave urine and blood samples during the last pregnancy that led to a live birth Baseline: 81% (2014) Target: at least 90% by 2020</p>	<p>MICS (UNFPA)</p>		<p>Risk2: Kosovo priorities are not favourable to the health reforms</p>			
	<p>3.2.4 Indicator: Rate of intra-hospital infection in MNCRH Baseline: 17.4% rate of the intra-hospital infection (2014) Target: 10% rate of the intra-hospital infection by 2020</p>	<p>Kosovo Institute of Public Health report on Infection control (WHO)</p>					
	<p>3.2.5 Indicator Overall premature mortality rate from cardiovascular diseases; Baseline: 62,75% (2011) Target: 50% by 2020</p>	<p>Reports from National Institute of Public Health (WHO)</p>					

<p>Outcome 3.3 <i>More people adopt behaviours that are healthy and that increase resilience to potential threats from environmental pollution, disasters and climate change.</i></p> <p><i>Participating UN agencies: WHO, UNFPA, UNICEF, UNDP, UNV, UNEP</i></p> 	<p>3.3.1 Indicator: Prevalence of tobacco use of adults aged 15 or over Baseline: 28.4% (W:19.3%; M:34.3% (2013) Target: Below 25% (W:16%, M:31%) by 2020</p> <p>3.3.2 Indicator: Modern contraceptive prevalence rate Baseline: 13.7% (2013) Target: 15.5% by 2020</p> <p>3.3.3 Indicator: % young women and men aged 15-24 who correctly identify ways of preventing the sexual transmission of HIV and who reject major misconceptions about HIV transmission Baseline: female 17.4%, male 16.8% (2013) Target: female and male at least 30% by 2020</p> <p>3.3.4 Proxy indicator: Percentage of public who consider the environment to be unhealthy, disaggregated by sex and ethnicity Baseline: 43.01% of the public consider environmental conditions to be unhealthy (women: 40.78%, men: 45.90% Albanian, 42.30% Serb, 63.81% Other, 42%) Target: 58% of public consider environment conditions in Kosovo to be unhealthy (women 55%, men 60%, Albanian 47%, Serb 70%, Other 57%) by 2020</p> <p>3.3.5: Level of awareness of potential disaster risks and climate change adaptation in selected locations Baseline: By regions where floods are most frequent: Mitrovice/a 49.42% consider them to be likely. For earthquakes, Peja/Pec 67.82%, Gjilane/Gnjilane 31.2% consider the occurrence likely Target: In Mitrovice/a, 65% consider the occurrence of floods to be likely. In Peja/Pec and Gjilane/Gnjilane 77% and 41% respectively consider the occurrence of earthquakes to be likely by 2020</p>	<p>MICS, and NIPH reports, surveys (WHO)</p> <p>MISC, DHS (UNFPA)</p> <p>MICS, DHS (UNFPA)</p> <p>UNDP Public Pulse Report (UNDP)</p> <p>UNDP Public Pulse Report (UNDP)</p>	<p>Assumption: CSOs continue to advocate for importance of healthy behaviours and resilience to potential threats from environmental population, disaster and climate change.</p> <p>Assumption: Public opinion is not distracted by major political and economic developments</p> <p>Risk1: Lack of sufficient funds allocated by Kosovo institutions for conducting comprehensive awareness raising and promotion/education campaigns</p>	<p>\$2,800,000</p>	<p>\$1,011,900</p>	<p>\$1,788,100</p>	
<p>TOTAL Priority Area 3: Environment and Health</p> <p>TOTAL ESTIMATED CDP 2016- 2020</p>							
<p>\$6,650,000</p>					<p>\$33,335,140</p>	<p>\$2,011,900</p>	<p>\$4,638,100</p>
<p>\$17,787,928</p>					<p>\$15,547,212</p>		

Annex 2: Sector strategies and plans of actions of relevance to the CDP

- *Kosovo Anti-Corruption Strategy (2004-2009);*
- *Strategic Plan for Inter-Ministerial Cooperation in the Fight Against Organized Crime and Corruption (2013-2015);*
- *National Strategy of the Republic of Kosovo Against Organized Crime (2009-2012);*
- *Strategy and Action Plan on the Fight Against Drug Trafficking (2012-2017);*
- *National Backlog Reduction Strategy, August 2013;*
- *Kosovo judiciary strategic plan 2014-2019;*
- *Kosovo Police Strategic Development Plan 2011-2015;*
- *Community Policing Strategy and Action Plan 2012 - 2016;*
- *Rule of Law Assistance Strategy in Kosovo 2016-2019;*
- *The National Strategy for Prevention and Response of School Drop-out 2009-2014;*
- *Strategy for Integration of Roma, Ashkali and Egyptian Children in education;*
- *National and Municipality Action Plan on the Integration of Roma, Ashkali and Egyptian (2007-2009);*
- *Strategy for the Integration of Roma, Ashkali and Egyptian Communities in the Republic of Kosovo, 2009-2015;*
- *Health Promoting School Strategy 2007-2017;*
- *Kosovo Education Strategy 2011-2016;*
- *Kosovo Programme for Gender Equality, 2008-2013;*
- *Action Plan for Implementation of UNSCR 1325, 2013-2015;*
- *Strategy and Action Plan on Protection against Domestic Violence, 2010-2014;*
- *Kosovo Action Plan for the Economic Empowerment of Women, 2011-2013;*
- *Kosovo Environmental Strategy (KES), 2011 - 2015;*
- *National Environmental Action Plan (NEAP), 2011-15;*
- *Climate Change Framework Strategy 2014 - 24;*
- *Health Strategy with its corresponding Action Plan, 2014-2020;*
- *SME Development Strategy (2012-2016);*
- *Agriculture and Rural Development Strategy (2007-2013);*
- *MLSW Sector Strategy (2014-2020) and Action Plan (2014-2016);*
- *Strategy on Migration and Action Plan 2013-2018;*
- *National Strategy of the Republic of Kosovo on Integrated Border Management;*
- *National Strategy and Action Plan against Trafficking in Human Beings 2014-2018;*
- *National Strategy for Reintegration of Repatriated Persons in Kosovo 2013-2017 and corresponding Action Plan; and*
- *Strategy on Diaspora and Migration 2013-2018.*

Note 1: *This list is indicative rather than exhaustive.*

Note 2: *The period of implementation of some strategies falls outside the period of implementation of the CDP. However, it was found relevant to include them as the practice is to continue implementing them until new strategies have been developed.*

 SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

UNKT

UNITED NATIONS KOSOVO TEAM

**Plani i Përbashkët Zhvillimor i KB-ve
2016–2020**

Ekipi i Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNKT) me vendosmëri është i përkushtuar që të punojë së bashku me institucionet dhe popullin e Kosovës për të identifikuar dhe arritur aspiratat dhe objektivat e tyre për zhvillim. Ky përkushtim i fuqishëm mbështet Planin e Përbashkët Zhvillimor të Kombeve të Bashkuara 2016–2020 (CDP), kornizë programore pesë vjeçare që përshkruan prioritetet strategjike të përbashkëta të UNKT-së që do të kërkojë një shtrirje të gjerë të ekspertizës dhe resurseve nga programet, fondet dhe agjencitë e Kombeve të Bashkuara.

CDP-ja është dizajnuar përmes qasjes dy drejtimëshe që kombinon analizën tradicionale dhe konsultimin formal me përpjekje më joformale për të ridizajnuar mënyrës se anëtarët e UNKT-së bashkëpunojnë si ekip. Duke lehtësuar sa më shumë që mundet barrën e procesit dhe në të njëjtën kohë duke nxitur modele të reja mendore, sjellje të reja dhe marrëdhënie kooperimi, UNKT-ja është duke punuar në ndërtimin e një qasjeje më të organizuar, më pak formale dhe më të rrjedhshme të punës që ofron hapësirën e nevojshme për të menduar së bashku, për të mësuar së bashku dhe për të vepruar së bashku.

Rezultatet e përcaktuara në CDP do të shërbejnë si kornizë e ndërsjellë e llogaridhënies për UNKT-në dhe partnerët e saj implementues në Kosovë. Ajo është e harmonizuar ngushtë me Objektivat e reja për Zhvillim të Qëndrueshëm Global si dhe me agjendën për integrim Evropian. Duke fokusuar resurset e saj të kombinuara në fuqizimin e qeverisjes dhe sundimit të ligjit, gjithëpërfshirjen sociale dhe mjedisin e shëndetësinë, UNKT-ja synon të përdorë në maksimum përparsitë e saj unike komparative në ndjekje të ndryshimeve pozitive, transformuese nga të cilat do të përfitojnë të gjithë kosovarët.

Andrew Russell

Koordinator për Zhvillim
i Kombeve të Bashkuara

Laila Omar Gad

UNICEF, Udhëheqëse e zyrës

Ingibjorg Gisladottir

UN Women, Drejtor Rajonal për Evropë dhe Azinë
Qendrore

N L Narasimha Rao

UNHCR, Përfaqësues

Andrew Russell

OHCHR, Përfaqësues

Alessandra Roccasalvo

UNDP, Zëvendës Përfaqësues Rezident

Zsuzsanna Jakab

WHO, Drejtor Rajonal për Evropë

Doina Bologna

UNFPA, Përfaqësues Rajonal

Antonio Graziosi

ILO, Drejtor, DWT/CO Budapest

1 Referencat për Kosovën duhen kuptuar në kontekstin e Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit (1999).

Fred Frippiat
UNOPS, Head of Office

Alexandre Schmidt
UNODC, Udhëheqës, Seksioni Rajonal për Evropë,
Azi Perëndimore dhe Qendrore, Përfaqësues Ra-
jonal për Evropën Jug-Lindore

Gwendoline Mennetrier
UN-Habitat, Udhëheqëse e zyrës

Vladimir Rakhmanin,
FAO, Ndhmës Drjetor Gjeneral, Përfaqësues
Rajonal për Evropë dhe Azi Qendrore

Jan Dusik,
UNEP, Përfaqësues Rajonal

Richard Dictus
UNV, Executive Coordinator

Pesëmbëdhjetë vite pas periudhës së dhunës së trazuar, dhe shtatë vite që nga shpallja e njëanshme e pavarësisë, paradokset e shoqërisë së rimëkëmbshme, por të përçarë të Kosovës janë ende të dukshme në çdo qytet dhe fshat. Shpresa dhe optimizmi i përhapur gjithandej që pasoi pas shpalljes së pavarësisë i kanë hapur rrugën pakënaqësisë në rritje me sistemin politik rezultues për të cilin shumë njerëz janë përpjekur shumë për ta themeluar. Në vitin e kaluar, stagnimi politik dhe ai ekonomik kanë nxitur lartësi masive të të rinjëve dhe familjeve jashtë Kosovës. Ata kërkonin të ardhme më të mirë dhe shpresonin që ta arrinin atë më shpejta sesa që ishte parashikuar.

Rritja e BPV-së ka arriti kulmin në 5.4 përqind në vitin 2008, pas rritjes së menjëhershme pas konfliktit, dhe vazhdon të rritet me një ritëm më të ngadalshëm prej 3.3 përqind në vitin 2014. Autoritetet e Kosovës dhe komuniteti ndërmarrës, duke përfshirë diasporën kosovare, luajnë rol jetik në konvertimin ndërmarrës të ndihmës nga donatorët nga banorët ndërkombëtarë si dhe të remitencave nga kosovarët që jetojnë jashtë vendit.

Ekzistojnë disa aspekte që në mënyrë unike janë për Kosovën, pasi që ky skaj i qëndrueshëm i Evropës aspiron të njihet si anëtar prosperues i komunitetit global dhe i fqinjëve të vet evropian ekonomik dhe politik. Siguria është ri-vënë në vend; Trupat e KFOR-it të NATO-s tani mbajnë një prezencë relativisht të lehtë. Pajtimi në nivel të komunitetit ka pasur hapa të konsiderueshëm, duke e tejkaluar ritmin e zgjidhjes politike të nivelit të lartë.

Krahasuar me disa situata tjera pas konfliktit, konteksti aktual në Kosovë ofron shumë mundësi për të adresuar faktorët që dëmtojnë qeverisjen e mirë dhe kushtet bazike të jetesës. Edhe pse tensionet ndërmjet komuniteteve etnike mbesin të dukshme në një numër të kufizuar zonash, shumica e tyre ndihen vetëm në nivelin lokal. Shqetësim të posaçëm paraqesin gjendja e të drejtave sociale dhe njerëzore e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian, pasi që realizimi i zotimeve politike që adresojnë të drejtat e tyre ka mbetur prapa.

Gjithëpërfshirja e vërtetë sociale e rrënjësuar në të drejtat e njeriut është rruga e vetme përpara. Pasuria më e madhe socio-ekonomike e Kosovës është potenciali i popullatës së saj për të gjeneruar ndërmarrësi dhe për të bashkëpunuar në rritjen e standardeve të jetesës; lidhja e këtij potenciali me dialogun në progres për reformat ekonomike, sociale dhe politike do të jetë jetik.

Komuniteti zhvillimor ndërkombëtar vazhdon të ndjek nga prapa Kosovën për të nxitur zhvillimin, duke synuar arritjen e fokusit, drejtimit të përbashkët dhe llogaridhënies së ndërsjellë në përpjekjet e përbashkëta që janë duke u zhvilluar për stabilitet, paqe dhe progres ekonomik në rajon. Diskutimet globale për Objektivat e Qëndrueshme Zhvillimore, Marrëveshja e Stabilizimit Asociimit me Bashkimin Evropian (MSA) dhe Korniza Afatmesme e Shpenzimeve e Kosovës (KAMSH) 2016-2018 janë disa nga kornizat që udhëheqin rrugëtimin e Kosovës drejt një të ardhme më të mirë.

Ekipi i Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNKT) ka përgatitur Planin e saj të dytë të Përbashkët Zhvillimor (CDP) 2016-2020 si kontribut në përpjekjet lokale, rajonale dhe globale. Agjencitë, fondet dhe programet e OKB-së kanë punuar që nga fundi i viteve 1990 pranë autoritete të Kosovës për të lehtësuar simptomat më akute të konfliktit dhe varfërisë – duke u përqendruar në sektorë specifik në kuadër të mandateve të agjencive. CDP-ja paraqet fazën e radhës në këtë bashkëpunim dhe paraqet miratimin e qasjes globale të OKB-së "të vepruarit si një" për të adresuar sfidat komplekse zhvillimore të Kosovës si një ekip dhe për të krijuar lidhje më të ngushta me akterët tjerë që punojnë drejt të njëjtit qëllim.

Përpjekjet e koordinuara në pesë vitet e ardhshme – krahas programeve individuale të agjencive – janë të përshtatura për të adresuar fushat prioritare strategjike: 1. Qeverisja dhe Sundimi i Ligjit – do të

fokusohet në buxhetim dhe planifikim, llogaridhënie dhe monitorim, për të siguruar bazë të fortë normative për qeverisje të mirë, gjyqësor të mirë dhe polici efikase; 2. Gjithëpërfshirja sociale – do të synojë fuqizimin e grave, të rinjve dhe grupeve tjera të cenueshme që të kërkojnë dhe të gëzojnë qasje më të mirë dhe cilësi më të lartë në shërbime për mirëqenie më të plotë ekonomike dhe sociale; 3. Mjedisi dhe shëndeti – do të trajtohen si dy fusha të ndërlidhura me programe që mëtojnë të bëjnë ndikim më të menjëhershëm në kushtet më të rënda të jetesës në Kosovë. Këto veprime do t'i japin shtytje aftësisë së komunitetit për t'iu përshtatur ndryshimeve klimatike. Të tri fushat prioritare parashohin një dialog aktiv ndërmjet komuniteteve dhe autoriteteve lidhur me llojin e shoqërisë në të cilën ata duan të jetojnë – dhe një cikël pozitiv të ndryshimit pasi që njerëzit pranojnë dhe kontribuojnë për shërbime më të mira, jetesë më të mirë, drejtësi shoqërore dhe mirëqenie mjedisore.

Ky PPZH i UNKT-së 2016-2020 bazohet në një grup të qartë të parimeve udhëzuese. Së pari, ai e konsideron Kosovën si një kontekst aspirues me të ardhura mesatare që pengohet nga varfëria, korrupsioni dhe diskriminimi. Me pjesëmarrjen e saj në dizajnimin e Objektivave për Zhvillim të Qëndrueshëm (OZHQ) ajo aspiron të ndjekë një ndryshim të thellë në llogaridhënie institucionale dhe realizim të barabartë të mundësive siç është kërkuar nga zërat e njerëzve të saj (ishin arritur më shumë se 7,000 të rinj e të moshuar gjatë dy fazave të konsultimeve Post 2015 në vitin 2013 e 2014). Në këtë fushë, sfidat më të mëdha të Kosovës janë gjithashtu mundësitë e saj më të mëdha – për shembull, 45 përqind e popullatës nën moshën 18 vjeçare që pret të përparojë.

Së dyti, ai supozon që popullsia e Kosovës është duke u përpjekur jo vetëm për sisteme më të mira arsimore dhe të punësimit, por për një kohezion më të fuqishëm strukturor duke lidhur autoritetet me komunitetet dhe komunitetet me zhvillimin e vet. Këto tema janë dizajnuar për të inkurajuar bashkëpunimin më të madh të mundshëm ndër-sektorial në tërë kontekstin e Kosovës. Në fund të fundit, qëllimi është që të përshpejtohet gjithëpërfshirja e më të cenueshmeve në shoqërinë e Kosovës.

Në fund, PPZH-ja e UNKT-së pranon kufizimet e qarta të fushëveprimit të OKB-së në adresimin e sfidave lidhur me zhvillimin dhe të drejtat e njeriut në Kosovë. Me një kontribut prej afërsisht 30 milion dollarë amerikan për programe të përbashkëta gjatë pesë viteve të ardhshme, UNKT-ja nuk e paraqet veten si donatorë madhorë në kontekstin e Kosovës. Ky dokument modest është dizajnuar për të bashkërenduar resurset e konsiderueshme teknike të UNKT-së për të plotësuar partneritetin më të gjerë zhvillimor në Kosovë. Qëllimi i saj është që në këtë moment të rëndësishëm për Kosovën, të forcojë përkushtimin e thellë të OKB-së për popullatën e Kosovës dhe të krijojë prani më të targetuar të UNKT-së për të katalizuar potencialin e konsiderueshëm të vet Kosovës në epokën Post 2015.

Përmbajtja

Deklarata e zotimit

Përmbledhje

Shkurtesat

1. Hyrje
2. Analiza e kontekstit
 - 2.1. Analiza e gjendjes dhe shkaktarëve
 - 2.1.1 Rritja ekonomike dhe gjithëpërfshirja sociale
 - 2.1.2 Tregu i punës
 - 2.1.3 Arsimi
 - 2.1.4 Shëndeti
 - 2.1.5 Mjedisi
 - 2.1.6 Sundimi i ligjit
 - 2.1.7 Barazia gjinore dhe të drejtat e njeriut për gratë
 - 2.1.8 Migrimi
 - 2.2 Prioritetet ekzistuese politike dhe zhvillimore
 - 2.3 Vlera e shtuar e Kombeve të Bashkuara në Kosovë
3. PPZH e UNKT-së
 - 3.1 Rezultatet e pritura nga PPZH-ja
4. Implementimi i PPZH-së
 - 4.1 Strukturat implementuese dhe mbikëqyrëse të PPZH-së
 - 4.2 Monitorimi dhe vlerësimi
 - 4.3 Plani i financimit
 - 4.4 Advokimi për komunikimin e rezultateve të PPZH-së

Referencat

Shtojca 1: Matrica e rezultateve të PPZH-së së KB-së 2016-2020

Shtojca 2: Strategjitë sektoriale dhe planet e veprimit me rëndësi për PPZH-në

Shkurtesat

BEEPS	Anketa e performancës së mjedisit biznesor dhe ndërmarrës
BOS	Strategjia për Operimet Biznesore
PZHP	Plani i përbashkët Zhvillimor
NPK	Norma e prevalencës së kontracepsionit
OSHC	Organizatrat e Shoqërisë Civile
ZRF	Zvogëlimi i Rrezikut nga Fatkeqësitë
KE	Komisioni Evropian
BE	Bashkimi Evropian
IRJM	Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë
BPV	Bruto prodhimi vendor
DhBGj	Dhuna e bazuar në gjini
IZhNj	Indeksi i zhvillimit njerëzor
RZhNj	Raporti i zhvillimit njerëzor
UeA	Udhëheqësit e agjencisë
PZhBV	Personat e zhvendosur brenda vendit
ONP	Organizata Ndërkombëtare e Punës
FMN	Fondi Monetar Ndërkombëtar
IOM	Organizata Ndërkombëtare për Migracion
ASK	Agjencia e Statistikave të Kosovës
KEPA	Agjencia Kosovare për Mbrojtjen e Mjedisit
LGBT	Lezbike, homoseksuale, biseksual dhe transeksual
MeV	Monitorim e vlerësim
OZhM	Objektivat zhvillimore të mileniumit
MPB	Ministria e Punëve të Brendshme
MICS	Anketimi i grupimeve të treguesve të shumëfishtë
MNCRH	Maternal, Neonatal, Fëmija dhe Shëndeti Reproductiv
KAMSh	Korniza afat-mesme e shpenzimeve
NCD	Sëmundjet jo të komunikueshme
SKZh	Strategjia kombëtare për zhvillim

OHCHR	Zyra e Komisionerit të lartë për të Drejtat e Njeriut
EMO	Ekipi i menaxhimit të operimeve
ZKM	Zyra e Kryeministrit
QCPR	Shqyrtimi i katërvjetshëm gjithëpërfshirës i politikave
MBR	Menaxhimi i bazuar në rezultate
MSA	Marrëveshja e Stabilizim Asociimit
OZhQ	Objektivat për zhvillim të qëndrueshëm
ShSR	Shëndeti seksual dhe reprodaktiv
TQNj	Trafikimi me qenie njerëzore
UNDAF	Korniza e Kombeve të Bashkuara për Asistencë Zhvillimore
UNDG	Grupi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNDC	Koordinatori i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNEP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedis
UNFPA	Fondi Popullor i Kombeve të Bashkuara
UNHabitat	Programi për Vendbanimet Njerëzore i Kombeve të Bashkuara
UNHCR	Agjencia e Kombeve të Bashkuara për Refugjatë
UNICEF	Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijë
UNKT	Ekipi i Kombeve të Bashkuara në Kosovë
UNMIK	Misioni i Administrimit të Përkohshëm i Kombeve të Bashkuara në Kosovë
UNODC	Zyra e Kombeve të Bashkuara për Droga dhe Krime
UNOPS	Zyra e Kombeve të Bashkuara për Shërbime të Projekteve
UNSF	Korniza Strategjike e Kombeve të Bashkuara
UNV	Vullnetarët e Kombeve të Bashkuara
UN Women	Subjekti i Kombeve të Bashkuara për Barazi Gjinore dhe Fuqizim të Grave
BB	Banka Botërore
OBSh	Organizata Botërore e Shëndetësisë

PPZH 2016-2020 e UNKT-së shërben si kornizë strategjike për përpjekjet e përbashkëta të UNKT-së të koordinuara sipas rrethanave të favorshme të Koordinatorit për Zhvillim të KB-së (KZHKB). PPZH-ja nuk pasqyron tërësinë e programeve dhe aktiviteteve të implementuara nga sistemi i KB-së në Kosovë. Ai vetëm pasqyron fushat për bashkëpunim strategjik të UNKT-së për arritjen e objektivave të përbashkëta, parimisht përmes programeve të përbashkëta dhe advokimit të përbashkët. Në këtë mënyrë, PPZH-ja duhet të shihet si plotësim i iniciativave të agjencive individuale.

Dokumenti ka për qëllim që të jetë instrument praktik dhe i favorshëm për lexuesin që përshkruan se si propozon UNKT-ja që të kontribuohet në mënyrë të përbashkët në arritjen e rezultateve zhvillimore dhe sfidave të të drejtave të njeriut në Kosovë në disa fusha prioritare strategjike. Ai konsiderohet si vegël për të mbështetur UNKT-në në sigurimin e Menaxhimit të Bazuar në Rezultate (MBR) duke matur dhe duke demonstruar shkallën e arritjes së objektivave të saj, efikasitetin dhe rëndësinë e aktiviteteve të saj dhe nivelin e kontributit në rezultatet e zhvillimit në Kosovë. Për më tepër, PPZH-ja konsiderohet një vegël për të përmirësuar bashkëpunimin dhe koordinimin ndërmjet agjencive, si dhe për të fuqizuar partneritetin ndërmjet autoriteteve dhe shoqërisë civile në Kosovë dhe për të kontribuar në sistem më të fuqishëm Koordinimi të KB-së.

PPZH-ja mbështetet nga korniza e Shqyrtimit të Katërvjetshëm Gjithëpërfshirës të Politikave (QCPR); rezoluta e pikës së referimit (67/226) e miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e KB-së në dhjetor të vitit 2012 për vlerësimin e efikasitetit, koherencës dhe ndikimit të aktiviteteve operative të KB-së për zhvillim. Disa subjekte të KB-së tashmë e kanë harmonizuar planet e tyre të reja strategjike me QCPR-në edhe në aspektin kohor edhe në atë të përmbajtjes. Përderisa intervali kohor i QCPR-së mbulon periudhën 2012-2016, PPZH-ja do të mbështetet në rekomandimet që dalin nga kjo rezolutë dhe raportet tjera për një harmonizim më të efektshëm me objektivat zhvillimore të dakorduara ndërkombëtarisht dhe

me nevojat e prioritetet e identifikuar në nivelin lokal. PPZH-ja më tutje udhëhiqet nga qasja "të vepruarit si një" e cila synon fuqizimin e performancës së sistemit të KB-së në nivel lokal. Të motivuar nga Procedurat Standarde të Operimit të "të vepruarit si një", UNKT-ja ka aprovuar këtë qasje në fushat që janë më relevantet për kontekstin e Kosovës. Më specifikisht, UNKT-ja është e përkushtuar që të rrisë performancën e saj duke krijuar vlera shtesë përmes programit të përbashkët, duke u bërë më efikas përmes shërbimeve të përbashkëta të KB-së dhe duke avancuar ndikimin përmes advokimit të përbashkët. PPZH-ja për më tepër ndodhet në thelbin e instrumenteve ndërkombëtare dhe rajonale të të Drejtave të Njeriut, si dhe të Objektivave për Zhvillim të Mileniumit (OZHM) dhe Agjendën Zhvillimore Post 2015 në evoluim.

PPZH 2016-2020 i UNKT-së është zhvilluar në konsultim të ngushtë me autoritetet kosovare në nivel qendror, me Organizatat e Shoqërisë Civile (OSHC-të) vendore e ndërkombëtare në kontekstin e debateve zhvillimore të Post 2015, dhe me komunitetin ndërkombëtar të përbërë nga organizata ndërkombëtare bilaterale dhe multilaterale. Synimi kryesor ka qenë siguri i harmonizimit me nevojat vendore dhe agjendat zhvillimore. Procesi i konsultimeve i mbajtur gjatë viteve 2014 dhe 2015 gjithashtu ka shërbyer si mënyrë për të promovuar pronësinë vendore mbi proceset, si dhe për të fuqizuar partneritetin ndërmjet këtyre palëve kyçe të interesit dhe UNKT-së si grup. Tërthorazi, ky proces ka shërbyer në kontributin për aplikimin e Deklaratës së Parisit dhe parimeve të Partneritetit të Busanit. Paralelisht me procesin e konsultimeve, UNKT-ja ka mbledhur të dhëna nëpër sektorë me qëllim të analizës së gjendjes aktuale të rezultateve kryesore të zhvillimit dhe të shtytësve dhe kufizuesve të të drejtave të njeriut në Kosovë. Sektorët që kanë ndikimin më të madh në zhvillimin e Kosovës janë paraqitur në analizën e kontekstit në këtë dokument.

Në të njëjtën kohë, UNMIK-u dhe UNKT-ja janë duke përditësuar Kornizën Strategjike të KB-së (UNSF) për periudhën 2015-2017 për të artikuluar objektivat dhe qasjet e përbashkëta strateg-

jike në konsolidimin e paqes për të tërë sistemin e KB-së në Kosovë. Korniza gjithashtu përshkruan përgjegjësitë e aktorëve të KB-së dhe mekanizmat koordinues në këtë proces. Për më tepër, UNSF-ja qartëson pozicionimin dhe rolin strategjik të KB-së përballë akterëve vendorë e ndërkombëtarë në bazë të përparësive krahasuese të KB-së. Të dyja përpjekjet do të jenë të ndara, por të sinkronizuara dhe që në mënyrë të ndërsjellë forcojnë njëra tjetrën.

Struktura dhe përmbajtja e PPZH 2016-2020 e UNKT-së mbështetet në udhëzimet e përgjithshme të ofruara nga Grupi Zhvillimor i KB-së (UNDG) për cilindo dokument UNDAF. Ajo gjithashtu mbështetet në shembujt e mirë të UNDAF-së të ndara nga Grupi Përkrahës Homolog për Evropë dhe Azi Qendrore dhe evolimi logjik nga PPZH-ja 2011-2015 aktuale e UNKT-së. Kapitulli 2 analizon gjendjen aktuale të zhvillimit përmes qasjes së bazuar në të drejtat e njeriut, aty shqyrtohet mje-

disi i cili do të mund të mundësonte përmbushjen e të drejtave të njeriut për njerëzit në Kosovë, qasjen në shërbime dhe mundësinë për të gëzuar të drejtat e tyre. Aty gjithashtu analizohet kapaciteti i autoriteteve për të përmbushur obligimet e tyre. Vazhdohet me një analizë të shkurtër të prioriteteve ekzistuese politike dhe zhvillimore në Kosovë. Më tej vazhdohet me përshkrimin e vlerës së shtuar dhe përparësive krahasuese të sistemit të KB-së në Kosovë. Analiza e elementeve ofron bazën mbi të cilën UNKT-ja ka përzgjedhur tri fushat prioritare për përpjekjet e përbashkëta për periudhën e ardhshme 2016-2020. Në Kapitullin 3 është bërë përshkrim narrativ për secilën fushë prioritare dhe për ndryshimet e pritura të cilat UNKT-ja synon t'i arrijë përmes përpjekjeve të përbashkëta. Në Kapitullin e fundit janë paraqitur strukturat e propozuara për implementimin e PPZH 2016-2020 të UNKT-së.

2. Analiza e kontekstit

PPZH 2016-2020 e UNKT-së bazohet në vlerësimin e asaj se ku qëndron Kosova në raport me standardet e përcaktuara në MDG dhe në objektivat tjera zhvillimore ndërkombëtare. Ai gjithashtu bazohet në vlerësimin se ku qëndron Kosova në raport me standardet e përcaktuara në instrumentet relevante ndërkombëtare dhe rajonale për të drejtat e njeriut. Qëllimi është që të përcaktohet se ku ekzistojnë barrierat në zhvillim, të specifikohen kufizimet që njerëzit në Kosovë i hasin në qasjen në shërbime dhe ushtrimin e të drejtave të tyre, në mënyrë që të shtyhen autoritetet që të përmbushin obligimet e tyre.

1.1. Analiza e gjendjes dhe shkaktarëve

Angazhimi i KB-së në Kosovë mbetet sipas Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të KB-së (1999) dhe rrjedhimisht qasja e Kosovës në platformat globale zhvillimore të KB-së, fondet e mirëbesimit dhe konventat ndërkombëtare për raportim lidhur me zhvillimet e arritura dhe standardet

e të drejtave të njeriut mbetet e kufizuar. Megjithatë, autoritetet në Kosovë kanë përfshirë aspekte thelbësore të disa instrumenteve të drejtave të njeriut në aktet e tyre normative. KB-ja e ka mbështetur Kosovën në përgatitjen për përgjegjësitë e mundshme të ardhme të raportimit për konventat e KB-së për të drejtat e njeriut, duke përfshirë mënyrën përmes ushtrimeve të raportimit "sikur" në pajtueshmëri me kërkesat globale. KB-ja gjithashtu e ka përkrahur Kosovën për të kontribuar në disa rrjedha zhvillimesh që janë të hapura për kontribute nga Kosova pavarësisht nga statusi politik; një nga to është raporti i konsultimit i vlerësuar lartë dialogu Post 2015.

Gjatë diskutimeve për Objektivat Zhvillimore të Mijevjeçarit (OZHM-të) në vitin 2000 nuk ishin marrë shqetësimet e njerëzve në Kosovë për shkak të gjendjes së pas krizës, por 15 vite më vonë, ato tani janë shprehur përmes raportit global "Një milion zërave: debati Post 2015." Rezultatet vijnë nga një proces i hollësishëm konsultimi të paraqitura

4 Korniza për Asistencë në Zhvillim e KB-së (UNDAF)

5 Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut; Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore dhe Protokollet e saj; Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike dhe Protokolet e saj; Konventa Kornizë e Këshillit të Evropës për Mbrojtjen e Minoriteteve Nacionale; Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor; Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW); Konventa për të Drejtat e Fëmijës; dhe Konventa Kundër Torturës dhe Trajtimeve apo Dënimeve tjera Mizore, Çnjerëzore apo Degraduese.

6 Debati i Kosovës Post 2015: Mekanizmi i Llogaridhënies në Arsim dhe Punësim; Rasti i Kosovës, tetor 2014, UNKT.

7 Raporti për Zhvillimin Njerëzor në Kosovë (RZHNJ) 2012, UNDP.

në raport që futet thellë në arsyet për norma të vazhdueshme të varfërisë dhe pabarazitë në qasjen në mundësitë për punësim dhe arsim të cilësisë së lartë; prioritetet që populli i Kosovës i ka shprehur si më të rëndësishmet për të ardhmen. Raporti gjithashtu ka ofruar një analizë të detajuar lidhur me atë se si të rriten llogaridhënia në Kosovë; një element i identifikuar si një prej mangësive aktuale kryesore të autoriteteve. Rezultatet nga dialogu Post 2015 janë përdorur nëpër të gjithë dokumentin e PPZH-së si të dhëna hyrëse në analizën e shkaktarëve dhe në përcaktimin e prioritetëve në fushat e punësimit e arsimit dhe si udhëzues në përcaktimin e strategjive kyçe që duhen përdorur për të arritur rezultatet e pritura.

Një pikë tjetër e rëndësishme referimi për PPZH-në janë Raportet e Zhvillimit Njerëzor (RZHNJ) dhe Indeksi përkatës i Zhvillimit Njerëzor (IZHNJ). Bazuar në të dhënat nga RZHNJ-ja në vitin 2012, IZHNJ-ja në Kosovë kishte arritur në 0.714, duke pozicionuar Kosovën në grupin e anëtarëve me renditje të lartë me IZHNJ. Sidoqoftë, në krahasim me Ballkanin Perëndimor dhe Bashkimin Evropian (BE), Kosova ende mbetet në vendin më të ulët. Për të ngritur këtë pozitë ekzistojnë shumë sfida që duhen përballur. MDG-të janë caqet në aspektin kohor të mbarë botës për të adresuar ato që në vitin 2000 ishin vendosur të ishin pengesat kyçe drejt reduktimit të varfërisë dhe zhvillimit njerëzor. Ato kanë ofruar kornizë për agjentët zhvillimorë lidhur me atë se ku të fokusojnë përpjekjet në mënyrë gjithëpërfshirëse deri në vitin 2015, kur do të fillojë Agjenda Zhvillimore Post 2015.

Në terma të përgjithshme ka pasur përparim sa i përket zhvillimit të kapaciteteve të autoriteteve drejt sigurimit të kryerjes së obligimeve të tyre për përmbushjen e të drejtave të njeriut për ata që jetojnë në Kosovë dhe në përmirësimin e disa rezultateve zhvillimore. Autoritetet kosovare në një kohë relativisht të shkurtër kanë arritur nivel të pjekurisë në aspektin e definimit të mandateve, pozitave dhe krijimit të procedurave. Pa e mohuar faktin që ka dallime ndërmjet autoriteteve dhe sektorëve të ndryshëm, reformat ligjore dhe organizative në progres dhe strategjitë sektoriale që aktualisht janë duke u zhvilluar apo implementuar së bashku me përkrahjen nga komuniteti ndërkom-bëtar janë shtytës pozitiv që janë duke krijuar in-

ercionin politik dhe mjedisin pozitiv për përmirësimin e performancës, cilësisë së shërbimeve publike dhe qasjes për grupet më të përjashtuara nga shoqëria. Në mënyrë të posaçme ekziston një vullnet i fuqishëm politik për të siguruar progres në fushat e identifikuar si mangësi në raportet vjetore të progresit të Komisionit Evropian (KE).

Sidoqoftë sfidat mbesin. Gëzimi i plotë nga kosovarët i efektit të plotë të reformave ligjore dhe organizative dhe strategjive sektoriale do të kërkojë monitorim dhe mbikëqyrje të vazhdueshme për të siguruar implementim sistematik. Ekzistojnë mangësi në kapacitetin organizativ që lidhet me numrin e personelit dhe me ekspertizën e specializimin teknik e menaxherial. Këto fusha përfshijnë vendim-marrjen transparente, menaxhimin, llogaridhënien, sigurimin e cilësisë, njohuritë profesionale dhe politikë-bërjen, buxhetimin dhe planifikimin sipas gjinisë. Fushat tjera që duhet adresuar janë alokimet buxhetore për implementimin e prioritetëve aktuale programore, nevoja për të përmirësuar koordinimin dhe programin ndër-sektorial në nivelet qendrore dhe ato lokale, decentralizimin e përgjegjësive dhe koordinim të agjendave ndër palë të ndryshme të interesit.

Gjatë fazës aktuale të zhvillimit, kosovarët vazhdojnë të ballafaqohen me sfida në ushtrimin e të drejtave dhe në mbajtjen e autoriteteve përgjegjëse, veçanërisht në lidhje me qasjen e barabartë në mundësi për punësim dhe arsim cilësor, qasjen e përmirësuar në shërbime publike dhe mundësinë për të marrë pjesë në procesin e vendim-marrjes. Ekzistojnë shumë OSHC vendore që përkrahin ata për të ngritur zërin për këto pretendime, por ka ende pengesa që i nuk lënë ato të bëhen forcë shtytëse me drejta të plota në zhvillimin e Kosovës. OSHC-të do të përfitonin nga ngritja e kapaciteteve në shkathtësitë për advokim dhe lobim dhe me aprovimin e qasjes së fuqishme të menaxhimit të bazuar në rezultate (MBR). Ata për më tepër kufizohen nga qasja e kufizuar në burime financiare para se ata të mund të përshkallëzojnë përkrahjen për strategjitë për sensibilizim lidhur me të drejtat bazike të njeriut dhe reduktimin e stigmës sociale kundrejt disa grupeve të popullatës. Grupet etnike minoritare ballafaqohen me diskriminim dhe barriera gjuhësore dhe gjithashtu edhe ata do të përfitonin nga veprimet më efikase nga OSHC-të

8 Sipas RZHNJ-së globale 2014, grupi i anëtarëve me renditje të lartë të IZHNJ-së ishte pozicionuar në 0.790 (Uruguai)-0.700 (Republika Dominikane).

9 Menjëherë nën Shqipërinë të renditur në 0.716 sipas RZHNJ-së Globale të vitit 2014.

në përkrahjen e pretendimeve të tyre. E njëjta do të ndodhte edhe me gratë, ku shumë nga to afektohen negativisht për shkak të roleve gjinore tradicionale në shoqëri.

2.1.1 Rritja ekonomike dhe gjithëpërfshirja sociale

Rritja ekonomike është instrument i fuqishëm për të reduktuar përjashtimin social dhe për të kontribuar në përmirësimin e standardit të jetesës. Norma e rritjes e kohëve të fundit në Kosovë, e nxitur deri në një shkallë nga rritja e investimeve nga diaspora kosovare, nuk është e mjaftueshme për t'u përkthyer në ndryshime të konsiderueshme në indikatorët e zhvillimit siç janë qasja në punësim, shëndetësia dhe arsimit cilësor apo përmirësimi i shkallës së varfërisë.

Politikat dhe programet e mbrojtjes sociale nuk janë të dizajnuara për të reduktuar aspektet multidimensionale të varfërisë. Skemat aktuale të mbrojtjes sociale në Kosovë mbesin të mangëta kur bëhet fjalë për ofrimin e qasjes së barabartë dhe të duhur për të gjitha grupet e përjashtuara në aspektin social; si në aspektin e mbulueshmërisë ashtu edhe për shumën e beneficioneve.

Regjimi aktual i mbrojtjes sociale përbëhet nga skemat për pensionerë, për veteranë të luftës, ndihmën për aftësi të kufizuara, asistencën sociale si dhe shërbimet sociale të ofruara përmes Qendrave për Punë Sociale në secilën komunë.

Ekonominë në Kosovë ka përfituar nga rritja e lartë mesatare prej 6.3% në vit ndërmjet viteve 2006 dhe 2008. Megjithatë, viteve të fundit nuk ka qenë e mundur të mbahet kjo normë e rritjes. Në periudhën nga viti 2009 deri 2013, ekonomia e Kosovës u rrit me normë mesatare të rritjes më të ulët prej 3.3% në vit. Është e rëndësishme të vihet në pah se gjatë analizës së Bruto Prodhimit Vendor (BPV) për kokë banori, rritja ekonomike ka rënë më tej nga 4.8% në vit në periudhën 2006-2008 në 1.8% në vit në periudhën 2009-2013. (Burimi: Agjencia e Statistikave e Kosovës, Llogaritë Nacionale dhe FMN-ja.

Ekziston ende nevoja për të zhvilluar skema për ndihmë financiare të përgjithshme për fëmijë dhe sigurim shëndetësor ndër shërbime tjera sociale. Benefitet nga asistencë sociale do të përfitonin më tutje nga rregullimet në nivelin bazë dhe për luhatjet në koston e shportës ushqimore.

Ekzistojnë vetëm disa OSHC që kanë qasje në proceset e diskutimeve politike lidhur me skemat e mbrojtjes sociale dhe ato nuk janë gjithmonë në gjendje që realisht të inkorporojnë zërin e grupeve më të përjashtuara sociale. Pasi të jenë arritur dhe miratuar vendimet dhe marrëveshjet, është e domosdoshme që të përkrahen edhe më tutje OSHC-të që të monitorojnë implementimin e vendimeve ligjore dhe politike dhe të vlerësojnë se a janë apo jo duke prekur me të vërtetë grupet më të përjashtuara të shoqërisë.

2.1.2 Tregu i punës

Rritja ekonomike dhe krijimi i vendeve të punës është në agjendën të autoriteteve në Kosovë dhe

Aspektet multi-dimensionale të varfërisë: Kushtet e banimit dhe qasja në komoditetet bazike siç janë uji i rrjedhshëm janë nën standardet e BE-së. Niveli i varfërisë mbetet i vazhdueshëm dhe i përhapur sipas të dhënave të fundit në dispozicion. Vlerësohet se në vitin 2011 29.7% e popullatës së Kosovës jetonte nën linjën e varfërisë dhe 10.2% e popullatës jetonte nën linjën e varfërisë së skajshme. Niveli i varfërisë i prek njerëzit në Kosovë në mënyrë të pabarabartë. Normat e varfërisë prekin joproporcionalisht fëmijët, me rreth 33% të fëmijëve që jetojnë në varfëri. Më të varfërit jetojnë në zona rurale (65%), pak më shumë gra jetojnë në varfëri krahasuar me burrat (30.3% dhe 29.2% respektivisht) dhe familjet me kryefamiljarë femër kanë normë më të lartë të varfërisë krahasuar me familjet me kryefamiljarë mashkull (39.8% krahasuar me 29%). (Burimi: ASK/BB: Varfëria në Republikën e Kosovës në vitin 2011; mars 2013.) Raportet nga Banka Botërore (BB) dhe Programi për Zhvillim i KB-së (UNDP) vlerësojnë se nivelet e varfërisë dhe cenueshmërisë do të ishin edhe më të larta pa rrjetin e sigurisë të ofruar përmes emigrimit dhe remitencave.)

10 UNKT-ja është dakorduar për të definuar grupin e përjashtuar në aspektin social në harmoni me definicionet që përdoren në Letrën e Bardhë "Sfidat e Gjithëpërfshirjes Sociale në Kosovë" nga tetori 2009. Letra e Bardhë konkludon që ekziston një numër i madh i individëve apo grupeve që vuajnë nga përjashtimi social në Kosovë, siç janë njerëzit e varfër, fëmijët, të rinjtë, të moshuarit, personat me aftësi të kufizuara, komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian, Personat e Zhvendosur brenda Vëndit (PZHBV), refugjatët dhe të kthyerit, diaspora, familjet me anëtarë të humbur apo të pagjetur, veteranët dhe invalidët e luftës, të burgosurit politik, personat me çrregullime post-traumatike, gratë viktime të dhunës në familje, gratë e abuzuara gjatë luftës, njerëzit pa kullm mbi kokë, lesbiket, homoseksualët, biseksualët dhe transeksualët (LGBT), njerëzit e varur nga narkotikët dhe personat që jetojnë me HIV/SIDA.

Rezultatet e tregut të punës kanë mbetur të pandryshuara viteve të fundit. Në vitin 2013, norma e punësimit, më e ulëta në rajon dhe shumë më e ulët sesa në BE, ishte 28.4%. Ndërkaq, norma e papunësisë ishte 30%. Në aspektin e cilësisë së punësimit, norma e punësimit joformal vlerësohet të jetë rreth 20% dhe ende mbetet një veti e rëndësishme e tregut të punës në Kosovë. Vet punësimi dhe punësimi pa pagë vazhdojnë të kontribuojnë me rreth 20% në punësimin e përgjithshëm. (Burimi: ASK/BB/UNDP: Rezultatet e Studimit të Fuqisë Punëtore në Kosovë në vitin 2013; korrik 2014)

janë vënë disa politika të rëndësishme sektoriale për të promovuar zhvillimin e sektorit privat dhe për të ndërtuar ura ndërmjet kërkesës dhe ofertës në tregun e punës.

Siç është vënë në pah në raportin dialogu Post 2015 në Kosovë, themelimi i tregut të punës që funksionon mirë do të varet nga kapaciteti i autoriteteve për të implementuar këto strategji dhe për të shtyer zbatimin standardet e punësimit. Kapaciteti për të siguruar furnizim pandërprerë me energji, qasje në kredi dhe infrastrukturë adekuate, si dhe për të përmirësuar praktikën e rregullatorit dhe zbatimin e kontratave do të jetë çelës për të garantuar një mjedis të shëndoshë biznesor. Autoritetet në Kosovë gjithashtu duhet të rrisin kapacitetin e tyre që të zhvillojnë dhe implementojnë më shumë politika dhe shërbime të tregut të punës që i përgjigjen kërkesave gjinore. Shërbimet Publike të Punësimit në Kosovë gjithashtu duhen fuqizuar në mënyrë që të sigurohet ofrimi i shërbimeve adekuate për bashkërendim të vendit të punës dhe përkrahja në gjetjen e vendit të punës. Inspektorati i Punës në Kosovë ballafaqohet me sfidën në aspektin e kapacitetit të vet institucional kur bëhet fjalë për mbrojtjen e drejtave elementare në punë, siç është theksuar në dialogun Post 2015.

Një vështirësi për qasje në punësim për njerëzit në Kosovë vjen për shkak të shkallës së lartë të ofertës së fuqisë punëtore krahas kërkesës së ulët për të. Kjo deri në një shkallë është si rezultat i sek-

torit privat të pazhvilluar sa duhet. Sektori privat vazhdon të jetë kryesisht i orientuar kah bizneset e shkallës së vogël dhe shërbimet me vlerë të shtuar të ulët. Diversifikimi në industritë prodhuese dhe ato shërbyese nuk ka filluar ende dhe ndërmarrjet ekzistuese në sektorin privat nuk kontribuojnë mjaftueshëm në eksport apo zëvendësim të importit.

Një tjetër pengesë ndërlidhet me shkathhtësitë joadekuate dhe arsimin joadekuate të fuqisë punëtore në lidhje me nevojat punëdhënësve. Studimet e bëra nga UNDP-ja dhe BB-ja tregojnë që përqindja e kompanive që konsiderojnë që shkathhtësitë dhe edukimi i punëtorëve në dispozicion nuk përputhet me nevojat e tyre sillet nga 37% deri në 60% varësisht nga madhësia kompanisë dhe burimi. Emigrimi jashtë kufijve i kapitalit njerëzor mund të ndikojë edhe më tej në mundësinë që punëdhënësit të përmbushin nevojat e tyre.

Norma e punësimit për femrat është 12.9% krahasuar me 44% për meshkujt, ndërkaq norma e papunësisë për femrat është 38.8%, ndërsa për meshkujt 26.9%. Norma e mosaktivitetit tek femrat është 78.9% krahasuar me 38.8% tek meshkujt. (Burimi: ASK/BB/UNDP: Rezultatet e Studimit të Fuqisë Punëtore të Kosovës në vitin 2013, korrik 2014.)

Indikatorët e tregut të punës tregojnë që qasja në punësim është më e ulët për gratë sesa për burrat. Faktorët që ndikojnë në pjesëmarrjen e ulët të grave në tregun e punës lidhen me rolet e dhëna gjinore për gratë si kujdestare kryesore në familje si dhe cilësia e ulët e mundësive të punësimit, gjë që nga ana tjetër nuk krijon stimulimin e duhur për të marrë pjesë në tregun e punës. Gratë kalojnë rreth 80% të kohës së tyre duke bërë punë pa pagesë në shtëpi duke u kujdesur për fëmijët, të sëmurët dhe të moshuarit. Një faktor shtesë që ndikon në zhvillimin e karrierës së grave dhe në pjesëmarrjen në treg të punës është mungesa e inkurajimit për të kontribuar në të ardhurat e familjes. Faktori i fundit që ndikon negativisht që gratë mos të marrin rol aktiv në tregun e punës është krijimi i profesioneve stereotip për gratë dhe

11 Strategjia për zhvillimin e NVM-ve 2012-2016, Politika Industriale 2014, Programi për Zhvillim Bujqësor dhe Rural (ARDP) 2007-2013 dhe Strategjia Sektoriale dhe Plani i Veprimit 2014-2020 i Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale.

12 Orgut Consulting AB: Profili Gjinor i Vendit: analiza e dallimeve gjinore në të gjitha nivelet në Kosovë; prill 2014, f.18

13 Në të njëjtin vend, f. 19

14 Personat në moshën 15-24 vjeç.

15 ASK/BB/UNDP:Rezultatet e Studimit të Fuqisë Punëtore në Kosovë në vitin 2013; korrik 2014, f.2.

burrat që pasqyrohet nga shkollat profesionale ku regjistrohen më shumë meshkuj (71%) sesa femra (29%).

Me normën e papunësisë prej 55.9%, qasja në tregun e punës është më e ngadalta tek të rinjtë. Niveli i mos-aktivitetit tek të rinjtë, d.m.th. të rinjtë që nuk janë duke studiuar, punuar apo duke u trajnuar – është 35.3%. Edhe pse gjithnjë më shumë të rinj po përfundojnë shkollën e mesme të lartë dhe universitetin, ata aktualisht ballafaqohen me një fazë shumë të gjatë tranzicioni nga shkolla në punësim, gjë që ndikon negativisht në pjesëmarrjen e tyre në treg të punës.

Për më tepër, kapaciteti i organizatave të punëdhënësve dhe punëtorëve për të ndikuar në zhvillimet e politikave është aktualisht i limituar. Partnerët social duhet fuqizuar që të jenë në gjendje që të përfaqësojnë në mënyrë adekuate dhe të shërbejnë si duhet anëtarëve të vet dhe të angazhohen efektshëm në dialogun social. Përmbyllja e Marrëveshjes së Përgjithshme Kolektive në vitin 2013 nënvizon nevojën për themelimin e kornizave të shëndosha ligjore dhe institucionale për bisedime kolektive në nivele të ndryshme, si dhe për zhvillimin e sistemit të lidhjes industriale.

2.1.3 Arsimi

Kapitali njerëzor është element kyç për zhvillim ekonomik, politik dhe social. Kapitali njerëzor

ngritet kryesisht përmes edukimit apo trajnimit. Autoritetet në Kosovë kanë demonstruar kapacitetet për të promovuar qasjen në arsim dhe qasja universale në arsimin fillor gati është arritur. Gjithashtu ka pasur ngritje të vazhdueshme në numrin e nxënësve në arsimin sekondar e terciar në Kosovë; me një normë bruto të regjistrimit në arsimin e mesëm të lartë prej 92% në vitin 2011-2012; duke qenë e mjaftueshme në nivel të kënaqshëm është norma më e lartë në Ballkanin Perëndimor. Ngjashëm, në mënyrë pozitive ka pasur gjithashtu rënie në nivelin e braktisjes së shkollës së mesme të lartë nga 3.1% në vitin 2009 në 2.5% në vitin 2011-2012. Ngjashëm, niveli i njohurive të shkrim-leximit është më i larta sesa në shumë vende në zhvillim dhe në nivel të njëjtë me mesataren në Evropën Lindore dhe Azinë Qendrore.

Sidoqoftë, është e vështirë të vlerësohet se deri në ç'skallë ndikojnë pozitivisht në zhvillim në Kosovë këto trende inkurajuese, pasi që ka të dhëna të kufizuara lidhur me cilësinë dhe relevancën e arsimit dhe trajnimeve të ofruara. Një sinjal që Kosova është duke u ballafaquar me sfida në këtë fushë është që në anketën e UNDP-së për RZHNJ-në është raportuar se shkathtësitë dhe edukimi i punëtorëve në dispozicion aktualisht është një kufizim kryesisht për ndërmarrjet e mesme dhe të vogla e më pak për ndërmarrjet mikro. Cilësia dhe relevanca e trajnimeve të ofruara ndikohet nga kapacitetet e kufizuara institucionale për të zba-

88% e vajzave, krahasuar me 96% të djemve, u regjistruan në shkollimin e mesëm të lartë në vitin shkollor 2011-2012. Në të njëjtin vit, niveli i kalimit nga shkolla e mesme e ulët në atë të lartë ishte 85% për vajzat dhe 97% për djemtë. (Burimi: Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT): Indikatorët Arsimor në Kosovë, 2009-10, 2010-11 dhe 2011-12.)

Vetëm 85% e fëmijëve rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë ndjekin shkollimin fillor. Shifrat janë edhe më të ulëta për shkollimin e mesëm. Gjithashtu niveli i braktisjes së shkollës është më i lartë tek fëmijët rom, ashkali dhe egjiptian. (Burimi: ASK: Komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian në Kosovë: Anketa e Grupimeve të Treguesve të Shumëfishtë (MICS) 2013-2014, tetor 2014.)

16 Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT): Indikatorët Arsimor në Kosovë, 2009/10, 2010/11 dhe 2011/12; qershor 2013, f. 71 dhe 86

17 Niveli i analfabetizmit në Kosovë është 3.8%, 80% e të cilëve janë gra. ASK: Regjistrimi i Popullsisë dhe Banesave 2011

18 Ekzistojnë mungesa në të dhëna sa i përket të dhënave në nivel hyrës, nivel të rezultateve dhe përfundimeve për sistemin e edukimit dhe trajnimeve. Nuk ka të dhëna të mbledhura në mënyrë sistematike e të shpërndara në lidhje me numrin e studentëve që regjistrohen tek ofruesit privat të arsimit të lartë, apo për edukimin apo trajnimet e mbajtura nga ofruesit privat joformal të edukimit dhe trajnimeve (duke përfshirë OJQ-të) në aspektin e niveleve të pjesëmarrjes dhe orëve të trajnimit. Nuk ekzistojnë të dhëna lidhur me rezultatet e nxënies; d.m.th. ajo që nxënësit janë duke mësuar apo rezultatet e punësimit, nëse ata janë duke punuar dhe çfarë pune janë duke kryer. Nuk ka vlerësime ndërkombëtare funksionale siç janë: PISA, PIRLS, TIMSS për të matur shkathtësitë dhe kompetencat që ofrohen nga ofruesit për nivele të ndryshme të arsimit.

19 Strategjia Kosovare për Arsim 2011-2016; Korniza Kurrikulare e Kosovës për arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm; Strategjia kombëtare për parandalim dhe reagim ndaj braktisjes së shkollës 2009-2014; Strategjia për integrim të fëmijëve rom, ashkali dhe egjiptian në arsim 2009-2015; Plani kombëtar dhe komunal i veprimit për integrimin e romëve, ashkalive dhe egjiptianëve 2007-2009; Strategjia shkollore për promovimin e shëndetit 2007-2017.

tuar dhe monitoruar legjislacionin, politikat dhe strategjitë në fushën e arsimit që janë në harmoni me standardet ndërkombëtare. Elemente tjera që ndikojnë në cilësinë e arsimit janë mungesa e hapësirës fiskale për të alokuar më shumë resurse për arsim cilësor, përkrahja e pamjaftueshme për përmirësimin performancën në shkollë dhe zhvillimin profesional të mësimeve, si dhe di-

Kosova investon vetëm 4.9% të buxhetit të saj në arsim, krahasuar me mesataren prej 6% tek shtetet me nivel të lartë të ardhurash. (Burimi: MASHT: Indikatorët Arsimit në Kosovë, 2009-10, 2010-11 dhe 2011-12; qershor 2013, f.81.)

vergjenca ndërmjet kurrikulës shkollë dhe nevojave të tregut të punës.

Pabarazitë që ekzistojnë në qasjen në arsim ndikojnë negativisht tek fëmijët që jetojnë në zonat rurale, fëmijët me aftësi të kufizuara dhe fëmijët në familjet e përjashtuara nga shoqëria; veçanërisht familjet rome, ashkali dhe egjiptiane. Mungesa e transportit është raportuar të jetë një nga arsyet

Norma bruto e regjistrimit në arsimin parashkollor për fëmijët e moshës 0 deri në 6 vjeç është 15.5%. (Burimi: Indikatorët Arsimit në Kosovë, 2009-10, 2010-11 dhe 2011-12; qershor 2013.)

kryesore për mos-shkuarje në shkollë për fëmijët me aftësi të kufizuara apo fëmijët në viset rurale. Arsyet tjera që ndikojnë negativisht në nivelin e regjistrimit, ndjekjes së shkollimit apo braktisjes për fëmijët nga familjet e përjashtuara nga shoqëria janë mungesa e resurseve të mjaftueshme financiare, martesat e hershme dhe përkrahja e pamjaftueshme prindërore për të inkurajuar edukimin; dy faktorët e fundit paraqiten veçanërisht tek familjet rome, ashkali dhe egjiptiane.

Ekzistojnë mangësi në legjislacion në lidhje me arsimin parashkollor dhe programet zhvillimore në fëmijëri të hershme. Përveç resurseve të kufizuara financiare dhe njerëzore për të ofruar programe parashkollë në emër të autoriteteve, gjithashtu ka mungesë të vetëdijesimit të prindërve lidhur me benefitet e mësimit të hershëm dhe zhvillimit në fëmijëri.

Ekzistojnë gjithashtu edhe pabarazi gjinore, veçanërisht në arsimin e mesëm.

2.1.4 Shëndeti

Kosova në një afat të shkurtër kohor ka themeluar një platformë institucionale dhe ligjore që mundëson një kornizë për zhvillimin e politikave për shëndetin publik në Kosovë. Aktualisht, autoritetet shëndetësore në Kosovë janë duke ndërmarrë reformë gjithëpërfshirëse të politikave shëndetësore; diçka që ka krijuar mjedis pozitiv për përmirësimin e cilësisë dhe mbulueshmërisë

Jetëgjatësia pas lindjes në Kosovë është rreth 70 vite. Shkaktar kryesor i vdekjes janë sëmundjet në sistemin e qarkullimit të gjakut, neoplazmat, gjendjet që lidhen me periudhën perinatale dhe sëmundjet në sistemin e frymëmarrjes. Sëmundjet në sistemin e frymëmarrjes janë shkaktar kryesor për morbiditet; veçanërisht tek të rinjtë. (Burimi: UNDP: Raporti i Zhvillimit Njerëzor 2012.)

së shërbimeve shëndetësore, si dhe performancën e ofruesve të shërbimeve shëndetësore.

Pavarësisht nga zhvillimet pozitive në krijimin e bazës për ofrimin e shërbimeve shëndetësore për njerëzit në Kosovë, ende ka sfida të shumëfishta kur është në pyetje qasja në këto shërbime. Edhe me përmirësimin e mbulueshmërisë së sigurimit shëndetësor që do të fillojë së hyri në fuqi në vitin 2016, 85% e popullatës ka vështirësi në qasjen në shëndetësi për shkak të kostos së barërave dhe 58% për shkak të kostos së vizitës së mjekut. Shpenzimet e larta nga xhepi i prekin joproporcionalisht grupet e përjashtuara për të cilët kostot e transportit gjithashtu paraqesin një barrierë. Për më tepër, gratë dhe grupet e përjashtuara nga shoqëria kanë vështirësi në qasje në shërbime shëndetësore për shkak të vetëdijesimit të ulët lidhur me të drejtat e tyre në shëndetësi, mangësive në njohuri lidhur me shëndetin dhe stigmave shoqërore.

Ekzistojnë sfidatë ndryshme në lidhje me kapacitetin e autoriteteve shëndetësore për të përmbushur obligimet e tyre ndaj popullit të Kosovës. Edhe pse 9% e buxhetit qendror ndahet për sektorin e shëndetësisë, duke përfshirë sektorin e shëndetësisë primare. Kjo konsiderohet si e pamjaftueshme për të përmbushur nevojat e shumëfishta, ka të ngjarë

që më shumë nevoja do të mund të përmbusheshin me një ndarje tjetër dhe menaxhim më efikas të resurseve në kuadër të sektorit të shëndetësisë. Me gjithë ekzistencën e kornizës mjaft gjithëpërfshirëse të politikave, autoritetet shëndetësore kanë arritur vetëm pjesërisht që të kenë sukses në përmbushjen e obligimeve të tyre, për shkak të mangësive në implementim, siç është pasqyruar në raportin dialogu Post 2015.

Një faktor kyç në zhvillimin e mëtutjeshëm të planifikimit të duhur, buxhetimit dhe monitorimit të kapaciteteve të autoriteteve shëndetësore është Sistemi Informativ Shëndetësor i fuqishëm. Sistemi aktual Informativ Shëndetësor ka kapacitete relativisht adekuate kur bëhet fjalë për analizë të të dhënave të grumbulluara, por do të përfitonte nga një sistem më i efektshëm i raportimit në kuadër të sektorit dhe nga koordinimi më i ngushtë brenda dhe jashtë sektorit.

Shëndeti seksual dhe reprodutiv (SHSE): Edhe me trendet në rënie të Raportit të Vdekshmërisë së Nënës (nga 23 në vitin 2000 në 10.5 në vitin 2012) dhe mortalitetit perinatal (nga 29.1 për 1000 lindje të gjalla në vitin 2000 në 16.3 për 1000 lindje të gjalla në vitin 2013 (Burimi: Ministria e Shëndetësisë, maj 2014); gjendja shëndetësore e nënës dhe fëmijës vazhdon të konsiderohet si më e dobëta në rajonin evropian. Përdorimi i kontraceptivëve dallon për nga përkatësia etnike dhe nga niveli i arsimit e statusi martesor. Norma e Prevalencës së Kontraceptimit (NPK) tregon një trend në rënie (nga 15% në vitin 2009 (Burimi: ASK: DHS) në 14% në vitin 2013 (Burimi: ASK: MICS). NPK-ja tek romët, ashkallitë dhe egjiptianët në vitin 2013 ishte pak më i lartë se tek popullata e përgjithshme, në vlerën 19%. Nevoja e paplotësuar për planifikim familjar është 9% për gratë në përgjithësi dhe 18% për gratë rome, ashkali dhe egjiptiane. Norma e lindjes nga adoleshentët dhe normat e bartjes së hershme të fëmijës janë 15% dhe 1% respektivisht, për popullatën e përgjithshme dhe 69% dhe 17% respektivisht, për gratë rome, ashkali dhe egjiptiane (Burimi: ASK: MICS). Kosova aktualisht është kategorizuar me normë të ulët të përhapjes së HIV-it në vlerën nën 1% tek popullata e përgjithshme dhe nën 5% tek të gjitha grupet me ekspozim të lartë ndaj mundësisë për infektim me HIV (Burimi: Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik, janar 2015)

Përcaktuesit themelor të shëndetit, duke përfshirë ata që prekin prevalencën e Sëmundjeve të Pa-komunikueshme (SPK):

Në Kosovë, sfidat kryesore që ndërlidhen me sjelljet kanë të bëjnë me përdorimin e duhanit dhe dietat joadekuate.

Ndotja e ujit dhe tokës janë faktorë që ndikojnë negativisht në shëndetin e popullatës. Agjencia Kosovare për Mbrojtjen e Mjedisit ka identifikuar 28 vende të kontaminuara në territorin e Kosovës. Në këto vende janë regjistruar nivele të larta të kontaminuesve që lidhen me nivelin e lartë të kontaminuesve në gjak, për shembull tek komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian dhe tek gratë shtatzënë. Një tjetër rrezik për shëndetin është kontaminimi i ushqimit që rritet në ato vende. Sidoqoftë, nuk ekziston plan gjithëpërfshirës për adresimin e mbetjeve kimike apo për pastrimin e pikave të ndotura kimikisht. Nuk ka as ndonjë monitorim të ujërave tokësore dhe ujërave të mbetjeve urbane dhe industriale. Niveli i lartë i ndotjes së ajrit vlerësohet se kontribuon drejtpërdrejt në vdekjet e parakohshme. Rastet e reja të bronkitit kronik, pranimit në spital dhe vizitat emergjente shkaktojnë kosto të larta për sektorin shëndetësor publik. Edhe pse nuk ka vlerësim mbarëkësor për pabarazitë mjedisore, efektet e ndërlidhura shëndetësore dhe humbjet rezultuese ekonomike, komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian, personat e paarsimuar apo me nivel të ulët arsimimi dhe familjet me të ardhura të ulëta që jetojnë në komunat me zona të kontaminuara kanë ekspozim më të lartë ndaj rrezikut mjedisor për shkak të vendndodhjes së vendbanimeve të tyre. Pavarësisht nga fakti që rezultatet nga vlerësimi i në progres nga UNDP-ja dhe OBSH-ja lidhur me cënueshmërinë shëndetësore, ndikimi dhe adaptimi nuk janë dhënë ende, pritet që ndryshimi klimatik gjithashtu të prekë gjendjen shëndetësore në Kosovë. Për shembull, ekziston rreziku i rritjes së përhapjes së sëmundjeve të ndjeshme në kushte klimaterike, veçanërisht për shkak shpërndarjes së ndryshuar të vektorëve. Valët e të ngrorit dhe vërshimet janë kushte ekstreme të motit që lidhen me klimën dhe që paraqesin kërcënim për shëndetin.

Duke marrë në konsideratë shkaktarët kryesorë të vdekjes dhe morbiditetit dhe atë që e drejta në shëndetësi shtrihet tek përcaktuesit themelor të shëndetit, është argumentuar se autoritetet shëndetësore në Kosovë duhet të fuqizojnë kapacitetet dhe koordinimin e tyre, posaçërisht me sektorët e arsimit dhe mjedisit, për të implementuar politika

21 Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor/ Agjencia Kosovare për Mbrojtjen e Mjedisit (KEPA): Raporti për Gjendjen e Mjedisit 2011-2012; 2013.

22 Në të njëjtin vend

23 Banka Botërore: Analiza Mjedisore e Vendit-Kosova; Janar 2013

24 Në të njëjtin vend

gjithëpërfshirëse për shëndetin të cilat targetojnë këta përcaktues dhe adresojnë posaçërisht sfidat që lidhen me mjedisin fizik dhe sjelljet.

Reforma në shëndetësi në progres dhe Strategjia përkatëse për Shëndet 2015-2020 pritet të trajtojë disa, nëse jo të gjitha, nga sfidat e përmendura. Gjithashtu pritet që ajo do të mundësojë autoritetet shëndetësore që të përmirësojnë cilësinë e shërbimeve shëndetësore. Cilësia e shërbimeve për SHSR në përgjithësi dhe për shërbimet e kujdesit maternal dhe neonatal në veçanti, ndikohet nga mungesa e udhëzimeve dhe protokolleve në njëri anë dhe nga mungesa e mekanizmave për detyrimin dhe përshtatjen me protokollin ekzistues nga personeli mjekësor dhe të tjerët. Koordinimi ndërmjet niveleve të ndryshme të shërbimeve gjithashtu ndikon në cilësinë e përgjithshme të shërbimeve.

Përveç fuqizimit të kapaciteteve të autoriteteve për të përmirësuar cilësinë e shërbimeve shëndetësore, është i domosdoshëm fuqizimi i kapaciteteve për të mundësuar ofrimin e një game të gjerë të shërbimeve. Për shembull, të gjitha qendrat e shëndetit primar nuk ofrojnë pakon e plotë të shërbimeve primare shëndetësore.

Në fund, vlerësimi i pamjaftueshëm i teknologjisë shëndetësore dhe mekanizmat për sigurimin e cilësisë janë duke ndikuar në transparencë dhe llogaridhënie të sistemit shëndetësor dhe duhet të jenë pjesë përbërëse e kulturës së sigurisë së pacientit.

2.1.5 Mjedisi

Kosova vuan nga ndotja e mjedisit dhe degradimi i resurseve natyrore që ndikojnë rëndë në mundësitë e jetesës dhe shëndetin publik dhe dëmton arritjet zhvillimore. Problemet kryesore mjedisore në Kosovë përfshijnë ndotjen e ajrit, pamjaftueshmërinë e ndotjes së ujit dhe degradimin e tokës.

Ndotja e ajrit është problem mjedisor kritik në zonat urbane, edhe pse më pak për Kosovën si tërësi. Burimet kryesore të ndotjes janë termocentralet e vjetra me thëngjill, zona e mihjes së thëngjillit, druri dhe linjiti që përdoret për ngrohje

të shtëpive, mihja dhe prodhimi i nikelit, komplekset industriale, fabrika e çimentos në Han të Elezit dhe karburantet me origjinë nga fosilet nga komunikacioni i rritur dhe automjetet e vjetra. Mangësitë në zbatimin e legjislacionit për mjedisin dhe në kontrollimin e industrisë, por gjithashtu teknologjitë joadekuate për prodhim dhe rritja e emisioneve jo-industriale kontribuojnë në ndotjen e ajrit në Kosovë.

Kosova gjithashtu ballafaqohet me cilësi dhe sasi jo-adekuate të burimeve të saj të ujit. Monitorimi kimik dhe bakteriologjik tregon që shumica e lumenjve në Kosovë janë të ndotur. Të dhënat nga Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik tregojnë se 74-90% e puseve ujore janë të kontaminuara dhe ka pasur raste të kontaminimit të furnizimit publik me ujë, kryesisht nga kontaminimi bakteriologjik e jo nga ai kimik. Sa i përket ndotjes së ujit dhe sistemeve të dobëta të ujërave të zeza, faktorët kontribuues përfshijnë menaxhimin joadekuat të sistemeve të furnizimit me ujë dhe sistemeve të ujërave të zeza, mungesa e trajtimit të ujërave të zeza dhe e skemave të monitorimit dhe sistemet joadekuate për menaxhimin e mbeturinave, që potencialisht mund të ndikojë në burimet e ujit të pijshëm. Menaxhimi joadekuat i mbeturinave është në fakt një nga sfidat kryesore mjedisore për shkak të mbulueshmërisë së ulët dhe kushteve të papërshtatshme për grumbullim, klasifikim, riciklim dhe menaxhim të mirëfilltë për pothuajse të gjitha llojet e mbeturinave të ngurta.

Pyjet mbulojnë rreth 44% të territorit dhe pësojnë nivel të lartë dhe të parregulluar të shpyllëzimit. Kjo, së bashku me deponitë industriale dhe ato sanitare, erozioni dhe zgjerimi i paplanifikuar i vendbanimeve, kontribuojnë në degradimin e tokës në Kosovë. 28 vendet e kontaminuara të identifikuara nga Agjencia Kosovare për Mbrojtjen e Mjedisit (KEPA) janë një sfidë tjetër madhore që ka qenë vështirë për të trajtuar për shkak të nivelit të ulët të implementimit të Planit Kombëtar të Veprimit për Mjedis dhe statusit të paqartë ligjor të disa vendeve industriale, ndër faktorë të tjerë.

Ndryshimi klimatik ka të ngjarë t'i shtohet sfidave aktuale mjedisore në Kosovë. Parashikimet për të gjithë Ballkanin Perëndimor tregojnë temperatu-

25 Banka Botërore: Analiza Mjedisore e Vendit-Kosova; Janar 2013

26 Shkolla për Biznes e Universitetit të Gotenburgut, Ekonomia dhe Ligji: Analiza Mjedisore dhe Klimatike e Kosovës; mars 2008

27 Banka Botërore: Analiza Mjedisore e Vendit-Kosova; Janar 2013

ra më të larta dhe më shumë çrregullsi në reshje, mundësi të ekspozimit ndaj rreziqeve si thatësi-
ra, vërshimet dhe zjarret pyjore. Ky ndryshim vë
në rrezik mjetet e jetesës që mbështetet në resurse
natyrore siç janë bujqësia dhe pylltaria dhe rritë
cenueshmërinë e atyre që jetojnë në zona me rrezik
nga fatkeqësitë natyrore si rrëshqitjet e tokës dhe
vërshimet.

Kushtet e dobëta të banimit, mbipopullimi dhe
zvogëlimi i mundësisë për të përballuar shërbimet
bazike çon në gjendjen ku grupe të caktuara të sho-
qërisë të preken joproportionalisht nga rreziqet
mjedisore. Komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian
dhe ata që jetojnë në vende me ajër të ndotur janë
veçanërisht të cenueshëm si dhe grupet tjera të
përfshiuara të shoqërisë. Niveli i ulët i njohurive
tek publiku i përgjithshëm për rreziqet mjedisore
dhe mungesa e ndikimit në shoqëri gjithashtu rritë
cenueshmërinë e disa grupeve të përjashtuara nga
shoqëria. Pabarazitë ndaj rreziqeve mjedisore
nuk janë përfshirë në ndonjë strategji apo politikë
publike dhe aktualisht nuk ka në dispozicion asnjë
vlerësim mbarë kosovar lidhur me pabarazitë
mjedisore, efektet e ndërlidhura shëndetësore dhe
humbjet rezultuese në ekonomi.

Autoritetet në Kosovë kanë zhvilluar disa do-
kumente politikash të rëndësishëm për të adre-
suar sfidat e sipërpërmendura. Në mënyrë më
specifike, "Strategjia Kosovare për Mjedisin 2011-
2021," "Plani Kombëtar i Veprimit për Mjedisin
2011-2015" dhe "Strategjia Kornizë për Ndry-
shimet Klimatike 2014-2024." Ato gjithashtu
janë të përfshira në një proces në progres e sipër
të harmonizimit të kornizës legjislativ me EU-
acquis. Sfida kryesore tani është implementimi
i kornizës së politikave dhe detyrimi i zbatimit të
legjislationit.

2.1.6 Sundimi i ligjit

Viteve të fundit është arritur progres i konsider-
ueshëm në fushën e Sundimit të Ligjit në Kosovë.
Institucionet kyçe si Ministria e Drejtësisë, In-
stituti Gjyqësor i Kosovës, Këshilli Gjyqësor i
Kosovës, Këshilli Prokurorial i Kosovës dhe Oda
e Avokatëve të Kosovës kanë punuar së bash-
ku me komunitetin ndërkombëtar për të vendo-
sur kornizën ligjore në harmoni me standardet
ndërkombëtare dhe rajonale të drejtave të njeriut,
duke përfshirë edhe fushën e drejtësisë për të mi-
tur. Hapa të konsiderueshëm janë bërë në fushën

e sistemit të drejtësisë për të mitur në Kosovë në
lidhje me kornizën ligjore, strukturën institucio-
nale dhe kapacitetet për implementimin e lig-
jit. Në vitin 2014, UNICEF ka kryer shqyrtimin
gjithëpërfshirës ligjor të legjislationit kosovar
për të harmonizuar atë me instrumentet kryesore
ndërkombëtare duke përfshirë Konventën për të
Drejtat e Fëmijës dhe legjislationin e aplikueshëm
të BE-së.

Të dhënat nga viti 2008 tregojnë se 46% e grave
pësojnë nga dhuna në familje së paku njëherë
gjatë jetës së tyre, krahasuar me 40% të bur-
rave. 91% e kryerësve të dhunës në familje, sipas
raporteve të policisë nga viti 2013, janë burra.
(Burimi: Orgut Consulting AB: Profili Gjiner i
Vendit: analiza e dallimeve gjinore në të gjitha
nivelet në Kosovë; prill 2014)

Me gjithë reformat e kohëve të fundit dhe zhvilli-
met në sistemin e drejtësisë, autoritetet për Sun-
dim të Ligjit duhet të bëjnë më shumë dhe me ritëm
më të shpejtë. Disa aktorë ndërkombëtarë siç janë
Asambleja Parlamentare e Këshillit të Evropës,
Zyra e Komisionarit të Lartë të KB-së për të Dre-
jta të Njeriut (OHCHR) dhe KE-ja kanë shprehur
shqetësime lidhur me qasjen në drejtësi në Kosovë,
duke përfshirë të drejtat pronësore.

Ekziston vetëdijesim i kufizuar tek popullata në
Kosovë lidhur me procedurat ligjore; posaçërisht
minoritetet hasin në barriera në qasje në sistem.
Vetëm rreth gjysma e komunave në Kosovë kanë
Zyrat për Ndihmë Juridike.

Për më tepër, edhe pse ekzistojnë njësitë gjinore
apo pikat e kontaktit në kuadër të policisë dhe

Rreth gjysma e popullsisë së Kosovës ka per-
ceptimin se ka korrupsion në shkallë të lartë në
shëndetësi, dogana dhe institucione tjera pub-
like dhe afërsisht 10% e popullatës në moshë të
rritur raporton se janë ekspozuar drejtpërdrejt
apo tërthorazi ndaj përvojave të mitosjes me
zyrtarë publik (Burimi: Zyra e KB-së për Droga
dhe Krime (UNODC): Korrupsioni në Kosovë:
Mitosja siç është përjetuar nga popullata; 2011).
Bizneset gjithashtu pohojnë se janë sprovuar me
mitosje: 11% e atyre që kanë kontakte me ad-
ministratën publike pohojnë se paguajnë së
paku një herë në vit për mito dhe shumë nga
ta përmendin veprimin e tillë me një rregullsi të
konsiderueshme (Burimi: UNODC/ASK: Biznesi,
Korrupsioni dhe Krimi në Kosovë - ndikimi i mi-
tosjes dhe krimeve tjera në ndërmarrjet private;
2013).

gjyqësorit, përkrahja e mirëfilltë shpesh nuk arin tek gratë dhe vajzat që kanë rënë ndesh me ligjin. Pavarësisht nga barazia de jure për burrat dhe gratë, de facto diskriminimi kundër grave vazhdon. Gratë kanë tendencë të kenë qasje të zvogëluar në drejtësi dhe në mjetet e duhura lig-

Format dominuese të krimit të organizuar në Kosovë janë TQNJ-ja dhe trafikimi i drogës.

jore të garantuara me ligj dhe kompensimet për krimet e përjetuara nuk janë adekuate. Modele të ngjashme duket se ekzistojnë edhe për personat me aftësi të kufizuara dhe romët, ashkalitë e egjiptianët (posaçërisht gratë) të cilët nuk përfitojnë nga mbrojtja adekuate e të drejtave të njeriut. Gëzimi i efektshëm e të drejtave të grave deri në një shkallë ndikohet nga zakonet dhe tradita patriarkale, por gjithashtu përjetësohet nga Sundimi i dobët i Ligjit.

Qasja në drejtësi pengohet edhe më tej nga grumbullimi i lëndëve të pakryera të gjykatave, së bashku me ekzekutimin e ngadalshëm të vendimeve të gjykatës dhe me perceptimin për shkallë të lartë të korrupsionit në sektorë të caktuar, prek të drejtat ligjore të njerëzve në Kosovë. Këto elemente të kombinuara ndikojnë në besimin e publikut në sistemin e drejtësisë.

Duke marrë në konsideratë rëndësinë e një sistemi efektiv dhe të pavarur të Sundimit të Ligjit për garantimin e qasjes më të mirë në drejtësi për të gjithë njerëzit dhe për procesin e integritetit në BE për Kosovën, ka pasur dhe vazhdon të ketë fokusim të fortë në fuqizimin e kapaciteteve etike dhe profesionale të autoriteteve në mënyrë që të mundësohet atyre përmbushja e obligimeve të tyre. Është gjithashtu e rëndësishme që të hapen institucionet kosovare për sundim të ligjit për gjeneratën e re të profesionistëve kosovarë ligjorë, posaçërisht për ata individë që kanë studiuar jashtë vendit. Janë zhvilluar disa strategji sektoriale të rëndësishme në fushat e luftës kundër korrupsionit, luftës kundër krimit të organizuar, luftës kundër trafikimit të drogës dhe trafikimit të qenieve njerëzore (TQNJ), ndër të tjera, dhe janë krijuar mekanizmat e ndryshëm koordinues për implementimin e tyre. Ekziston një numër mundësish për UNKT-në që të fuqizoj këta mekanizma. Njashtu, në kuadër të kontekstit më të gjerë të

Kornizës Strategjike të Kombeve të Bashkuara për Kosovën, UNKT-ja gjithashtu do të fuqizojë bashkëpunimin e saj dhe do të shfrytëzojë kapacitetet në dispozicion nga seksioni i UNMIK-ut për Sundim të Ligjit.

Megjithatë, para se të jenë në gjendje që me të vërtetë të promovojnë standardet e të drejtave të njeriut dhe të sigurojnë qasje më të mirë në drejtësi për të gjithë njerëzit në vend, autoritetet për Sundim të Ligjit në Kosovë duhet të përmbushin standardet minimale të të drejtave të njeriut. Ekzistojnë sfida të shumta në nivelin institucional, duke përfshirë përmirësimin e koordinimit dhe bashkëpunimit ndërmjet autoriteteve relevante në fushën e Sundimit të Ligjit për të përparuar në shkëmbimin e të dhënave dhe menaxhimin e rasteve, veçanërisht brenda policisë dhe ndërmjet policisë, gjykatave dhe prokurorive. Ngritja e kapaciteteve të personelit administrativ në të gjitha institucionet e drejtësisë për të garantuar që të gjitha procedurat mbahen në kohë, në mënyrë transparente dhe adekuate është një sfidë tjetër, pasi që mbyll hendekun në legjislacion dhe politikat që lidhen me të, për shembull krimi i organizuar, drejtësia për të mitur dhe sigurimi i alokimeve të mjaftueshme buxhetore për to dhe i pronësisë së implementimit të strategjive të sektorëve të ndryshëm.

E rëndësishme së veçantë është fuqizimi dhe përkrahja e Këshillit Kundër Korrupsionit për implementimin e strategjisë së re kundër korrupsionit. Njashtu është edhe përkrahja për Grupin Punues Ndër-ministror për ballafaqimin me të Kaluarën dhe për Pajtim për përpilimin dhe aprovimin e strategjisë për ballafaqimin me të kaluarën përtej ndjekjes së krimeve të luftës dhe me pjesëmarrje aktive të shoqërisë civile.

Ligji i Kosovës për Zgjedhjet e përgjithshme dhe Ligji për Zgjedhjet Lokale në Kosovë detyrojnë kuotën prej 30% për të garantuar qasje për pjesëmarrje të grave në kuvendet qendrore dhe lokale. Pa këtë, zgjedhjet e fundit do të kishin rezultuar me vetëm 15% të grave të zgjedhura si deputete në nivelin qendror. Vetëm dy nga ministrat aktual janë gra dhe 7% e të gjitha pozitave vendim-marrëse në kuadër të ministrave në Kosovë mbahen nga gratë. (Burimi: ZKM/ABGJ: Pjesëmarrja, roli dhe pozita e grave në institucionet qendrore dhe lokale dhe në parti politike në Kosovë, tetor 2014.)

28 UNICEF: Studimi i nivelit bazë për Dhunën në Familje dhe Dhunën e Bazuar në Gjini; 2013.
29 ORGUT Consulting AB: Profili gjinor i vendit për Kosovën: analizë e diferencave gjinore në të gjitha nivelet në Kosovë; prill 2014

Dy elemente shtesë të rëndësishme në përmbushjen e obligimeve të autoriteteve për të mbështetur të drejtat ligjore dhe procedurale të njerëzve në Kosovë është sigurimi i fuqisë punëtore të profesionistëve ligjorë me njohuri të duhura të standardeve evropiane dhe ndërkombëtare që lidhen me Sundimin e Ligjit dhe zbatimin efektiv të ligjit në pjesët veriore të Kosovës.

2.1.7 Barazia gjinore dhe të drejtat e njeriut për gratë

Korniza ligjore dhe organizative e Kosovës për promovimin e barazisë gjinore dhe fuqizimi i grave është relativisht gjithëpërfshirëse dhe në përputhje me normat dhe standardet ndërkombëtare, si CEDAW, Pekin+20, RSKB 1325 dhe Konventa e Stambollit, ndër të tjera, krahas acquis për barazi gjinore të BE-së. Agjencia për Barazi Gjinore e Kosovës është themeluar si organ ekzekutiv me qëllim kryesor, por jo ekskluzivisht, koordinimin dhe monitorimin e implementimit të Ligjit për Barazi Gjinore dhe strategjive përkatëse dhe planeve të veprimit, me përkrahje nga Zyrat për Barazi Gjinore në kuadër të autoriteteve qendrore dhe lokale.

Megjithatë, edhe pse korniza ligjore e Kosovës ofron de jure barazi për burrat dhe gratë, de facto diskriminimi kundër grave vazhdon, duke rezultuar në mbrojtje joadekuata të disa të drejtave elementare të njeriut të garantuara me ligjet e Kosovës. Përveç pabarazive tashmë të përmendura në pjesët paraprake, krahasuar me burrat, gratë në Kosovë mbesin me përfaqësim të ulët, si në aspektin cilësor ashtu edhe në atë sasior në proceset vendim-marrëse në të gjitha nivelet. Një pengesë për pjesëmarrjen e grave në proceset vendim-marrëse është roli gjinor i perceptuar tradicionalisht në Kosovë. Njerëzit vazhdojnë të lidhin udhëheqjen me burrat, që është arsyeja pse gratë kanë vështirësi për të marrë pjesë ashtu si duhet në vendim-marrje në kuadër të partive politike dhe arsyeja pse ka më pak femra në pozitat vendim-marrëse në institucionet qendrore dhe ato

lokale.

Gratë në Kosovë gjithashtu pësojnë nga shkeljet tjera të të drejtave të tyre njerëzore përmes dhunës së bazuar në gjini (DHBGJ). Ligji për Mbrojtjen nga Dhuna në Familje, së bashku me "Programin kombëtar për mbrojtjen nga dhuna në familje," është mjaft gjithëpërfshirës. Përveç kësaj, koordinimi ndërmjet autoriteteve relevante është përmirësuar viteve të fundit. Sidoqoftë, implementimi mbetet sfidë, veçanërisht në lidhje me qasjen në drejtësi, rehabilitim dhe riintegrim. Ekzistojnë vend strehime për gratë dhe fëmijët që kanë pësuar DHBGJ, por që të dyja strehimi dhe shërbimet e rehabilitimit dhe riintegrimit janë të financuara shumë dobët. Ekzistojnë vetëm shërbime të kufizuara për kryerësit e dhunës dhe nuk ka shërbime strehimi në pjesën veriore të Kosovës apo për burrat dhe djemtë mbi moshën 12 vjeçare. Stigma dhe perceptimet e gabuara për atë se çka është sjellje e pranueshme ndërmjet partnerëve janë barriera në luftimin e DHBGJ-së dhe në ofrimin e shërbimeve për viktimat. Këto perceptime gjithashtu përfshijnë dhunën seksuale që ndërlidhet me konfliktin. Anketimi i nivelit bazë i kryer në vitin 2013 nga UNICEF-i dhe partnerët ka nxjerrë në pah një shqetësim të madh në lidhje me pranimin e gjerë të dhunës në familje dhe DHBGJ-së, duke përfshirë pranimin nga të rinjtë dhe të rejtat.

Kur shikohet fuqizimi ekonomik i grave përtej normave të pjesëmarrjes në tregun e punës, duhet venë në pah që më pak se 10% e bizneseve në Kosovë udhëhiqen nga gratë apo janë në pronësi të grave. Bizneset e tyre gjithashtu janë më të vogla sesa bizneset që udhëhiqen nga burrat (gratë kanë mesatarisht 3.07 punëtorë krahasuar me 5.27 punëtorë në bizneset e udhëhequra nga burrat). Qasja në kredi apo hua është pengesë e madhe për rritjen e bizneseve që udhëhiqen apo janë në pronësi të grave: vetëm 3% e huave komerciale bankare janë dhënë për gratë, kryesisht për shkak të mungesës së kolateralit. Edhe pse korniza ligjore ofron barazi për burrat dhe gratë për të drejtat pronësore, gratë shpesh humbasin trashëgiminë e

30 ASK: Migrimi i Kosovarëve: prill 2014

31 Banka Qendrore e Kosovës: Raporti Vjetor; qershor 2014

32 ASK: Migrimi i Kosovarëve: prill 2014

33 Statistikat nga Eurostat për azilkërkuesit.

34 Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë (IRJM)

35 ASK: Migrimi i Kosovarëve: prill 2014

36 IOM Statistikat për Kthimin e ndihmuar vullnetar dhe riintegrim

37 Të dhënat e ndara nga Ministria e Punëve të Brendshme, Departamenti për Nënshitetësi, Azil dhe Migrim.

38 UNICEF: Raporti për nivelin bazë për testimin e udhëzimeve për riatdhësim në dy komuna (Gjakovë dhe Prishtinë), janar 2015.

tyre në të mirë të vëllezërve të tyre për të mbrojtur interesat e familjes. Në vitin 2014, vetëm 8% e pronave, duke përfshirë pronësinë e tokës, ishin në pronësi të grave, duke u lënë burrave në kontroll 92% të pronave kolaterale në Kosovë. Ka një plan veprimi për fuqizimin ekonomik të grave, por autoritetet kanë mbetur prapa në implementim.

2.1.8 Migrimi

Kosova ballafaqohet me përzierje të lëvizjeve të migrimit përmes kanaleve të rregullta e të parregullta si vend origjine dhe si vend transit dhe në një shkallë më të vogël, si vend destinacion për azilkërkues.

Si vend i origjinës, Agjencia e Statistikave të Kosovës vlerëson se afërsisht 550,000 kosovarë kanë migruar nga Kosova gjatë periudhës nga 1969-2011, me një përfaqësim pak më të lartë të burrave me 57%, për shkak të dominimit të migrimit për qëllime pune. Nëse përfshihet numri i vlerësuar i fëmijëve të lindur jashtë vendit me së paku njërin prind me origjinë kosovare, numri i diasporës kosovare arrin shifrën afërsisht 700,000. Diaspora kosovare luan një rol të rëndësishëm duke kontribuar në zbutjen e varfërisë dhe zvogëlimin e niveleve të cenueshmërisë përmes investimeve dhe remitencave që arrijnë vlerën 621 milion euro – rreth 12.5% e BPV-së në vitin 2013. Megjithatë, mbetet mjaft shqetësuese humbja e kapitalit njerëzor dhe emigrimi i segmenteve të popullatës me nivel të lartë të edukimit dhe shkathtësive.

Shkaktarët kryesor për migrimin nga Kosova si vend origjine përfshijnë faktorin tërheqës të ribashkimit familjar (46%) si dhe faktorët shtytës nga papunësia dhe arsyet tjera ekonomike (35%), arsyet politike apo arsyet e ndërlihdura me konflikt (8%), mungesa e mundësive për edukim relevant (1%) dhe arsye tjera (10%). Me gjithë stabilitetin e përmirësuar politik dhe social në Kosovë, ende vazhdon të ketë valë të azilkërkuesve me origjinë kosovare në vendet e BE-së. Që nga vitet e hershme të 2010-ve, numri vjetor i azilkërkuesve ka arritur në më shumë se dyfishin e asaj kohe, nga afërsisht 10,000 në vitin 2011 dhe 2012 në mbi 26,000 në vitin 2014, me numrin më të madh të azilkërkuesve në Hungari (11,220) dhe Gjermani (8,920) të pasuar nga Franca, Suedia dhe Austria. Rritja e numrit të azilkërkuesve nga Kosova është

duke vazhduar gjatë vitit 2015 për shkak të faktorëve të sipërpërmendur tërheqës dhe shtytës. Kur shikohet Kosova si vend transit dhe vend destinacioni, faktori kryesor tërheqës është pozita gjeografike e Kosovës në pjesën jug-lindore të Evropës e kufizuar me Shqipërinë, Malin e Zi, IRJM-në dhe Serbinë. Kjo vendndodhje lehtëson kalimin transit të migruesve të rregullt dhe të parregullt për në BE dhe kufijtë poroz gjenerojnë fluks të migruesve të parregullt që kalojnë këtë zonë. Që nga viti 2009, kur autoritetet kosovare kanë marrë përsipër përgjegjësinë mbi Përcaktimin e Statusit të Refugjatit, janë dorëzuar gati 700 kërkesa për azil, nga të cilat vetëm për 5 është dhënë mbrojtja shtesë.

Kosova është bërë vend destinacioni për migruesit që kthehen nga shtetet përreth, BE-ja dhe Amerika Veriore të cilët janë larguar nga Kosova gjatë dy valëve të mëdha në vitet e hershme të 90-tave dhe gjatë konfliktit në vitin 1998-1999. Në mes viteve 1999 dhe 2014 Organizata Ndërkombëtare për Migrim (IOM) ka ndihmuar gjithsej 203,294 kthime vullnetare në Kosovë; duke përfshirë 181,561 kthime masive vullnetare gjatë periudhës 1999-2001. Që nga viti 2002, IOM-i ndihmon mesatarisht 2000 kosovarë në vit për kthim vullnetarë dhe riintegrim. Përveç kthimeve vullnetare, ka edhe një numër të kthimeve të detyruara për në Kosovë çdo vit nga shtetet evropiane përmes marrëveshjeve të ripranimit. Më konkretisht, në vitin 2014 kishte 1,292 kthime vullnetare të ndihmuara dhe 3,318 kthime të detyruara në Kosovë. Numri i kthimeve të detyruara pritet të rritet konsiderueshëm nga viti 2015 e më tutje pasi që shumica dërmuese e azilkërkuesve nga Kosova nga vala e sipërpërmendur do të kthehen. Për të përkrahur procesin e riintegrit të personave që detyrohen të kthehen në Kosovë, Ministria e Punëve të Brendshme (MPB) mbështetet në udhëzimet për riintegrim dhe sistemin e monitorimit që janë zhvilluar me asistencën teknike të UNICEF-it. Përgjithësisht social i këtij grupi të veçantë të familjeve dhe fëmijëve që kthehen në Kosovë është shumë shqetësues.

2.2 Prioritetet ekzistuese politike dhe zhvillimore

Në gjysmën e parë të vitit 2015, Kosova është në proces të zhvillimit të një dokumenti gjithëpërfshirës planifikues, "Strategjia Kombëtare për Zhvillim" (SKZH). SKZH-ja nuk do të zëvendësojë

strategjitë e tanishme dhe të ardhme sektoriale, por do të fokusohet në dy objektiva të përgjithshme që konsiderohen nga autoritetet kosovare se kërkojnë vëmendjen e nivelit më të lartë, konkretisht: rritjen ekonomike dhe krijimin e vendeve të punës, si dhe Integrimin Evropian. SKZH do të bazohet në katër shtylla: 1) Qeverisja e mirë dhe Sundimi i Ligjit; 2) Kapitali njerëzor dhe kohezioni social; 3) Konkurrueshmëria e sektorit privat; dhe 4) Infrastruktura mundësuese. Vegla planifikuese tjetër e referuar për përcaktimin e prioritetëve në kuadër të kornizës së PPZH-së është KAMSH-i, të cilën autoritetet e zhvillojnë në mënyrë periodike në pajtueshmëri me Ligjin për Menaxhim të Financave Publike dhe Agjendat Legjislative vjetore. Me gjithë polarizimet e përhershme, ende ka konsensus politik sa i përket integritimit në BE. Marrëveshjet si MSA-ja të negociuara ndërmjet BE-së dhe Kosovës dhe Marrëveshja e parë për parimet që drejtojnë normalizimin e marrëdhënieve (marrëveshja e Brukselit) ndërmjet Kosovës dhe Serbisë në prill të vitit 2013, si dhe marrëveshja pa-suese në kuadër të dialogut të lehtësuar nga BE-ja ndërmjet këtyre territoreve, me gjasë do të drejtojnë përcaktimin e prioritetëve të autoriteteve dhe komunitetit ndërkombëtar në Kosovë në të ardhmen e afërt. Dokumenti strategjik i udhëhequr nga BE-ja që rregullon përkrahjen e tyre për Kosovën

UNKT-ja ka punuar së bashku me autoritetet për të zhvilluar planet lokale të veprimit në 19 komuna. Në 16 komuna janë mbajtur proceset konsultative dhe janë inkorporuar në proceset e zhvillimit të politikave.

është Dokumenti Indikativ Strategjik i BE-së për Kosovën 2014-2020.

Në nivelin global, Grupi Punues i Hapur për Objektivat e Qëndrueshme Zhvillimore (OQZH) riafirmoi përkushtimin për të implementuar në tërësi Deklaratën e Rios, Agjendën 21, Planin e Implementimit të Samitit Botëror për Zhvillimin e Qëndrueshëm (Deklarata e Johannesburgut dhe Plani i Implementimit) me të gjitha shtetet anëtarë që morën pjesë. Ai gjithashtu riafirmoi përkushtimin për implementimin e plotë të Programit për Veprim për Vendet më së paku të Zhvilluara për dekadën 2011-2020 (Programi i Stambollit për Veprim), Programi Almati i Veprimit: Adresimi i nevojave të veçanta të vendeve në zhvillim pa dalje në det në kuadër të Kornizës së Re Globale për Bashkëpunim në Transportin Transit për ven-

det në zhvillim pa dalje në det dhe ato transit. Ai riafirmoi zotimet në rezultatet e të gjitha konferencave dhe samiteve madhore të Kombeve të Bashkuara në fushat ekonomike, sociale dhe mjedisore, duke përfshirë Deklaratën e Milenium-it të Kombeve të Bashkuara, Rezultatit të Samitit Botëror të vitit 2005, Konsensusin Monterei të Konferencës Ndërkombëtare për Financimin për Zhvillim, Deklaratën e Dohas për Financimin për Zhvillim, zotimet e Asamblesë së Përgjithshme për Objektivat Zhvillimore të Mileniumit, Programin e Veprimit të Konferencës Ndërkombëtare për Popullatën dhe Zhvillimin.

Dokumenti i Rezultateve nga ngjarja e veçantë e shtatorit 2013 për të çuar deri në fund përpjekjet e bëra drejt arritjes së Objektivave Zhvillimore të Mileniumit u riafirmua, ndër të tjera, vendosmëria për të bërë një agjendë të fuqishme zhvillimore post-2015. Përkushtimi për migrimin dhe zhvillimin u riafirmua në Deklaratën nga Dialogu i Nivelit të Lartë për Migrimin dhe Zhvillimin Ndërkombëtar.

Kosova ishte pjesë e konsultimeve Post 2015 që nga viti 2003 dhe vëzhgues në disa nga ngjarjet e përmendura më lartë. Përveç këtyre kornizave më të gjera të politikave (globale dhe lokale), ka një numër të madh të strategjive sektoriale që janë të rëndësishme për UNKT-në që tregojnë në mënyrë të detajuar objektivat e dakorduara nga palët e ndryshme të interesit nga institucionet kosovare, OSHC-të dhe komuniteti ndërkombëtar.

2.3 Vlera e shtuar e Kombeve të Bashkuara në Kosovë

Pas mbi një dekade të pranisë së tyre në Kosovë, agjencitë e KB-së, fondet dhe programet, të mbledhur nën ombrellën e UNKT-së, janë partnerë të vendosur në Kosovë, të njohur si partnerë të besueshëm dhe serioz në ngritjen e kapaciteteve njerëzore dhe institucionale. Kjo është rezultat i përvojës dhe ekspertizës së tyre globale, partneriteteve të krijuara me institucionet qendrore dhe lokale, si dhe paanshmërisë së njohur të tyre. Pavarësisht nga shumë çështje në pritje të cilat

Janë organizuar 9 konsultime me grupe të përjashtuara nga shoqëria; janë implementuar dhjetë iniciativa për adresimin e nevojave të grupe të përjashtuara nga shoqëria dhe 44 iniciativa për ngritje kapacitësh me OSHC-të.

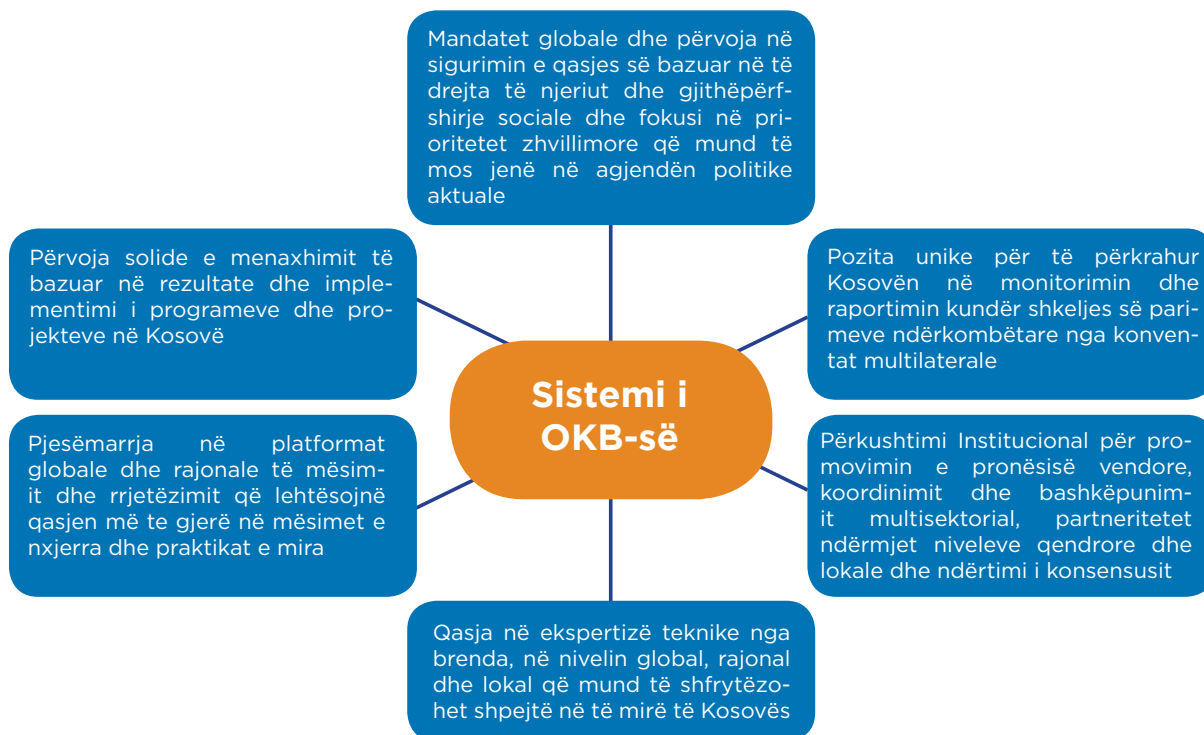
kërkojnë përkrahje të vazhdueshme, komuniteti ndërkombëtar është duke u ngushtuar; me këtë edhe shumica e përkrahjes financiare të investuar në Kosovë.

Si e tillë, UNKT-ja është e pozicionuar mirë për të adresuar sfida të shumta në agjendën zhvillimore të Kosovës në mënyrën më efikase, me harmonizimin e vet me prioritetet zhvillimore të Kosovës në kapitullin e ri të diskutimeve Post 2015 dhe me

performancën e ripërtëritë të sistemit të KB-së. KB-ja vazhdon të demonstrojë përparësitë e saj krahasuese në gjashtë pozita kyçe (Figura 1):

Këto përparësi krahasuese, të kombinuara me fuqinë e secilës agjenci, fond apo program të KB-së, në fushat e tyre përkatëse tematike, i jep UNKT-së vlerë të madhe të shtuar. Kjo vlerë e shtuar është bërë e vërtetë gjatë implementimit të PPZH-së së UNKT-së 2011-2015 përmes implementimit

Figura 1

Rreth 30 raporte janë përpiluar dhe shtatë sisteme informimi janë fuqizuar me përkrahje nga UNKT-ja

të Iniciativave të Përbashkëta dhe përpjekjeve të përbashkëta, për shembull për advokim në fushat e DHBGJ-së dhe drejtësisë tranzicionale.

Ka pasur progres në fuqizimin e kapaciteteve në aspektin e raportimit, llogaridhënies dhe përgjegjshmërisë. UNKT-ja e ka përkrahur Agjencinë për Statistika të Kosovës dhe autoritetet tjera relevante për të përpiluar raporte dhe për të përmirësuar sistemet aktuale të informatave për t'iu mundësuar atyre që të ofrojnë të dhëna në çdo moment, të ndara sipas gjinisë, moshës, grupeve të minoriteteve etnike, ndër të tjera.

UNKT-ja ka punuar me autoritetet në nivel lokal në zhvillimin e planeve lokale të veprimit, duke përfshirë ato për Zvogëlimin e Rrezikut nga Fatkeqësitë (ZRRF) për mjedisin lokal dhe për mbrojtjen e resurseve natyrore.

Ajo gjithashtu ka implementuar iniciativa për të adresuar nevojat e grupeve të përjashtuara nga shoqëria, duke përfshirë gratë, dhe për të ngritur kapacitetet e OSHC-ve për të bërë të njëjtën gjë. Si përfundim UNKT-ja ka përkrahur OSHC-të dhe komunitetet lokale në implementimin e strategjive për komunikim për të promovuar ndryshimet në sjellje që lidhen me shëndetin dhe mjedisin.

33 fushata sensibilizimi, 60 seanca me komunitet dhe nëntë iniciativa për advokim janë përkrahur nga UNKT-ja.

4. PPZH e UNKT-së

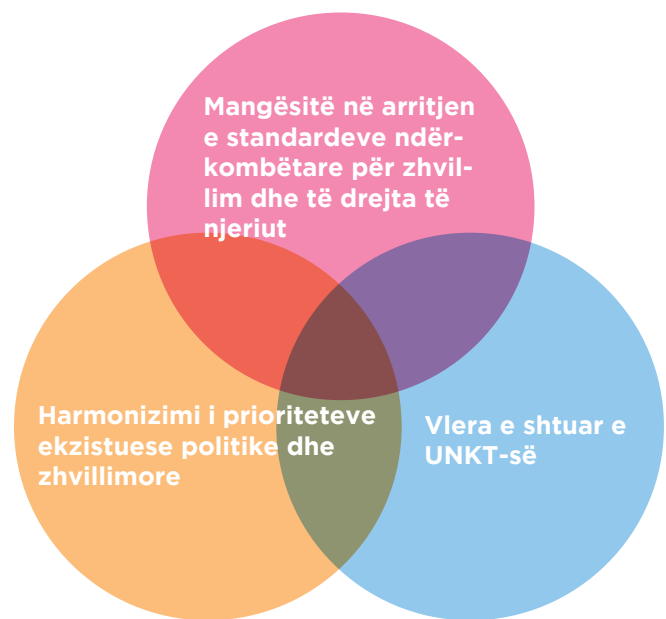
Në procesin e vendosjes se si të kontribuohet më së mirë në adresimin e shumë sfidave që lidhen me zhvillim dhe me të drejtat e njeriut në Kosovë, UNKT-ja ka aplikuar kornizën analitike në vijim (Figura 2). Kriteret kryesore për identifikimin e fushave prioritare për PPZH-në 2015-2020 të UNKT-së janë paraqitur si tre rathë:

1. *Mangësitë në arritjen e zhvillimit ndërkombëtar dhe standardeve të të drejtave të njeriut: Analiza e gjendjes dhe e shkaktarëve ka inicuar një platformë për të identifikuar zbrazëtitat më të mëdha në arritjen e zhvillimit ndërkombëtar dhe të standardeve të të drejtave të njeriut, si dhe pengesat në progresin drejt mbylljes së këtyre zbrazëtitave*
2. *Vlera e shtuar e UNKT-së: Vlera e shtuar e UNKT-së duhet kuptuar si vlerë që UNKT-ja mund të ofrojë duke punuar së bashku dhe jo si një agjenci, fond apo program i vetëm.*
3. *Harmonizimi i prioriteteve ekzistuese politike dhe zhvillimore: Ky harmonizim duhet kuptuar ose si kontribut ose si plotësim në objektivat zhvillimore të përcaktuara nga autoritetet së bashku me palët tjera të interesit në Kosovë.*

Fushat kryesore strategjike janë ato ku përbushen këto tri kriteret; d.m.th. aty ku ka zbrazëtitë në arritjen e zhvillimit ndërkombëtar dhe standardeve të drejtave të njeriut; aty ku UNKT-ja të bashkuar mund të ofrojë vlerën më të lartë të shtuar; dhe aty ku ka ose kontribut ose plotësim në prioritetet ekzistuese politike dhe zhvillimore. Ekzistojnë zbrazëtitat të identifikuar në zhvillim dhe në të drejta të njeriut, si dhe prioritetet politike dhe zhvillimore që nuk janë përfshirë në fushat prioritare finale të PPZH-së së UNKT-së dhe në iniciativat strategjike, pasi që, për shembull, UNKT-ja si grup mund të mos jetë në gjendje të ofrojë vlerën e shtuar për adresimin e zbrazëtitës.

Është e rëndësishme që të qartësohet që PPZH 2016-2020 e UNKT-së nuk përfshin iniciativat e agjencive individuale, por i dallon fushat prioritare për bashkëpunim strategjik të UNKT-së drejt realizimit të objektivave të përbashkëta, parimisht përmes programeve të përbashkëta dhe advokimit të përbashkët. Domethënë, PPZH 2016-2020 e UNKT-së duhet të shihet si plotësim i planifiki-

Figure 2

meve strategjike të secilës agjenci, programi apo fondi individual të KB-së, që operon në Kosovë. Duhet vënë në pah që këto kriteret nuk janë statike në kohë; zbrazëtitat mund të zgjerohen apo të mbyllen, prioritetet politike dhe zhvillimore mund të ndryshojnë dhe vlera e shtuar e UNKT-së mund të rritet apo zvogëlohet. Prandaj UNKT-ja duhet të monitorojë këto kriteret dhe ndryshimet e mundshme dhe të jetë e gatshme që të përshtatë këto fusha prioritare dhe strategjitë e implementimit sipas rrethanave.

3.1 Rezultatet e pritura nga PPZH-ja

Bazuar në këtë analizë dhe në konsultim të ngushtë me autoritetet në Kosovë, një numër të OSHC-ve dhe organizata bilaterale e multilaterale ndërkombëtare, është vendosur që PPZH 2016-2020 e UNKT-së duhet të fokusohet në tri fusha prioritare. Ajo që pason është një përshkrim më i detajuar i ndryshimeve të pritura në performancën institucionale dhe në pozitën e bartësve të të drejtave që UNKT-ja synon të arrijë në kuadër të secilës fushë prioritare, si dhe arsyetimi për përzgjedhjen e secilës nga to. Domethënë, zbrazëtitat në zhvillim dhe në të drejtat e njeriut që do të adresohen; pse UNKT-ja është e pozicionuar mirë për të punuar në mënyrë kolektive në këto fusha; dhe si janë të harmonizuara këto fusha prioritare me prioritetet ekzistuese politike dhe zhvillimore.

Fusha prioritare 1: Qeverisja e mirë dhe sundimi i ligjit

Rezultati 1.1: Sistemi dhe institucionet për Sundim të Ligjit janë të qasshme për të gjithë dhe veprojnë në një mënyrë më efikase dhe më eficiente.

Rezultati 1.2: Shoqëria civile merr pjesë në mënyrë më efikase në dizajnimin e reformave të sundimit të ligjit dhe në mbajtjen e institucioneve relevante përgjegjëse për implementimin e tyre

Autoritetet e Kosovës menaxhojnë flukset e përziera të migrameve më efektshëm dhe në harmoni me standardet

Qeverisja e mirë është një reformë thelbësore e arritur përmes zhvillimit institucional dhe njerëzor. Një nga tetë shtyllat e qeverisjes së mirë të KB-së është sigurimi i sistemit funksional për Sundim të Ligjit. Në kuadër të fushës së parë prioritare, UNKT-ja synon të punojë me partnerët e saj për të fuqizuar institucionet e Sundimit të Ligjit në mënyrë që ato të mund të përmbushin obligimin e tyre të ofrimit të qasjes në drejtësi në mënyrë më gjithëpërfshirëse, eficiente dhe efikase. UNKT-ja gjithashtu do të punojë së bashku me bartësit e të drejtave duke përkrahur dhe forcuar angazhimin e tyre në vendim-marrje dhe në mbajtjen e autoriteteve llogaridhënëse për implementimin e reformave të Sundimit të Ligjit të dizajnuara për të siguruar sistem më eficient të drejtësisë dhe qasje më gjithëpërfshirëse në të për njerëzit në mbarë Kosovën, duke përfshirë komunat veriore. Si komponentë e tretë në kuadër të kësaj fushe prioritare, UNKT-ja do forcojë konceptin e Qeverisjes së Migrimit për të siguruar që ai ndjekë standardet ndërkombëtare dhe ruan të drejtat e njeriut për migruesit dhe personat në nevojë për mbrojtje.

Fuqizimi i Sundimit të Ligjit është një nga prioritetet kryesore i palëve tjera kyçe të interesit në Kosovë. Ajo është një nga shtyllat strategjike kryesore të SKZH-së së Kosovës për pesë vitet e ardhshme; është theksuar si një nga fushat prioritare shqetësuese në Raportin e Progresit për Kosovën të KE-së 2014, ku u ngritën shqetësime serioze lidhur me pavarësinë, llogaridhënien, paanshmërinë dhe efikasitetin e gjykatësve dhe prokurorëve. Rëndësia e Sundimit të Ligjit është pasqyruar edhe në Marrëveshjen e Brukselit të 19 prillit 2013 për normalizimin e marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë.

UNKT-ja tashmë është partner i vendosur mirë në fushën e Qeverisjes së Mirë dhe Sundimit të Ligjit në Kosovë dhe është i pozicionuar për të kontribuar në mënyra të shumëfishta. Në pajtueshmëri me qasjen e bazuar në të drejta të njeriut mbi të cilën bazohet e gjithë puna e UNKT-së, UNKT-ja është në gjendje të sigurojë fokusin në grupet e përjashtuara nga shoqëria. Ajo gjithashtu qëndron në gatishmëri për të përkrahur integrimin e normave dhe standardeve ndërkombëtare në kornizat legjislative dhe të politikave të Kosovës që lidhen me Sundimin e Ligjit dhe mund të sjellë ekspertizë për këtë fushë nga brenda apo jashtë vendit; duke përfshirë ekspertizën për fushat e drejtësisë për të mitur, anti-korrupsionin, krimin e organizuar, drejtësinë tranzicionale, DHBGJ-në, TQNJ-në dhe migrimin. Është e rëndësishme të vihet në pah pozicioni i favorshëm i UNKT-së si organ i jashtëm i pavarur që është sjellë për të ndërtuar urat dhe për të lehtësuar dialogun ndërmjet autoriteteve dhe OSHC-ve. Në këtë mënyrë, UNKT-ja sjell vite të përvojës së përbashkët në përkrahjen e qasjes në drejtësi, duke përfshirë drejtësinë për të mitur, ndihmën juridike falas dhe menaxhimin e migrimit.

Ekzistojnë disa programe të përbashkëta në progres e sipër apo të planifikuara në fushën e fuqizimit të Sundimit të Ligjit në Kosovë mbi të cilën do të ndërtohet puna e ardhshme. Vëmendje e veçantë duhet kushtuar gjithashtu fuqizimit të bashkëpunimit me UNMIK-un në kuadër të kontekstit të mekanizimit të përbashkët të Pikës Globale të Kontaktit (PGK) të DPKO/UNDP për fushat e Policisë, Drejtësisë dhe Korrektuese në Sundimin e Ligjit në Situatat pas konfliktit apo situatat e krizave tjera.

40 Për shembull: Protokollin për të Parandaluar, Shuar dhe Ndëshkuar Trafikimin e Personave, veçanërisht të Grave dhe Fëmijëve; Acquis e BE-së për TQNJ dhe posaçërisht Direktiva e BE-së për parandalimin dhe luftimin e trafikimit me qenie njerëzore dhe mbrojtjen e viktimave; Protokollin kundër Kontrabandës së Migruesve përmes tokës, detit dhe ajrit; Konventa për të Drejtat e Fëmijës; Konventa Ndërkombëtare për Mbrojtjen e të Drejtave të të Gjithë punëtorëve emigrantë dhe anëtarëve të tyre të familjes; Parimet udhëzuese për zhvendosjet brenda vendit; Konventa e KB-së që lidhet me Statusin e Refugjatëve; Konventa e KB-së që lidhet me Statusin e Personave pa Nënshpëtim; Ecquis e BE-së për menaxhim të kufirit.

Në kuadër të kësaj fushe prioritare, UNKT-ja do të punojë me të dyja palët, bartësit e detyrave dhe bartësit e të drejtave. Në njërin anë, ndryshimi i parë i pritur është përkrahja e sistemit dhe institucioneve të Sundimit të Ligjit, e veçanërisht Ministrisë së Drejtësisë, Institutit Gjyqësor të Kosovës dhe Këshillit Prokurorial, që të bëhen më të qasshme për të gjithë dhe që të funksionojnë në një mënyrë më efikase dhe më efiçiente. Sipas kornizës së përgjithshme të standardeve kyçe ndërkombëtare të drejtave të njeriut si Konventa Evropiane për të Drejta të Njeriut, Deklarata e KB-së për të Drejta të Njeriut, Konventa e KB-së kundër Korrupsionit dhe Parimet Bangalore të Sjelljes gjyqësore, UNKT-ja propozon që të vazhdohet duke u bazuar në rezultatet e mëhershme në fushën e Sundimit të Ligjit për të përmirësuar edhe më tej qasjen në drejtësi, posaçërisht për gratë dhe grupet tjera të përjashtuara nga shoqëria.

Komponentët kyç të këtij plani përfshijnë përkrahjen e zgjidhjeve alternative të kontesteve, fuqizimin e Zyrave për Ndihmë Juridike dhe riorganizimin e menaxhimit të rasteve të të mbijetuarve të DHBGJ-së. UNKT-ja gjithashtu do të fokusohet në përpjekjet e saj të përbashkëta për të përkrahur harmonizimin e politikave dhe praktikave, harmonizimin e strategjive, për të targetuar zbrazëtirën në legjislacion, për të fuqizuar mekanizmat koordinues dhe për të avancuar arsimin juridik për profesionistë në fushën e Sundimit të Ligjit. Synimi kryesor është që në mënyrë të drejtëpërdrejt të stimulohet një performancë më efiçiente dhe më efikase, ndërsa tërthorazi të rritet besimi publik dhe siguria në sistemin e drejtësisë. Puna e UNKT-së do të përfshijë përpjekjet kundër korrupsionit duke angazhuar institucionet përkatëse kundër korrupsionit, platformat e OSHC-ve dhe gjyqësorin për të përmirësuar integritetin e sistemeve ekzistuese. Me iniciativat për Reformën e Administratës Publike, kapacitetet e autoriteteve do të përkrahen për të përmirësuar efiçencën e sektorit publik dhe për të riorganizuar shërbimet. Në strategjinë ekzistuese "Strategjia Qeveritare për Bashkëpunim me Shoqërinë Civile 2013-2017" janë katër objektiva.

E para i kushton vëmendje të veçantë fuqizimin të rolit të OSHC-ve në përpilimin dhe implementimin cilësor të ligjeve. UNKT-ja kontribuon në këtë bashkëpunim duke lehtësuar dialogun ndërmjet të gjitha palëve të interesit në nivel lokal lidhur me çështjet me interes jetik posaçërisht

për komunitetet dhe grupet e përjashtuara nga shoqëria. Kjo do të bëhet përmes konceptit të Grupeve Lokale të Veprimit si mekanizmat më efektiv ekzistues në nivel lokal në mbarë Kosovën.

Së dyti, UNKT-ja do të bëjë partneritet me OSHC-të aktive në Kosovë si në nivel qendror ashtu edhe atë lokal, duke përfshirë organizatat e grave, për të fuqizuar kapacitetet e tyre për të marrë pjesë në mënyrë më efikase në dizajnimin e reformave për Sundim të Ligjit dhe në mbajtjen e autoritete relevante llogaridhënëse për implementimin e tyre. Domethënë, ndryshimi i dytë i pritur në kuadër të fushës prioritare Qeverisja e Mirë dhe Sundimi i Ligjit në përgjithësi synon të targetojë transparencën dhe llogaridhënie. Këto ndikojnë në besimin dhe ndjenjën e sigurisë në autoritetet për Sundim të Ligjit dhe në këtë mënyrë në qasjen në drejtësi. Roli i shoqërisë civile gjatë të dy fazave të konsultimeve Post 2015 ishte jetik për të transmetuar zërin e njerëzve të Kosovës nga të gjitha shtigjet e jetës të cilët kanë bërë të ditur se trajtimi i drejtë dhe barazia është prioriteti i tyre kryesor.

Për të përkrahur përpjekjet e autoriteteve për të trajtuar korrupsionin, UNKT-ja do të ndihmojë në promovimin e kulturës së tolerancës zero ndaj korrupsionit në sektorin publik, si dhe në masat për të zvogëluar cenueshmërinë e institucioneve qendrore e lokale, duke u bazuar në Konventën e KB-së kundër Korrupsionit. Do të inkurajohet bashkëpunimi me grupet tjera të shoqërisë, duke përfshirë sektorin privat, në hetimin dhe ndjekjen e pastrimit të parasë, kontrabandës dhe trafikimit.

Do të bëhen përpjekje për të siguruar që legjislacioni në këto fusha është konform me standardet ndërkombëtare. UNKT-ja do të përkrahë zhvillimin e kurrikullës për trajnim gjyqësor për gjykatësit dhe prokurorët. Për të kontribuar në këtë rezultat, programi i përbashkët i KB-së mund të përfshijë: zhvillimin e shkathtësive dhe shërbimeve të reja për të fuqizuar implementimin e mekanizmave dhe kornizave ligjore dhe për të drejtat e njeriut në pajtueshmëri me standardet e njohura ndërkombëtarisht; futjen e masave për përmirësimin e qasjes në drejtësi dhe mbrojtjen e grupeve të përjashtuara nga shoqëria dhe rritjen e përdorimit të sistemeve të mbrojtjes nga ata drejtat e njeriut të së cilëve shkelen apo të cilët diskriminohen; krijimin e masave alternative të diversitetit dhe parandalimit për fëmijët që bien ndesh me ligjin, apo ata të cilët janë në rrezik të bien ndesh me

ligjin; përkrahjen e luftës kundër krimit të organizuar përmes menaxhimit të integruar të kufirit dhe reagimit të bashkuar në krime ndërkufitare; luftimin e migrimit të parregullt dhe TQNJ-në dhe promovimin e migrimit të rregullt; aktivitete sensibilizuese për tema të ndryshme që lidhen me Sundimin e Ligjit dhe sigurinë njerëzore.

Së treti, flukset e migrimit nga Kosova, përmes saj dhe në të kanë edhe ndikime pozitive por edhe të dëmshme në qeverisje dhe në procesin e integritimit në BE. Një organ i veçantë është themeluar në vitin 2013 në pajtueshmëri me Vendimin e Qeverisë Nr. 08/158 për të monitoruar lëvizjet e migracionit. Ky është një organ i përhershëm përgjegjës për përpilimin dhe përditësimin e profilit të migrimit, për ofrimin e rekomandimeve për zhvillim të politikave në menaxhimin e migracionit, për monitorimin e implementimit të politikave të migracionit, në veçanti të "Strategjisë Kombëtare për Migracionin 2013-2018," dhe për ofrimin e ekspertizës për reformën legjislativë dhe rregullatore që lidhet me menaxhimin e migracionit. Ky subjekt i ri është një organ ndër-ministrior me mandat dhe rol të paqartë në menaxhimin e migracionit. Gjëja më e rëndësishme është se i mungon pushteti ekzekutiv. Mbetet të shihet se si do të bashkëpunojë dhe ndërveprojë me strukturat tashmë ekzistuese funksionale ekzekutive si "Koordinatori Kombëtar për Migracion" (përgjegjësi nën Zëvendësministrin eMPB-së; dhe Drejtorati për të Huaj dhe Migracion (Policia Kufitare e Kosovës), për të përmendur disa.

UNKT-ja do të punojë me institucionet kosovare në zhvillimin e kapacitetit të tyre për të menaxhuar proceset e migracionit në pajtueshmëri me standardet ndërkombëtare dhe praktikën më të mira, posaçërisht në fushat e TQNJ-së, kontrabandën e migruesëve, fëmijët migrues pa shoqërues, migruesit për punë, PZHBV-të dhe njerëzit në nevojë për mbrojtje ndërkombëtare, dhe lidhjen e tyre me politikën për popullatën e gjerë në nivelet qendrore dhe lokale. Përpjekjet janë fokusuar në ngritjen e mbledhjes së të dhënave të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore dhe analizimin e tyre të rregullt për të zhvilluar vendim-marrje të bazuar në evidencë në të gjitha nivelet. Veçanërisht në fokus është maksimizimi i ndikimit zhvillimor të remitencave nga migruesit dhe rritja e investimeve nga Diaspora si dhe shndërrimi i pasojave negative të humbjes së kapitalit njerëzor përmes migrimit në diçka më pozitive. Këto përpjekje, përveç që nxisin zhvillimin ekonomik në Kosovë, synojnë të adresojnë faktorët kryesor shtytës të migracionit si për burrat ashtu edhe për gratë. UNKT-ja gjithashtu synon që të përkrahë fuqizimin e skemave mbështetëse të riatdhesimit për migruesit e kthyer, sistemin e menaxhimit të kufirit dhe bashkëpunimin ndërkufitar me vendet fqinje për të rregulluar flukset e migracionit, reduktuar migracionin e parregullt, për të mbrojtur kategoritë e cenueshme të migruesëve dhe për të harmonizuar atë me acquis të BE-së për menaxhim të kufirit.

Fusha prioritare 2: Gjithëpërfshirja Sociale

Rezultati 2.1: politikat dhe programet për arsim dhe punësim mundësojnë qasje më të mirë në shansa të mira punësimi për të rinjtë dhe gratë.

Rezultati 2.2: Gratë në Kosovë i gëzojnë gjithnjë e më shumë të drejtat e tyre ekonomike

Rezultati 2.3 : Politikat dhe skemat për mbrojtje sociale mundësojnë përfitime dhe qasje më të mirë në shërbime sociale për grupet më të cenueshme

Fusha e dytë prioritare – Gjithëpërfshirja sociale –fokuset në ngritjen e kapaciteteve për të rritur qasjen në mundësi të barabarta për grupet e përjashtuara nga shoqëria në Kosovë, në mënyrë që ata të bëhen me të vërtetë anëtarë aktiv të shoqërisë dhe t'i gëzojnë të drejtat e tyre në masë të plotë. Fushat e fokusimit specifik janë: qasja në

mundësi të mira punësimi dhe arsimit të cilësisë së lartë, veçanërisht për të rinjtë dhe gratë; fuqizimi ekonomik i grave përtej rritjes së qasjes në punësim; dhe qasja e barabartë dhe adekuate në skemat e mbrojtjes sociale për grupet e përjashtuara nga shoqëria.

Në Kosovë, energji e bollshme politike investohet në arenën ndërkombëtare. Fushat e fokusimit janë procesi i integritetit në BE, normalizimi i marrëdhënieve me Serbinë dhe përpjekjet e vazhduara për të arritur njohje ndërkombëtare. Kjo agjendë politike shumë e ndjeshme nganjëherë i hedh hije nevojave për zhvillim dhe çështjeve sociale; disa nga të cilat janë theksuar në analizën e kontekstit të PPZH-së. Zbrazëtira veçanërisht shqetësuese janë gjetur në lidhje me rezultatet e tregut të punës për gratë, të rinjtë dhe komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian, në fushat e arsimit dhe fuqizimit ekonomik të grave dhe në mbulueshmëri dhe cilësi të skemave të mbrojtjes sociale përtej intervenimeve në tregun e punës, veçanërisht kur bëhet fjalë për asistencën sociale.

SKZH-ja përfshinë Kapitalin Njerëzor dhe Kohezionin Social ndër katër shtyllat e saj kryesore, por me fokus të veçantë në rritjen ekonomike në vend të mirëqenies integrale të njerëzve në Kosovë. Mbrojtja sociale gjithashtu përmendet vetëm në mënyrë marginale në fushat shqetësuese në Raportin e Progresit për Kosovën të KE-së në vitin 2014. Për këtë arsye UNKT-ja e ka parë si thelbësor fokusin në këto çështje që aktualisht mund të mos konsiderohen si prioritete kryesore politike për leadershipin e sotëm, por megjithatë janë çelës për zhvillimin e qëndrueshëm afatgjatë të Kosovës.

UNKT-ja do të bazohet në zotimet e saja institucionale, do të përfitojë nga ekspertiza e saj teknike për të siguruar qasje të ndërtuar në të drejtat e njeriut dhe do t'i kushtojë vëmendjen e duhur barazisë në skemat e mbrojtjes sociale në Kosovë për të gjitha grupet e përjashtuara nga shoqëria, më konkretisht, për gratë, të rinjtë, personat me aftësi të kufizuara, të kthyerit dhe komunitetet rom, ashkali dhe egjiptian.

Kjo fushë prioritare gjithashtu përmban tri rezultate. Dy rezultatet e para i targetojnë grupet e përjashtuara nga shoqëria dhe synojnë, ndër të tjera, rritjen e qasjes për ata në mundësi të mira punësimit dhe arsim të cilësisë së lartë. Ky rezultat është i lidhur ngushtë me rezultatet e dialogut Post 2015 në Kosovë dhe synon rritjen e llogaridhënies në emër të autoriteteve në Kosovë për përmirësimin e qasjes në mundësi të mira punësimit për të rinjtë dhe gratë (duke përfshirë ndërmarrësin dhe vetëpunësimin) dhe në arsim të mesëm për vajzat dhe romët, ashkalitë dhe egjiptianët.

UNKT-ja synon të punojë në të dy nivelet, atë qendror dhe atë lokal, së bashku me autoritetet, shoqërinë civile dhe drejtpërdrejt me komunitetet për të përforcuar lidhjet ndërmjet këtyre niveleve. Më konkretisht, në nivel qendror në kuadër të kornizës tashmë ekzistuese të politikave, UNKT-ja synon të kontribuojë në procese planifikimi, monitorimi dhe raportimi më të hapura dhe me më shumë pjesëmarrje, duke fuqizuar kapacitetet për detyrimin e të drejtave themelore të punës, si dhe shqyrtimin e politikave dhe përshtatjet që integrojnë opinionet nga shoqëria civile dhe nga komunitetet. Në nivelin lokal, synimi është përkrahja e zhvillimit dhe implementimit të planeve multi-sektoriale të veprimit për të implementuar strategjitë në dispozicion për punë dhe arsim, duke u fokusuar në ngritjen e potencialit lokal ekonomik dhe avancimin e ofrimit të shërbimeve për të gjitha grupet e përjashtuara nga shoqëria, me vëmendje të veçantë tek gratë dhe të rinjtë. Komunikimi dhe koordinimi ndërmjet këtyre niveleve do të integrohet në strategjitë për implementim.

Rezultati i dytë e plotëson të parin duke u fokusuar në fuqizimin ekonomik të grave; një nga grupet e popullatës me nivelin më të lartë të papunësisë dhe mos-aktivitetit dhe me vështirësitë më të mëdha në fillimin dhe mbajtjen e biznesit. Rezultati i dytë shkon përtej fuqizimit ekonomik të grave përmes politikave dhe programeve të punësimit. Aty shikohet ana e duhur e bartësit duke përkrahur më shumë gra në Kosovë që gjithnjë e më shumë të gëzojnë të drejtat e plota ekonomike, duke përfshirë trashëgiminë e barabartë, zhvillimin e biznesit dhe pjesëmarrjen në tregun e punës. UNKT-ja do të monitorojë implementimin e ligjit për trashëgimi, përmes të cilit gratë dhe burrat kanë të drejta të barabarta në trashëgimi. Gjithashtu do të trajtojë edhe nivelin e lartë të mos-aktivitetit tek gratë duke adresuar barrierat kyçe për pjesëmarrje më të madhe në tregun e punës, duke shqyrtuar rolet gjinore, dispozitën për pushim të lehonisë, si dhe politikën sociale që mund të ndihmojnë gratë me përgjegjësi familjare dhe përkujdes për fëmijë. Strategjitë për arritjen rezultatin e pritur përfshijnë partneritetin e fortë me OSHC-të që merren me çështjet që lidhen me gratë, si dhe programin e përbashkët të UNKT-së dhe përpjekjet e përbashkëta për advokim.

Rezultati i tretë i pritur në nivel të rezultateve në kuadër të fushës prioritare Gjithëpërfshirja

Sociale është përmirësimi i kapaciteteve të autoriteteve për të siguruar qasje të barabartë dhe të duhur në skemat gjithëpërfshirëse sociale dhe në shërbimet sociale për të gjitha grupet e përjashtuara nga shoqëria në Kosovë. Në veçanti, synimi është që të punohet drejt rritjes së nivelit të mbulueshmërisë dhe përfitimit nga asistencë sociale. Për të arritur këtë, UNKT-ja do të advokojë për një reformë të përgjithshme të Regjimit të Mbrojtjes Sociale në Kosovë. Ajo gjithashtu do të sjellë në vëmendje nevojën për të përfshirë perspektivën

e mirëqenies sociale në agjendën më të gjerë politike dhe në alokime më të larta buxhetore për asistencë sociale bazuar në kontroll të nevojave. Në nivel lokal, UNKT-ja do të punojë me autoritetet, shoqërinë civile dhe komunitetet për të zhvilluar plane të veprimit të bazuara në dëshmi për të përmirësuar performancën institucionale kur bëhet fjalë për shërbimet që u jepen grupeve më të përjashtuara nga shoqëria në Kosovë nga Qendrat për Punë Sociale në komunat e zgjedhura.

Fusha prioritare 3: Mjedisi dhe shëndeti

Rezultati 3.1: Autoritetet kosovare kanë avancuar mekanizmat bazuar në dëshmi për planifikimin, implementimin dhe monitorimin e ndikimeve mjedisore në shëndet.

Rezultati 3.2: Autoritetet kosovare kanë përmirësuar mbulueshmërinë e shërbimeve themelore shëndetësore cilësore të drejta për Shëndetin Maternal, Neonatal, shëndetin e fëmijës dhe atë reproduktiv (SHMFR) dhe Sëmundjet e pa-komunikueshme (SPK).

Rezultati 3.3 Më shumë njerëz marrin sjellje që janë të shëndetshme dhe që rrisin rimëkëmbshmërinë ndaj rreziqeve potenciale nga ndotja mjedisore, fatkeqësitë natyrore dhe ndryshimet klimatike.

Nën fushën e tretë prioritare – Mjedisi dhe shëndeti – UNKT-ja do të mbështetet në punën e saj të mëhershme për të vazhduar trajtimin e përcaktuesve social të shëndetit në Kosovë, duke përfshirë disa nga kushtet më të këqija mjedisore në Evropë. Sipas kornizës së politikave Shëndeti 2020 dhe strategjisë në përgjithësi dhe strategjive përkatëse sektoriale në Kosovë në veçanti, UNKT-ja do të punojë me autoritetet në Kosovë për të fuqizuar kapacitetet e tyre institucionale për planifikim të bazuar në evidencë, implementim dhe monitorim të ndikimit mjedisor në shëndet, si dhe për të përmirësuar mbulueshmërinë e shërbimeve cilësore dhe të drejta në fushën e SRH-së dhe NCD-së. UNKT-ja më tej pret të adresojë disa sfida që lidhen me sjelljet e që ndikojnë në shëndetin e popullatës në Kosovë, si dhe rimëkëmbshmërinë e tyre nga rreziqet potenciale nga ndotja e mjedisit, fatkeqësitë dhe ndryshimi klimatik.

Ashpërsia e kushteve mjedisore në Kosovë dhe lidhja e tyre me mirëqenien e popullatës së saj, si dhe me mundësitë e jetesës, është shumë shqetë-

suese për UNKT-në. Kështu, UNKT-ja u pajtua që të vejë theks të madh në këtë fushë prioritare duke pasur parasysh komplementaritetin e saj me SKZH-në dhe procesin e integritit evropian; si dhe duke pasur parasysh harmonizimin me Shëndeti 2020; kornizën e politikave dhe strategjinë për rajonin Evropian të OBSH-së.

Ndryshimi Mjedisor dhe Klimatik, si dhe shëndeti, për një kohë të gjatë janë konsideruar si çështje globale në të cilat KB-ja luajnë rol të rëndësishëm. Edhe pse këto tema nuk janë përfshirë në mënyrë eksplicite ndër prioritetet kryesore për lider-shipin në Kosovë, UNKT-ja e pranon që ato janë në radar të secilës palë kyçe të interesit në këtë territor. Duke u bazuar në mandatet e saj globale, me qasje në ekspertizë teknike, UNKT-ja është e pozicionuar mirë për të punuar me partnerët e saj në monitorimin dhe vlerësimin e kushteve mjedisore dhe pasojat e tyre në mirëqenien e personave që jetojnë në territorin e Kosovës, si dhe për të fuqizuar kapacitetet e autoriteteve në

41 Raportet e shqyrtimit vjetor do të përshkruajnë përfundimet dhe rezultatet faktike të aktiviteteve kryesore të shfaqura krahas atyre të specifikuar në plane të punës, si dhe kontributin e tyre për arritjen e përfundimeve të PPZH-së. Gjatë shqyrtimeve vjetore, UeA-të do të marrin vendime nëse ka nevojë të rishikohet strategjia PPZH, rezultatet apo indikatorët

Kosovë. UNKT-ja gjithashtu ka përvojë dhe ekspertizë të mirë në vend në Ballkanin Perëndimor dhe në Kosovë përmes implementimit të një numri të projekteve në fushën e Mjedisit dhe Mjedisit e Shëndetit që nga viti 1999.

Meqenëse disa nga nivelet e morbiditetit dhe vdekshmërisë vlerësohet se janë të lidhura drejtpërdrejt apo në mënyrë të tërthortë me kushtet mjedisore në Kosovë, UNKT-ja do të punojë në nivel të politikave për të promovuar qasje multi-sektoriale për sfidat e ardhshme dhe do të advokojë për një pronësi më të fortë të Agjencisë së Shëndetit Mjedisor në nivelet qendrore dhe lokale. Për këtë qëllim dhe në pajtueshmëri me përfundimet e raportit për dialogun Post 2015, UNKT-ja do të fuqizojë OSHC-të që të ngritin shqetësimet e tyre dhe që të përfaqësojnë komunitetet lokale pranë autoriteteve. Më konkretisht, ndryshimi i prituri në kuadër të kësaj fushe të tretë prioritarë është realizimi i mekanizmave të avancuar për planifikim të bazuar në evidencë, implementim dhe monitorim të ndikimit mjedisor në shëndet. UNKT-ja do të ofrojë asistencë teknike për autoritetet dhe brenda Sistemit Informativ Shëndetësor për t'u siguruar se këta mekanizma janë në harmoni me standardet ndërkombëtare. UNKT-ja, për më tepër, do të ofrojë ngritje kapacitetesh për autoritetet duke përkrahur ushtrimet e tyre të para të raportimit dhe hulumtimit për vlerësimin e ndikimit të kushteve mjedisore në çështjet e caktuara shëndetësore.

Rezultati i dytë i prituri në kuadër të kësaj fushe prioritarë është promovimi i ndryshimit në aspektin e performancës institucionale të autoriteteve shëndetësore në lidhje me mbulueshmërinë dhe cilësinë e shërbimeve thelbësore të drejta në fushën e SRH-së dhe SJK-ve. UNKT-ja do të mbështesë Ministrinë e Shëndetësisë dhe institucionet tjera përkatëse në ngritjen e kapaciteteve për siguri të cilësisë, identifikimin e barrierave për paanshmëri, dhe trajnimin e ofruesve të shërbimeve shëndetësore. UNKT-ja gjithashtu do të advokojë për rritjen e përfshirjes së grupeve të përjashtuara nga shoqëria në sistemin e sigurimit shëndetësor.

Në pajtueshmëri me synimin e përgjithshëm të trajtimit të përcaktuesve social të shëndetit në Kosovë, ndryshimi i tretë i prituri në fushën prioritarë Mjedisi dhe Shëndeti, lidhet me ndryshimin e sjelljes (promovimin e stilit më të shëndetshëm të jetesës) dhe të drejtat përSHSR, dhe rritjen e vetëdijes në nivel lokal për rreziqet potenciale nga ndotja mjedisore, fatkeqësitë dhe ndryshimi klimatik bazuar në raportet për rrezikun mjedisor të UN Habitat. Në kuadër të një kornize më të gjerë të ZRRF-së dhe sipas udhëzimit nga Korniza Sendai për ZRRF 2015-2030, UNKT-ja në partneritet me OSHC-të lokale, do të zhvillojë programe edukative të bazuara në komunitet, si dhe të bazuara në shkolla, për rritjen e rimëkëmbshmërisë nga këto rreziqe potenciale.

4. Implementimi i PPZH-së

4.1 Strukturat implementuese dhe mbikëqyrëse të PPZH-së

Strukturat implementuese dhe mbikëqyrëse të PPZH 2016-2020 të UNKT-së bazohen në plat-

format ekzistuese për koordinim dhe bashkëpunim të sistemit të KB-së në Kosovë tani.

UNKT-ja bashkon të gjitha Agjencitë, Fondet dhe Programet e KB-së të pranishme në Kosovë dhe koordinohet nën patronazhin e UNDC-së. UNKT-ja në nivel të Udhëheqësve të Agjencive (UeA) do të ofrojë udhëzim strategjik, koordinim të përgjithshëm dhe mbikëqyrje të implementimit të PPZH 2016-2020 të UNKT-së. Ata do të angazhohen në një proces shqyrtimi vjetor të progresit të implementimit të PPZH-së në konsultim të ngushtë me homologët në nivel të lartë. Ky shqyrtim do të adresojë statusin e përgjithshëm të implementimit, duke përfshirë ndryshime në nivel të rezultateve dhe nivel të përfundimeve. UeA-të gjithashtu do të promovojnë harmonizimin me

inicativat individuale të agjencive dhe prioritetet e politikave. Takimet shtesë periodike me autoritetet, shoqërinë civile dhe palët tjera të interesit nga komuniteti ndërkombëtar do të mbahen sipas nevojës për të promovuar harmonizimin me prioritetet zhvillimore kosovare dhe për të përkrahur koordinimin e udhëhequr nga Kosova të aktiviteteve zhvillimore.

Në nivel operativ, struktura implementuese do të ndjekë elementet dalluese të tri fushave prioritare: (1) Qeverisja dhe Sundimi i Ligjit; (2) Gjithpërfshirja Sociale; dhe (3) Mjedisi dhe Shëndeti. Tri Grupe për Prioritete të PPZH-së, të kryesuar dhe bashkë-kryesuar nga UeA-të dhe me pjesëmarrje të personelit të UNKT-së në nivel teknik do të themelohen për të implementuar iniciativat strategjike sipas secilës fushë prioritare. Këto Grupe për Prioritete do të bashkojnë anëtarët e UNKT-së me angazhimin më të madh në secilën fushë përkatëse dhe ata do të jenë përgjegjës për planifikim, implementim dhe monitorim të iniciativave strategjike nën secilën fushë prioritare. Për më tepër ata do të jenë përgjegjës për mobilizimin e përbashkët të resurseve dhe koordinimin me partnerët e jashtëm: autoritetet në Kosovë, shoqëria civile dhe komuniteti ndërkombëtar. Sipas parimeve të përgjithshme të promovimit të pronësisë vendore dhe qëndrueshmërisë, secili Grup për Prioritet do të diskutojë dhe do të vendosë për strategjitë e implementimit; kryesisht përmes programit të përbashkët dhe advokimit të përbashkët, për secilën iniciativë strategjike në kuadër të fushave përkatëse. Strategjitë e implementimit do të bazohen në mësimet e nxjerra dhe nga iniciativat e përbashkëta në progres nga PPZH-ja e ciklit 2011-2015.

Grupet për Prioritete do të takohen së paku tre herë në vit, apo sipas nevojës, për të mbikëqyrur progresin në lidhje me rezultatet e gjeneruara nga iniciativat strategjike në kuadër të fushës së tyre përkatëse prioritare. Takimi i parë i vitit do të fokusohet në shqyrtimin dhe aprovimin e iniciativave strategjike dhe planeve të punës. Shqyrtimet e mesit të vitit do të fokusohen në vlerësimin e progresit, identifikimin e fyteve të ngushta eventuale dhe vendosjen për zgjidhjet e mundshme. Në shqyrtimet e fundvitit do të kon-

trollohen arritjet në nivel të rezultateve dhe do të monitorohet progresi drejt arritjes së përfundimeve të PPZH-së.

Anëtarët e Ekipit të Menaxhimit të Operimeve (EMO) do të ofrojnë përkrahje për harmonizimin e operimeve biznesore të nevojshme për të dhënë rezultatet e Grupeve për Prioritete të PPZH-së. Kapacitetet ekzistuese të EMO-s do të përdoren për udhëzimin e përgatitjes së elementeve BOS të cilat janë vendosur dhe ndjekur nga aktivitetet prototip të organizuara nga UNDC-ja. Të përkrahur nga UeA-të ata do të gjejnë zgjidhje të përbashkëta për programe/projekte/aktivitete më efikente në kosto, më efektive dhe me cilësi më të lartë dhe do të promovojnë këto përmes advokimit dhe përmes ekipeve për komunikim.

Përveç kësaj, UNKT-ja do të vazhdojë pjesëmarrjen e saj aktive në grupe tematike të ndërthurura e më të gjera që përkrahin koordinimin nëpër OSHC-të dhe komunitetin ndërkombëtar: Grupi i Sigurisë dhe Gjinator, i përkrahur nga UNWomen; dhe Grupi Kontaktues për të Drejta të Njeriut, i përkrahur nga UNMIK-u. Përveç kësaj, UNMIK-u do të vazhdojë të kontribuojë me resurset e veta në implementimin e mandatit të vet, disa nga të cilat përkrahin me fushat prioritare të UNKT-së.

PPZH-ja do të drejtohet me plane dy –vjeçare për secilën Fushë Prioritare të PPZH-së të përgatitur nga Grupi përkatës për Prioritete, në konsultim me palët e interesit në të gjitha nivelet. Ky plan do të përfshijë rezultatet që duhen arritur, indikatorët, aktivitetet e planifikuara, buxhetet dhe partnerët përgjegjës. Këto grupe, të udhëhequra nga UeA-të dhe partnerët e jashtëm, do të përgatisë, përcjellë dhe përditësojë planet e punës, dhe do të raportojë lidhur me progresin krahas aktiviteteve të planifikuara dhe rezultateve, do të identifikojë mësimet e nxjerra, praktikat e mira dhe përshtatjet e nevojshme të rezultateve të përgjithshme, strategjive dhe alokimeve të resurseve. Kryesuesi i secilës fushë prioritare do të përmbushë funksionin e koordinimit dhe udhëheqjes në emër të UNKT-së. Zyra e UNDC-së merr pjesë në takime të Grupit për Prioritete dhe përkrahë pjesëmarrjen dhe angazhimin e agjencive jorezidente dhe atyre me bazë në rajon.

42 Siç është përmendur në Seksionin 4.1, Grupet për Prioritete do të takohen së paku tre herë në vit për të shqyrtuar progresin e implementimit dhe kufizimet krahas rezultateve të planifikuara dhe do të identifikojnë çështjet kyçe për ngritje në nivel UeA-ve. Për shifra të sakta, ju lutem referohuni tek Korniza e Rezultateve në Shtojcën 1.

Të gjitha rezultatet do të promovohen përmes fushatave të advokimit ku përfshihen mediet dhe mjetet tjera për advokim social. Platformat interaktive do të përdoren për shkëmbimin e informatave dhe njohurive për të gjitha arritjet që kanë ndikim dhe që sjellin ndryshime në indikatorët e zhvillimit dhe në realizimin e standardeve të drejtave të njeriut.

4.2 Monitorimi dhe vlerësimi

Plani i Monitorimit dhe Vlerësimit (MeV), bazuar në standardet dhe praktikën e KB-së dhe duke u bazuar në Matricën e Rezultateve në Shtojcën 1 dhe në planet përkatëse të punës për secilën fushë prioritare, do të zhvillohet si vegël kyçe për të monitoruar dhe vlerësuar progresin e bërë në implementimin e PPZH 2016-2020 të UNKT-së. Të drejtat Gjinore dhe Njerëzore do të përfshihen gjithashtu në planin e MeV-së si dhe monitorimi i ndikimeve të paqëndrueshme në grupet e synuara dhe ato të pasynuara. Qëllimi kryesor i planin të MeV-së është që t'i shërbejë si vegël menaxhimi për UeA të UNKT-së dhe Grupin për Prioritete dhe për të lehtësuar llogaridhënien interne brenda sistemit të KB-së dhe llogaridhënien e jashtme për autoritetet, shoqërinë civile dhe komunitetin ndërkombëtar në Kosovë. Plani i MeV-së do të detajojë audiencën e synuar dhe përdorimin e informatave që do të gjenerohen nga sistemi i MeV-së. Ai gjithashtu do të specifikojë mjetet për grumbullimin e të dhënave dhe kriteret në nivel të rezultateve dhe përfundimeve, burimet dhe rrjedhën e informatave (shih Figurën 3 më poshtë) dhe mjetet e raportimit e periodat e raportimit.

Në nivel të rezultatit, grupet për prioritete do të mbështeteshin në informatat e ofruara në raporte lidhur me implementimin e secilës iniciativë strategjike, ndërsa në nivel të përfundimit, grupet për prioritete do të koordinonin grumbullimin e të dhënave me autoritetet përkatëse dhe me burimet tjera të të dhënave siç është përcaktuar në Matricën e Rezultateve.

Plani i MeV-së gjithashtu do të përfshijë detaje shtesë lidhur me procesin e vlerësimit të PPZH 2016-2020 të UNKT-së. Përgjithësisht, kah fundi i periudhës së implementimit do të bëhet përpilimi i një raporti të jashtëm për rëndësinë, efikasitetin, efikasitetin, ndikimin dhe qëndrueshmërinë e PPZH 2016-2020 të UNKT-së.

Kur bëhet fjalë për specifikat e raportimit, plani i MeV-së do të përmendë lidhjet me kërkesat tjera të KB-së për raportim. Për shembull, Korniza e Rezultateve të PPZH 2016-2020 të UNKT-së nuk përfshinë indikatorët për monitorimin e arritjes së draft OZHQ-ve, por përfshinë referencat për OZHQ-të përkatëse për secilën fushë prioritare. Plani i MeV-së gjithashtu do të ketë lidhjen me raportin vjetor të UNDC-së.

Plani i MeV-së gjithashtu ka lidhjet me strategjinë e komunikimit, e cila do të zhvillohet për të inkurajuar sinergjinë komunikuese për çështjet me shqetësim të përbashkët të identifikuar në PPZH 2016-2020 të UNKT-së. Ai gjithashtu do të ofrojë njohuri për ndarjen e arritjeve të indikatorëve zhvillimorë dhe standardeve të drejtave të njeriut. Plani i komunikimit do t'i kushtojë vëmendje të veçantë përdorimit të teknologjive të reja informative dhe medieve sociale dhe sigurimit që zëri i grupeve të përjashtuara nga shoqëria në Kosovë të dëgjohet. Plani i komunikimit do të zhvillohet dhe implementohet në koordinim të ngushtë me ekspertët për komunikim të UNKT-së dhe pikat e kontaktit.

4.3 Plani i financimit

Të besuarit në rëndësi strategjike të iniciativave të përfshira në PPZH 2016-2020 të UNKT-së, UNKT-ja është e përkushtuar për dedikimin e resurseve të brendshme njerëzore dhe financiare drejt implementimit të saj. Kostoja indikative për arritjen e rezultateve të pritura është vlerësuar të jetë rreth 33,335,000 \$. Shpërndarja e resurseve sipas tri fushave prioritare është si në vijim:

Fusha prioritare 1:

Qeverisja dhe Sundimi i Ligjit: 15,585,000\$(47%)

Fusha prioritare 2:

Gjithëpërfshirja sociale: 11,100,000\$(33%)

Fusha prioritare 3:

Mjedisi dhe shëndeti: 6,650,000\$(20%)

UNKT-ja tashmë ka alokuar, me përkrahjen e partnerëve të saj, afërsisht 17,790,000 \$ për implementimin e iniciativave strategjike të përfshira në PPZH, duke lënë mangësi indikative prej rreth 15,545,000 \$. UNKT-ja do të kërkojë të nxisë financimin përmes përpjekjeve të koordinuara për mobilizim të resurseve brenda dhe jashtë Kosovës.

4.4 Advokimi për komunikimin e rezultateve të PPZH-së

Komunikimet e brendshme dhe të jashtme strategjike në bazën e përcaktuar në PPZH-në e UNKT-së do të sigurojnë që personeli i UNKT-së, partnerët dhe publiku i synuar të jenë të informuar lidhur me sfidat në zhvillim dhe prioritetet në Kosovë në të cilat UNKT-ja është duke punuar dhe duke vepruar si një. Komunikimet e brendshme do të ndihmojnë në krijimin e përkushtimit të personelit të KB-së lidhur me rezultatet dhe strategjitë e pritura të PPZH-së së KB-së.

Fokusimi do të jetë në vënien e theksit në nevojat shtytëse dhe sfidat për zhvillim në Kosovë si dhe në sensibilizimin për obligimet lokale dhe ndërkombëtare të Kosovës. Duke përfituar nga kryerja e dy fazave të konsultimeve Post 2015 në Kosovë që nga viti 2013, fokusi i përpjekjeve të përgjithshme të advokimit do të jetë në rritjen e mundësive për skema më të mira të mbrojtjes sociale dhe për llogaridhënie më të madhe nga institucionet kosovare. Mesazhi global që lidhet me promovimin e objektivave zhvillimore të ardhshme do të integrohet nëpër Rezultatet e PPZH-së.

Grupi Komunikues i UNKT-së përbehet nga Ekspertë Komunikimi/Pika Kontaktuese nga Agjencitë e KB-së, i kryesuar nga ekipi DCO i KB-së i drejtuar nga DC-ja dhe Udhëheqësit e Agjencive të KB-së. Ky grup do të ofrojë të gjithë përkrahjen e nevojshme për advokim për UNKT-në për aktivi-

tetet e planifikuara të grupit dhe rezultatet. Kjo do të kërkojë krijimin e hapësirës publike për debate për politika dhe arritje të konsensusit për çështjet prioritare ekzistuese dhe ato që paraqiten në të cilat do të punojë UNKT-ja.

Përfshirja e UNKT-së në punën e Grupeve për Rezultate dhe takime dhe ngjarje tjera domethënëse i mundëson asaj kuptimin e plotë të rezultateve dhe strategjive të PPZH-së së KB-së dhe që të ofrojë përkrahje të mirinformuar në komunikim me partnerët lokal, UNKT-në dhe personelin e Agjencive të KB-së. Grupet për Rezultate bëjnë lajmërimet e nevojshme lidhur me pikat e referimit të rezultateve dhe i ofron grupit materialet dhe informatat për të komunikuar rolin e sistemit të KB-së dhe mënyrën se si është duke kontribuar në arritjen e përfundimeve të PPZH-së.

Grupi i Komunikimit i KB-së gjithashtu do të ndihmojë anëtarët e UNKT-së që të përcjellin mesazhet e përbashkëta të advokimit në forma të ndryshme duke përdorur mjete të ndryshme dhe të avancuara të advokimit. Grupi do të përgatisë dhe implementojë Strategjinë më të Detajuar të Komunikimit të KB-së apo planin e detajuar të Veprimit që do të përshtatet konkretisht për komunikimin dhe advokimin e përbashkët të UNKT-së. Resurset për aktivitetet e përbashkëta të komunikimit do të ofrohen përmes modalitetit të ndarjes së kostos dhe si përpjekje të përbashkëta për mobilizim të resurseve.

Referencat

Banka Qendrore e Kosovës:Raporti Vjetor për2013;qershor2014

Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik:Raporti për Gjendjen Epidemiologjike për HIV/AIDS/STInë Kosovë për vitin 2014, Prishtinë janar2015

ASK:Studimi Demografik, Social dhe i Shëndetit Reproductiv (DHS)në Kosovë; nën.2009

ASK:Regjistrimi i Popullsisë dhe Banesave në Kosovë; 2011

ASK:Migracioni Kosovar; prill 2014

ASK:Regjistrimi i Popullsisë dhe Banesave në Kosovë 2011

ASK:Anketa e Grupimeve të Treguesve të Shumëfishtë(MICS)2013-2014;Oct. 2014

ASK:Komunitetet RomAshkalidheEgjiptiannë Kosovë:Anketa e Grupimeve të Treguesve të Shumëfishtë (MICS)2013-2014;tet.2014

ASK/BB:Varfëria në republikën e Kosovës në vitin 2011;mars2013.

ASK/BB/UNDP:Rezultatet e Anketës së Fuqisë Punëtore në Kosovë 2013;korrik 2014.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT):Indikatorët e Arsimit në Kosovë, 2009/10,2010/11dhe2011/12; qershor2013

Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor/Agjencia Kosovare për Mbrojtje të Mjedisit (KEPA): Raport mbi gjendjen e mjedisit 2011-2012;2013

Ministria e Shëndetësisë:Raporti për Gjendjen Perinatale në Kosovë2013,Prishtinë,maj2014

Zyra e Kryeministrit /AGA:Pjesëmarrja, roli dhe pozita e grave në institucionet qendrore dhe lokale dhe në partitë politike në Kosovë;tet.2014

OrgutConsultingAB:Profili Gjinor i Vendit:analizë e dallimeve gjinore në të gjitha nivelet në Kosovë; prill2014

UNICEF:Studimi i nivelit bazë për dhunën në familje dhe dhunën e bazuar në gjini ;2013

UNICEF:Dëmi i qetë –raport për vlerësimin e gjendjes së shëndetit të fëmijëve të riatdhesuar;mars 2012

Shkolla për Biznesi, Ekonomi dhe Drejtësi: Analiza e Mjedisit dhe Klimës në Kosovë;mars2008

UNODC:Korrupsioni në Kosovë:Mitosja siç është provuar nga popullsia;2011

UNODC/ASK:Biznesi, korrupsioni dhe krimi në Kosovë –ndikimi i mitosjes dhe krimeve tjera në ndër-marrjet private; 2013

Banka Botërore:Analiza Mjedisore e Vendit – Kosova; janar2013

Banka Botërore:Profili i vendit – Kosova 2013; Vargu i anketimit të ndërmarrjeve

Shtojca 1: Matrica e rezultateve të PPZH-së së KB-së 2016-2020

Fusha prioritare 1: Gëverisja dhe sundimi i ligjit

OZHQ - të relevante: Objektiva 1. Dhënia fund varfërisë kudo; Objektiva 5. Arritja e barazisë gjinore dhe fuqizimi i të gjitha grave dhe vajzave; Objektiva 10. Zvogëlimi i pabarazive brenda shtetit dhe ndërmjet shteteve; Objektiva 16. Promovimi i shoqërive paqësore dhe gjithëpërfshirëse për zhvillim të qëndrueshëm, ofrimi i qasjes në drejtësi për të gjithë dhe krijimi i institucioneve efikase, llogaridhënëse dhe gjithëpërfshirëse në të gjitha nivelet.

Rezultatet	Indikatorët, Niveli bazë, Synimi	Mënyrat për verifikim	Rreziqet dhe supozimet	Gjithsej resurse indikative	Resurset në dis - pozicion	Hendeku indikativ
<p><i>Rezultati 1.1: Sistemi dhe institucionet për Sundim të Ligjit janë të qasshme për të gjithë dhe veprjnë në një mënyrë më efikase dhe më eficiente.</i></p> <p><i>Agjencitë pjesëmarrëse të KB-së: UNDP, UNICEF, UNODC, UNWOMEN, UNFPA</i></p>	<p>1.1.1. Indikator: Numri i njerëzve që marrin asistencë ligjore falas të ndarë sipas gjinisë dhe popullatës jo - shumicë</p> <p>Niveli bazë: 2900 pranojnë ndihmë juridike (30% gra/30% minoritete) (2014)</p> <p>Synimi: 3500 pranojnë (45% gra / 40% minoritete) deri në vitin 2020</p>	<p>Agjencia për Ndihmë Juridike Falas, Raporti vjetor; (UNDP)</p>	<p>Supozimet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Agjencia për ndihmë juri-dike falas do të rrisë kapacitetet për ofrimin e shërbi-meve për qytetarët. - Autoritetet mbesin të përkushtuara për implementimin e Strategjisë Kosovare për Gjyqësorin. <p>Rreziqet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Agjencia për ndihmë juri-dike falas nuk garanton qëndrueshmëri të të gjitha zyrave. - Mungesa e vendimeve gjyqësore në kohë, procedime të zgjatura gjyqësore dhe grumbullimi aktual i lëndëve do të pengojnë qasjen sub-stanciale në drejtësi. 	\$2,100,000	\$1,235,000	\$865,000
<p>1.1.2. Indikator: Eficienca e gjykatave themelore: rastet e zgjidhura / rastet e reja të sjella</p> <p>Niveli bazë: 84% (2013)</p> <p>Synimi: 94% deri në vitin 2020</p>	<p>Këshilli Gjyqësor i Kosovës, Raporti vjetor (UNDP)</p>	<p>Këshilli Gjyqësor i Kosovës, Raporti vjetor (UNDP)</p>				

44 Agjencitë e KB-së që janë specifikuar në Mënyrat për verifikim janë përgjegjëse për mbledhjen e të dhënave, matjen dhe ndërlidhjen me agjencitë tjera të KB-së për progresin e indikatorëve (duke përfshirë Nivelet bazë dhe synimet).

45 Anketimi kërkon respondentë që janë ekspert me njohuri të specializuara lidhur me zbatimin e ligjit, gjykatat, prokurinë, mbrojtjen penale, korrigjimet, drejtësinë për të mitur apo të drejtat e njeriut në kontekstin në fjalë. Përfuturit gjithashtu do të përfshihen në anketim. Më shumë informata lidhur me Anketimin nga ekspertët mund të gjenden në raportin për Indikatorët për Sundimin e Ligjit të Kombeve të Bashkuara. context. Beneficiaries will be also included in the survey. More information about the Expert Survey can be found in the report on The United Nations Rule of Law Indicators.

1.1.3 Indikator: % e fëmijëve që kalojnë më shumë se 6 muaj në para-gjykim / paraburgimi para gjyqimit. Niveli bazë: 8% (2014) Synimi: 0% deri në vitin 2020	Shqyrtimi i brendshëm i Raporteve vjetore nga Shërbimi Korrektues i Këshillit Gjyqësor të Kosovës; (UNICEF)					
1.1.4 Indikator: Rezultati mesatar i ekspertëve për vlerësimin e politikës kompetente për reagim ndaj paraqitjes së rasteve të dhunës në familje paraqitjes së rasteve të dhunës në familje Niveli bazë: Deri në korrik (2015) Synimi: Deri në korrik (2020)	Anketimi nga ekspertët (UNWOMEN)					
1.1.5 Indikator: Numri i mekanizmave funksional referues të cilët ofrojnë shërbime dhe përkrahje për të mbijetuarit e dhunës seksuale të ndërlidhur me konfliktin Niveli bazë: 0 funksionale (2014) Synimi: 3 mekanizma referues funksional deri në vitin 2019	Raportet e MPMS-së Raportet për implementimin e Planit të Veprimit të RKSKB 1325 për Kosovën (UNWOMEN)					
1.1.6 Indikator: % e të rriturve që kanë ekspozim të drejtpërdrejt apo të tërthortë ndaj përvojës së mitosjes me zyrtarë publik Niveli bazë: 9.4% (2012) Synimi: 6.4% deri në vitin 2020	Shqyrtimi diagnostiko për UNCAC Raportet Tematike (UNODC)					

46 Rezultati mesatar i ekspertëve relevant në shkallën prej 4 pikësh që i korrespondojnë katër kategorive të përgjigjes: (4) pajtohem plotësisht; (3) pajtohem pjesërisht; (2) nuk pajtohem; (1) nuk pajtohem aspak në pyetjen se "Deri në ç'shikallë pajtoheni që policia reagojnë në mënyrë kompetente dhe në pajtueshmëri me procedurat e mekanizmit të referimit të rasteve të dhunës në familje (dhuna që paraqitet në familje)?" Më shumë informata mund të gjenden në raportin Indikatorët e Sundimit të Ligjit të Kombeve të Bashkuara

<p>Rezultati 1.2: Shoqëria civile me rrjetë në mënyrë më efektive në dizajnimin e reformave të sundimit të ligjit dhe në mbajtjen e institucioneve relevante përgjegjëse për implementimin e tyre</p> <p>Agjencitë pjesëmarrëse të KB-së: UNDP/UNWOMEN, UNICEF</p> 	<p>1.2.1 Indikator: Niveli i kënaqshmërisë i OSHC-ve me angazhimin në dizajnimin e reformave për sundim të ligjit Niveli bazë: Të vendoset deri në prill (2016) Synimi: Të vendoset deri në (2016)</p> <p>1.2.2 Indikator: Numri i raporteve të monitorimit të performancës të përpiluara dhe të shpërndara nga OSHC - të lidhur me institucionet për sundim të ligjit Niveli bazë: 2 Synimi: 4 deri në vitin 2020</p>	<p>Studimi i ekspertëve (UNDP)</p> <p>Shqyrtimi i brendshëm i raporteve/ Monitorimi/Raportet e Progresit (UNDP)</p>	<p>Supozimet: - Nuk ka rritje të konsiderueshme në përkrahjen për avancim të kapaciteteve të organizatave të shoqërisë civile</p>	<p>\$200,000</p>	<p>\$0</p>	<p>\$200,000</p>
--	--	---	---	------------------	------------	------------------

47 Siç janë Konventa e KB-së në lidhje me Statusin e Refugjatëve dhe në lidhje me Statusin e personave pa statusin të nënshpëtësishë; Parimet drejtuese për zhvendosjet brenda vendit; Protokolli kundër kontrabandës me migrues në tokë, det dhe ajër; Acquis e BE-së për menaxhim të kufirit etj.

<p>Rezultati 1.3: Autoritetet e Kosovës menaxhojnë flukset e përziera të migrimeve më efektshëm në harmoni me standardet ndërkombëtare</p> <p>Agjencitë pjesëmarrëse të KB - së: IOM, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNOPS, UN - Habitat</p>	<p>1.3.1 Indikator: Numri i institucioneve të nivelit qendror dhe lokal që aplikojnë treguesit nga të dhënat për popullsinë dhe profilin e migrimit në vendim - marrjet e tyre për politika.</p> <p>Niveli bazë: 6 Gendrore / O Komunal (2014)</p> <p>Synimi: 9 Gendrore (MCR, MPB, MD, MPMS, MEI, MFA, MASHIT, MGLA dhe</p>	<p>Monitorimi i brendshëm/Raportet e progresit (IOM)</p> <p>»</p>	<p>Supozimet: - Harmonizimi me Acquis të BE - së vazhdon</p> <p>Rreziku: - Rritje e shpejtë në flukset e migrimit</p>	<p>\$13,285,140</p>	<p>\$11,551,020</p>	<p>\$1,734,112</p>
<p>1.3.2 Indikator: % e personave në nevojë për mbrojtje ndërkombëtare të referuara tek mekanizmat adekuat mbrojtës të ndarë sipas gjinisë</p> <p>Niveli bazë: 70% (2014)</p> <p>(nga të cilët 70% burra; 30% gra)</p> <p>Synimi: 90%</p> <p>(nga të cilët 50% burra; 50% gra) deri në vitin 2020</p>	<p>Monitorimi i brendshëm/Raportet e progresit (UNHCR)</p>					
<p>1.3.3 Indikator: % e familjeve të riatdhësuar në Kosovë që janë përfitues të skemës për përkrahje për të riatdhësuarit</p> <p>Niveli bazë: 70% (2014)</p> <p>Synimi: 90% deri në vitin 2020</p>	<p>Baza e të dhënave e familjeve të riatdhësuar MPB, dhe raportet tremujore të OJQ - së Monitor (UNICEF)</p>					
<p>1.3.4 Indikator: Numri i objekteve funksional të infrastrukturës për menaxhimin e kufirit (IMIK)</p> <p>Niveli bazë: 2 (2014) Synimi: 8 deri në 2020</p>	<p>Monitorimi i brendshëm/Raportet e progresit (UNOPS)</p>					
<p>1.3.5 Indikator: % e vendimeve të marra lidhur me statusin e refugjatit</p> <p>Niveli bazë: 0% (2014) nga aplikimet totale</p> <p>Synimi: 10% deri në vitin 2020 (10% e të gjitha aplikimeve, meshkuj e femra)</p>	<p>Monitorimi i brendshëm/Raportet e progresit (UNHCR)</p>					
<p>Gjithsej fusha prioritare I: Geverisja dhe sundimi i ligjit</p>						

Fusha prioritare 2: Gjithëpërfshirja Sociale

Rezultatet	Indikatorët, Niveli bazë, Synimi	Mënyrat për verifikim	Rreziqet dhe supozimet	Gjithsej resurse indikative	Resurset në dispozicion	Hendeku indikativ
<p><i>Rezultati 2.1: politikat për arsim dhe punësim dhe programet mundësojnë qasje më të mirë në mundësi të mira punësimi për të rinjtë dhe gratë.</i></p> <p><i>Agjencitë pjesëmarrëse të KB-së: UNDP/UN Women, UNICEF, ILO, UNV</i></p>	<p>2.1.1 Indikator: Numri i politikave të reja dhe të rishikuara për të përkrahur mundësitë e punësimi për të rinjtë dhe gratë</p> <p>Niveli bazë: 3 politikat ekzistuese (Politika për bujqësi, Strategjia e MPMS - së 2014-2020, Strategjia për zhvillimin e NVM - ve 2012-2016 (MTI); (2014)</p> <p>Synimi: 4 Politika të zhvilluara dhe 3 Politika ekzistuese të shqyrtuara për përfshirje më të mirë të grave dhe të rinjve deri në vitin 2020</p> <p>2.1.2 Indikator: Numri i grave përfutuese nga masat e politikave për punësim nga MTI-ja, MPMS-ja dhe MBPZHR-ja</p> <p>Niveli bazë: 1.376 (30% nga të gjithë përfutuesit) (MPMS 2014)</p> <p>Synimi: Së paku 2064 deri në vitin 2020 (40% nga të gjithë përfutuesit)</p> <p>2.1.3 Indikator: Norma e kalimit të vajzave në arsimin e mesëm të lartë</p> <p>Niveli bazë: 89% (2014) Synimi: 95% deri në vitin 2020</p> <p>2.1.4 Indikator: Numri i të rinjve (15 - 24) përfutues (të ndarë sipas gjinisë) nga masat e politikave për arsim nga MTI-ja, MPMS-ja, MASHT-i dhe MBPZHR-ja</p> <p>Niveli bazë: 1.353 përfutues (29% nga të gjithë përfutuesit) (32%F) (MPMS2014)</p> <p>Synimi: Së paku 2029 përfutues (40% nga të gjithë përfutuesit) (42%F) (MPMS) deri në vitin 2020</p>	<p>Shqyrtimi i dokumenteve të politikave - Monitorimi i brendshëm/Raportet e progresit (UNDP)</p> <p>Raportet zyrtare të MPMS-së; MTI-së; MBPZHR-së (UNDP)</p> <p>(UNICEF)</p> <p>Raportet zyrtare të MPMS-së; MTI-së; MBPZHR-së, MASHT-it (UNDP)</p>	<p>Supozimet: -Institucionet mbeten të përkushuara për implementimin dhe zgjerimin e politikave për punësim</p> <p>Rreziqet: -Ndryshimi në fokus të institucioneve të Kosovës në fusha tjera prioritare</p> <p>-Rënia e rritjes ekonomike mund të ndikojë në krijim të vendeve të punës.</p>	\$8,700,000	\$2,630,000	\$6,070,000

<p>Rezultati 2.2: Gratë në Kosovë i gëzojnë çdo herë më shumë të drejtat e tyre ekonomike</p> <p><i>Agjencitë pjesëmarrëse të KB - së: UNWOMEN, UNDP, UNW</i></p> 	<p>2.2.1 Indikatorri: Niveli i mos-aktivitetit për gratë Niveli bazë: 79% (2013) Synimi: 60% deri në vitin 2020</p> <p>2.2.2 Indikatorri: Përqindja e pronave në pronësi të grave. Niveli bazë: 6% (2014) Synimi: Së paku 10% deri në vitin 2020</p>	<p>Agjencia për Statistika të Kosovës, Studimi i Fuqisë Punëtore (UNWOMEN)</p> <p>Raporti i Agjencisë Kadastrale të Kosovës Raportet për të drejtat pronësore nga GIZ (UNWOMEN)</p>	<p>Supozimet: - Vazhdimi i trendeve të rritjes së fuqizimit ekonomik të grave</p> <p>Rreziqet: - Ndryshimi në fokus të institucioneve të Kosovës në fusha tjera prioritare - Rezistenca për të ndryshuar normat sociale të ndërlidhura me gjininë - Ndikimi i rritur i ideologjisë radikale</p>	<p>\$2,000,000</p>	<p>\$260,000</p>	<p>\$1,740,000</p>
<p>Rezultati 2.3 : Social protection policies and schemes enable greater benefits and access to social services to the most vulnerable groups⁴⁹</p> <p><i>Participating UN agencies: UNICEF, UNDP, ILO</i></p> 	<p>2.3.1 Indikatorri: % e të varfërve që pranojnë asistencë sociale Niveli bazë: 23% (2009) Synimi: 40% deri në vitin 2020</p> <p>2.3.2 Indikatorri: Shuma (në€) e përfitimeve mujore me para të gatshme për skemat e asistencës sociale për familjet një anëtarëshe Niveli bazë: €40 për familjet një anëtarëshe (2014) Synimi: Së paku €63 (deri në80€) për familjet një anëtarëshe si bazë (UNDPV-lera e Vërtetë e Asistencës Sociale, 2014) deri në vitin 2020</p> <p>2.3.3 Indikatorri: Numri minimal i shërbimeve sociale që ofrohet nga Qendrat për Punë Sociale në komunat e zgjedhura Niveli bazë:3 (2014) Synimi:6deri në vitin 2020</p>	<p>ASK/Studimi Buxhetor i Familjeve (UNICEF)</p> <p>Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale / të dhëna administrative (UNICEF)</p> <p>Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale / të dhëna administrative (UNICEF)</p>	<p>Supozimet: - Institucionet mbeten të përkushtuara për implementimin dhe zgjerimin e mbrojtjes sociale</p> <p>Rreziqet: - Ndryshimi në fokus të institucioneve të Kosovës në fusha tjera prioritare - Rënia e rritjes ekonomike mund të ndikojë në mbrojtjen sociale.</p>	<p>\$400,000</p>	<p>\$100,000</p>	<p>\$300,000</p>
<p>Gjithsej fusha prioritare 2: Gjithëpërfshirja Sociale</p>						
<p>\$11,100,000</p>			<p>\$2,990,000</p>	<p>\$8,110,000</p>		

Fusha prioritare 3: Mjedisi dhe shëndeti

OZHQ-të relevante: Objektivat 3. Sigurimi i jetesës së shëndoshë dhe promovimi i mirëqenies për të gjithë në të gjitha moshat; Objektivat 5. Arritja e barazisë gjinore dhe fuqizimi i të gjitha grave dhe vajzave; Objektivat 11. Bërja e qyteteve dhe vendbanimeve njerëzore gjithëpërfshirëse, të sigurt, të rimëkëmbshme dhe të qëndrueshme

Rezultatet	Indikatorët, Niveli bazë, Synimi	Mënyrat për verifikim	Rreziqet dhe supozimet	Gjithsej resurse indikative	Resurset në dispozicion	Hendeku indikativ
<p><i>Rezultati 3.1-Autoritetet kosovare kanë avancuar mekanizmat për planifikimin e bazuar në dëshmi, implementimin dhe monitorimin e ndikimeve mjedisore në shëndet.</i></p> <p><i>Agjencitë pjesëmarrëse të KB-së: WHO, UNDP, UN-Habitat, UNEP</i></p>	<p>3.1.1 Indikator: Numri i sistemeve monitoruese funksionale që monitorojnë ndikimin mjedisor në shëndet</p> <p>Niveli bazë: 0 (2014)</p> <p>Synimi: 3 sisteme monitoruese (për industrinë ndotëse, vendet industriale të kontaminuara dhe cilësinë e ajrit) janë në harmoni me standardet ndërkombëtare deri në vitin 2020</p> <p>3.1.2 Indikator: Numri i studimeve të kryera nga autoritetet kosovare për vlerësimin e ndikimit mjedisor në rezultatet e caktuara shëndetësore</p> <p>Niveli bazë: 1 studim (2014)</p> <p>Synimi: së paku 2 studime për shëndetin mjedisor dhe 2 për vlerësimin mjedisor deri në vitin 2020</p>	<p>Shqyrtim në nivel ekspertësh i raporteve/ Vlerësimi duke përdorur listë kontrolluese të bazuar në standarde ndërkombëtare (UNDP)</p> <p>Analiza e raporteve të studimeve të kryera - Monitorimi i brendshëm/Raportet e progresit (WHO)</p>	<p>Supozimi:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Shoqëria civile në mënyrë aktive advokon dhe promovon rëndësinë e ndikimit mjedisor në shëndet. -Kosova mbetet e përkushtuar për përmirësimin e ndikimit mjedisor në shëndet. <p>Risk: Rënia e mundshme e interesimit të donatorëve për ndikimet mjedisore në shëndet.</p>	\$1,050,000	\$50,000	\$1,000,000

<p><i>Rezultati 3.2: Autoritetet kosovare kanë përmirësuar mbulueshmërinë e shërbimeve themelore shëndetësore cilësore të drejta për Shëndetin Maternal, Neonatal, shëndetin e fëmijës dhe atë reproduktiv (SHMNFR) dhe Sëmundjet e pa-komunikueshme (SPK).</i></p> <p><i>Agjencitë pjesëmarrëse të KB-së: WHO, UNFPA, UNICEF</i></p> 	<p>3.2.1 Indikator: Përqindja e shpenzimeve nga xhepi nga shpenzimet totale për shëndetësi Niveli bazë: i vlerësuar 30%-50%(2014) Synimi: Përqindja e shpenzimeve nga xhepi nën 20% nga shpenzimet totale për shëndetësi deri në vitin 2020</p> <p>3.2.2 Indikator: Përqindja e fëmijëve në moshën 12-23 muaj të imunizuar me DTP3 Niveli bazë: Kosova 95% dhe rom, ashkali dhe egjiptian 63% (2013-2014) Synimi: Kosova >95% dhe rom, ashkali dhe egjiptian 90% deri në vitin 2020</p> <p>3.2.3 Indikator: Proporcioni i grave në moshën 15-49 vjeçare me lindje të gjallë në 2 vitet e fundit të cilave iu është matur presioni i gjakut dhe kanë dhënë mostrat e urinës dhe të gjakut gjatë shtatzënisë së fundit që ka çuar në lindje të gjallë Niveli bazë: 81% (2014) Synimi: së paku 90% deri në vitin 2020</p> <p>3.2.4 Indikator: Niveli i infektimit brenda spitalor në MNCRH Niveli bazë: 17.4% Niveli i infektimit brenda spitalor (2014) Synimi: 10% Niveli i infektimit brenda spitalor deri në vitin 2020</p> <p>3.2.5 Indikator: Niveli i vdekshmërisë së parakohshme nga sëmundje kardiovaskulare; Niveli bazë: 62,75% (2011) Synimi: 50% deri në vitin 2020</p>	<p>Studimi i buxhetit familjar – anketimi nga ASK/BB (WHO)</p> <p>MICS (UNICEF)</p> <p>MICS (UNFPA)</p> <p>Raporti për kontrollin e infeksioneve nga Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik (WHO)</p> <p>Raportet nga Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik (WHO)</p>	<p>Supozimi: Ministria e shëndetësisë e përkushtuar për të vazhduar me reformimin e sektorit shëndetësor duke përfshirë futjen e fondit për sigurim shëndetësor</p> <p>Rreziku: Mungesa e financimit të mjaftueshëm për shëndetësi të gjithanshme</p> <p>Rreziku 2: Prioritetet e Kosovës nuk janë të favorshme për reformat në shëndetësi</p>	<p>\$2,800,000</p>	<p>\$950,000</p>	<p>\$1,850,000</p>
---	--	--	--	--------------------	------------------	--------------------

<p>Rezultati 3.3 Më shumë njerëz marrin sjellje që janë të shëndetshme dhe që rrisin rimëkëmbshmërinë ndaj rreziqeve potenciale nga ndotja mjedisore, fatkeqësitë natyrore dhe ndryshimet klimatike.</p> <p><i>Agjencitë pjesëmarrëse të KB-së: WHO, UNFPA, UNICEF, UNDP, UNW, UNEP</i></p>	<p>3.3.1 Indikator: Përhapja e përdorimit të duhanit tek të rriturit në moshën 15 vjeç apo më shumë Niveli bazë: 28.4% (W:19.3%, M:34.3% (2013) Synimi: nën 25% (W:16%, M:31%) deri në 2020</p> <p>3.3.2 Indikator: Norma e përhapjes së përdorimit të kontraceptivëve modern Niveli bazë: 13.7% (2013) Synimi: 15.5% deri në vitin 2020</p> <p>3.3.3 Indikator: % e grave të reja dhe burrave të ri në moshën 15 - 24 vjeçare të cilët saktë identifikojnë mënyrat për parandalimin e transmetimit të HIV-it dhe të cilët kundërshtojnë keqperceptimet kryesore për transmetimin e HIV-it Niveli bazë: femra 17.4%, meshkuj 16.8% (2013) Synimi: femra dhe meshkuj së paku 30% deri në vitin 2020</p> <p>3.3.4 Proxy Indikator: Përqindja e publikut të cilët konsiderojnë që mjedisi është jo i shëndetshëm, të ndarë sipas gjinisë dhe përkatësisë etnike Niveli bazë: 43.01% e publikut konsiderojnë që mjedisi është jo i shëndetshëm (femra: 40.78%, meshkuj: 45.90% shqiptarë, 42.30% serb, 63.81% të tjerë, 42%) Synimi: 58% e publikut konsiderojnë që mjedisi në Kosovë është jo i shëndetshëm (femra: 55%, meshkuj: 60%, shqiptarë 47%, serb 70%, të tjerë 57%) deri në vitin 2020</p> <p>3.3.5 Niveli i vetëdijes për rreziqet potenciale nga fatkeqësitë dhe përshtatja ndaj ndryshimit të klimës në lokacionet e përzgjedhura Niveli bazë: Sipas rajoneve ku përmblytet paraqiten më së shpeshti: Mitrovicë/a 49.42% të konsiderohet që ka mundësi të ndodhin. Për tërmete Peja 67.82%, Gjilan 31.2% të konsiderohet që ka mundësi të ndodhin. Synimi: Në Mitrovicë, 65% e konsiderojnë të mundshme vërshimet. Në Pejë dhe Gjilan 77% dhe 41% respektivisht e konsiderojnë të mundshëm ndodhjen e tërmeteve deri në vitin 2020</p>	<p>MICS dhe raportet e IKSHIP - së, anketat (WHO)</p> <p>MISC, DHS (UNFPA)</p> <p>MICS, DHS (UNFPA)</p> <p>Raporti i UNDP - së Pulsi Publik (UNDP)</p> <p>Raporti i UNDP - së Pulsi Publik (UNDP)</p>	<p>Supozimi: OSHC - të vazhdojnë të advokojnë për rëndësinë e sjelljeve të shëndetshme dhe rimëkëmbshmërinë ndaj rreziqeve potenciale mjedisore, fatkeqësitë dhe ndryshimi klimatik.</p> <p>Supozimi: Opinioni publik nuk shqetësohet nga zhvillimet madhore politike dhe ekonomike</p> <p>Rreziku 1: Mungesa e fondeve të mjaftueshme të alokuara nga institucionet e Kosovës për mbajtjen e fushatave gjithëpërfshirëse të sensibilizimit dhe promovimit/edukimit</p>	<p>\$2,800,000</p> <p>\$1,011,900</p> <p>\$1,788,100</p>
<p>Gjithsej fusha prioritare 3: Mjedisi dhe shëndeti</p>		<p>\$6,650,000</p> <p>\$33,335,140</p>	<p>\$2,011,900</p> <p>\$17,787,928</p>	<p>\$4,638,100</p> <p>\$15,547,212</p>
<p>GJIHSEJTI ESTIMATED CDP 2016-2020</p>				

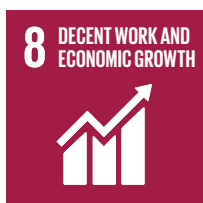
Shtojca 2: Strategjitë sektoriale dhe planet e veprimit me rëndësi për PPZH-në

- Strategjia Kosovare kundër Korrupsionit (2004-2009);
- Plani strategjik për bashkëpunim ndër-ministror në luftën kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit (2013-2015);
- Strategjia kombëtare e Republikës së Kosovës kundër Krimit të Organizuar (2009-2012);
- Strategjia dhe Plani i Veprimit për Luftën kundër trafikimit të drogës (2012-2017);
- Strategjia kombëtare për reduktimin e lëndëve të grumbulluara , gusht2013;
- Plani strategjik për Gjyqësorin në Kosovë2014-2019;
- Zhvillimi Strategjik i Policisë së Kosovës 2011-2015;
- Strategjia për politika për komunitet dhe Plani i Veprimit 2012- 2016;
- Strategjia për asistim në sundim të ligjit në Kosovë 2016-2019;
- Strategjia kombëtare për parandalim dhe reagim ndaj braktisjes së shkollës 2009-2014;
- Strategjia për integrim të fëmijëve rom, ashkalidhe egjiptian në arsim;
- Plani kombëtar dhe komunal i veprimit për integrimin e romëve, ashkalive dhe egjiptianëve (2007-2009);
- Strategjia për integrimin e komuniteteve rom, ashkali dhe egjiptian në Republikën e Kosovës, 2009-2015;
- Strategjia shkollore për promovim të shëndetit 2007-2017;
- Strategjia e Kosovës për Arsim 2011-2016;
- Programi kosovar për barazi gjinore, 2008-2013;
- Plani i veprimit për implementimin e RKSKB1325,2013-2015;
- Strategjia dhe plani i veprimit për mbrojtje nga dhuna në familje, 2010-2014;
- Plani kosovar i veprimit për fuqizimin ekonomik të grave, 2011-2013;
- Strategjia mjedisore e Kosovës(KES),2011-2015;
- Plani kombëtar i veprimit për mjedisin (NEAP),2011-15;
- Strategjia kornizë për ndryshimin klimatik 2014 -24;
- Strategjia për shëndetin me planin përkatës të veprimit, 2014-2020;
- Strategjia për zhvillimin e NVM-ve(2012-2016);
- Strategjia për bujqësi dhe zhvillim rural (2007-2013);
- Strategjia sektoriale e MPMS-së (2014-2020)dhe plani i veprimit (2014-2016);
- Strategjia për Migracion dhe plani i veprimit 2013-2018;
- Strategjia kombëtare e Republikës së Kosovës për Menaxhimin e Integruar të Kufirit.
- Strategjia kombëtare dhe plani i veprimit kundër trafikimit me qenie njerëzore 2014-2018;
- Strategjia kombëtare për riintegrimin e personave të riatdhesuar në Kosovë 2013-2017dhe plani përkatës i veprimit;dhe
- Strategjia për Diasporën dhe Migracionin 2013-2018.

Shënim 1: Kjo listë është indikative e jo e shterur.

Shënim 2: Periudha e implementimit të disa strategjive bie jashtë periudhës së implementimit të PPZH-së. Sidoqoftë, është parë e arsyeshme që të përfshihen pasi që praktika është që të vazhdohet me implementimin e tyre derisa të zhvillohet strategjia e re.

 SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

UNKT

UNITED NATIONS KOSOVO TEAM

**Zajednički plan razvoja (ZPR)
2016–2020**

Tim Ujedinjenih nacija na Kosovu (TUNK) je čvrsto opredeljen da zajedno radi sa institucijama i ljudima na Kosovu kako bi identifikovali i ostvarili svoje razvojne aspiracije i ciljeve.¹ Ova snažna posvećenost je potkrepljena u vidu Zajedničkog plana razvoja Ujedinjenih nacija 2016-2020 (ZPR), koji je predstavljen u vidu petogodišnjeg programskog okvira koji opisuje zajedničke strateške prioritete TUNK-a koji će zahtevati pun opseg stručnosti i sredstava iz programa, fondova i agencija Ujedinjenih nacija.

ZPR je dizajniran u vidu pristupa na dva koloseka kojim se kombinuju tradicionalna analiza i formalne konsultacije uz više neformalnih napora da bi mogli da redizajniramo način na koji članovi TUNK-a saraduju kao tim. Pre svega treba da radimo na olakšavanju samog procesa što je više moguće a da istovremeno podstičemo nove mentalne modele, ponašanja i odnose, pa tako TUNK radi na tome da izgradi pre svega organski, a istovremeno manje formalan i fleksibilan pristup u radu kojim se obezbeđuje potreban prostor za zajedničko razmišljanje, zajedničko učenje i zajedničko delovanje.

Rezultati izloženi u okviru ZPR-a će poslužiti u vidu zajedničkog okvira odgovornosti za TUNK i njihove partnere u implementaciji na Kosovu. Isti je tesno usklađen kako sa novim globalnim Ciljevima održivog razvoja, kao i sa agendom Evropskih integracija. Takođe, fokusira svoje resurse u kombinaciji sa jačanjem upravljanja i vladavine prava, socijalne inkluzije i životne sredine i zdravlja, TUNK nastoji da iskoristi svoje jedinstvene, komparativne prednosti u potrazi za pozitivnim, transformativnim promenama koje će biti od koristi za sve stanovnike Kosova.

Andrew Russell

Koordinator razvoja pri Ujedinjenim nacijama

Laila Omar Gad

UNICEF, Šef kancelarije

Ingibjorg Gisladottir

UN Women, Regionalni direktor za Evropu i centralnu Aziju

N L Narasimha Rao

UNHCR, Predstavnik

Andrew Russell

u ime OHCHR, Predstavnik

Alessandra Roccasalvo

UNDP, Zamenik Stalnog predstavnika

Zsuzsanna Jakab

SZO, Regionalni direktor za Evropu

Doina Bologna

UNFPA, Regionalni predstavnik

Antonio Graziosi

ILO, Direktor, DVT/CO Budimpešta

¹ Reference na status Kosova treba shvatiti u kontekstu Rezolucije Saveta bezbednosti 1244(1999).

Fred Frippiat
UNOPS, Šef Kancelarije

Alexandre Schmidt
UNODC, Šef, Regionalna Sekcija za Evropu, za-
padnu i centralnu Aziju, Regionalni predstavnik
za jugoistočnu Evropu

Gwendoline Mennetrier
UN-Habitat, Šef Kancelarije

Vladimir Rakhmanin,
FAO, , Pomoćnik Regionalnog direktora, Regio-
nalni predstavnik za Evropu i centralnu Aziju

Jan Dusik,
UNEP, Regionalni predstavnik

Richard Dictus
UNV, Egzekutivni direktor

Petnaest godina nakon burnog perioda nasilja i sedam godina od jednostranog proglašenja nezavisnosti paradoksi ovog elastičnog ali istovremeno krhkog društva su još uvek vidljivi u svakom gradu i selu na Kosovu. Široko rasprostranjena nada i optimizam koji je pratio proglašenje nezavisnosti dali su prostor daljem rastu nezadovoljstva kao rezultat političkog sistema za koji su se mnogi snažno borili kako bi se isti uspostavio. U protekloj godini, politička i ekonomska stagnacija je izazvala masovni pokret i migraciju mladih i porodica sa Kosova. Oni traže bolju budućnost i nadaju se to dobiti brže nego kako je sada projektovano.

Rast BDP-a je dostigao vrhunac od 5,4 odsto u 2008 godini, neposredno nakon perioda stagnacije posle sukoba, i nastavlja da raste sporijim tempom od 3,3 odsto u 2014 godini. Kosovske vlasti i preduzetnička zajednica, uključujući i njenu dijasporu, igraju ključnu ulogu u preduzetničkoj konverziji donatorske pomoći međunarodnih predstavnika kao i doznaka iz inostranstva ka Kosovu.

Postoji nekoliko jedinstveno pozitivnih aspekata u vezi sa Kosovom, jer je u pitanju otporan ugao Evrope koji teži da bude prepoznat kao prosperitetni član globalne zajednice i povezivanje sa ekonomskim i političkim susedima u Evropi. Bezbednost je ponovo uspostavljena; NATO trupe u vidu KFOR-a sada su prisutne u relativno malom broju. Pomirenje na nivou zajednica je zabeležilo prepoznatljivere rezultate nadmašivši politička rešenja na višem nivou.

U poređenju sa nekim drugim post-konfliktnim situacijama, trenutna situacija na Kosovu pruža mnogo mogućnosti da se bavimo faktorima koji narušavaju dobro upravljanje i osnovne životne uslove. Iako tenzije ostaju opipljive među etničkim zajednicama u ograničenom broju oblasti, većina tih tenzija se može osetiti samo na lokalnom nivou. Upravo socijalni uslovi i ljudska prava za Rome, Aškalije i Egipćane predstavljaju posebnu zabrinutost jer se zaostaje sa ostvarivanjem političkih obaveza upućenih ka ostvarenju njihovih prava.

Istinska socijalna inkluzija ukorenjena u ljudskim pravima je jedini put napred. Najveće društveno-ekonomsko sredstvo Kosova je potencijal njegovog stanovništva da stvara, preduzima i saraduje u podizanju životnog standarda; povezivanje ovog potencijala kroz tekući dijalog o ekonomskim, socijalnim i političkim reformama što će biti od ključnog značaja.

Međunarodna razvojna zajednica nastavlja da podupire napore Kosova, kako bi podstakli razvoj, sa ciljem da osiguramo fokus, zajednički pravac i uzajamnu odgovornost pri zajedničkim naporima koji su u toku za uspostavljanje mira, stabilnosti i ekonomskog napretka u regionu. Globalne rasprave o Ciljevima održivog razvoja, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) Evropske Unije i Srednjoročni okvir rashoda Kosova (SORK) 2016-2018 su među okvirima koji regulišu korake Kosova ka boljoj budućnosti.

Tim Ujedinjenih nacija za Kosovo (TUNK) je pripremio svoj drugi Zajednički plan razvoja (ZPR) 2016-2020 kao vid doprinosa ovim lokalnim, regionalnim i globalnim naporima. UN agencije, fondovi i programi su radili od kraja 1990-ih godina zajedno sa Kosovskim vlastima na rešavanju pre svega akutnih simptoma sukoba i siromaštva – kroz fokusiranje na konkretne sektore u okviru mandata ovih agencija. ZPR predstavlja sledeću fazu u ovoj saradnji jer je TUNK usvojio globalni UN pristup „Delujući kao jedan“ u okviru svog tima za rešavanje kompleksnih razvojnih izazova na Kosovu uz sklapanje bližih veza sa ostalim akterima koji rade na istim ciljevima.

Koordinirani naponi u narednih pet godina – Pored pojedinačnih programa agencije – su prilagođeni za rešavanje tri strateške prioritete oblasti: 1. Upravljanje i vladavina prava – i to u vidu izrade budžeta i planiranja, odgovornosti i redovnog praćenja i monitoringa, koji će obezbediti jaču normativnu osnovu za dobro upravljanje i funkcionisanje pravosuđa i policije; 2. Socijalna inkluzija – koja će imati za cilj da

osnaži žene, mlade i druge ugrožene grupe na osnovu potreba kako bi mogli da uživaju u boljem pristupu i većem kvalitetu usluga za potpunije ekonomsko i socijalno blagostanje; 3. Životna sredina i zdravlje - kao dve međusobno povezane oblasti koje obuhvataju pre svega neposredan uticaj na najteže životne uslove na Kosovu. Aktivnosti treba da podstaku otpornost zajednica kako bi se prilagodile na klimatske promene i primenom ponašanja kojim se povećava otpornost zajednica. Sve ove tri prioritetne oblasti predviđaju aktivan dijalog između zajednica i vlasti o vrsti društva u kojem žele da žive - i pozitivnim ciklusom promena kako bi to ljudi prihvatili i doprineli pre svega boljim uslugama, sredstvima za život, socijalnoj pravdi i zaštiti životne sredine.

Ovaj TUNK ZPR 2016 – 2020 se zasniva na jasnim i osnovnim principima. Kao prvo, ovim se Kosovo posmatra kroz kontekst ambiciozne sredine sa srednjim prihodima, sputane stopama ekstremnog siromaštva, korupcije i diskriminacije. Svojim učešćem u dizajnu Ciljevaodrživog razvoja (COR) težimo da prirodnim putem pratimo duboku promenu u institucionalnoj odgovornosti i realizaciji kapitala u životnim prilikama na zahtev glasova svojih ljudi (više od 7,000 mladih i starijih je obuhvaćeno tokom dve faze Post 2015 konsultacija sprovedenih u 2013 i 2014 godini). U ovoj oblasti, najveći izazovi na Kosovu su upravo i njegove najveće mogućnosti - na primer 45 odsto² stanovništva na Kosovu jeste mlade od 18 godina, a istovremeno čeka da ostvari svoj puni potencijal.

Kao drugo, pretpostavlja se da stanovništvo Kosova teži ne samo ka boljem obrazovanju i sistemu zapošljavanja, već i za snažniju strukturnu koheziju koja povezuje vlasti sa zajednicama i zajednice sa sopstvenim razvojem. Ove teme su dizajnirane da podstaknu najveću moguću međusektorsku saradnju u kontekstu Kosovskog društva. Njihov cilj je, u krajnjoj liniji, da ubrzaju uključivanje i inkluziju za najugroženije u kosovskom društvu.

Konačno, TUNK ZPP prepoznaje jasna ograničenja za delokrug UN-a u rešavanju pitanja izazova sveobuhvatnog razvoja i ljudskih prava na Kosovu. Sa oko 30 miliona dolara doprinosa u vidu zajedničkih programa tokom narednih pet godina, TUNK nije zastupljen kao glavni donator u kontekstu Kosova. Ovaj skromni dokument je dizajniran da rasporedi značajne TUNK tehničke resurse kako bi upotpunili šire partnerstvo za razvoj Kosova. Cilj je da se u ovom važnom trenutku za Kosovo, ojača duboka posvećenost UN-a za stanovništvo Kosova i stvaranje ciljanog TUNK prisustva kao vid pokretanja značajnog i sopstvenog potencijala Kosova u periodu posle 2015 godine.

Tabela sa sadržajem

Deklaracija o posvećenosti

Kratak sažetak

Skraćenice

1. Uvod
2. Analiza konteksta
 - 2.1 Analiza situacije i uzroka
 - 2.1.1 Ekonomski rast i socijalna inkluzija
 - 2.1.2 Tržište rada
 - 2.1.3 Obrazovanje
 - 2.1.4 Zdravstvo
 - 2.1.5 Životna sredina
 - 2.1.6 Vladavina prava
 - 2.1.7 Rodna ravnopravnost i ljudska prava žena
 - 2.1.8 Migracija
 - 2.2 Postojeći politički i razvojni prioriteti
 - 2.3 Dodatna vrednost Ujedinjenih nacija na Kosovu
3. TUNK ZPR
 - 3.1 Očekivani rezultati ZPR-a
4. ZPR implementacija
 - 4.1 ZPR implementacija i strukture nadgledanja
 - 4.2 Monitoringi evaluacija
 - 4.3 Plan resursa
 - 4.4 Zagovaranje i predstavljanje ZPR rezultata

Izvori

Aneks1: Kosovo UNZPR2016-2020 Tabela rezultata

Aneks 2: Sektorske strategije i akcioni planovi koji su relevantni u okviru samog ZPR-a

Skraćenice

IPOUP	Ispitivanje poslovnog okruženja i učinka preduzeća
SPO	Strategija poslovnih operacija
ZPR	Zajednički plan razvoja
SPK	Stopa preovladavanja kontracepcije
OCD	Organizacije civilnog društva
SRK	Smanjenje rizika od katastrofa
EK	Evropska komisija
EU	Evropska unija
BJRM	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija
BDP	Bruto domaći proizvod
RZN	Rodno zasnovano nasilje
ILR	Indeks ljudskog razvoja
ILjR	Izveštaj o ljudskom razvoju
ŠA	Šefovi agencija
IRL	Interno raseljena lica
MOR	Međunarodna organizacija rada
MMF	Međunarodni monetarni fond
IOM	Međunarodna organizacija za migraciju
ASK	Agencija za statistiku Kosova
KAZŽS	Kosovska agencija za zaštitu životne sredine
LGBT	Lezbejke, gejevi, biseksualne i transseksualne osobe
M&E	Monitoring i evaluacija
MCR	Milenijumski ciljevi razvoja
MIA	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MICS	Istraživanje višestrukih pokazatelja
ZMNDR	Zdravlje majki, novorođenčadi, dece i reproduktivno zdravlje
SOR	Srednjoročni okvir rashoda
NZB	Nezarazne bolesti (koje se ne prenose)
NSR	Nacionalna strategija razvoja

OHCHR	Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava
TOM	Tim za operativni menadžment
KP	Kancelarija Premijera
ČPSP	Četvorogodišnji pregled sveobuhvatne politike
UZR	Upravljanje zasnovano na rezultatima
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
COR	Ciljevi održivog razvoja
SRZ	Seksualno i reproduktivno zdravlje
TLjB	Trafiking ljudskih bića
UNDAF	Okvir za razvojnu pomoć Ujedinjenih nacija
UNDG	Razvojna grupa Ujedinjenih nacija
UNDC	Koordinator razvoja Ujedinjenih nacija
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNEP	Program za sredinu Ujedinjenih nacija
UNFPA	Fond za stanovništvo Ujedinjenih nacija
UNHabitat	Program Ujedinjenih nacija za ljudska naselja
UNHCR	Agencija za izbeglice Ujedinjenih nacija
UNICEF	Dečiji fond Ujedinjenih nacija
TUNK	Tim Ujedinjenih nacija na Kosovu
UNMIK	Privremena administracija Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu
UNODC	Kancelarija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal
UNOPS	Kancelarija Ujedinjenih nacija za projektne usluge
UNSF	Strateški okvir Ujedinjenih nacija
UNV	Volonteri Ujedinjenih nacija
UN Women	Entitet Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena
SB	Svetska banka
SZO	Svetska zdravstvena organizacija

TUNK ZPR 2016–2020 služi kao strateški okvir za kolektivne napore TUNK-a koordinisane pod okriljem UNKoordinatora za razvoj (UNDC). ZPR ne odražava sveobuhvatnost programa i aktivnosti koje sprovodi sistem UN-a na Kosovu. On samo odražava oblasti strateške saradnje TUNK-a za postizanje zajedničkih ciljeva, pre svega kroz zajedničko – programiranje i kolektivno zastupanje i zagovaranje. Na ovaj način, ZPR treba posmatrati kao vid komplementarnog dokumenta sa pojedinačnim inicijativama svih agencija.

Dokument bi trebalo da bude praktičan i prijateljski nastrojen instrument za čitače koji opisuje kako TUNK predlaže da zajedno doprinesu ostvarivanju razvojnih rezultata i izazova ljudskih prava na Kosovu u nekim strateškim prioritetnim oblastima. Smatra se da je to sredstvo podrške TUNK-a u osiguranju Upravljanja zasnovanog na rezultatima (UZR) merenjem i demonstriranjem obima ostvarivanja svojih ciljeva, efikasnosti i važnosti svojih aktivnosti i nivoa doprinosa razvoju rezultata na Kosovu. Osim toga ZPR se smatra sredstvom za poboljšanje saradnje i koordinacije između različitih agencija, kao i za jačanje partnerstva između vlasti i civilnog društva na Kosovu uz doprines jačem UN Sistemu za koordinaciju.

ZPR je podržan od strane Četvorogodišnjeg pregleda sveobuhvatne politike (ČPSP); rezolucije o obeležjima (67/226) usvojene od strane Generalne skupštine UN-a u decembru 2012 za procenu efikasnosti, koherentnosti i uticaja UN operativnih aktivnosti za razvoj. Nekoliko UN entiteta već je uskladilo svoje nove strateške planove sa ČPSP kako u rokovima tako i po sadržaju. Iako ČPSP-a pokriva period 2012–2016, ZPR će se graditi na preporukama koje proizilaze iz ove rezolucije i drugih izveštaja za efikasnije usklađivanje sa međunarodno prihvaćenim razvojnim ciljevima i lokalno identifikovanim potrebama i prioritetima. ZPR se dalje rukovodi pristupom „zajedničkog delovanja“, koji ima za cilj da ojača učinkovitost UN sistema na lokalnom nivou. Motivisani pristupom „zajedničkog delovanja“ kroz standardne operativne procedure, TUNK je usvojio ovaj pristup u oblastima najrelevantnijim za kontekst Kosova. Preciznije gledano, TUNK je posvećen povećanju

svog učinka od stvaranja dodatne vrednosti kroz zajedničke programe samim tim i efikasnijeg sprovođenja UN zajedničke usluge i jačanje uticaja putem kolektivnog zastupanja. ZPR se svakako nalazi u jezgri međunarodnih i regionalnih instrumenata za ljudska prava, kao i Milenijumski ciljevi razvoja (MCR) i u pripremi Post 2015 Agende razvoja.³

TUNK ZPR 2016–2020 je razvijen u bliskoj saradnji sa Kosovskim vlastima na centralnom nivou, salokalnim i međunarodnim organizacijama civilnog društva (OCD) u kontekstu razvoja Post 2015 rasprave sa međunarodnom zajednicom koja će se realizovati u vidu bilateralnih i multilateralnih razgovora i diskusija sa međunarodnim organizacijama. Glavni cilj je bio da se osigura njeno usklađivanje sa lokalnim potrebama i razvojnim programima. Proces konsultacija tokom čitave 2014 i 2015 godine je takođe služio kao način da se promoviše lokalna pripadnost i odgovornost, kao i da se ojača partnerstvo između ovih ključnih aktera i TUNK kao grupe. Indirektno, proces je poslužio da doprinese primeni Pariške deklaracije i principa Pusan partnerstva. Paralelno sa procesom konsultacija, TUNK je prikupio podatke iz više sektora sa ciljem analize trenutnog stanja glavnih rezultata razvoja i nosioca i ograničenja za ljudska prava na Kosovu. Sektori koji imaju najveći uticaj na razvoj Kosova su prikazani u kontekstu analize u ovom dokumentu.

Istovremeno, UNMIK i TUNK rade na ažuriranju zajedničkog UN Strateškog okvira (UNSF) za period 2015–2017 kako bi artikulisali zajedničke strateške ciljeve i pristupe u konsolidaciji mira za celokupan UN sistem na Kosovu. Ovaj okvirni dokument takođe navodi odgovornosti UN aktera i mehanizama koordinacije u tom procesu. Nadalje, UNSF pojašnjava strateško pozicioniranje i ulogu UN-a vis-a-vis lokalnih i međunarodnih aktera na osnovu komparativne prednosti UN-a. Ovi naponi će biti odvojeni ali sinhronizovani i međusobno pojačani.

Struktura i sadržaj TUNK ZPR-a 2016–2020 se grade na opštim smernicama osiguranim od strane Razvojne grupe UN-a (UNDG) za bilo koji UNDAF

3 Za dodatne informacije, molimo vas pogledajte sekciju 2.1.

dokument.⁴ Takođe se oslanjana dobre primere UNDAF-akoje je podelila UNDG Grupa za podršku za oblast Evrope i centralne Azijena osnovu logike koja se razvija od sadašnjeg TUNK ZPR-a za period 2011-2015. Poglavlje broj 2 analizira trenutnu situaciju razvoja kroz pristup ljudskim pravima zasnovanog na ispitivanju okruženja koje može da omogući realizaciju ljudskih prava naroda na Kosovu, pristup uslugama i mogućnost da ostvare svoja prava. Takođe, analizira sposobnost vlasti da ispune svoje obaveze. Ono nastavlja sa kratkom analizom postojećih političkih i razvojnih pri-

oriteta na Kosovu. Isto tako nastavlja sa opisom dodatnih vrednosti i komparativnih prednosti sistema UN-a na Kosovu. Analiza ovih elemenata obezbeđuje temelje na kojima je TUNK odabrao tri prioritetne oblasti za zajedničke napore za naredni period 2016-2020. U poglavlju 3 postoji narativni opis svake prioritetne oblasti i očekivanih promena, UNKT ima za cilj da to postigne preko svojih zajedničkih napora. Poslednje poglavlje razvija predložene strukture za implementaciju TUNK ZPR-a 2016-2020.

2. Analiza konteksta

TUNK ZPR 2016-2020 seoslanja na procenu toga gde se Kosovo nalazi u odnosu na standarde postavljene u MCR i drugim međunarodnim razvojnim ciljevima. Takođe se oslanja na procene gde se Kosovo nalazi u odnosu na standarde postavljene u relevantnim međunarodnim i regionalnim instrumentima o ljudskim pravima. Cilj je da se utvrdi gde postoji barijera za razvoj, jasno navesti ograničenja sa kojima se suočavaju ljudi na Kosovu u pristupu uslugama i ostvarivanju njihovih prava, kako bi podstakli vlasti da ispune svoje obaveze.

2.1 Analiza situacije i uzroka

UN angažovanje na Kosovu ostaje pod UN Rezolucijom Saveta bezbednosti 1244 (1999) a samim tim i pristup Kosova globalnim razvojnim platformama UN, fondovima poverenja i međunarodnim konvencijama za izveštavanje o postignutom razvoju i standardima za ljudska prava je dalje ograničeno. Ipak, vlasti na Kosovu su uključili neke bitne aspekte iz nekoliko međunarodnih instrumenata za ljudska prava u svojim normativnim aktima.⁵ UN je podržao Kosovo da se pripremi za svoje eventualne buduće odgovornosti izveštavanja poUN Konvenciji o ljudskim pravima, uključujući „kao – ako“ vežbe izveštavanja u skladu sa svetskim zahtevima. UN je isto tako podržao Kosovou dopri-

nosu ka nekoliko razvojnih tokova koji su otvoreni za doprinose sa Kosova bez obzirana politički status; jedan od njih je visoko cenjeni konsultativni zveštaj u vezi sa Post 2015 dijalogom.

Zabrinutosti ljudi na Kosovu nisu obuhvaćene u toku rasprave o MCR u 2000 godini zbog post – krizne situacije, ali, 15 godina kasnije, oni su sada izraženi kroz „Jedan milion glasova: Post 2015 debata.“ Rezultati proizilaze iz temeljnog procesa konsultacija i predstavljeni su u izveštaju⁶ koji dublje analizira razloge neprestano niske stope siromaštva i nejednakosti u pristupu mogućnostima zapošljavanja i kvalitetnog obrazovanja; kao i prioriteta koje su ljudi na Kosovu naveli kao najvažnije za budućnost. U izveštaju se takođe pruža detaljna analiza o tome kako da se poveća odgovornost na Kosovu; element koji je trenutno identifikovan kao jedan od glavnih slabosti vlasti. Rezultati iz Post 2015 dijaloga su korišćeni tokom pripreme ZPR dokumenta kao inputa za analizu uzročno – posledičnih veza i postavljanje prioriteta u oblasti zapošljavanja i obrazovanja kao i smernica u definisanju ključnih strategija koje se koriste za postizanje očekivanih rezultata.

Još jedna bitna referenta tačka za ZPR je Izveštaj o ljudskom razvoju (ILjR) i njegov pripadajući Indeks ljudskog razvoja (ILR). Na osnovu podataka

4 Okvir za razvojnu pomoć Ujedinjenih nacija (UNDAF).

5 Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima; Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli; Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima i njeni protokoli; Okvirne konvencije Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina; Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije; Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAV); Konvencija o pravima deteta; i Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

6 Post2015debata na Kosovu:Mehanizmi odgovornosti u obrazovanju i zapošljavanju; Slučaj Kosova, oktobar2014,TUNK.

7 Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu (IHRK)2012,UNDP.

8 Na osnovu globalnogILjR2014,grupa visoko rangiranih ILR članica koje se rangirane na0.790(Urugvaj)-0.700 (Dominikanska republika).

iz ILjR u 2012, ILR na Kosovu je uspostavljen na stopi od 0.714;⁷ čime se Kosovo plasiralo u grupu visoko rangiranih ILR zemalja članica.⁸ Međutim, u poređenju sa zemljama Zapadnog Balkana i Evropske unije (EU), Kosovo je i dalje najniže rangirano.⁹ Kako bi mogli povećati ovaj rejting postoje mnogi izazovi. MCR su svetski a pritom vremenski ograničeni ciljevi za rešavanje onoga što je u 2000 godini zaključeno da predstavlja ključne prepreke za smanjenje siromaštva i ljudski razvoj. Oni su dali okvir za razvojne entitete o tome gde da fokusiraju svoje napore zaključno do 2015 godine, kada treba da se pokrene Post 2015 Agenda razvoja.

Uopšteno govoreći, ostvaren je napredak u pogledu razvoja kapaciteta vlasti da osiguraju ispunjenje svojih obaveza kako bi se ostvarila ljudske prava osoba koje žive na Kosovu i poboljšanje nekih razvojnih ciljeva. Vlasti na Kosovu su u relativno kratkom vremenskom periodu dostigli nivo zrelosti u pogledu definisanja mandata, pozicioniranja i uspostavljanja procedura. Ne poričući činjenicu da postoje razlike između različitih organa i sektora, u toku pravne i organizacione reforme i sektorske strategije trenutno u fazi razvoja ili primene, uz podršku međunarodne zajednice predstavljaju pozitivnosioce koji kreiraju politički zamah i pozitivno okruženje za poboljšanje performansi, kvaliteta javnih usluga i pristupa za većinu socijalno isključenih grupa. Tu je posebno snažna politička volja da se osigura napredak u oblastima koje su identifikovane kao neispunjene u godišnjem izveštaju o napretku od Evropske komisije (EK).

Izazovi ipak ostaju. Puno uživanje građana Kosovu vidu punog efekta pravnih i organizacionih reformi i sektorskih strategija će zahtevati kontinuirano praćenje i nadzor kako bi se osiguralo sistemsko sprovođenje. Postoje praznine u organizacionoj sposobnosti koje se odnose na broj zaposlenih i na tehničku i menadžersku stručnost i specijalizaciju. Ove oblasti uključuju transparentno donošenje odluka, upravljanje, odgovornost, kontrolu kvaliteta, profesionalno znanje i rodno odgovorno kreiranje politike, budžetiranje i planiranje. Ostale oblasti kojima se moramo baviti su raspodela budžeta za implementaciju trenutnih programskih prioriteta, potreba za poboljšanjem

među-sektorske koordinacije i izrada programa kako na centralnom tako i na lokalnom nivou, decentralizacija odgovornosti i koordinacija programa između različitih aktera.

Tokom tekuće faze razvoja, građani Kosova se i dalje suočavaju sa izazovima u zahtevanju prava i držanja vlasti na odgovornost, naročito u pogledu jednakog pristupa mogućnostima za kvalitetno zapošljavanje i obrazovanje, bolji pristup javnim službama, kao i mogućnost da učestvuju u procesima odlučivanja. Postoje mnoge lokalne OCD koje ih podržavaju da izraze ove tvrdnje, ali i dalje postoje prepreke koje ih sprečavaju da budu punopravna pokretačka snaga za razvoj Kosova. Organizacije civilnog društva će imati koristi od izgradnje kapaciteta u veštinama zalaganja i lobiranja i usvajanjem snažnijeg pristupa Upravljanja zasnovanog na rezultatima (UZR). Oni su dalje limitirani ograničenim pristupom finansijskim sredstvima pre nego što se povećava podrška u strategijama za podizanje svesti o osnovnim ljudskim pravima i smanjenje društvene stigme prema određenim populacijama. Etničke manjinske grupe se suočavaju sa diskriminacijom i jezičkom barijerom i takođe će imati koristi od efikasnijih aktivnosti OCD-a da podrženi njihove tvrdnje. Isto tako je i za žene, jet na mnogetonegativno utiče zbog rodni uloga u tradicionalnom društvu.

2.1.1 Ekonomski rast i socijalna inkluzija

Ekonomski rast predstavlja moćno sredstvo za smanjenje socijalne isključenosti i doprinosi poboljšanju životnog standarda. Nedavna stopa rasta na Kosovu, podstaknuta u izvesnoj meri porastom investicija iz dijaspora na Kosovu, nije dovoljna da se prevede na značajne promene u pokazateljima razvoja, kao što su pristup zapošljavanju, kvalitetna zdravstvena zaštita i obrazovanje ili ublažavanje stope siromaštva.

Socijalne strategije i programi zaštite nisu dizajnirani da smanje visedimenzionalne aspekte siromaštva. Aktuelni programi socijalne zaštite na Kosovu su nedovoljni kada je u pitanju pružanje jednakog i adekvatnog pristupa svim socijalno isključenim grupama;¹⁰ kako kada je u pitanju

9 Odmah ispod Albanija je rangirana sa 0.716 na osnovu globalne ILR za 2014

pokrivenost tako i u vezi sa iznosom dodeljenih beneficija.

Sadašnji režim socijalne zaštite se sastoji od šema za penzije, ratnih veterana, invalidnine, socijalne

Privreda na Kosovu je imala koristi od visokog prosečnog rasta od 6,3 % godišnje između 2006. i 2008. Poslednjih nekoliko godina, međutim, nije bilo moguće održati tu stopu rasta. U periodu od 2009. do 2013. godine, rast kosovske privrede je bio na nižoj stopi sa prosekom od 3,3 % godišnje. Važno je napomenuti da prilikom analize bruto domaćeg proizvoda (BDP) po glavi stanovnika, ekonomski rast opada još više od 4,8 % godišnje u periodu 2006-2008, na 1,8 % godišnje u periodu 2009-2013. (Izvor: Agencija za statistiku Kosova, Nacionalne finansije i MMF)

pomoći, kao i socijalnih usluga koje se nude preko Centara za socijalni rad u svakoj od opština. Još uvek postoji potreba da se razviju programi za univerzalne dečije dodatke i zdravstveno osiguranje, pored ostalih socijalnih usluga. Beneficije socijalne pomoći bi se dodatno poboljšale kroz podešavanja na bazi nivoa i za fluktuaciju cene hrane - korpe.

Potoji samo nekoliko OCD koje imaju stvaran pristup diskusijama o politikama u vezi sa šemom socijalne zaštite i nisu uvek u mogućnosti da zaista ugrade svoj glas oko najznačajnijih socijalno isključenih grupa. Jednom kada se odluke i sporazumi naprave i odobre, potrebno je da i dalje podržavamo OCD kako bi pratili sprovođenje zakonskih i političkih odluka i da procenekoliko one zaista dostižu do najviše isključenih grupa društva.

2.1.2 Tržište rada

Ekonomski rast i stvaranje radnih mesta je deo političkog programa vlasti na Kosovu i nekoliko važnih politika u sektoru je uspostavljeno da promoviše razvoj privatnog sektora i da gradi mostove između ponude i potražnje na tržištu rada.¹¹

Kao što je navedeno u izveštaju Post 2015 dijaloga Kosovu, uspostavljanje funkcionalnog tržišta

Višedimenzionalni aspekti siromaštva:

Uslovi stanovanja i pristup osnovnim sadržajima kao što su tekuća voda su ispod EU standarda. Siromaštvo takođe ostaje uporno i široko rasprostranjeno u skladu sa najnovijim raspoloživim podacima. U 2011. godini se procenjuje da 29,7 % stanovništva Kosova živi ispod linije siromaštva dok 10,2 % stanovništva živi ispod linije ekstremnog siromaštva. Siromaštvo ne utiče podjednako na sve ljude na Kosovu. Stopa siromaštva utiče na decu neproporcionalno, sa skoro 33 % dece koja žive u siromaštvu. Najsiromašniji žive u ruralnim sredinama (65 %), neznatno više žena nego muškaraca živi u siromaštvu (30,3 % i 29,2% respektivno), a žene na čelu domaćinstva - imaju veću stopu siromaštva od domaćinstava na čelu sa muškarcima (39,8% u poređenju sa 29%). (Izvor: ASK/SB: Potrošačko siromaštvo u Republici Kosovo u 2011; mart 2013.) Izveštaji iz Svetske banke (SB) kao i iz UN razvojnog programa (UNDP) procenjuju da su siromaštvo i nivoi ranjivosti biti još veći bez sigurnosne mreže koja se obezbeđuje iz dijasporne i kroz doznake.)

rada će zavistiti od kapaciteta vlasti da sprovedu ove strategije kao i da osnaže standarde rada. Sposobnost da se obezbedi stalno pružanje energije, pristup kreditima i adekvatna infrastruktura, kao i da se unaprede regulatorne prakse i izvršenje ugovora će biti ključ koji garantuje zdravo poslovno okruženje. Vlasti na Kosovu će takođe morati da povećaju svoje kapacitete da razvijaju i sprovode više rodno odgovornih politika i usluga na tržištu rada. Kosovska javna služba zapošljavanja isto tako treba da bude ojačana kako bi osigurali pružanje odgovarajućih usluga poklapanja poslova i davanje podrške posredovanje prilikom zapošljavanja. Inspektorijat za rad na Kosovu se suočava sa izazovom u pogledu svog institucionalnog kapaciteta kada je u pitanju zaštita osnovnih prava radnika, kao što je istaknuto u Post 2015 dijalogu.

Jedna od prepreka za ljude na Kosovu prilikom zapošljavanja je prevelika ponuda radne snage u odnosu na slabu potražnju. Ovo se javlja u velikoj meri zbog nedovoljno razvijenog privatnog sektora. Privatni sektor nastavlja da bude dominantno orijentisan ka malim preduzećima i uslugama niske dodatne vrednosti. Diversifikacija u proizvodnim i uslužnim delatnostima još nije pokrenuta

10 TUNK se složio da definiše socijalno isključene grupe u skladu sa definicijom koja se koristi u takozvanom Otvorenom dokumentu, „Izazovi socijalne inkluzije na Kosovu“ od oktobra 2009. Otvoreni dokument uključuje da postoji veliki broj pojedinaca ili grupa koje pate od socijalne isključenosti na Kosovu, kao što su: siromašni, deca, omladina, starije osobe, osobe sa invaliditetom, Romi, Aškalijski i Egipćani, interno raseljena lica (IRL), izbeglice i povratnici, dijaspora, porodice sa izgubljenim ili nestalim članovima, veterani i ratnovojni invalidi, politički zatvorenici, lica sa posttraumatskim stresnim poremećajem, žene žrtve nasilja u porodici, zlostavljane žene tokom rata, beskućnici, lezbejke, gejevi, biseksualne i transseksualne osobe (LGBT), ljudi zavisni od narkotika i osobe koje žive sa HIV/AIDS virusom.

Rezultati tržišta rada su ostali nepromenjeni u poslednjih nekoliko godina. U 2013, stopa zaposlenosti je bila najniža u regionu i daleko ispod EU, bila je n stopi od 28,4 % . U međuvremenu, stopa nezaposlenosti iznosila je 30 %. U pogledu kvaliteta zaposlenosti, stopa neformalne zaposlenosti je procenjena na oko 20 % i još uvek je važna karakteristika tržišta rada na Kosovu. Samozapošljavanje i neplaćeno zapošljavanje nastavljaju da doprinose sa oko 20 % od ukupne zaposlenosti. (Izvor: ASK/SB/UNDP: Rezultati ankete o radnoj snazi na Kosovu 2013; juli 2014.)

pa zato postojeća preduzeća u privatnom sektoru ne mogu dovoljno da doprinose izvozu ili zameni uvoza.

Još jedna prepreka se odnosi na neadekvatne veštine i obrazovanje radne snage u odnosu na potrebe poslodavaca. Studije UNDP-a i Svetske banke pokazuju da je procenat firmi za koje smatramo da trenutne veštine i obrazovanje dostupnih radnika ne odgovaraju njihovim potrebama su u rasponu od 37 % do 60 % u zavisnosti od veličine firme i izvora. Trenutna migracija ljudskog kapitala može dodatno uticati na nemogućnost poslodavaca da zadovolje svoje potrebe.

Indikatori tržišta rada pokazuju da je pristup zapošljavanju niži za žene nego za muškarce. Faktori koji doprinose niskom učešću žena na tržištu rada odnose se na rodne uloge date ženama pre svega u primarnoj zdravstvenoj zaštiti - nege u okviru porodice, kao i niskog kvaliteta prilika za zapošljavanje, koje, opet, ne stvaraju adekvatne podsticaje da iste učestvuju na tržištu rada. Žene troše oko 80 odsto svog vremena na neplaćeni rad i poslove u kući, kada se brinu o deci, bolesnima i starima.¹² Dodatni faktor koji utiče na razvoj karijere i učešće žena na tržištu rada je nedostatak ohrabrenja da doprinesu porodičnim prihodima. Konačni faktor koji negativno utiče na žene koje preduzimaju aktivniju ulogu na tržištu rada je reprodukcija stereotipnih zanimanja za žene i muškarce što se ogleda u stručnim školama u kojima se upisuje više muškaraca (71 odsto) nego žena (29 odsto).¹³

Na nivou stope nezaposlenosti od 55.9%, pristup tržištu rada je najniži među mladima.¹⁴ Stopa neaktivnosti među mladim ljudima—to jest time obuhvatamo mlade ljude koji ne studiraju, ne rade i nisu na nekoj vrsti obuke—iznosi 35.3%.¹⁵ Iako je danas više mladih ljudi diplomiralo na srednjim školama i Univerzitetima, oni su trenutno suočeni sa veoma dugim periodom tranzicije od škole do zapošljavanja što negativno utiče na njihovo učešće na tržištu rada.

Isto tako, kapacitet organizacije poslodavaca i radnika da utiču na razvoj politika je trenutno ograničen. Socijalni partneri treba da bude ojačani da budu u stanju da adekvatno zastupaju i pružaju usluge svome članstvu i da se efikasno uključe u socijalnom dijalogu. Zaključak Opšteg kolektivnog ugovora iz 2013 godine, ukazuje na potrebu da se uspostave zdravi zakonski i institucionalni okviri za kolektivno pregovaranje na različitim nivoima, kao i za razvoj sistema industrijskih odnosa.

Stopa zaposlenosti kod žena je 12,9 % u poređenju sa 44 % za muškarce, stopa nezaposlenosti je 38,8 % za žene i 26,9 % za muškarce. Stopa neaktivnosti među ženama je 78,9 % u odnosu na 38,8 % među muškarcima. (Izvor: ASK/SB/UNDP: Rezultati ankete o radnoj snazi na Kosovu 2013; juli 2014.)

2.1.3 Obrazovanje

Ljudski kapital predstavlja ključni element za ekonomski, politički i društveni razvoj. Ljudski kapital se gradi pre svega kroz obrazovanje ili obuku. Vlasti na Kosovu su pokazale sposobnost da promovišu pristup obrazovanju i univerzalni pristup osnovnom obrazovanju je skoro postignut. Takođe je prisutan stabilan rast u broju učenika koji pohađaju srednje i visoko obrazovanje na Kosovu; sa ukupnom stopom upisa u srednje obrazovanje od 92 % u 2011-12; prijatno zadovoljavajuće i najviše u zemljama Zapadnog Balkana. Na isti pozitivan način, došlo je do smanjenja stope napuštanja viših srednjih škola sa 3.1% u 2009-10 na 2.5% in 2011-12.¹⁶ Slično tome, stope nepismenosti¹⁷ su veće od mnogih zemalja u razvoju i slične su prosečnim stopama u istočnoj Evropi i centralnoj Aziji.

11 SMEStrategija razvoja 2012-2016, Industrijska politika 2014, Program poljoprivrede i ruralnog razvoja (ARDP) 2007-2013 i Ministarstvo rada i socijalnog staranja (MRSS) Strategija u sektoru i Akcioni plan 2014-2020. ¹² Orgut Consulting AB: Profili Gjinor i Vendit: analiza e dallimeve gjinore në të gjitha nivelet në Kosovë; prill 2014, f.18

12 Orgut Consulting AB: Profil rodova u zemlji: analiza rodni razlika na svim nivoima na Kosovu; april 2014, st. 18.

13 Ibid, st. 19.

14 Osobe uzrasta od 15-24 godina.

15 ASK/VB/UNDP: Rezultati ankete o radnoj snazi na Kosovu 2013; juli 2014, stranica 2

Ipak je teško proceniti u kojoj meri ovi ohrabrujući trendovi imaju pozitivan uticaj na razvoj na Kosovu, kada postoje ograničene informacije o kvalitetu i relevantnosti obrazovanja i omogućene obuke.¹⁸ Jedan od signala da se Kosovo suočava sa izazovom u ovoj oblasti je i istraživanje UNDP-au viduLjRu kojem je navedeno da veštine i obrazovanje dostupnih radnika danas je ograničenije pre svega na malim i srednjim preduzećima, umesto na mikro preduzećima. Kvalitet i relevantnost obrazovanja i obuke pruža se pod uticajem ograničenim institucionalnih kapaciteta za sprovođenje i praćenje zakonodavstva, politika i strategija u oblasti obrazovanja¹⁹ koje su u skladu sa međunarodnim standardima. Ostali elementi koji imaju

Samo 85 % Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu pohađa osnovnu školu. Brojevi su još niži za srednju školu. Tu su i veće stope napuštanja Kosova među Romima, Aškalijama i Egipćanima. (Izvor: ASK: Romi, Aškalije i Egipćani na Kosovu: Istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS) 2013-2014, oktobar 2014.

uticaja na kvalitet obrazovanja su nedostatak-fiskalnog prostoraza izdvajanje više sredstava za kvalitetno obrazovanje, nedovoljna podrška za unapređenje uspeha u školi i stručno usavršavanje nastavnika, kao i odstupanja između školskog programa i potreba tržišta rada.

Dispariteti su još uvek prisutni kada je u pitanju pristup obrazovanju, što negativno utiče na decu koja žive u ruralnim područjima, decu sa smetnjama u razvoju i decu iz socijalno isključenih porodica; posebno kod Roma, Aškalija i Egipćana. Nedostatak prevoza je predstavljen kao jedan od glavnih razloga za nepohađanje dece sa smetnjama u razvoju ili dece u ruralnim područjima. Ostali razlozi koji negativno utiču na upis, pohađanje i stope napuštanja dece iz socijalno isključenih porodica su nedostatak finansijskih sredstava, rana udaja i nedovoljna podrška roditelja da ohrabre dalje obrazovanje; poslednja dva faktora su poseb-

88 % devojčica, u poređenju sa 96 % dečaka je upisano u srednje obrazovanje u 2011-12 školskoj godini. Iste godine, stopa prelaska od nižeg ka višem srednjem obrazovanju je 85 % za devojčice i 97 % za dečake. (Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT): Indikori obrazovanja na Kosovu, 2009-10, 2010-11 i 2011-12.

no prisutna među Romima, Aškalijama i Egipćanima.

Postoje praznine u zakonodavstvu koje su povezane sa predškolskim obrazovanjem irazvojnim programimaza rano detinjstvo. Pored ograničenih finansijskih i ljudskih resursa za ponudu predškolskih programa u ime vlasti, takođe postoji i nedostatak roditeljske svesti o beneficijama ranog učenja i razvoja u detinjstvu.

Rodni dispariteti su isto tako očigledni i prevladavaju, posebno u srednjem obrazovanju.

Kosovo investira samo 4.9% od svog budžeta u obrazovanje, u odnosu na prosek od 6 % među zemljama sa visokim prihodima. (Izvor: MONT: Indikori obrazovanja na Kosovu 2009-10, 2010-11 i 2011-12; juni 2013, stranica 81.)

2.1.4 Zdravstvo

Kosovo je u kratkom vremenskom periodu uspostavilo institucionalnu i pravnu platformu koja omogućava okvir za razvoj javne zdravstvene politike na Kosovu. Trenutno, zdravstvene vlasti na Kosovu preduzimaju sveobuhvatnu reformu zdravstvene politike; a to je nešto što je stvorilo pozitivno okruženje za poboljšanje kvaliteta i pokrivenosti zdravstvenih usluga, kao i učinkovitost zdravstvenih usluga.

Bez obzira na pozitivan razvoj u stvaranju osnova za pružanje zdravstvenih usluga ljudima na Kosovu i dalje postoje brojni izazovi kada je u pitanju pristup ovim servisima i uslugama. Uprkos poboljšane pokrivenosti zdravstvenog osiguran-

16 Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT): Indikori obrazovanja na Kosovu, 2009/10, 2010/11 i 2011/12; juni 2013, stranice 71 i 86.

17 Stopa nepismenosti na Kosovu je 3.8 odsto, 80 odsto kojih je ženskog roda. ASK: Popis stanovništva i domaćinstava na Kosovu 2011.

18 Praznine u podacima postoje kako kod unosa i iznosu vezi sa rezultatima za sistem obrazovanja i obuke. Ne postoji sistematsko prikupljanje i distribucija podataka u vezi sa brojem studenata koji se upisuju u privatnim visokoškolskim ustanovama, odnosno obrazovanje i obuka realizovana od privatnih ustanova neformalnog obrazovanja i obuke (uključujući i NVO) u smislu stope učešća i sati obuke. Ne postoje podaci o rezultatima učenja; odnosno, rezultati onoga što učenici uče prilikom zapošljavanja, bez obzira da li oni rade i koje poslove obavljaju. Ne postoje funkcionalne međunarodne procene koje su uspostavljene, kao što su: PISA, TIMSS, PIRLS, da se procene veštine nadležnosti predviđene od strane provajdera na različitim nivoima obrazovanja.

Bruto stopa upisa za predškolsko obrazovanje dece uzrasta od 0 do 6 godina je 15.5 %. (Izvor: Indikatori obrazovanja na Kosovu, 2009/10, 2010/11 i 2011/12; juni 2013.)

ja koje će stupiti na snagu u 2016, 85 odsto populacije ima poteškoća u pristupu zdravstvenoj zaštiti zbog medicinskih troškova i 58 odsto zbog troškova posete lekaru.²⁰ Visoki troškovi izdavanja iz džepadisproporcionalno utiču na socijalno isključene grupe za koje troškovi prevoza predstavljaju dodatnu prepreku. Štaviše, žene i socijalno isključene grupe imaju teškoća u pristupu zdravstvenim uslugama zbog niske svesti o svojim pravima u zdravstvu, nedostacima u zdravstvenoj pismenosti i društvene stigme.

Postoje različiti izazovi koji se odnose na kapacitete zdravstvenih vlasti da ispune svoje obaveze

Očekivano trajanje života prilikom rođenja na Kosovu je oko 70 godina.

Primarni uzroci smrti su bolesti sistema krvotoka, neoplazme, uslovi koji se odnose na perinatalni period i bolesti respiratornog sistema. Bolesti respiratornog sistema su vodeći uzrok morbiditeta; naročito među mladim ljudima. (Izvor: UNDP: Izveštaj ljudskog razvoja 2012.)

prema ljudima na Kosovu. Iako se 9 odsto centralnog budžeta izdvaja za zdravstveni sektor, uključujući i za primarnu zdravstvenu zaštitu, to se smatra nedovoljnim da zadovolji većepotrebe, verovatno je da bi veće potrebe bile zadovoljene drugačijom distribucijom i efikasnijim upravljanjem ovim resursima u zdravstvenom sektoru. Uprkos postojanju prilično sveobuhvatnog strateškog okvira, zdravstvene vlasti su samo delimično uspele da osiguraju ispunjenje svojih obaveza, zbog jaza u realizaciji, što se ogleda u izveštaju Post 2015 dijalog.

Jedan od ključnih faktora u daljem razvoju potrebnog planiranja, budžetiranje i praćenje kapaciteta zdravstvenih vlasti je snažan Zdravstveni informacioni sistem. Ovaj Zdravstveni informacioni sistem ima relativno adekvatne kapacitete kada je u pitanju prikupljanje i analiza podataka, ali će imati koristi od efikasnijeg sistema izveštavanja u

Seksualno i reproduktivno zdravlje (SRZ):

Čak i trend smanjenja broja smrtnosti majki (od 23 iz 2000 godine na 10,5 u 2012 godini) i perinatalnu smrtnost (od 29,1 na 1000 živorođenih u 2000 godini na 16,3 na 1.000 živorođenih u 2013 godini (Izvor: Ministarstvo zdravlja, maj 2014); zdravstveno stanje majke i deteta se i dalje smatra najsiromašnijim u regionu Evrope. Upotreba savremenih kontraceptivnih sredstava se razlikuje u zavisnosti od etničke pripadnosti i stepena obrazovanja kao i bračnog stanja. Stopa prevladavanja kontracepcije (SPK) pokazuje trend smanjenja (od 15 % u 2009 (Izvor: ASK: DHS) do 14% u 2013 (izvor: KAS: MICS). SRZ među Romima, Aškalijama i Egipćanima je u 2013 godini neznatno veće nego u opštoj populaciji na stopi od 19 %. Kada je u pitanju neizmirena potreba za planiranjem porodice je 9 % za žene uopšte i 18 % za žene iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Stopa nataliteta adolescenata i stopa ranog rađanja dece iznose 15 % i 1 %, za stanovništvo u celini i 69 % i 17 % respektivno, za žene iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana (izvor: ASK: MICS). Kosovo je trenutno kategorisano niskom stopom rasprostranjenosti HIV-a sa stopom ispod 1 % u opštoj populaciji i ispod 5 % u svim grupama sa visokim izlaganjem na mogućnost zaraze HIV-om (izvor: Nacionalni institut javnog zdravlja, jan. 2015).

okviru sektora i bližu koordinaciju unutar i izvan sektora.

S obzirom na glavneuzroke mortaliteta i morbiditeta kako bi se pravo na zdravlje prostiralo na osnovni determinanti zdravlja, jasno je da zdravstvene vlasti na Kosovu treba da ojačaju svoje kapacitete i koordinaciju, posebno sa sektorima obrazovanja i zaštite životne sredine, kroz sprovođenje sveobuhvatne politike javnog zdravlja koja ima za cilj popravljavanje ovih determinanti i posebno se bavi fizičkim okruženjem i izazovima povezanih sa ponašanjem.

Očekuje se da se tekuća reforma zdravstva i odgovarajuća Strategija za zdravstvo 2015-2020 pozabave nekim, ako ne i svim, od gore navedenih izazova. Takođe se očekuje da će to omogućiti zdravstvenim institucijama da rade na poboljšanju kvaliteta zdravstvenih usluga. Nedostatak smernica i protokola s jedne strane i nedostatak mehanizama za sprovođenje i usaglašavanje sa dostupnim protokolima od strane medicinskog osoblja sa druge strane je uticao na kvalitet SRZ usluga uopšte kao i na usluge za majke i posebno usluge neo-natalne nege. Koordinacija između različiti-

19 Kosovska strategija obrazovanja 2011-2016; Kosovski okvir kurikuluma za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje; Nacionalna strategija za prevenciju i odgovor na napuštanja škole 2009-2014; Strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana u obrazovanju 2009-2015; Nacionalni i opštinski akcioni planovi za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana 2007-2009; Strategija zapromovisanje zdravlja u školama 2007-2017.

tih nivoa usluga takođe utiče na ukupan kvalitet usluga.

Pored jačanja kapaciteta vlasti da poboljšaju kvalitet zdravstvenih usluga, neophodno je jačanje kapaciteta kako bi se omogućilo pružanje šireg spektra usluga. Na primer, ne sve primarne zdravstvene ustanove pružaju pun paket osnovnih zdravstvenih usluga.

Na kraju, nedovoljna zdravstvena tehnologija za procenu i mehanizmi za osiguran-

Osnovne determinante zdravlja, uključujući i one koje utiču na učestalost neprenosivih bolesti (NZB):

Na Kosovu su glavni izazovi povezani sa ponašanjem oni koji su usko povezani sa pušenjem i neadekvatnim dijetama.

Zagađenje vode i zemljišta su faktori koji negativno utiču na zdravlje stanovništva. Kosovska agencija za zaštitu životne sredine je identifikovala 28 kontaminiranih lokacija na celoj teritoriji. Na ovim lokacijama, visok nivo zagađivača je registrovan i povezan sa visokim nivoima zagađivača u krvi, na primer među Romima, Aškalijama i Egipćanima kao i kod trudnica. Još jedna zdravstvena pretnja je kontaminacija hrane koja je porasla na tim lokacijama. Ipak, ne postoji sveobuhvatan plan za rešavanje hemijskog otpada ili čišćenje hemijski kontaminiranih žarišta. Isto tako ne postoji bilo kakvo praćenje podzemnih voda i urbanih i industrijskih otpadnih voda. Visok nivo zagađenja vazduha se procenjuje da direktno doprinosi preranoj smrtnosti. Novi slučajevi hroničnog bronhitisa, hospitalizacija i hitne posete doprinose visokim troškovima za javni zdravstveni sektor. Iako širom Kosova ne postoji procena ekoloških nejednakosti, koje se odnose na efekte po zdravlje i kao rezultat ekonomskih gubitaka, Roma, Aškalija i Egipćana, lica bez ili sa niskim obrazovanjem i domaćinstva sa niskim primanjima koje žive u opštinama sa kontaminiranim područjima imaju veću izloženost životne sredine riziku zbog lokacije njihovih stanova. Uprkos činjenici da proističu iz stalne procene od strane UNDP i SZO o zdravstvenoj ugroženosti, uticaja i adaptacije koji tek treba da budu objavljene, očekuje se da će klimatske promene isto tako uticati na zdravstvene uslove na Kosovu. Na primer, postoji rizik od povećanja širenja zaraznih bolesti osetljivih na uticaj klime, posebno zbog promene raspodele vektora. Toplotni talasi i poplave su posebne klimatske pojave koje se javljaju u vidu ekstremnih vremenskih promena i predstavljaju pretnju po zdravlje.

je kvaliteta utiču na transparentnost i odgovornost zdravstvenog sistema i treba da budu sastavni deo sigurnosne kulture pacijenta.

2.1.5 Životna sredina

Kosovo pati od zagađenja životne sredine i degradacije prirodnih resursa koji ozbiljno utiču na uslove života i zdravlja ljudi i podrivaju razvoj dostignuća. Glavni problemi životne sredine na Kosovu obuhvataju zagađenje vazduha, nestašicu vode i zagađenje i degradaciju zemljišta.

Zagađenje vazduha je ključni ekološki problem u urbanim sredinama, iako je manji za Kosovo u celini. Glavni izvori zagađenja su stare elektrane na uglj, rudarske oblasti sa ugljem, drvo i lignit koji se koriste za grejanje domaćinstava, nikl- rudarstvo i proizvodnja, industrijski kompleksi, fabrika cementa u Đeneral Jankoviću i fosilna goriva od povećanog saobraćaja i starih vozila. Propusti u primeni zakonodavstva o životnoj sredini i kontrole industrije ali i neadekvatna tehnologija za proizvodnju i povećanje ne-industrijske emisije doprinose zagađenju vazduha na Kosovu.

Kosovose isto tako suočavaju neadekvatnim kvalitetom i količinom svojih vodenih resursa. Hemijski i bakteriološki monitoring pokazuje da je većina reka na Kosovu zagađena.²¹ Podaci iz Nacionalnog instituta za javno zdravlje pokazuju da je 74-90 odsto izvora vode isto tako zagađeno²² i bilo je slučajeva kontaminacije u javnom vodosnabdevanju, i to uglavnom bakteriološke kontaminacije pre nego hemijske kontaminacije.²³ Kada je u pitanju zagađenje vode i loši sanitarni uslovi, doprinoseći faktori uključuju neadekvatno upravljanje vodovodnim i sanitarnim sistemima, nedostatak tretiranja otpadnih voda i šeme monitoringa kao i neadekvatnih sistema upravljanja otpadom, koji potencijalno mogu da utiču na izvore pitke vode. Neadekvatan sistem upravljanja otpadom je u stvari jedan od glavnih izazova životne sredine zbog slabe pokrivenosti i neodgovarajućih uslova za prikupljanje, klasifikaciju, reciklažu i pravilno upravljanje otpadom za gotovo sve vrste čvrstog otpada.²⁴

21 Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja/Kosovska agencija za zaštitu životne sredine (KEPA): Izveštaj o stanju životne sredine 2011-2012; 2013.

22 Ibid

23 Svetska banka: Analiza životne sredine na Kosovu; januar 2013

Šume pokrivaju oko 44% od čitave teritorije, i trpe zbog visoke stope nezakonite i neregulisane seče šuma. Sve to, zajedno sa industrijskim i sanitarnim deponijama, erozijama i neplanskim proširenjem naselja, doprinosi degradaciji zemljišta na Kosovu.²⁵ 28 kontaminiranih lokacija identifikovanih od strane Kosovske agencije za zaštitu životne sredine (KEPA) predstavljaju još jedan veliki izazov koji je bio težak za rešavanje zbog niskog nivoa implementacije Nacionalnog akcionog plana za okolinu i nejasnog pravnog statusa određenih industrijskih zona, pored ostalih faktora.

Klimatske promene verovatno treba dodati aktuelnim ekološkim izazovima na Kosovu. Projekcije za ceo region zapadnog Balkana ukazuju na visoke temperature i više nepravilnosti u padavinama i vode doizlaganja opasnostima kao što su suše, poplave i šumski požari. Ove promene ugrožavaju održavanje onih koji se oslanjaju na prirodne resurse, kao što su poljoprivreda i šumarstvo i povećavaju ranjivost onih koji žive u područjima sa rizikom od prirodnih katastrofa kao što su klizišta i poplave.²⁶

Loši uslovi stanovanja, prenaseljenost i smanjena sposobnost da priušte osnovne usluge dovode do toga da suneke određene grupe u društvu nerazmerno pogođene ekološkim rizicima. Romi, Aškalije i Egipćani i oni koji žive na lokacijama sa zagađenim vazduhom su posebno ugroženi, kao i druge socijalno isključene grupe. Nizak nivo opšte javne svesti o opasnosti po životnu sredinu i nedostatak uticaja u društvu isto tako povećava osetljivost nekih socijalno isključenih grupa. Nejednakosti u ekološkim rizicima nisu uključeni u bilo koju javnu strategiju ili politiku i bez procene celog Kosova o nejednakosti zaštite životne sredine, u vezi sa zdravstvenim efektima je rezultiralo sa ekonomskim gubitkom koji je prisutan u ovom trenutku.²⁷

Vlasti na Kosovu su izradili nekoliko važnih strateških dokumenata za rešavanje pomenutih izazova. Preciznije, „Strategija zaštite životne sredine na Kosovu 2011–2021“, zatim „Nacionalni akcioni plan 2011–2015“ i „Okvirna strategija za klimatske promene 2014–2024“. Oni su takođe uključeni u proces usklađivanja zakonodavnog okvira sa pravnim tekovinama EU. Glavni iza-

zov je trenutno implementacija strateškog okvira i sprovođenje zakona.

2.1.6 Vladavina prava

Značajan napredak je postignut u oblasti vladavine zakona na Kosovu u poslednjih nekoliko godina. Ključne institucije kao što su Ministarstvo pravde, Institut za pravosuđe Kosova, Sudski savet Kosova, Tužilački savet Kosova i Advokatska komora Kosova su radili zajedno sa međunarodnom zajednicom da uspostave pravni okvir u skladu sa međunarodnim i regionalnim standardima ljudskih prava, uključujući i oblast maloletničkog pravosuđa. Značajni koraci su preduzeti u oblasti pravosudnog sistema za maloletnike na Kosovu u vezi sa pravnim okvirom, institucionalnim strukturama i kapaciteta za sprovođenje zakona. U 2014, UNICEF je sproveo sveobuhvatni pravni pregled Kosovskog zakonodavstva kako bi ga uskladili sa glavnim međunarodnim instrumentima, uključujući Konvenciju o pravima deteta i važećim zakonodavstvom EU.

Uprkos nedavnim reformama i dešavanjima u pravosudnom sistemu, vlasti treba da učine više i to bržim tempom kada je u pitanju vladavina prava. Nekoliko međunarodnih aktera, kao što su Parlamentarna skupština Saveta Evrope, Kancelarija UN Visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) i EK su izrazili zabrinutost u vezi sa pristupom pravdi, uključujući i imovinska prava na Kosovu.

Postoji ograničena svest o pravnim procedurama među stanovništvom na Kosovu; manjine u pojedinim delovima nailaze na prepreke prilikom pristupa sistemu. Samo oko polovine opština na Kos-

Podaci iz 2008 godine pokazuju da 46 % žena pati od nasilja u porodici bar jednom tokom svog života, u poređenju sa 40 % muškaraca. 91 % počinioca nasilja u porodici, po policijskim izveštajima iz 2013, su muškarci. (Izvor: Orgut Consulting AB: Rodni profil u zemlji: analiza rodni razlika na svim nivoima na Kosovu; april 2014.)

ovu ima Kancelarije za pravnu pomoć. Osim toga, iako postoje rodne jedinice ili kontakt osobe za rodna pitanja u okviru policije i pravosuđa, pravilna podrška često ne dostigne žene i devojke koje su u kontaktu sa zakonom. Uprkos

24 Ibid

25 Svetska banka, Analiza životne sredine na Kosovu; januar 2013

26 Univerzitet u Geteborgu, Škola biznisa, ekonomije i prava: Analiza životne sredine i klime na Kosovu; mart 2008;

27 Svetska banka, Analiza životne sredine na Kosovu; januar 2013

de jure ravnopravnosti muškaraca i žena, de facto diskriminacija žena i dalje postoji. Žene imaju tendenciju da imaju smanjeni pristup pravdi i pravilnu upotrebu pravnih lekova garantovanih zakonom dok je naknada za zločine koje su pretrpeli uglavnom neadekvatna. Slične obrasci izgleda da postoje za osobe sa invaliditetom i Rome, Aškalije i Egipćane (žene posebno) koji nemaju korist od adekvatne zaštite ljudskih prava. Efikasno uživanje prava žena je pogođeno u izvesnoj meri patrijarhalnim običajima i tradicijom, ali je takođe ovekovečeno slabom vladavinom prava.

Pristup pravdi je sprečen velikim brojem zaostalih sudskih slučajeva koji zajedno sa sporim izvršenjem sudskih odluka i percepcije korupcije velikih razmera u određenim sektorima, utiče na zakonska prava naroda na Kosovu. Ovi elementi u kombinaciji, utiču na poverenje javnosti i pov-

Oko polovine stanovništva na Kosovu ima percepciju o velikoj korupciji u zdravstvu, carini i drugim javnim institucijama i oko 10 % od izveštaja odraslog stanovništva koji su direktno ili indirektno bili izloženi jednom godišnje iskustvu podmićivanja sa javnim službenicima (izvor: UN Kancelarija za kriminal i narkotike (UNODC): Korupcija na Kosovu: Podmićivanje po iskustvu stanovništva; 2011). Preduzeća takođe tvrde da su imali iskustvo sa podmićivanjem: 11 % je onih koji tvrde da su imali kontakte sa zahtevom javne uprave da plate najmanje jedan mito godišnje i mnogi spominju taj način uz veliku redovnost (izvor: UNODC/ASK: Biznis, korupcija i kriminal na Kosovu – uticaj mita i drugih kriminala na privatne kompanije; 2013).

erenje u pravosudni sistem. S obzirom na značaj efikasnog i nezavisnog sistema vladavine prava za garantovanje boljeg pristupa pravdi za sve ljude i za proces evropskih integracija Kosova, bilo je i još uvek je snažan fokus na jačanju etičkih i profesionalnih kapaciteta vlasti kako bi im omogućili da ispunjavaju svoje obaveze. Takođe je važno da se

Dominantni oblik organizovanog kriminala na Kosovu su trgovina ljudima i drogom.

Kosovske institucije vladavine prava okrenunovoj generaciji pravnih stručnjaka na Kosovu, posebno onim pojedincima koji su studirali u inostranstvu. Nekoliko važnih sektorskih strategija su razvijeni u oblastima borbe protiv korupcije, borbi protiv organizovanog kriminala, borbi protiv trgovine drogom i trgovine ljudima (TLj), između ostalog

suuspostavljeni i različiti mehanizmi koordinacije za njihovu implementaciju. Postoji veliki broj mogućnosti za TUNK da ojačaju ove mehanizme. Takođe, u širem kontekstu Strateškog okvira Ujedinjenih nacija za Kosovo, TUNK će jačati svoju saradnju uz korišćenje kapaciteta dostupnih iz odeljenja UNMIK-a za vladavinu prava.

Ipak, pre nego što mogu da promovišu istinske standarde ljudskih prava i osiguraju bolji pristup pravdi za sve ljude na teritoriji, vladavina prava vlasti na Kosovu treba da zadovolji minimalne standarde ljudskih prava. Postoji više izazova na institucionalnom nivou, uključujući i poboljšanje koordinacije i saradnje između nadležnih organa u oblasti vladavine prava da napreduju u razmeni podataka i upravljanje predmetima, naročito unutar i između policije, sudova i tužilaštava. Izgradnja kapaciteta administrativnog osoblja u svim pravosudnim institucijama garantuje da su procedure potvrđene na vreme, transparentan i adekvatan način predstavlja još jedan izazov, kao što je zatvaranje jaza u zakonodavstvu i politikama koje se odnose na primer na organizovani kriminal, maloletničku pravdu i obezbeđivanje dovoljno budžetskih izdvajanja zapreuzimanje odgovornosti nad primenom različitih sektorskih strategija.

Od posebnog značaja je jačanje i podrška Savetu za borbu protiv korupcije za sprovođenje nove strategije za borbu protiv korupcije. Isto tako bitna je i podrška Međuministarske radne grupe za suočavanje sa prošlošću i pomirenje za izradu i usvajanje strategije o suočavanju sa prošlošću izvan procesuiranja ratnih zločina i uz aktivno učešće civilnog društva.

Dva dodatna elementa koja su važna u ispunjavanju obaveza vlasti da se pridržavaju zakonskih i proceduralnih prava naroda na Kosovu je obezbeđivanje kadra pravnih stručnjaka sa odgovarajućim razumevanjem evropskih i međunarodnih standarda koji se odnose na vladavinu prava i efikasno sprovođenje zakona u severnim delovima Kosova.

2.1.7 Rodna ravnopravnost i ljudska prava žena

Pravni i organizacioni okvir Kosova za unapređenje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena je relativno sveobuhvatan i usklađen sa međunarodnim normama i standardima, kao što su CEDAV, Peking + 20, UNSCR 1325 i Konvencijom

ja iz Istanbula, između ostalog, u dodatku EU zakonodavstva o rodnoj ravnopravnosti. Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost je osnovana kao izvršni organ u ovoj oblasti, ali ne i isključivo, za koordinaciju i praćenje implementacije Zakona o rodnoj ravnopravnosti i odgovarajućih strategija i akcionih planova, uz podršku službenika za rodnu ravnopravnost na centralnom i lokalnom nivou vlasti.

Ipak, iako pravni okvir Kosova nudi de jure ravnopravnost muškaraca i žena, de facto diskriminacijanad ženama se nastavlja, što dovodi do neadekvatne zaštite za nekoliko osnovnih ljudskih prava garantovanih Kosovskim zakonima. U dodatku već pomenutim nejednakostima u prethodnim poglavljima, u odnosu na muškarce, žene su i dalje nedovoljno zastupljene na Kosovu i kvantitativno i kvalitativno u procesima donošenja odluka na svim nivoima. Jedna od prepreka za učešće žena u procesima odlučivanja su uočene tradicionalne uloge rodova na Kosovu. Ljudi i dalje povezuju rukovođenje sa muškarcima, što je razlog zašto žene imaju poteškoćada adekvatno učestvuju u donošenju odluka u okviru političkih stranaka i zašto ima manje žena na pozicijama odlučivanja u centralnim i lokalnim institucijama.

Kosovski Zakon o parlamentarnim izborima i Zakon o lokalnim izborima na Kosovu imaju mandat da garantuju 30 % kvote zastupljenosti žena u centralnoj i lokalnim skupštinama. Bez toga, poslednji izbori bi dovelo do svega 15 % žena izabranih poslanika i na centralnom nivou. Samo dva od sadašnjih ministara su žene i 7 % ukupnih pozicija odlučivanja u okviru ministarstava na Kosovu zauzimaju žene. (Izvor: KP/ARR: Učešće, uloge i položaj žena u centralnim i lokalnim institucijama i političke stranke na Kosovu, oktobar 2014)

Žene na Kosovu takođe pate od dodatnih kršenja njihovih ljudskih prava kroz Rodno zasnovano nasilje (RZN). Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, zajedno sa „Nacionalnim programom zaštiti od nasilja u porodici“, prilično je sveobuhvatan. Pored toga, koordinacija između nadležnih organa je poboljšana u poslednjih nekoliko godina. Ipak, implementacija i dalje predstavlja izazov, posebno u vezi sa pristupom pravdi, rehabilitaciji, i reintegraciji. Postoje skloništa za žene i decu koji su

pretrpeli rodno zasnovano nasilje, ali su usluge skloništa i rehabilitacije i reintegracije krajnje nedovoljno finansirani. Postoje samo ograničene usluge za počiniocenasilja i bez osiguranog skloništa u severnom delu Kosova ili za muškarce i dečake iznad 12 godina starosti. Stigmatizacija i pogrešna shvatanja o tome šta je prihvatljivo ponašanje između partnera su druge dodatne prepreke u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja i za pružanje usluge žrtvama. Ove percepcije takođe uključuju sukobe vezane za seksualno nasilje. Osnovno istraživanje sprovedeno u 2013 godini od strane UNICEF-a i partnera istaknulo je veliku zabrinutost u vezi sa široko prihvaćenim nasiljem u porodici i rodno zasnovanim nasiljem, uključujući i nasilje među mladim muškarcima i ženama.²⁸

Kada se gleda na ekonomsko osnaživanje žena izvan stope učešća na tržištu rada, treba istaći da je manje od 10 % preduzeća na Kosovu na čijem su čelu žene ili su u vlasništvu žena. Njihovi poslovi su manji od preduzeća koje predvode muškaraci (žene u proseku imaju 3.07 zaposlenih u odnosu na 5,27 zaposlenih među muškarcima na čelu preduzeća). Pristup kreditima ili zajmovima predstavlja veliku prepreku za rast poslovanja na čelu ili u vlasništvu žena: samo 3 odsto komercijalnih bankarskih kredita se dodeljuje ženama, uglavnom zbog nedostatka sredstava obezbeđenja. Iako pravni okvir nudi ravnopravnost muškaraca i žena kada su u pitanju imovinska prava, žene često gube svoje nasledstvo u korist svoje braće kako bizaštatile interese porodice. U 2014, samo 8 odsto imovine, uključujući i vlasništvo nad zemljištem, je bilo u vlasništvu žena, ostavljajući muškarce u kontroli nad 92% svih nekretnina na Kosovu.²⁹ Postoji akcioni plan za ekonomsko osnaživanje žena ali vlasti još uvek kasne sa njegovom implementacijom.

2.1.8 Migracija

Kosovo doživljava mešavinu migracionih tokova kroz redovne i nepravilne kanale kao mesto porekla i tranzita, i u manjoj meri, kao mesto odredišta za azilante.

Kao mesto porekla, Agencija za statistiku Kosova procenjuje da je otprilike 550,000 stanovnika migriralo sa Kosova tokom perioda 1969-2011, uz

nešto veću zastupljenost muškaraca sa 57 odsto, zbog migracije sa svrhom rada. Ako uključimo procenjeni broj dece rođene u inostranstvu sa najmanje jednim roditeljem kosovskog porekla, broj dijaspora sa Kosovom može dostići broj od skoro 700,000.³⁰ Kosovska dijaspora igra važnu ulogu u doprinosu na smanjenju siromaštva i smanjenju nivoa ranjivosti kroz investicije i doznake koje dostižu 621 miliona evra –ili oko 12,5 odsto BDP-a u 2013 godini.³¹ Ipak, ostaje značajna zabrinutost zbog izgubljenog ljudskog kapitala i emigracije visoko obrazovanih i stručnih segmenta stanovništva.

Uzroci migracije sa Kosova kao mesta porekla uključuju široki spektar faktora kao što su spajanja porodice (46 odsto), kao i faktori nezaposlenosti ili drugih ekonomskih razloga (35 odsto), iz političkih razloga ili zbog sukoba u vezi (8 odsto), nedostataka mogućnosti za adekvatno obrazovanje (1 odsto) i iz drugih razloga (10 odsto).³² Uprkos poboljšanoj političkoj i socijalnoj stabilnosti na Kosovu, i dalje postoji tok azilanata kosovskog porekla ka zemljama EU. Još od rane 2010 godine, godišnji broj azilanata sa Kosova je više nego udvostručen od oko 10.000 u 2011 i 2012 godini na preko 26.000 u 2014 godini, sa najvećim brojem azilanata u Mađarskoj (11.220) i Nemačkoj (8.920), a zatim slede Francuska, Švedska i Austrija.³³

Povećanje broja azilanata sa Kosova se nastavlja tokom 2015 godine zbog pomenutih višestrukih faktora koji podstiču takvo delovanje. Kada se Kosovo posmatra kao mesto tranzita i destinacije, glavni naglašeni faktor je geografski položaj Kosova u jugoistočnom delu Evrope na granici sa Albanijom, Crnom Gorom, BJR³⁴ i Srbijom. Ovakva lokacija osigurava tranzit kako regularnim tako i neregularnim migrantima ka EU a porodne granice generišu priliv ilegalnih migranata koji prolaze kroz ovo područje. Od 2009 godine, kada su kosovske vlasti preuzele odgovornost nad određivanju statusa izbeglica, skoro 700 zahteva za azil je podneto, od kojih je samo za 5 odobrena dodatna zaštita.

Kosovo je postalo mesto odredišta za vraćanje migranata iz zemalja u okruženju, EU i Severne Amerike koji su tokom dva velika talasa napustili Kosovo, i to u ranim devedestim i tokom sukoba 1998-1999.³⁵ Između 1999 i 2014 Međunarodna organizacija za migraciju (IOM) je pomogla 203,294 dobrovoljnih povratnika na Kosovo u ukupnom broju; uključujući 181,561 brojnih dobrovoljnih povratnika tokom perioda 1999-2001. Od 2002 godine, IOM godišnje pomaže dobrovoljni povratak i reintegraciju 2.000 Kosovara u proseku.³⁶ Pored dobrovoljnog povratka, takođe postoji veliki broj prisilnih povratka na Kosovo godišnje iz evropskih zemalja preko sporazuma o readmisiji. Preciznije, u 2014 godini bilo je 1.292 potpomognutih dobrovoljnih povratnika i 3,318 prisilnih povratnika na Kosovo.³⁷ Očekuje se da se broj prisilnih povratnika značajno poveća od 2015 godine pa nadalje, kada će ogromna većina zahtevaoca azila sa Kosova u navedenom talasu biti vraćeni na Kosovo. Za podršku procesu reintegracije, osobama koje su prisiljene da se vrate na Kosovo, Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) se oslanja na smernice o reintegraciji i monitoring sistemu koji su razvijeni uz tehničku podršku UNICEF-a. Socijalna isključenost ovih grupa porodica i dece koja se vraćaju na Kosovo predstavlja veliku zabrinutost.³⁸

2.2 Postojeći politički i razvojni prioriteti

Tokom prve polovine 2015 godine, Kosovo je u procesu izrade sveobuhvatnog planskog dokumenta, i to „Nacionalne strategije razvoja“ (NSR). NSR neće zameniti sadašnje i buduće sektorske strategije, ali će se fokusirati na dva opšta ciljeva koje kosovske vlasti smatraju da zahtevaju pažnju na najvišem nivou, konkretnije: ekonomski rast i otvaranje novih radnih mesta, kao i evropske integracije. NSR će se graditi na četiri sektora: 1) dobro upravljanje i vladavina zakona; 2) ljudski kapital i socijalna kohezija; 3) Konkurentnost privatnog sektora; i 4) podzakonska infrastruktura. Drugo navedeno sredstvo planiranja za određivan-

30 ASK: Migracija sa Kosova; april 2014

31 Centralna banka Kosova: Godišnji izveštaj 2013; juni 2014

32 ASK: Migracija sa Kosova; april 2014

33 Eurostat statistički podaci o azilantima.

34 Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija (BJRM).

35 ASK: Migracija sa Kosova; april 2014.

36 IOM Statistika o pomognutom dobrovoljnom povratku i reintegraciji.

37 Podaci dobijeni od strane Ministarstva unutrašnjih poslova, Odeljenja za državljanstvo, azil i migracije.

38 UNICEF: Osnovni Izveštaj o pilotiranju Smernica za repatrijaciju u dve opštine (Đakovica, Priština); januar 2015.

je prioriteta u okviru ZPR-a je SOR, kojeg su vlasti periodično pripremali u skladu sa Zakonom o upravljanju javnim finansijama i godišnjom Zakonom-davnom agendom.

Uprkos stalnoj polarizaciji i dalje postoji politički konsenzus o evropskim integracijama. Sporazumi poput SSP pregovora između EU i Kosova i Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa (Briselski sporazum) između Kosova i Srbije od aprila 2013 godine, kao i svaki naknadni sporazum u okviru EU treba da olakša dijalog između ovih teritorija, što će verovatno voditi kapostavljanju prioriteta vlasti i međunarodne zajednice na Kosovu u bliskoj budućnosti. Pod vođstvom EU pripremljen je strateški dokument za upravljanje njihove podrške Kosovu i to u vidu indikativne EU Strategije za Kosovo 2014-2020.

Na globalnom nivou, Otvorena radna grupa za Ciljeve održivog razvoja (COR) je potvrdila opredjeljenje da u potpunosti implementira Deklaraciju iz Rija, Agendu 21, Plan implementacije Svetskog samita o održivom razvoju (Johanesburg deklaracija i Plan implementacije), sa svim članicama EU koje su učestvovala u tom procesu. Takođe je potvrđena posvećenost punoj implementaciji Programa akcije za najnerazvijenije zemlje za dekadu 2011-2020 (Program aktivnosti iz Istanbula), Almati Program aktivnosti: Rešavanje posebnih potreba izlaza na more za zemlje u razvoju u okviru novog globalnog okvira za tranzitni prevoz i saradnju zemalja sa izlazom na more i tranzitnim zemljama u razvoju. To je potvrdilo i obaveze u rezultatima svih glavnih konferencija i samita Ujedinjenih nacija u ekonomskim, socijalnim i ekološkim oblastima, uključujući Milenijumske deklaracije Ujedinjenih nacija, Rezultate Svetskog samita iz 2005 godine, Monterej konsenzus, Međunarodna konferencija o finansiranju razvoja, Deklaracija iz Dohe o finansiranju razvoja, obaveze Generalne skupštine o Milenijumskim ciljevima razvoja, Program akcije Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju.

Dokument o rezultatima iz septembra 2013 godine prati napore ka postizanju potvrđenih Milenijumskih ciljeva razvoja, između ostalog, odlučnost da se izradi snažna agenda razvoja posle 2015 godine. Posvećenost migraciji i razvoja je potvrđeno u Deklaraciji o dijalogu na visokom nivou u vezi sa međunarodnom migracijom i razvojem.

Kosovo je bilo deo Post 2015 konsultacija od 2013 godine i u svojstvu posmatrača na nekim od navedenih događaja. Pored ovih širih okvira politike (globalnih i lokalnih), postoji veliki broj sektorskih strategija³⁹ koje su relevantne za TUNK jer detaljno opisuju ciljeve koji su usaglašeni sa različitim partnerima iz Kosovskih institucija, OCD i međunarodnom zajednicom.

2.3 Dodatna vrednost Ujedinjenih nacija na Kosovu

Posle više od decenije prisustva na Kosovu, UN agencije, fondovi i programi okupljeni pod okriljem UNKT predstavljaju jasno uspostavljene partnere na Kosovu i priznati su kao jaki, pouzdani partneri u izgradnji humanih i institucionalnih kapaciteta. To je rezultat njihovog globalnog iskustva i ekspertize, uspostavljenih partnerstava sa institucijama na centralnom i lokalnom nivou, kao i njene priznate nepristrasnosti. Uprkos mnogim tekućim pitanjima koja zahtevaju stalnu podršku, međunarodna zajednica se smanjuje; sa time i iznos finansijske podrške koja se investira na Kosovu.

Kao takav, TUNK je dobro pozicioniran da se bavi rešavanjem višeskrupnih izazova u razvojnoj agendi Kosova na najefikasniji način, i to njenim usklađivanjem sa prioritetima razvoja Kosova u novom poglavlju u vidu Post 2015 diskusija i obnovljenim performansama UN sistema. UN nastavlja da demonstrira svoje komparativne prednosti u okviru šest ključnih pozicija (Prikaz1):

Ove komparativne prednosti, u kombinaciji sa pojedinačnim prednostima svake agencije, programa i fondova Ujedinjenih nacija u njihovim relevantnim tematskim oblastima, daju TUNK-u veliku dodatnu vrednost. Ovakva dodatna vrednost je evidentna tokom realizacije TUNK ZPR 2011-2015 kroz implementaciju Zajedničke inicijative i kolektivnih akcija zagovaranja u oblasti RZN i tranzicione pravde, na primer. Ostvaren je napredak u jačanju kapaciteta u pogledu izveštavanja, odgovornosti i pouzdanosti. TUNK je podržavao Agencija za statistiku Kosova i druge nadležne organe da proizvedu izveštaje i da poboljšaju informacione sisteme kako bi im omogućili osiguranje podataka u bilo kom trenutku razvrstani po polu, starosti, etničkim manjinskim grupama, između ostalih. TUNK je radio sa vlastima na lokalnom nivou na razvoju lokalnih akcionih planova, obuhvatajući

39 One najbitnije smo pomenuli u celom tekstu kao i u samom Aneksu 2.

Prikaz 1

Smanjenje rizika od katastrofa (SRK) za pitanja životne sredine kao i zaštite prirodnih resursa. Takođe sprovode se inicijative za rešavanje potreba socijalno isključenih grupa, uključujući žene, kao i za izgradnju kapaciteta organizacija civilnog društva da isto učine.

Kao završna napomena, TUNK je podržao OCD i lokalne zajednice za sprovođenje strategije komunikacije za promovisanje promene ponašanja u vezi sa zdravljem i životnom sredinom.

TUNK je zajedno sa institucijama radio na razvoju lokalnih akcionih planova u 19 opština. U 16 opština uspostavljeni su konsultativni procesi kako bi podstakli strateške razvojne procese.

33 javnih kampanja podizanja svesti je sprovedeno, 60 sesija u zajednicama i devet inicijativa zagovaranja koje je TUNK podržao.

Devet konsultacija je organizovano sa socijalno isključenim grupama; deset zajedničkih inicijativa za rešavanje potreba društveno isključenih grupa je realizovano uz 44 inicijativa za izgradnju kapaciteta sa OCD.

Oko 30 izveštaja je napisano kao i sedam informacionih sistema koji su ojačani kroz podršku TUNK-a.

3. TUNK ZPR

U procesu odlučivanja kako da se najbolje doprinese unapređenju razvoja i ljudskih prava i rešavanju izazova na Kosovu, TUNK primenjuje sledeći analitički okvir (Prikaz 2). Glavni kriterijum za identifikovanje prioriternih oblasti za TUNK ZPR 2015-2020 su predstavljeni u tri kruga:

1. *Propusti u ostvarivanju međunarodnih standarda razvoja i ljudskih prava: Prilagodljiva analiza situacije i obezbeđena platforma za identifikaciju glavne praznine u postizanju međunarodnih standarda razvoja i ljudskih prava i prepreke za napredak ka popunjavanju te praznine.*

Prikaz 2

2. *TUNK dodatna vrednost: TUNK dodatna vrednost treba da bude shvaćena kao vrednost koju UNKT može da osigura radeći zajedno a ne u smislu individualnih agencija, fondova ili programa.*
3. *Usklađivanje postojećih političkih i razvojnih prioriteta: Ovo usklađivanje treba shvatiti bilo kao doprinos ili kao dodatak razvojnih ciljeva postavljenih od strane vlasti, zajedno sa drugim akterima na Kosovu.*

Prve strateške oblasti su one u kojima se ova tri kriterijuma ispunjavaju; To jest, tamo gde postoji jaz u postizanju međunarodnog razvoja i standarda ljudskih prava; tamo gde TUNK zajedno može da obezbedi najveću dodatnu vrednost; i tamo gde postoji doprinos ili komplementarnost postojećim političkim i razvojnim prioritetima. Postoje identifikovane praznine u razvoju i ljudskim pravima, kao i politički i razvojni prioriteti koji nisu uključeni u okviru TUNK ZPR-a konačne liste prioriteta i strateških inicijativa, jer TUNK kao grupa možda neće biti u mogućnosti da obezbedi dodatnu vrednost za rešavanje ovih izazova, na primer.

Važno je da se razjasni da TUNK ZPR 2016-2020 ne obuhvata pojedinačne inicijative agencija već izdvaja prioriteta za stratešku TUNK saradnju u pravcu ostvarivanja zajedničkih ciljeva, pre svega kroz zajedničke programe i kolektivno zastupanje i zagovaranje. Zato, TUNK ZPR 2016-2020 treba posmatrati kao dopunu strateškog planiranja svake pojedinačne agencije, UN programi fondova kojirade na Kosovu.

Treba da bude zabeleženo da ovi kriterijumi nisu statični sa vremenskog aspekta; praznine mogu biti šire ili pokrivenije, politički i razvojni prioriteti se mogu menjati i dodatna vrednost TUNK-a se može povećati ili smanjiti. TUNK će upravo zbog toga nadgledati kriterijume i moguće promene pa zato ostajemo spremni da promenimo prioriteta i strategije implementacije u skladu sa tim promenama.

3.1 Očekivani rezultati od ZPR-a

Na osnovu ove analize i u bliskoj saradnji sa vlastima na Kosovu, brojnim organizacijama civilnog društva i bilateralnih i multilateralnih međunarodnih organizacija, odlučeno je da TUNK ZPR 2016-2020 treba da se usredsredi na tri prioriteta. Ono što sledi je detaljniji opis očekivanih promena u institucionalnim performansama i u položaju nosioca prava koje TUNK ima za cilj da postigne u okviru svake prioriteta oblasti, kao i razlozima za izbor svakog od njih. Naime, izazovi u razvoju i ljudskim pravima kojima ćemo se baviti; zašto je TUNK u dobroj poziciji da se kolektivno angažuje u ovim oblastima; i kako te prioriteta oblasti treba da su usklađene sa postojećim političkim i razvojnim prioritetima.

Prioritetna oblast 1: Upravljanje i vladavina prava

Rezultat 1.1:
Sistem i institucije vladavine prava su dostupne svima i rade na efikasniji način

Rezultat 1.2:
Civilno društvo efikasnije učestvuje u izradi zakonskih reformi i drži relevantne institucije odgovornim za njihovu implementaciju

Rezultat 1.3:
Vlasti Kosova se bave rešavanjem tokova migracije na efikasniji način i u skladu sa međunarodnim standardima

Dobro upravljanje predstavlja bitnu reformu koja se ostvaruje kroz institucionalni i ljudski razvoj. Jedan od osam sektora dobrog upravljanja UN-a je da osigura funkcionalni sistem vladavine prava i zakona. U okviru ove prve prioritetne oblasti, TUNK traži da radi sa svojim partnerima na jačanju institucija vladavine prava da bi mogli da ostvare svoju obavezu da obezbede pristup pravdi na jedan inkluzivan, efikasan i učinkovit način. TUNK će takođe raditi zajedno sa nosiocima prava kroz pružanje podrške i jačanje njihovog angažovanja u donošenju odluka i držati vlasti odgovornim za sprovođenje zakonskih reformi dizajniranih da obezbede inkluzivniji pristup i efikasniji pravosudni sistem za ljude širom Kosova, uključujući i opštine na severu. TUNK će, kao treću komponentu u okviru ove prioritetne oblasti, ojačati koncept upravljanja migracijama kako bi se osiguralo poštovanje međunarodnih standarda i zaštita ljudskih prava migranata i osoba kojima je potrebna zaštita.

Jačanje vladavine prava je jedan od glavnih prioriteta drugih ključnih aktera na Kosovu. To je jedan od glavnih strateških sektora NSR Kosova za period od narednih pet godina; istaknuto je kao jedno od prioritetnih oblasti od interesa u Izveštaju EK o napretku Kosova iz 2014 godine, koji je podigao ozbiljnu zabrinutost u pogledu nezavisnosti, odgovornosti, nepristrasnosti i efikasnosti sudija i tužilaca. Značaj vladavine prava ogleda se u Briselskom Sporazumu od 19 aprila 2013 godine o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije.

TUNK je već afirmisani partner u oblasti dobrog upravljanja i vladavine prava na Kosovu i pozicioniran je da doprinese na više načina. U skladu sa pristupom zasnovanom na ljudskim pravima oslanja se čitav rad TUNK-a, jer je TUNK u stanju da osigura fokus ka socijalno isključenim grupama.

Takođe smo spremni da podržimo integraciju međunarodnih normi i standarda u kosovskim zakonodavnih i strateškim okvirima koji se odnose na vladavinu prava i mogu osigurati domaću ili spoljnu ekspertizu u oblasti; uključujući oblasti maloletničkog pravosuđa, borbe protiv korupcije, organizovanog kriminala, tranzicione pravda, RZN, trgovinu ljudima i migraciju. Važno je napomenuti da TUNK zauzima povoljan položaj kao spoljašnje nezavisno telo koje je dovedeno da gradi mostove i olakša dijalog između vlasti i organizacija civilnog društva. Kao vid završne napomene, TUNK donosi godine kolektivnog iskustva u pružanju podrške pristupa pravdi, uključujući i maloletnike, besplatnu pravnu pomoć, kao i upravljanje pitanjima migracijama.

Postoji nekoliko trenutnih ili planiranih zajedničkih programa u oblasti jačanja vladavine prava na Kosovu na kojoj će biti izgrađen budući rad. Posebna pažnja će biti posvećena jačanju saradnje sa UNMIK-om u okviru zajedničkog DPKO/UNDP Globalne kontakt veze (GKV) mehanizma za policiju, pravosuđe i popravne institucije u oblasti vladavine prava u post-konfliktnim i drugim kriznim situacijama.

U okviru ove prioritetne oblasti, TUNK će raditi sa obe strane, sa nosiocima dužnostikao i sa nosiocima prava. S jedne strane, prva očekivana promena je da podržimo sistem vladavine prava i institucija, a naročito Ministarstvo pravde, Institut za pravosuđe Kosova, Sudski savet Kosova i Savet tužilaštva, da postanu dostupni svima i da obavljaju na efikasniji i učinkovit način. U opštem okviru ključnih međunarodnih standarda ljudskih prava, kao što su Evropska konvencija za ljudska prava, UN Deklaracija o ljudskim pravima, Konvencija UN protiv korupcije i Bangalorski principi sudijskog ponašanja, TUNK predlaže da gradimo na prethodnim rezultatima u oblasti vla-

davine prava da dodatno poboljšamo pristup pravdi posebno za žene i druge socijalno isključene grupe. Ključne komponente plana obuhvataju podršku alternativnom rešavanju sporova, jačanju kancelarija za pravnu pomoć i pojednostavljeno upravljanje predmetima za preživjele od rodno zasnovanog nasilja. TUNK će takođe fokusirati svoje zajedničke napore da podrži usklađivanje politike i prakse, usklađivanje strategija, da se usredsredi na prazninu u zakonodavstvu, ojačati mehanizme koordinacije i da unapredi pravnu edukaciju za profesionalce u oblasti vladavine prava. Glavni cilj je da se direktno stimulišu efikasnost i delotvornost i indirektno, da se poveća poverenje javnosti u pravosudni sistem.

Rad TUNK-a će uključivati borbu protiv korupcije kroz angažovanje relevantnih antikorupcijskih institucija, platforme organizacija civilnog društva i sudstva da se poboljša integritet uspostavljenog sistema. Sa inicijativama reforme državne uprave, kapaciteti organa vlasti će dobiti podršku za poboljšanje efikasnosti javnog sektora i usmeravanja svojih usluga. U okviru postojeće „Strategije Vlade za saradnju sa civilnim društvom 2013-2017“ postoje četiri cilja. Prvi, posvećuje posebnu pažnju jačanju uloge OCD u izradi i kvalitetnijoj implementaciji zakona. TUNK doprinosi toj saradnji tako što će olakšati dijalog između svih aktera na lokalnom nivou o pitanjima od suštinskog interesa, posebno za zajednice i socijalno isključene grupe. To će biti učinjeno kroz koncept lokalnih akcionih grupa, kao vid najefikasnijih uspostavljenih mehanizama na lokalnom nivou širom Kosova.

Drugo, TUNK će uspostaviti partnerstvo sa aktivnim OCD na Kosovu na centralnom i lokalnom nivou, uključujući ženske organizacije, da ojačaju svoje kapacitete da efikasnije učestvuju u izradi reformi u oblasti vladavine zakona i održavanje nadležnih organa kao odgovornih za njihovu realizaciju. To je, druga očekivana promena u prioritetoj oblasti dobrog upravljanja i vladavine prava ukupnih ciljeva za transparentnost i odgovornost. To utiče na poverenje u vladavinu prava vlasti i na taj način i pristupa pravdi. Uloga civilnog društva u obe faze Post 2015 konsultacija bila je presudna da prenese glasove ljudi sa Kosova iz

svih sfera života koji uočavaju tretman pravednosti i pravičnosti kao svoj glavni prioritet.

Kako bi podržali napore vlasti za borbu protiv korupcije, TUNK će pomoći u promovisanju kulture netolerancije prema korupciji u javnom sektoru, kao i mere za smanjenje ugroženosti centralnih i lokalnih institucija, na osnovu UN Konvencije za borbu protiv korupcije. Saradnja će se negovati sa drugim grupama u društvu, uključujući privatni sektor, na istrazi i krivičnom gonjenju pranja novca, krijumčarenja i trgovine ljudima. Napori će biti uloženi da se osigura da zakonodavstvo u ovim oblastima bude u skladu sa međunarodnim standardima. TUNK će podržati razvoj nastavnog plana i programa za obuku kandidata za sudije i tužioce. Da bi doprineli ovakvom rezultatu, zajedničko programiranje UN-a može da uključi: razvoj novih veština i usluga da se ojača sprovođenje zakonskih i ljudskih prava i okvira mehanizama u skladu sa međunarodno priznatim standardima; uvođenja mera za poboljšanje pristupa pravdi i zaštiti socijalno isključenih grupa i povećanje korišćenja sistema za zaštitu za one čija su ljudska prava prekršena ili diskriminisana; uspostavljanje alternativnih vaspitnih i preventivnih mera za decu u sukobu sa zakonom, ili one u opasnosti da budu u sukobu sa zakonom; podržava borbu protiv organizovanog kriminala kroz integrisano upravljanje granicom i jedinstvenog odgovora na prekogranične zločine; suzbijanje ilegalne migracije i trgovine ljudima i promovisanje regularne migracije; aktivnosti o podizanju svesti o različitim temama koje se odnose na vladavinu prava i ljudsku bezbednost.

Treće, migracioni tokovi iz, kroz i na Kosovu imaju i pozitivne i štetne uticaje na upravljanje i proces evropskih integracija. Posebno telo osnovano je 2013 godine u skladu sa Odlukom Vlade br. 08/158 kako bi pratilo migraciona kretanja. Ovo telo je stalno telo koje je odgovorno za sastavljanje i ažuriranje migracionog profila, uz davanje preporuka za razvoj politika u upravljanju migracijama, praćenje sprovođenja politike migracija; posebno u vidu „Nacionalne strategije o migracijama 2013-2018“, i pružanje ekspertize za zakonodavnu i regulatornu reformu u vezi sa upravljanjem migracijama.

40 Na primer: Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i decom; EU zakonski akti o ljudima i naročito Direktiva EU o prevenciji i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava; Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom; Konvencija o pravima deteta; Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica; Vodeći principi o internoj raseljenosti; Konvencija Ujedinjenih nacija o statusu izbeglica; Konvencija Ujedinjenih nacija o statusu lica bez državljanstva; EU zakonski akti za upravljanje granicom.

Ovaj novi entitet je međuministarsko telo sa nejasnim mandatom i ulogom u upravljanju migracijama. Što je najvažnije, nema izvršna ovlašćenja. Ostaje da se vidi kako će saradivati i raditi sa već postojećim i izvršnim strukturama koje funkcionišu kao što su „Nacionalni koordinator za migracije“ (odgovornost Zamenika ministra MUP-a); Odeljenje za državljanstvo, azil i migracije (ODAM) u okviru MUP-a; i Uprava za strance i migracije (Kosovska granična policija), da samo pomenemo neke od njih.

TUNK će raditi sa kosovskim institucijama da razvijaju svoje kapacitete za upravljanje migracionim procesima u skladu sa međunarodnim standardima i najboljim praksama,⁴⁰ posebno u oblasti trgovine ljudima, krijumčarenja migranata, dece migranata bez pratnje, rada migranata, raseljenih lica i ljudi kojima je potrebna međunarodna zaštita, kao i njihovo povezivanje sa širim

politikama stanovništva na centralnom i lokalnom nivou. Napori su usmereni na izgradnji preduslova rodno osetljivog prikupljanja podataka i analize na redovnoj osnovi da se razvija utemeljeno donošenje odluka na svim nivoima. U fokusu je posebno maksimalan uticaj doznaka iz inostranstva kroz razvoj i povećanje investicija dijaspore, kao i pretvaranje negativnih posledica gubitka ljudskog kapitala od migracije u nešto pozitivnije. Ovi napori, pored podsticanja ekonomskog razvoja na Kosovu, traže da se bavimo glavnim faktorima pokretanja migracije i za muškarce i za žene. TUNK isto tako ima za cilj da podrži jačanje šema za pružanje podrške repatrijaciji, vraćanju migranata, sistem upravljanja granicama, i pogranična saradnja sa susednim zemljama da regulišemo migracione tokove, smanjenje ilegalne migracije, zaštitu ugroženih kategorija migranata i uskladi ih sa EU zakonodavstvom o upravljanju granicom.

Prioritetna oblast 2: Socijalna inkluzija

Rezultat 2.1:
Edukacija & strategije zapošljavanja i programi koji osiguravaju bolji pristup mogućnostima za zapošljavanje mladih i žena.

Rezultat 2.2:
Žene na Kosovu sve više uživaju u svojim ekonomskim pravima

Rezultat 2.3:
Pravila socijalne zaštite i šeme koje omogućavaju veće beneficije i pristup socijalnim uslugama za najranjivije grupe

Druga prioritetna oblast – Socijalna inkluzija – se fokusira na izgradnju kapaciteta za povećanje pristupa jednakim mogućnostima za socijalno isključene grupe na Kosovu, tako da mogu postati istinski aktivni članovi društva i uživaju svoja prava u najvećoj mogućoj meri. Posebne oblasti fokusa su: pristojan pristup mogućnostima zapošljavanja i kvalitetnog obrazovanja, posebno za mlade i za žene; ekonomsko osnaživanje žena van povećanja pristupa zaposlenju; kao i jednak i adekvatan pristup programima socijalne zaštite za socijalno isključene grupe.

Na Kosovu, velika politička energija se uložena međunarodnoj areni. Fokus područja su proces integracije u EU, normalizacija odnosa sa Srbijom i nastavak napora za postizanje međunarodnog priznanja. Ova veoma osetljiva politička agenda ponekad zasenjuje razvojne potrebe i socijalna pitanja; od kojih su neki bili istaknuti u ZPR

kontekstu analize. Nedostaci od posebnog značaja su pronađeni u odnosu na ishode na tržištu rada za žene, omladinu i Rome, Aškalije i Egipćane, u oblasti obrazovanja i ekonomsko osnaživanje žena kao i pokrivenost i kvalitet šeme socijalne zaštite izvan intervencija na tržištu rada, posebno kada je u pitanju socijalna pomoć.

NSR obuhvata ljudski kapital i socijalnu koheziju među svoja četiri sektora, ali sa jakim fokusom na ekonomski rast pre nego na integrisanu dobrobit ljudi na Kosovu. Socijalna zaštita se takođe samo marginalno pominje među oblastima od interesa u EK Izveštaju o napretku Kosova za 2014 godinu. TUNK je stoga konstatovao da je neophodno da se fokusiraju na ovim pitanjima koja se trenutno ne mogu smatrati političkim vrhom prioriteta za današnje rukovodstvo, ali su ipak ključna za održiv i dugoročni razvoj Kosova.

TUNK će dalje graditi na svojim institucionalnim obavezama, izvući iz svog tehničkog znanja kako bi se osigurao pristup zasnovan na ljudskim pravima a, da će obratiti odgovarajuću pažnju na kapital u šemama socijalne zaštite na Kosovu za sve socijalno isključene grupe, tačnije, za žene, mlade, osobe sa invaliditetom, povratnike i Rome, Aškalije i Egipćane.

Ova prioriteta oblast sadrži tri rezultata. Prva dvarezultata ciljaju socijalno isključene grupe i imaju za cilj da povećaju pristup kvalitetnim mogućnostima za zapošljavanje i kvalitetno obrazovanje, između ostalog. Ovaj rezultat je snažno povezan sa rezultatima iz Post-2015 dijaloga Kosovu ima za cilj da poveća odgovornost u ime vlasti na Kosovu za poboljšanje pristupa pristojnim mogućnosti zapošljavanja za mlade i žene (uključujući preduzetništvo i samozapošljavanje) i srednje obrazovanje za devojčice, Rome, Aškalije i Egipćane.

TUNK ima za cilj da radi na centralnom i lokalnom nivou zajedno sa vlastima, civilnim društvom i direktno sa zajednicama da se ojačaju veze između ovih nivoa. Preciznije, na centralnom nivou, u okviru već postojećeg strateškog okvira, TUNK ima za cilj da doprinese otvorenom i participativnom planiranju, praćenju i procesu izveštavanja, jačanju kapaciteta za sprovođenje osnovnih prava iz radnog odnosa, kao i kritike politike i prilagođavanja koji integrišu mišljenja iz civilnog društva i iz zajednice. Na lokalnom nivou, cilj je da se podrži razvoj i implementacija multi-sektorskih akcionih planova za implementaciju dostupnih strategija zarad i obrazovanjekoje se fokusiraju na izgradnju lokalnog ekonomskog potencijala i unapređenje pružanja usluga svim socijalno isključenim grupama, sa posebnom pažnjom i fokusomna žene i mlade. Komunikacija i koordinacija između ovih nivoa će biti uključena u strategije za implementaciju.

Drugi rezultat upotpunjuje prvi rezultatprilikom fokusiranja na ekonomskom osnaživanju žena; jedna od grupa stanovništva sa najvišim stopama nezaposlenosti i neaktivnosti i sa najvećim teškoćama za pokretanje i vođenje biznisa. Drugi rezultat prevazilazi ekonomsko osnaživanje žena kroz politike i programe zapošljavanja. Sa

strane nosioca prava izgledada se više žena na Kosovu podržava da više uživaju u čitavom niz ekonomskih prava, uključujući jednako pravo na nasleđstvo, poslovni razvoj i učešće na tržištu rada. TUNK će nadgledati sprovođenje zakona o nasleđstvu, kojim oboje i žene i muškarci imaju pravo na ravnopravno nasleđstvo. Time ćemo takođe raditi na rešavanju visoke stope neaktivnosti među ženama za rešavanje ključnih prepreka za veće učešće na tržištu rada, ispitivanje rodne uloge, odredbi zaporodiljsko odsustvo, kao i socijalne politike koje mogu da pomognu ženama sa porodičnim obavezama za brigu o deci. Strategije za postizanje očekivanih rezultata uključuju snažno partnerstvo sa organizacijama civilnog društva koje se bave ženskim pitanjima, kroz TUNK zajedničke programe i kolektivna zalaganja.

Treći očekivani rezultat na nivou ishoda u okviru prioriteta oblasti socijalnog uključivanja je poboljšanje kapaciteta vlasti da se obezbedi ravnopravan i adekvatan pristup sveobuhvatnim šemama socijalne zaštite i socijalnih usluga za sve socijalno isključene grupe na Kosovu. Posebno, cilj je da se radi na povećanju stope pokrivenosti socijalne pomoći i beneficija. Da bi se ovo postiglo, TUNK će se zalagati za ukupnu reformu režima socijalne zaštite na Kosovu. Takođe će skrenuti pažnju na potrebu za uključivanje perspektive socijalne zaštite na širem političkom dnevnom redu uz većabudžetska sredstva za socijalnu pomoć. Na lokalnom nivou, TUNK će raditi sa vlastima, civilnim društvom i zajednicamana razvoju utemeljenih akcionih planova za poboljšanje institucionalnih performansi kada su u pitanju socijalne usluge koje se pružaju ka najviše socijalno isključenim grupama na Kosovu, krozCentre za socijalni rad u odabranim opštinama.

41 Godišnji izveštaji pregleda će opisati stvarne rezultate ili rezultate glavnih aktivnosti isporučenih na osnovu onih koji su navedeni u planovima rada, kao i njihov doprinos ostvarivanju ZPR rezultata. Tokom godišnjih pregleda, na nivou ŠA će se donositi odluke kako ne bi bilo potrebe da se revidirajuZPR strategije, rezultati ili pokazatelji

Prioritetna oblast 3: Životna sredina i zdravlje

Rezultat 3.1:
Vlasti Kosova su poboljšale mehanizme planiranja, implementacije i pracenja uticaja životne sredine na zdravlje a koji su zasnovani na dokazima.

Rezultat 3.2:
Vlasti Kosova su poboljšale pokrivenost kvaliteta i ravnopravnih osnovnih usluga za majke, bebe, decu i reproduktivno zdravlje (MB-DRZ) i nezaraznih bolesti (NZB).

Rezultat 3.3:
Više ljudi usvaja ponašanje koje je zdravo i povećava otpornost na potencijalne pretnje iz zagađenja životne sredine, katastrofa i klimatskih promena.

Treća prioritetna oblast – Životna sredina i zdravlje – TUNK će nastaviti sa svojim dosadašnjim radom na rešavanju pitanja društvene determinante zdravlja na Kosovu, uključujući i neke od najgorih uslova životne sredine u Evropi. U okviru političkog okvira Zdravstvo 2020 i strategije u celini kao i posebno kada su u pitanju relevantne strategije ovog sektora na Kosovu, TUNK će raditi sa vlastima na Kosovu da ojačaju svoje institucionalne kapacitete za planiranje koje je zasnovano na prikupljenim dokazima, kao i sprovođenje i praćenje uticaja na životnu sredinu i zdravlje, kao i da se poboljša pokrivenost kvaliteta i ravnopravnih usluga u oblasti SRZ i nezaraznih bolesti. Kao TUNK stoga očekujemo da se bavimo nekim od izazova u vezi sa ponašanjem koje utiče na zdravlje ljudi na Kosovu, kao i njihovu otpornost na potencijalne pretnje u vidu zagađenja životne sredine, katastrofa i klimatskih promena.

Ozbilnost stanja životne sredine na Kosovu i povezanost ka dobrobiti svog stanovništva, kao i mogućnosti za poboljšanje životnog standarda, od velikog je značaja za TUNK. Prema tome, TUNK se složio da stavi veliki akcenat na ove prioritetne oblasti u pogledu njene komplementarnosti na NSR i procesom evropskih integracija; kao i u pogledu usklađivanja sa okvirom Zdravstvo 2020; okvirna strategija SZO u evropskom regionu.

Životna sredina i klimatske promene, kao i zdravlje, su se dugo smatrali globalnim pitanjima u kojima UN igra značajnu ulogu. Iako ove teme nisu izričito bile uključene na vrhu prioriteta rukovodstva na Kosovu, TUNK priznaje da su na radaru svakog ključnog aktera na ovoj teritoriji. Oslanjajući se na svoj globalni mandat, uz pristup tehničkoj ekspertizi, TUNK je dobro pozicioniran da radi sa svojim partnerima na monitoringu i evalu-

aciji stanja životne sredine i njihove posledice za dobrobit osoba koje žive na teritoriji Kosova, kao i da ojača kapacitete vlasti na Kosovu. TUNK takođe ima važno interno iskustvo i stručnost u zemljama Zapadnog Balkana i na Kosovu kroz implementaciju brojnih projekata u oblasti zaštite životne sredine i zdravlja od 1999 godine.

Pošto se procenjuje da je nekoliko stopa morbiditeta i mortaliteta direktno ili indirektno povezano sa uslovima sredine na Kosovu, TUNK će raditi na političkom nivou da promoviše multi-sektorski pristup izazovima koji predstoje i zalaže se za jaču odgovornost institucija nad pitanjem životne sredine i zdravstva na dnevnom redu na centralnom i lokalnom nivou. U tom cilju, a u skladu sa zaključcima izveštaja o Post 2015 dijalogu, UNKT će ojačati OCD da podignu svoje probleme i da predstavljaju lokalne zajednice pred vlastima. Preciznije, očekivana promena u ovoj oblasti trećeg prioriteta je ostvarenje boljih mehanizama planiranja, implementacije i praćenja uticaja na životnu sredinu na zdravljekao mehanizama zasnovanih na prikupljenim dokazima. TUNK će pružiti tehničku pomoć vlastima kao i unutar zdravstvenog informacionog sistema da osiguraju da su ovi mehanizmi u skladu sa međunarodnim standardima. TUNK će štaviše osigurati izgradnju kapaciteta vlasti podržavajući njihove prve vežbe istraživanja i izveštavanja za procenu uticaja ekoloških uslova na odabrane zdravstvene probleme.

Drugi očekivani rezultat u oblasti ovog prioriteta je proovisanje promene u smislu institucionalnog učinka zdravstvenih vlasti u vezi sa pitanjem pokrivenosti i kvalitetom ravnopravnih osnovnih usluga zdravstvene zaštite u oblasti SRZ i nezaraznih bolesti. TUNK će podržati Ministarstvo

zdravlja i druge relevantne institucije da izgrade kapacitete za osiguranje kvaliteta, identifikovanje barijera za pravičnost i obuku zdravstvenih usluga. TUNK će se takođe zalagati za povećano uključivanje socijalno isključenih grupa u okviru sistema zdravstvenog osiguranja.

U skladu sa opštim ciljem bavljenja i rešavanja socijalnih determinanti zdravlja na Kosovu, treća očekivana promena u prioritetnoj oblasti životne sredine i zdravlja je vezana za promenu

ponašanja (promovisanja zdravijih stilove života) i SRZ prava, kao i povećanje svesti na lokalnom nivou potencijalnih pretnji zagađenja životne sredine, katastrofa i klimatskih promena na osnovu izveštaja o riziku po životnu sredinu kojeg je napisao UN Habitat. U okviru šireg DRR okvira i pod vođstvom Sendai okvira za DRR 2015-2030, TUNK će, u saradnji sa lokalnim organizacijama civilnog društva, razviti sveobuhvatne obrazovne programe na nivou zajednice, kao i na nivou škole, za povećanje otpornosti na potencijalne pretnje.

4. ZPR Implementacija

4.1 ZPR implementacijai strukture nadgledanja

Implementacija i strukture nadzora TUNK ZPR-a 2016-2020 se zasnivaju na postojećoj platformi koordinacije i saradnje UN sistema danas na Kosovu.

TUNK okuplja sve UN agencije, fondove i programe koji su prisutni na Kosovu i koordinira pod pokroviteljstvom UNDC. TUNK će na nivou Šefova agencija (ŠA) obezbediti strateške smernice, sveukupnu koordinaciju i nadzor nad sprovođenjem TUNK ZPR-a za period 2016-2020. Oni će učestvovati u godišnjem procesu pregleda napretka implementacije ZPR-a u bliskoj saradnji sa lokalnim partnerima na višem nivou.⁴¹ Ovaj pregled će se baviti ukupnim statusom implementacije, uključujući i promene kako na nivou ispunjenih ciljeva tako i na nivou postignutih rezultata. ŠA će takođe promovisati harmonizaciju sa individualnim inicijativama i političkim prioritetima

agencija. Dodatni periodični sastanci sa vlastima, civilnim društvom i drugim zainteresovanim stranama iz međunarodne zajednice održaće se po potrebi kako bi promovisali usklađivanje sa razvojnim prioritetima Kosova i podržali koordinaciju razvojnih aktivnosti na čelu sa samim Kosovom.

Na operativnom nivou, Struktura realizacije će pratiti uvažene elemente tri prioritetne oblasti: (1) Upravljanje i vladavina prava; (2) Socijalna inkluzija; i (3) Životna sredina i zdravlje. Tri ZPR Prioritetne grupe, kojima će zajedno predsedavati i rukovoditi Šefovi agencija i uz učesće TUNK osoblja na tehničkom nivou, biće stvorene za implementaciju strateških inicijativa pod svakom od prioritetnih oblasti. Ove Prioritetne grupe će okupiti članove TUNK sa najvećim angažovanjem u svakoj odgovarajućoj oblasti i oni će biti odgovorni za planiranje, sprovođenje i praćenje strateških inicijativa u okviru svake prioritetne oblasti. Oni će i dalje biti odgovorni za mobilizaciju kolektivnih resursa i koordinaciju sa spoljnim partnerima među vlastima na Kosovu, civilnim društvom i međunarodnom zajednicom.

Prema ukupnim principima promocije lokalnog vlasništva i održivosti, svaka Prioritetna grupa će razmatrati i odlučivati o strategijama implementacije; uglavnom kroz zajedničke programe i kolektivno-zagovaranje, za svaku od strateških inicijativa u okviru svojih oblasti. Strategije implementacije će se graditi na naučenim lekcijama i tekućim zajedničkim inicijativama iz ZPR ciklusa 2011-2015.

42 Kao što je pomenuto u sekciji 4.1, Prioritetne grupe će se sastajati najmanje tri puta godišnje da bi razmotrile napredak implementacije i ograničenja u odnosu na planirane rezultate i identifikovati ključna pitanja za raspravu na ŠA nivou.

43 Za precizne cifre, molimo vas, pogledajte Okvirnu tabelu rezultata u Aneksu 1.

Prioritetne grupe će se sastajati najmanje tri puta godišnje, ili po potrebi, da nadgledaju napredak u odnosu na ostvarene rezultate iz strateških inicijativa u okviru njihovih prioritetnih područja. Prvi sastanak ove godine će se fokusirati na razmatranje i odobravanje strateških inicijativa i planova rada. Polugodišnji pregled će se fokusirati na procenu napretka, identifikovanje eventualnih uskih grla i odlučivanja o mogućim rešenjima. Pregled na kraju godine će analizirati rezultate na nivou proizvodnje i pratiti napredak ka postizanju ZPR rezultata.

Članovi Tima za operativno upravljanje (TOU) će pružiti podršku usklađivanju poslovanja neophodnog za isporuku ZPR rezultata u prioritetnim grupama. Postojeći kapaciteti TOM-a će se koristiti za vođenje pripreme SPO elemenata koji se odabiraju i prate kroz izradu prototipnih aktivnosti organizovanih od strane UNDC-a. Podržani od strane ŠA radićemo na pronalasku zajedničkih rešenja za ekonomičnije, efikasnije i kvalitetnije pružanja zajedničkih programa/projekata/aktivnosti i rezultata uz njihovo promovisanje i zalaganje za komunikaciju u okviru timova.

Pored toga, TUNK će nastaviti svoje aktivno učešće u dve šire unakrsne tematske grupe koje podržavaju koordinaciju preko organizacija civilnog društva i međunarodne zajednice: Grupa za bezbednost i rodnu ravnopravnost, potpomognuti od strane UN Women; i Kontakt grupa za ljudska prava, podržana od strane UNMIK-a. Pored toga resursi UNMIK će nastaviti da doprinose duž oblasti svog mandata, od kojih su neki u potpunosti slični sa TUNK prioritetnim oblastima.

ZPR će biti vođeni u vidu godišnjih planova rada za svaku ZPR prioritetnu oblast koju su pripremile odgovarajuće Prioritetne grupe, u konsultaciji sa zainteresovanim stranama na svim nivoima. Ovaj plan će uključiti konkretne rezultate koji treba da se postignu, indikatore, planirane aktivnosti, budžet i odgovorne partnere. Ove grupe, predvođene su ŠA i spoljnim partnerima, koji će pripremiti, pratiti i ažurirati planove rada i izveštaj o napretku u odnosu na planirane aktivnosti i rezultate, i identifikovati lekcije, dobre prakse, i potrebna prilagođavanja ukupnim rezultatima, strategijama i raspodeli resursa. Predsedavajući svake prioritetne oblasti će ispuniti funkciju koordinacije i liderstva u ime TUNK-a. Kancelarija UNDC-a učestvuje na sastancima Prioritetne

grupe i podržava učešće i angažovanje nerezidentna i regionalno zasnovanih agencija.

Svi rezultati će biti promovisani kroz kampanje javnog zagovaranja koje uključuju medije i drugosocijalna sredstvaza zastupanje. Interaktivne platforme će se koristiti za informacije i razmenu znanja za sva dostignuća koji imaju uticaj i dostavljaju promene po pokazateljima razvoja i realizaciji standarda ljudskih prava.

4.2 Monitoringi evaluacija

Plan monitoringa i evaluacije (M&E), na osnovu UN standarda i praksi izgradnje na Tabelu sa rezultatima u Aneksu 1i odgovarajući radni planovi za svaku prioritetnu oblast, će se razvijati kao ključno sredstvo za praćenje i evaluaciju napretka u implementaciji TUNK ZPR-a 2016-2020. Rodna i ljudska prava biće uključena u M & E planu kao što je praćenje neželjenih uticaja na ciljne i ne-ciljne grupe. Glavni ciljevi M & E plana treba da posluže kao sredstvo za TUNK ŠA i prioritetne grupe za upravljanje i da bi olakšali internu odgovornost u okviru UN sistema i eksterno sa vlastima, civilnim društvom i međunarodnom zajednicom na Kosovu. M & E Plan će detaljno predstaviti ciljanu javnostkao i upotrebljivost informacija koje se dobiju preko M & E sistema. Takođe ćemo odrediti dalje alatke kriterijume za prikupljanje podataka na nivou rezultata i krajnjih proizvoda, izvori i protok informacija (vidi Prikaz 3 dole) i sredstva za izveštavanje i periode izveštavanja.

Na nivou izlaznih rezultata, prioritetne grupe bi se oslanjale na informacije u izveštajima o sprovođenju svake strateške inicijative, i na nivou rezultata, prioritetne grupe će koordinirati prikupljanje podataka sa nadležnim organima i drugim izvorima podataka, kao po definiciji u Tabeli rezultata.

M & E Plan će obuhvatiti detalje o procesu procene TUNK ZPR 2016-2020. U principu, izradavanjskog izveštaja o relevantnosti, efektivnosti, efikasnosti, uticaju i održivosti TUNK ZPR-a 2015-2020 će se realizovati na kraju perioda implementacije.⁴²

Kada su u pitanju specifikacije izveštavanja, M & E Plan će pomenuti veze sa drugim uslovima UN izveštavanja. Na primer, TUNK ZPR 2016-2020 Okvir sa rezultatima ne uključuje indikatore za

praćenje ostvarivanja nacarta COR, ali ne uključuje reference na COR koji su relevantni za svaku prioritetnu oblast. M & E Plan će takođe biti povezan sa UNDC Godišnjim izveštajem.

M & E Plan takođe ima veze sa strategijom komunikacije, koja će biti razvijena da bi podstaklasinergijukomunikacije o pitanjima od zajedničkog interesa i identifikovanim u vidu TUNK ZPR-a 2016-2020. To će takođe obezbediti razmenu znanja o dostignućima i indikatorima razvoja i standardima ljudskih prava. Plan komunikacije će posebnu pažnju posvetiti upotrebi novih informacionih tehnologija i društvenih medija i da obezbedi da se glasovi socijalno isključenih grupa na Kosovu čuju. Plan komunikacije će biti razvijen i implementiran u bliskoj saradnji sa TUNK-stručnjacima za komunikaciju i kontakt osobama.

4.3 Plan resursa

Verujući u strateški značaj inicijativa uključenih u UN ZPR 2016-2020, TUNK je posvećen internim ljudskim i finansijskim resursima za njeno sprovođenje. Indikativni troškovi za postizanje očekivanih rezultata su procenjeni na oko \$33,335,000.⁴³ Distribucija resursa za ove tri prioritetne oblasti je planirana po sledećem:

Prioritetna oblast 1

Upravljanje i vladavina prava: \$15,585,000(47%)

Prioritetna oblast 2

Socijalna inkluzija: \$11,100,000(33%)

Prioritetna oblast 3

Životna sredina i zdravlje: \$6,650,000(20%)

TUNK je već izdvojio, uz podršku svojih partnera, oko \$ 17.790.000 za sprovođenje strateških inicijativa uključenih u ZPR, ostavljajući indikativnuprazninu od oko \$ 15.545.000. TUNK će pokušati da katalizuje finansiranje kroz koordinisanu mobilizaciju resursa unutar i van Kosova.

4.4 Zagovaranje i predstavljanje ZPR rezultata

Strateška interna i vanjska komunikacija na osnoviku je data u okviru TUNK ZPR-a će obezbediti da se TUNK osoblje, partneri i ciljana javnost bude informisana o razvojnim izazovima i prioritetima na Kosovu na kojima TUNK radi kao jedan na tome da ih realizuje. Interna komunikacije će pomoći da

se izgradi posvećenost UN osoblja oko očekivanih rezultata UN ZPR-a i strategija.

Fokus će biti stavljen na isticanje hitnih potreba i razvojnih izazova na Kosovu, kao i podizanje svesti o lokalnim i međunarodnim obavezama Kosova. Oslanjajući se na ostvarivanje dve faze Post 2015 dijaloga koje su se dogodile na Kosovu od 2013 godine, fokus ukupnih napora zastupanja će biti na povećanje mogućnosti za bolje šeme socijalne zaštite i više odgovornosti proistekle iz kosovskih institucija. Globalne poruke koje se odnose na promociju budućih razvojnih ciljeva će biti integrisane u rezultatima ZPR-a.

TUNK Grupa za komunikaciju se sastoji od Ekspertata komunikacije/kontakt osoba iz UN agencija, kojim predsedava UN DCO tim vođen DCO i UN Šefovima agencija. Ova grupa će pružiti svu potrebnu podršku javnom zagovaranju TUNK planiranim aktivnostima i rezultatima ove grupe. Time se zahteva kreiranje javnog prostora za političke rasprave i postizanje konsenzusa o postojećim i novim drugim prioritetnim pitanjima na kojima će TUNK raditi.

Učešće TUNK-a u radu Grupa za rezultate i drugih materijalnih skupova i manifestacija omogućava da u potpunosti razumemo očekivane rezultate UN ZPR-a i strategije kao i da obezbedimo dobro informisanu komunikaciju podrške lokalnim partnerima, TUNK i osoblju UN Agencija. Grupe za rezultate će pripremiti neophodna upozorenja o bitnim prekretnicama na putu ka ostavrenju rezultata i dostavljati grupi materijale i informacijekako bi predstavili njihovu ulogu u sistemu UN-a i kako se doprinosi postizanju ZPR rezultata.

UN grupa za komunikaciju takođe će pomoći članovima TUNK-a da prenose zajedničku poruku kroz zastupanje i zagovaranjena više različitih foruma pomoću naprednih sredstava i metoda za zastupanje. Grupa će pripremiti i sprovesti detaljniju UN strategiju komunikacije ili detaljan akcioni plan koji će biti specijalno prilagođen vidu zajedničke TUNK komunikacije i zagovaranja. Sredstva za zajedničke aktivnosti prezentacije će biti obezbeđena kroz modalitet raspodele troškova i kao deo zajedničkih napora na mobilizaciji resursa.

Izvori

Centralna banka Kosova:Godišnji izveštaj 2013; juni 2014;

Nacionalni institut za javno zdravlje: Izveštaj o epidemiološke situacije za HIV / AIDS / STI na Kosovu za godinu 2014, Priština, januar 2015;

ASK:Demografsko, socijalno i Istraživanje reproduktivnog zdravlja (DSRZI) na Kosovu; novembar 2009;

ASK:Popis stanovništva i domaćinstava na Kosovu;2011

ASK:Migracija sa Kosova;april 2014

ASK:Popis stanovništva i domaćinstava na Kosovu;2011

ASK:Istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS)2013-2014;Oktobar 2014

ASK:Romi, Aškalije i Egipćani na Kosovu: Istraživanje višestrukih pokazatelja (MICS)2013-2014;Okto-
bar 2014

ASK/SB:Siromaštvo zbog potrošnje u Republici Kosovo u 2011;mart 2013. ASK/SB/UNDP:Rezultati
ankete o radnoj snazi na Kosovu 2013;juli 2014.

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT): Indikatori obrazovanja na Kos-
ovu,2009/10,2010/11i2011/12; juni2013;

Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja/Kosovska agencija za zaštitu životne sredine (KA-
ZZS): Izveštaj o stanju životne sredine2011-2012;iz 2013;

Ministarstvo zdravlja: Izveštaj o perinatalnoj situaciji na Kosovu 2013 godine, Priština, maja 2014

Kancelarija Premijera/ARR: Učešće, uloga i položaj žena u centralnim i lokalnim institucijama i
političkim partijama na Kosovu;oktobar2014

OrgutConsultingAB:Rodni profil u zemlji: analiza rodni razlika na svim nivoima na Kosovu;April2014

UNICEF:Osnovno istraživanje o nasilju u porodici i rodno zasnovanom nasilju;2013

UNICEF:Tiha šteta - izveštaj procene situacije psiho - socijalnog zdravlja repatrirane dece;Mart2012

Univerzitet u Geteborgu,Škola biznisa, ekonomije i prava: Analiza klime i životne sredine na Kosovu;
Mart 2008

UNODC: Korupcija na Kosovu: Mito po iskustvu stanovništva; 2011

UNODC/ASK: Biznis, korupcija i kriminal na Kosovu - uticaj mita i drugih vrsta kriminala na privatna
preduzeća;
2013

Svetska banka: Kosovo - analiza životne sredine; Januar 2013

Svetska banka: Profil Kosova za 2013; Serija anketa o preduzećima;

Aneks 1: Kosovo UN ZPR2016-2020 Okvirna tabela rezultata

Prioritetna oblast 1:Upravljanje i vladavina prava						
Relevantni COR:Cilj1. Kraj siromaštva svuda; Cilj 5. Ostvarivanje ravnopravnosti polova i osnaživanje svih žena i devojki; Cilj 10. Smanjiti nejednakosti unutar i između država; Cilj 16. Promovisanje mirnog i inkluzivnog društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima;						
Rezultati	Pokazatelji, Osnova, Cilj	Sredstva verifikacije	Rizici i pretpostavke	Ukupno indikativnih resursa	Dostupni resursi	Indikativna praznina
Rezultat 1.1- Sistem i institucije vladavine prava su dostupne svima i funkcionišu na jedan učinkovit i efikasan način. UN agencije koje učestvuju: UNDP, UNICEF, UNODC, UNWOMEN, UNFPA	1.1.1 Pokazatelj: Broj ljudi koji primaju besplatnu pravnu pomoć razvrstani po polu i ne većinskim stanovništvom; Osnova: 2900 koji su primili pravnu pomoć (30%žena i 30% manjine) (2014) Cilj: 3500primljenih (45% žena i 40% manjine) do 2020	Agencija za besplatnu pravnu pomoć, Godišnji izveštaj; (UNDP) ⁴⁴	Pretpostavke: -Agencija za besplatnu pravnu pomoć će povećati kapacitete u pružanju usluga građanima. - Vlasti će ostati posvećena implementaciji Strategije sudstva na Kosovu.	\$2,100,000	\$1,235,000	\$865,000
	1.1.2 Pokazatelj: Efikasnost Osnovnih sudova: rešeni predmeti/uneti novi predmeti Osnova: 84% (2013) Cilj: 94% do 2020	Sudski savet Kosova, - Godišnji izveštaj (UNDP)	Rizici: -Agencija za besplatnu pravnu pomoć ne garantuje održivost svim kancelarijama. - Nedostatak pravovremenih sudskih odluka, dugih sudskih postupaka i protok zaostalih predmeta će otežati materijalni pristup pravdi.			
	1.1.3 Pokazatelj: % dece koja provode više od 6 meseci u pritvoru. Osnova:8% (2014) Cilj: 0% do 2020	Interna revizija godišnjih izveštaja iz Kazne - no -popravne službe, Sudski savet Kosova; (UNICEF)				
	1.1.4 Pokazatelj: Prosečan rezultat stručnjaka za procenu nadležne politike odgovora na incidente nasilja u porodici ⁴⁵ Osnova: juli (2015) Cilj: do jula (2020)	Anкета eksperata ⁴⁶ (UNWOMEN)				
	1.1.5 Pokazatelj: Broj funkcionalnih mehanizama upućivanja koji pružaju usluge i podršku žrtva - ma sukoba u vezi seksualnog nasilja; Osnova: 0 operativnih (2014) Cilj: 3 mehanizma upućivanja operativna do 2019	Izveštaji MRSZ Izveštaji o implementaciji Kosovskog akcionog plana za UN - RSB1325 (UNWOMEN)				
	1.1.6 Pokazatelj: % odraslog stanovništva, koje ima iskustvo direktne ili indirektno izloženosti podmićivanja od strane javnog funkcionera; Osnova: 9.4% (2012) Cilj: 6.4% do 2020	Dijagnostički pregled za UNCAC Tematski izveštaji (UNODC)				

<p>Rezultat 1.2: Civilno društvo efikasno - je učestvuje u izradi zakonskih reformi i drži relevantne institucije odgovornim za njihovu implementaciju</p> <p>UN agencije koje učestvuju: UNDP, UNWOMEN, UNICEF</p> 	<p>1.2.1 Pokazatelj: Nivo zadovoljstva OCD sa angažovanjem u dizajnu zakonskih reformi; Osnova: TO do aprila (2016) Cilj: TO do aprila (2016)</p> <p>1.2.2 Pokazatelj: Broj izveštaja o praćenju performansi proizvedenih i javno objavljenih od strane organizacija civilnog društva o institucijama vladavine prava; Osnova: 2 Cilj: 4 do 2020</p>	<p>Anketa eksperata (UNDP)</p> <p>Interni pregled izveštaja /Monitoring/Izveštaji o napretku (UNDP)</p>	<p>Pretpostavke: - Ne postoji značajno smanjenje podrške unapređenju kapaciteta organizacija civilnog društva.</p>	<p>\$200,000</p>	<p>\$0</p>	<p>\$200,000</p>
---	--	--	---	-------------------------	-------------------	-------------------------

44 Agencije UN koje su navedene u sredstvima verifikacije su odgovorne za prikupljanje, merenje i povezivanje sa drugim agencijama UN-a o napretku pokazatelja (uključujući osnovu i ciljeve). 46 Istraživanju su potrebni ispitanici koji su stručnjaci sa specijalizovanim znanjima o sprovođenju zakona, sudovima, tužilaštvu, krivičnoj odbrani, korektivnim ustanovama, maloletnike ili ljudskih prava u datom kontekstu. Korisnici će takođe biti uključeni u istraživanje. Više informacija o stručnoj anketi se mogu naći u izveštaju o Pravnim pokazateljima Ujedinjenih nacija.

<p>Rezultat 1.3: Vlasti Kosova upravljaju mešovitim tokovima migracije efikasnije i u skladu sa međunarodnim standardima⁴⁷</p> <p>UN agencije koje učestvuju: IOM, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNOPS, UN-Habitat</p> 	<p>1.3.1 Pokazatelj: Broj institucija na centralnom i lokalnom nivou koje primjenjuju dokaze iz podataka o broju stanovnika i migracioni profil prilikom oblikovanja strateških odluka.</p> <p>Osnova: 6 Centralnih/0 opštinskih (2014) Cilj: 9 Central (MZP, MUP, MP, MRSZ, -MEI, MSP, MONT, MLSUI, MONT)/38 opština do 2020</p> <p>1.3.2 Pokazatelj: % lica kojima je potrebna međunarodna zaštita iz adekvatnih mehanizama zaštite razvrstanih po rodu;</p> <p>Osnova: 70% (2014) (od kojih 70% muškaraca; 30% žena) Cilj: 90% (od kojih 50% muškaraca; 50% žena) do 2020</p> <p>1.3.3 Pokazatelj: % porodica povratnika na Kosovu koji su korisnici seme podrške povratku;</p> <p>Osnova: 70% (2014) Cilj: 90% do 2020</p> <p>1.3.4 Pokazatelj: Broj funkcionalnih objekata za upravljanje granicama (IBM) koji su uspostavljeni;</p> <p>Osnova: 2 (2014) Cilj: 8 do 2020</p> <p>1.3.5 Pokazatelj: % odluka donetih o statusu izbeglica;</p> <p>Osnova: 0% (2014) ukupnih aplikacija - Cilj: 10% do 2020 (10% od svih aplikacija, muškarci i žene)</p>	<p>Interni Monitoring/ Izveštaji o napretku (IOM)</p> <p>Osnova: 6 Centralnih/0 opštinskih (2014) Cilj: 9 Central (MZP, MUP, MP, MRSZ, -MEI, MSP, MONT, MLSUI, MONT)/38 opština do 2020</p> <p>Interni Monitoring/ Izveštaji o napretku (UNHCR)</p> <p>Baza podataka vraćenih porodica iz MUP-a, i kvartalni izveštaji NVO Monitor (UNICEF)</p> <p>Interni Monitoring/ Izveštaji o napretku (UNOPS)</p> <p>Interni Monitoring/ Izveštaji o napretku (UNHCR)</p>	<p>Pretpostavke: - Uskladenost sa EU zakonodavstvom se nastavlja</p> <p>Rizik: - Rapidno povećanje toka migracije</p>	<p>\$13,285,140</p>	<p>\$11,551,020</p>	<p>\$1,734,112</p>
<p>UKUPNO Prioritetna oblast 1: Uprava i vladavina prava</p>						
<p>\$15,585,140</p>					<p>\$12,786,028</p>	<p>\$2,799,112</p>

Prioritetna oblast 2: Socijalna inkluzija

Rezultati	Pokazatelji, Osnova, Cilj	Sredstva verifikacije	Rizici i pretpostavke	Ukupno indikativnih resursa	Dostupni resursi	Indikativna praznina
<p>Rezultat 2.1: Politike i programi za obrazovanje i zapošljavanje omo - gućavaju veći pristup kvalitetnim mogućnos - tima zapošljavanja za mlade i žene.</p> <p>UN agencije koje učest - vuju: UNDP, UN Women, UNICEF, ILO, UNV</p>	<p>2.1.1 Pokazatelj: Broj novih i revidiranih politika za podršku pristojne mogućnosti za zapošljavanje mladih i žena; Osnova: 3 postojeće politike (Poljo - privredna politika, MRSZ strategija 2014 - 2020, MSP Razvojna strategija 2012 - 2016 (MTI); (2014) Cilj: 4 Izrađene politike 48 i 3 postojeće politike pregledane za veće ukl - jućivanje žena i mladih do 2020</p> <p>2.1.2 Pokazatelj: Broj žena korisnika od mera politike zapošljavanja iz MTI, MRSZ, i MPŠRR Osnova: 1,376 (30% ukupno korisnika) (MRSZ 2014) Cilj: Najmanje 2064 do 2020 (40% ukupno korisnika)</p> <p>2.1.3 Pokazatelj: Stopa prelaska devojčica ka višem srednjem obrazovanju Osnova: 89% (2014) Cilj: 95% do 2020</p> <p>2.1.4 Pokazatelj: Broj mladih (15 - 24) korisnika (podeljeno po rodovima) od zapošljavanja i mera politika obrazovanja od MTI, MRSZ, MONTI, MPŠRR Osnova: 1,353 korisnika (29% od ukupno korisika) (32% Ž) (MRSZ 2014) Cilj: Najmanje 2029 korisnika (40% od ukupno korisnika) (42% Ž) (MRSZ) do 2020</p>	<p>Pregled strateških dokumenata - Interni Monitoring/Izveštaji o napretku (UNDP)</p> <p>Službeni izveštaji iz MRSZ; MTI; MPŠRR, (UNDP)</p> <p>(UNICEF)</p> <p>Službeni izveštaji iz MRSZ; MTI; MPŠRR, MONT (UNDP)</p>	<p>Prepostavke: - Institucije ostaju posvećene implementiranju i proširenju politike zapošl - javanja;</p> <p>Rizici: - Promene u vidu fokusa kosovskih institucija na druge prioritetne oblasti</p> <p>- Smanjeni ekonomski rast može uticati na stvaranje radnih mesta.</p>	\$8,700,000	\$2,630,000	\$6,070,000

45 Prosečni rezultat relevantnih stručnjaka na četiri tačke skale koje korespondiraju sa četiri kategorije odgovora: U potpunosti se slažem (4); delimično se slažem (3); neslažem se (2); Uopšte se ne slažem (1) na pitanje „U kojoj meri se slažete da je policija kompetentna i u skladu sa procedurom, odnosno mehanizam upućivanja na incidente nasilja u porodici reaguje?“ Više informacija možete naći u izveštaju o Indikatori Ujedinjenih nacija o vladavini prava.

<p>Rezultat 2.2: Žene na Kosovu sve više uživaju u svojim ekonomskim pravima</p> <p>UN agencije koje učestvuju: UNWOMEN, UNDP, UNV</p> 	<p>2.2.1 Pokazatelj: S topa inaktivnosti za žene Osnova: 79% (2013) Cilj: 60% do 2020</p> <p>2.2.2 Pokazatelj: Procenat imovine u vlasništvu žena. Osnova: 6% (2014) Cilj: Najmanje 10% do 2020</p>	<p>Kosovska agencija za statistiku, Anкета o radnoj snazi (UNWOMEN)</p> <p>Izveštaj Kosovske katastarske agencije, GIZ izveštaji o svojim pravicima, (UNWOMEN)</p>	<p>Pretpostavke: - Nastavak trendova povećanja ekonomskog osnaživanja žena; Rizici: - Promena u fokusu kosovskih institucija ka drugim prioritetnim oblastima Otpornost na promenu rodno vezanih društvenih normi - Povećan Utičaj radikalne ideologije</p>	<p>\$2,000,000</p>	<p>\$260,000</p>	<p>\$1,740,000</p>
<p>Rezultat 2.3: Socijalne politike zaštite i šeme koje omogućavaju veću korist i pristup socijalnim službama na najugroženijim grupama⁴⁹</p> <p>UN agencije koje učestvuju: UNICEF, UNDP, ILO</p> 	<p>2.3.1 Pokazatelj: % siromašnih koji primaju socijalnu pomoć; Osnova: 23% (2009) Cilj: 40% do 2020</p> <p>2.3.2 Pokazatelj: Suma (u €) mesečne novčane naknade za socijalnu pomoć za jedno članu domaćinstva; Osnova: €40 za domaćinstva od jednog člana (2014) Cilj: Minimum €63 (pa do €80) za domaćinstva od jednog člana kao osnova (UNDP, - realna vrednost socijalne pomoći, 2014) do 2020</p> <p>2.3.3 Pokazatelj: Broj minimalnih socijalnih usluga koje pruža Centar za socijalni rad u odabranim opštinama Osnova: 3 (2014) Cilj: 6 do 2020</p>	<p>ASK / Anкета o Budžetu Domaćinstva (UNICEF)</p> <p>Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu / Admin podaci (UNICEF)</p> <p>Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu / Admin podaci (UNICEF)</p>	<p>Pretpostavke: - Institucije ostaju posvećene da sprovedu i prošire socijalnu zaštitu; Rizici: - Promena fokusa kosovskih institucija ka drugim prioritetnim oblastima; - Pad ekonomskog rasta može da ugrozi socijalnu zaštitu.</p>	<p>\$400,000</p>	<p>\$100,000</p>	<p>\$300,000</p>
<p>UKUPNO Prioritetna oblast 2: Socijalna inkluzija</p>						

47 Kao što je Konvencija UN o statusu izbeglica i o statusu lica bez državljanstva; Vodeći principi o internoj raseljenosti; Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom; EU zakonodavstvo za upravljanje granicom, itd.

Prioritetna oblast 3: Životna sredina i zdravlje						
Relevantni COR: Cilj 3. Osigurati zdrav život i promovisati blagostanje za sve u svakom uzrastu; Cilj 5. Ostvarivanje ravnopravnosti polova i osnaživanje svih žena i devojaka; Cilj 11. Učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, otpornim i održivim						
Rezultati	Pokazatelji, Osnova, Cilj	Sredstva verifikacije	Rizici i pretpostavke	Ukupno indikativnih resursa	Dostupni resursi	Indikativna praznina
<p><i>Rezultat 3.1. Vlasti Kosova su poboljšale mehanizme za planiranje zasnovano na dokazima sprovedene i praćenje uticaja na životnu sredinu i na zdravlje.</i></p> <p><i>UNagencije koje učestvuju: SZO, UNDP, UN-Habitat, UNEP</i></p> 	<p>3.1.1 Pokazatelj: Broj funkcionalnih monitoring sistema koji prate uticaj životne sredine na zdravlje; Osnova: 0 (2014)</p> <p>Cilj: 3 monitoring sistema (na zagadivačku industriju, kontaminirane industrijske lokacije i kvalitet vazduha) su u skladu sa međunarodnim standardima do 2020;</p> <p>3.1.2 Pokazatelj: Broj studija sprovedenih od strane vlasti na Kosovu za procenu uticaja ekoloških uslova na odabrane zdravstvene rezultate; Osnova: 1 studija (2014)</p> <p>Cilj: najmanje 2 studije o uticaju životne sredine na zdravlje i 2 o proceni životne sredine do 2020</p>	<p>Ekspertski pregled izveštaja /Upoređivanje koris-teći spisak na osnovu međunarodnih standarda. (UNDP)</p> <p>Analiza studije sprovedenih izveštaja - Interni Monitoring/ Izveštaj o napretku (SZO)</p>	<p>Pretpostavka: -Civilno društvo je aktivno zalaže i promovise značaj uticaja životne sredine na zdravlje -Kosovo ostaje posvećeno unapređenju uticaja životne sredine na zdravlje.</p> <p>Rizik: Mogući pad interesa donatora za uticaj životne sredine na zdravlje.</p>	\$1,050,000	\$50,000	\$1,000,000

<p><i>Rezultat 3.2: Vlasti Kosova su poboljšale pokrivenost kvaliteta i ravnopravnih osnovnih usluga zdravstvene zaštite za majke, neonatalne, decu i reproduktivno zdravlje (MMDRZ) i nezaraznih bolesti (NZB).</i></p> <p><i>UN agencije koje učestvuju: SZO, UNFPA, UNICEF</i></p> 	<p>3.2.1 Pokazatelj: Procenat rashoda iz džep u ukupnim zdravstvenim rashodima; Osnova: procenjeno 30% - 50% (2014) Cilj: Procenat troškova iz džepa ispod 20 % od ukupnih zdravstvenih rashoda do 2020</p>	<p>Anketa o budžetu domaćinstva - KAS/SB Anketa (SZO)</p>	<p>Pretpostavka: Ministarstvo zdravlja posvećeno da nastavi sa reformom zdravstvenog sektora, uključujući uvođenje fonda za zdravstveno osiguranje.</p>	\$2,800,000	\$950,000	\$1,850,000	
	<p>3.2.2 Pokazatelj: Procenat dece uzrasta 12-23 meseci vakcinisani sa DTP3; Osnova: Kosovo 95% i Romi, Aškalijski i Egipćani 63% (2013 - 2014) Cilj: Kosovo > 95% i Romi, Aškalijski i Egipćani 90% do 2020</p>	<p>MICS (UNICEF)</p>	<p>Rizik: Nedostatak dovoljno sredstava za univerzalnu zdravstvenu zaštitu</p>				
	<p>3.2.3 Pokazatelj: Udeo žena u dobi od 15-49 godina sa živorođenim detetom u poslednje 2 godine, koji su imali izmeren krvni pritisak i datu mokraću i uzorke krvi tokom poslednje trudnoće koja je dovela do živog rođenja bebe; Osnova: 81% (2014) Cilj: najmanje 90% do 2020</p>	<p>MICS (UNFPA)</p>	<p>Rizik 2: Prioriteti Kosova nisu povoljni za reformu zdravstva;</p>				
	<p>3.2.4 Pokazatelj: Stopa infekcija unutar bolnice za MMDRZ; Osnova: 17.4% stopa infekcija unutar bolnice (2014) Cilj: 10% stopa infekcija unutar bolnice do 2020</p>	<p>Kosovski institut za javno zdravlje, izveštaj o kontroli infekcije (SZO)</p>					
	<p>3.2.5 Pokazatelj: Ukupna stopa prerane smrtnosti od kardiovaskularnih bolesti; Osnova: 62,75% (2011) Cilj: 50% do 2020</p>	<p>Izveštaji iz Nacionalnog instituta za javno zdravlje (SZO)</p>					

<p>Rezultat 3.3 Više ljudi usvaja ponašanje koje je zdravo i koje povećava otpornost i koje povećava otpornost na potencijalne pretnje iz zagađenja životne sredine, katastrofa i klimatskih promena.</p> <p>UN agencije koje je učestvuje: SZO, UNFPA, UNICEF, UNDP, UNV, UNEP</p>	<p>3.3.1 Pokazatelj: Rasprostranjenost upotrebe duvana odraslih, starosti od 15 godina ili više; Osnova: 28.4% (Ž:19.3%, M:34.3% (2013) Cilj: Ispod 25% (Ž:16% M:31%) do 2020</p> <p>3.3.2 Pokazatelj: Stepen preovladavanja moderne kontracepcije; Osnova: 13.7% (2013) Cilj: 15.5% do 2020</p> <p>3.3.3 Pokazatelj: % mladih žena i muškaraca starosti od 15-24 godina koji su tačno identifikovali načine sprečavanja seksualnog prenosa HIV - a kojim odbacuju glavne zablude o prenosu HIV; Osnova: žene 17.4%, muškarci 16.8% (2013) Cilj: muškarci i žene najmanje od 30% do 2020</p> <p>3.3.4 Pokazatelj: Procenat javnosti koji smatraju da je okruženje bilo nezdravo, razvrstano po polu i nacionalnosti; Osnova: 43.01% javnosti smatra da su ekološki uslovi nezdravi (žene: 40.78, muškarci: 45.90 %; Albanci 42,30 % Srba 63,81 % Ostali 42%); Cilj: 58% javnosti smatra da su ekološki uslovi na Kosovu nezdravi (žene 55% muškarci 60%, Albanci 47%, Srbi 70%, ostali 57%) do 2020</p> <p>3.3.5: Nivo svesti o potencijalnim rizicima od katastrofa i adaptacije klimatskim promjenama u odabranim lokacijama; Osnova: Po regionima gde su poplave uglavnom moguće: Mitrovica 49.42% smatra se najverovatnijom. Za zemljotrese to je Pećsa 67.82%, Gnjilane 31.2% verovatno treba uzeti u obzir pojavu Cilj: U Mitrovici, 65% treba uzeti u obzir pojavu poplava. U Peći i Gnjilani 77% i odnosno 41% smatraju da je pojava zemljotresa biti verovatna do 2020</p>	<p>MICS, INIJ, Zizveštaji, istraživanja, ankete (SZO)</p> <p>MISC, DHS (UNFPA)</p> <p>MICS, DHS (UNFPA)</p> <p>UNDP Izveštaj o pulsu javnosti (UNDP)</p> <p>UNDP Izveštaj o pulsu javnosti (UNDP)</p>	<p>Pretpostavka: OCD nastavlja da se zalaže za važnosti zdravog ponašanja i otpornosti na potencijalne pretnje iz životne sredine, katastrofa i klimatskih promena.</p> <p>Pretpostavka: javno mnijenje se ne ometa velikim političkim i ekonomskim dešavanjima.</p> <p>Rizik 1: Nedostatak dovoljnih sredstava dodeljenih od strane kosovskih institucija za sprovođenje sveobuhvatne promocije podizanja svesti / oedukativne kampanje.</p>	<p>\$2,800,000</p>	<p>\$1,011,900</p>	<p>\$1,788,100</p>		
<p>UKUPNO Prioritetna oblast 3: Životna sredina i zdravlje</p>						<p>\$6,650,000</p>	<p>\$2,011,900</p>	<p>\$4,638,100</p>
<p>UKUPNO PROCENJENO ZA ZPR2016-2020</p>						<p>\$33,335,140</p>	<p>\$17,787,928</p>	<p>\$15,547,212</p>

Aneks 2: Sektorske strategije i akcioni planovi koji su relevantni za ZRP

- *Strategija za borbu protiv korupcije na Kosovu(2004-2009);*
- *Strateški plan za međuministarsku saradnju u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije(2013-2015);*
- *Nacionalna strategija Republike Kosovo za borbu protiv organizovanog kriminala(2009-2012);*
- *Strategija i akcioni plan za borbu protiv trgovine narkoticima(2012-2017);*
- *Nacionalna strategija za smanjenje zaostalih predmeta, avgust 2013;*
- *Strateški plan za pravosuđe na Kosovu2014-2019;*
- *Strateški razvojni plan Policije Kosova 2011-2015;*
- *Strategija rada policije u zajednici i akcioni plan 2012- 2016;*
- *Strategija pomaganja vladavini prava na Kosovu 2016-2019;*
- *Nacionalna strategija za prevenciju i odgovor na napuštanje školovanja2009-2014;*
- *Strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana u obrazovanju;*
- *Nacionalni i akcioni plan opština za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana (2007-2009);*
- *Strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana u Republici Kosova, 2009-2015;*
- *Strategija za promociju zdravlja u školama2007-2017;*
- *Strategija obrazovanja na Kosovu2011-2016;*
- *Kosovski program za rodnu ravnopravnost, 2008-2013;*
- *Akcioni plan za implementaciju rezolucije UNSCR1325,2013-2015;*
- *Strategija i Akcioni plan o zaštiti od nasilja u porodici, 2010-2014;*
- *Kosovski akcioni plan za ekonomsko osnaživanje žena, 2011-2013;*
- *Kosovski program zaštite životne sredine (KES),2011-2015;*
- *Nacionalni akcioni plan za životnu sredinu (NEAP),2011-15;*
- *Okvirna strategija zbog klimatskih promena2014 -24;*
- *Strategija zdravlja sa svojim odgovarajućim akcionim planom, 2014-2020;*
- *Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća (2012-2016);*
- *Strategija za ruralni razvoj i poljoprivredu(2007-2013);*
- *MRSZ Sektorskastrategija (2014-2020) i Akcioni plan (2014-2016);*
- *Strategija o migraciji i akcioni plan2013-2018;*
- *Nacionalna strategija Republike Kosovo o integrisanom upravljanju granicama;*
- *Nacionalna strategija i akcioni plan protiv trgovine ljudima 2014-2018;*
- *Nacionalna strategija za reintegraciju repatriranih lica na Kosovu 2013-2017 i odgovarajući akcioni plan;i*
- *Strategija za dijasporu i migraciju2013-2018.*

Napomena1: Ova lista je pre svega indikativna a ne sveuhvatna.

Napomena 2: Period implementacije nekih strategija spada van perioda realizacije ZRP-a. Međutim, utvrđeno je relevantnim da ih uključimo jer je praksa da nastavimo da ih sprovodimo do izrade novih strategija.

 SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

UNITED NATIONS KOSOVO TEAM

UN Development Coordination Office
United Nations Kosovo Team

Zagrebi str. 39, Pristina, Kosovo

Tel: +381 38 249 066
unkt.ks@one.un.org
www.unkt.org

Photo Credits: UNDP Kosovo